Adam Riese [illegible] aus [illegible]
1493-1573

752. **Resen(s)dius, L. Andr.** Poemata, epistolae historicae, orationes. Colon., G. Greuenbruch, 1613. pet. in 8vo. vél. (Rel. raccommodée.) 40.—

Recueil d'opuscules, poèmes, etc. du célèbre professeur portugais à l'Université de Louvain.

A la fin: Narratio rerum gestarum in India a Lusitanis, anno 1530 iuxta exemplum epistolae, quam Novius Cugna.. ad regem misit, ex urbe Cananorio.. 1530.

Lettre de Nunha da Cunha, que Resendius traduisit et publia pour la premiére fois à Louvain en 1531 chez Servatius Zassenus, à l'instigation de son ami Conr. Godenius.

L. ANDREÆ RESENSDII EBORENSIS,

POEMATA, EPISTOLÆ Hiſtoricæ, ORATIONES.

QVIBVS PRÆTER EXQVISITVM VERBORVM DELECTVM ET ORNATVM ET Hiſtoriæ admodum memorabiles continentur.

COLONIÆ.

Apud Gerhardum Greuenbruch.

Anno M. DC. XIII.

Continentur hoc libro.

Poemata.

VIncentius Leuita & Martyr Heroici Poematis libri duo cum Scholiis eiuſdem Reſendii.
Ad Deum Patrem, ob calamitatem ſectarum Oda.
Ad Chriſtum Confeſſio, & ad Cruci affixum.
Ad Caſparem Caſalem Epiſc. de Paſtoris officio.
Encomium vrbis Louanienſis & carmina varia.
Ad Damianum à Goes, Iacobum Menœtium, Luſitanos, & Conradum Goclenium.
Epiſtola ad Speratum Martianum Ferrarium de vita aulica.
In obitum Iohannis III. Luſitaniæ regis conqueſtio.
Ad Mariam, Ioannis III. Sororem heroinam eruditiſſimam.
Ad Sebaſtianum regem, & in eius effigiem.
Hendecaſyllabum ad eundem.
Ad Philippum II. Catholicum regem Hiſpaniæ, vt arma in Mauros conuertat.

Epiſtolæ duæ carmine; ad Lupum Scintillam I. C. & tertia ad Petrum Sanctium poetam.

HISTORICÆ EPIſtolæ IIII.

AD Iohannem Vaſæum Brugenſem duæ, prior de ÆRA Hiſpanorum: altera pro Colonia Pacenſi.

AdBartholomęumKebedium,ſacerdotem Toletanum, de Eborenſis Eccleſiæ Sanctis, &c.

Ad Ambroſium Moralem Cordubenſem, Hiſtoricum Regium, de Traiani pontis inſcriptione,aliisq;.

ORATIONES II.

I. COnimbricæ habita Latine in Gymnaſio regio,anniuerſario dedicationis eius die anno cIↃ. IↃ. I.

II. Oratio de Synodis,in Eborenſi Synodo habita,anno cIↃ. IↃ. LXV.

L. An-

L. ANDREAS RESENDIVS, SPERATO MARTIANO FERRARIÆ EQVESTRIS ORDINIS nobili & erudito viro, S. D.

TAndem redit ad te, mi Martiane, iure poſtliminii, Vincentius pridem ex meo tuus diuque tibi debitus. Nam quum id poema, qualecunque eſt, in Gallia Belgica tuo dicaſſem nomini, non tamen edidi: quod eueſtigio vterque quaſi motoriam quamdam fabulam egerimus, Caroli Quinti Imperatoris auſpicijs, Pannonicam illam in Turcas expeditionem ſequuti. Me etenim literarium, quo delectabar, otium, regia legatio fecit deſerere, tu nullo alio Cæſari obæratus auctoramento quam Chriſtiana quæ in te eſt pietate, iuuentutis tuæ tirocinium, quod & laudauit Imperator, & honeſtauit in eo bello religioni deuouiſti. Quo factum eſt, vt amandatis vtrimque Muſis, & otio ſublato, in publicum exire tunc quidem non potuerit, poſtea vero hactenus apud me edendi refrixerit cupiditas, præſertim in tam diuturna noſtra abſentia. At nunc, præſtita poſt annos pluſculos

occaſione , quum mihi menſeis aliquot res cum typographo alioqui habenda ſit , Atque iterum nouum æs alienum apud te conflo, priori illo veterique nomine me libero, poſterius recensque contractum quonam diſſoluturus ſim pacto, bona fide debitor interëa cogitabo. Vale. Olyßippone VI. Calend. Decembris.

L. An-

L. ANDREAE RESENDII, VINCENTIVS LEVITA ET MARTYR.

LIBER PRIOR.

Vincenti referens ſacri victoris agonem,
Cæleſteis aditus, quæſitaq; numina iure,
Diuinosq; canam veræ pietatis honores.
Munera magna Dei, nulli conlata profano.
Namq́; vel Alciden, merito virtutis, olympo
Adſeruit falsò malè relligioſa vetuſtas. 1. 2.
Falsò aras, & ſacra, viro turpiq;, truciq́;,
Inſtituit, mentita Deum, votisq; vocauit. 3.
Ingenio quicunq; valent, qui viribus hoſtes 4.
Edomuêre ſuos, patriæ qui commoda quærunt,
Æternum æternis durant ſua præmia factis. 5.
Ire ſed in Cælum meritis, atq; arce potiri
Ætherea, meritoq́; aras, & numen habere, 6.
Ignea ſola facit virtus, moresq; pudici,
Inque Deum pietas, cui poſt, vel ſceptra, vel orbis
Quidquid habet, caramq́; nefas non ponere lucem.
Iure igitur ſacras meruit Vincentius aras,
Iure vocandus erit. feſtam ſuſpendite laurum
Ante fores. aris ſtacten, lacrymamq́; Sabæam
Vrite ſacrifici, pura ſi veſte venitis, 7.
Si caſti, caſtos enim amant bona numina. Diuo 8.
Annua lux redit celebris, Phrygis āphora poſtquā 9.

Iam cælo obcultante Lyram, ſe pandere cœpit,
Ad Phœbi radios: vates ego carmina, quæ me
10. *Nec faciles docuêre Deæ, nec falſus Apollo,*
Sed bona mens, Pietaſq́; canã. Multũ ille malorũ
Paſſus ob immitis crudelia iuſſa tyranni,
Multa quoq; exanimum, mutato ſæpe ſepulcro
11. *Per varios caſus, paſſum diſcrimina corpus,*
Donec ad arua Tagi, clarique veniret Olyſſis
Mœnia. quæ quoniam laudis calor incidit, atq;
Diuinus memorare furor, tu Diue canenti
Adſpira, & cœptum gliſcente cupidine Carmen
12. 13. *Da plectro facili, atq́; pia reſonare Camena.*
IMPERIVM Diocles vlto pro Cæſare nactus,
14. *Veſanum extulerat furiali percitus œſtro*
Sic animum, vt ſe ſe Diuorum ſanguinis vnum
Iactaret, poniq; ſibi quoque poſceret aras,
Scilicet æterno indigeti. ſed neſcia Erinnys
Inſtigare ſemel, quæ cœpit corda, per omne
Exagitat, raptaq; nefas. vt crimine ab vno
Quod mala mens, & ſpreta Deũ reuerentia ſuaſit,
Inruit eluuies cunctorum. Cæſaris ergo
Ne quid inexpertum ſceleris funeſta libido
Linqueret, inſonti maculauit ſanguine faſtos
15. *Romanos. nam cædis amans, nec clarior vlla*
Re, notuſue magis, decima quam ſtrage Diocles
Sanctorum, diri poſt ſecula fœda Neronis,
Qui potuit Romæ ſpectare incendia lætus
Numine fatali, terram compleuit & undas
16. *Funeribus ſacris. tanti conlega furoris*
Maximianus erat, pulchro vt ſic ordine mundum

Partiti, veterum pro cultu, ariſq; Deorum,
Alter in Heſperio contenderet, alter Eoo 17.
Sidere. Nulla pios vexauit atrocius omneis
Tempeſtas vnquam. nulla tamen amplius aucti
Cæde triumphali, numeri creuêre ſuperni. 18.
Mittitur interea ad trepidos Datianus Iberos,
Sæua peracturus ſæuus mandata miniſter, 19.
Quo truculenta viro gaudentum ſanguine longè
Mitior eſt feritas, moderatior ira ferarum.
Heſperiæ extremæ locus eſt, vbi marmore vaſto 20.
Se freta diffundunt fauces immiſſa per arctas,
Quæ, ſi fama vetus vera eſt, Tirynthius heros 21.
Perpetuam Calpen dirimens, peruadere terras 22.
Fecit. ibi flexu inſinuat ſe pontus in oras
Terræ, quâ quondam ſtetit ærumnoſa Saguntos,
Sucronis dixêre ſinum, fluuiiſq; receptis, 23.
Quo magis intus abiit, anguſtior. haud ita multis
Millibus à pelago ſeiuncta Valentia ſurgit, 24.
Bruti opus Heſperiam Viriati cæde madentem
Ille petens, acies palanteis vrbis honore
Donauit, poſitiſq; diu victricibus armis,
Exauctorato compleuit milite. ventum 25.
Huc erat, & Bruti Datianus mœnia ſæuo 26.
Terrebat gladio, inſani dum iuſſa Dioclis
Et malus exſequitur malè iam conſulta Senatus,
Quum vinctus poſt terga manus, à flumine Ibero,
Cæſareæ Auguſtæ Valerus præſulq; paterq;, 27.
Præſulis & Valeri, iuſtiſſima cura, ligatus
Fune trahebatur iuuenis Vincentius. olli 28.
Veſtibat malas, nigricans lanugo decoras,

Floſq; tener mentum tingebat honore virili.
Durus,& æterna teter caligine carcer
Præbuit hoſpitium feßis, epulæq; fuerunt
Deducto prælonga cibo ieiunia, lectus
Nuda humus,& rore hiberno ſudantia ſaxa.
Heinc macieq;, fameq;, ratus domuiſſe rebelleis
Præſes, vtrumq; iubet ſiſti, nodisq; ſolutis
29. *Nequitia blanda,& dictis pellacibus, infit.*
Dicite canitie pater hac venerabilis, & tu
Diis iuuenis dilecte piis,& digne iuuenta,
Et mente hac meliore, Deos quur tēnitis? aut quæ,
Quænam agitat miſeros dementia? ſumite thura,
30. *Atq; auguſta pio ſuffite altaria fumo.*
Prima ferant venti ſiue ignorata Deorum
Religio, mentiſue rudis malè ſuaſerat error,
Seu mens praua fuit, facilis Iouis ira quieſcet,
Si ſcelus admiſſum, facinusq; pietur ad aras.
31. *Mite genus ſuperûm, cognataq; numina terris*
Exorare labor non eſt, humiliq; precatu
Fulmina depoſuit, ſumma conniſus ab arce
Iupiter, in meritos quæ iam vibrare parabat.
32. *Sæpè retento etiam proles Latonia neruo,*
Auratam in pharetram ſua tela recondidit. ergo
33. *Deſerat iſte furor mentes, noua factio vobis*
Exitium ne fortè ferat. quin nobile robur
Hoc iuuenis generoſe tuum conlaudet vterq;
Cæſar, vt & ciuis Romanus,& auctus equeſtri
Cenſu, inde ad vitæ ſummos ducaris honores.
Te verò, quem canities veneranda ſenectæ
Eximit his curis, decorauerit infula, ſummi

Quum

Quum Iouis, aut patrij flamen dicêre Quirini.
Talia iactantem dudum Vincentius ægro
Corde ferebat. & ô Valeri ſanctiſime præſul, 34.
Si permittis, ait, reſponſis ipſe tribunum
Adgredior. contra cui reddit talia præſul. 35.
Fare age, namq; tibi eloquio, linguâque diſerto
Dicere pro nobis pridem dederamus. & ille
Spiritus, afflatu quuius rudia ora loquuntur
Supra hominẽ, & pãdũt populis ventura, cathêdras 36.
Ante tribunitias deductis adſit, & orſa
Ille regat firmètq; animum, ne dira minanti
Mens quæſitori cedat pauefacta. Profatur 37.
Sic deinde egregius iuuenis. formamq; decùsq;,
Illi Dia ſinus uirtus inlapſa per imos 38.
Auxerat, atq; loqui fidenti pectore fecit.
Sacra Deôſq; colant alij vel mille, tribune
Heu decepte nimis: nobis ſatis vnus, olympum
Qui regit, & terras, pelagiq; attemperat iram.
Qui genitor quum ſit, ſimul & genitoris imago
Ingeniti proles genita, auguſteq; verendus (di 39.
Flatus utrinq; amor, ante æuũ, et ſtata tẽpora mũ- 40.
Sortiti tres numen idem non dicere plureis
Fas Datiane Deos. ille eſt qui ſingula ſolo
Effinxit ſermone, obitus, & originis expers. 41.
Qui quum orbis iaceret noua fundamenta recẽtis,
Nulla ope, nullius auxilio, fando omnia fecit. 42.
Illo auctore globum Titan hunc circumit, ille
Ignibus obciduo lucere micantibus æthram 43.
Tempore iuſsit, & hunc varijs ornatibus orbem
Depinxit, parte iſq; dedit, quas dicimus anni

Horas

44. *Horas, alterno ſibimet ſubcedere curſu:*
Deniq; quidquid habet conuexi fabrica mundi,
Illius eſt, templumq; Dei nos dicere oportet.
Nobile deinde animal, rectum, ſublime, creatum
45. *A ſe, diuina præfecit imagine templo*
46. *Huic hominem, atq; luti compactum ſemine vilis,*
Ac ſpectatorem, diuinorumq; capacem
Fecit vt æthereа deductus origine, rerum
Auctoremq;, patremq; ſuum laudaret. at ille
47. *Miſcuit innumeris ſe ſordibus, altaq; cæli*
Numina nil veritus, manibus ſibi numina finxit,
Marmora, ligna, cuprum, ſermone carentia. dices
Forſitan hæc non eſſe Deos, ſed ſigna Deorum. (lũ.
48. *Fac ſit ita vt memoras. ſigna hæc ſunt. numina cæ-*
Finge tenêre. voces ne hæc numina? turpia, fœda,
49. *Plenaq; adulteriis? talis tibi Iuppiter altus,*
Talis & alma Venus, vix & quod dicere poſſis
Ore verecundo, talis membroſior æquo,
50. *Vt peiora tegam. fuit Helleſponticus. ergo*
Vtros vera rapit dementia? nosne potentem
51. *Qui colimus dominum ſtellati verticis, unum*
Quem colit aula poli, tremit & Deoidos orcus,
Quem noſcit natura Deum, quem noſceret ipſe
Si foret exemptus denſa caligine mundus,
An vos qui colitis portenta, Deosq; pudendos?
Nec malus eſt error, qui nos agit. ingere plagas,
Saui, dilania, macta quantumlibet atrox.
His etiam canis, vitam quod prodigat, acre
Robur ineſſe puta. ſatis eſt animoſa ſenectus
Oppetere, & Chriſti poterit præbere ſacerdos

Cerui-

Ceruicem vltori gladio, nec fiet haruſpex,
Aut lemurum flamen nigrorum, ſed mihi fruſtra
Blandiris Datiane, ſciat me Cæſar vterq;
Eſſe virum, quem non recto depellere poßint
Blanditiæ, terrorue necis, promiſſaq; vana.
Sed quid ego hæc? dirum iam dudum corripe ferrū
Corripe, meq; piis heroibus adde ſatelles. 54.
Proieci vitam. maiusq́; inlabitur imum
In pectus numen. Deus eſt iam ſumite pœnas.
Sumit, veſtrorum de contemptore Deorum.
Talibus orantem commotior ira tyranni
Excipit. ergo nocet mentem lenire ſuperbam,
Irritaq; magis precibus rationis egentem 55.
Qui mulcet. ſed iam meritis rhetorcule vane
Digna tuis referam. pulſabere, verberaq; inter 56.
Experiêre, mori quid ſit. fruſtraq́; ſalutem
Garrule quando negem cupies. ite ocyus, ite,
Ferte crucē, ferte omne genus quod torqueat. atq́;
Illud honore carens ſenium, & ſine mēte proteruū
Cogite in exſilium, extorris conſciſcat vbi ipſe 57. 58.
Fata. necemq; ſibi, noſtro nec inutilis annis 59.
Obcumbat gladio hunc fidibus diſtendite raptum 60.
Membratim. Diuos ego te proſcindere verbis 61.
Auguſtos hodie quid ſit, male ſane docebo.
Faxoq; dediſcas linguæ conuicia prauæ. 62.
Nec mora, ſublimis rapitur, crepuêreq́; membra
Intenſo luxata trocho, digitiq; trahuntur, 63.
Incluſiq; prius micuerunt corpore nerui.
Sic quum Mulciberi Phœbeias vertice laurus
Ambeſt flamma vorax, crepitu depaſcitur arbos 64.

Viſa

Viſa queri, & viridi ſpoliata decore comarum
Turpiter attonſos oſtentat peruia ramos.
Ingemit, & clarõ Chriſtum vocat ore. quid illum
Præſes ait, vocitas, qui nuſquã eſt? cede monenti,
Et miſerere tui, ſi ſat potuiſſe domari,
65. *Dum latus integrum eſt, dum nõ dilancinat vncus*
Hoc miſerum corpus, quod iam, niſi cedis atroci
Supplicio, vt meritũ eſt, malè diſcerpetur in auras.
66. *Ille ſub hæc, ne vero, ait, impuriſsime, ne me*
Sic terre, nêue inſulta. nos iſta, fatemur,
Excruciant, nec enim nobis ſunt ferrea membra.
Nec tu adeo leuiter noſtris cruciatibus inſtas.
67. *Sed tormenta, cruces, faſtidia longa cataſtæ,*
68. *Boſq; Perillæus, pœnarum & quidquid vbiq;*
Terrarum eſt, Chriſto debemus. ſi exigit ille
Vulnera inexpertus, quæ nec prior ipſe tuliſſet.
Forſitan hæc fugienda forent. nunc, omnia paſſo,
Quæ meminiſſe poteſt animus, non paruula ſaltem
60. *Gratia reddetur? ſcelus ah ſcelus. incute tortor*
Vim flagris, animoſq; cie. tu deniq; quantum
Ingenio furiiſq́; vales, inſurge tyranne,
70. *Si mutare fidem potis es. prô ſæua nocendi*
Iure malo rabies. circumſtant agmine facto,
Ceu quum forte lupi, ſiccis vbi faucibus agnum
Inuênere truces, miſerum manduntq́; trahuntq́;
Quiſq; ſibi, & rabido diſcerpunt corpora morſu.
Haud ſecus exacuunt iras, herôaq; ſacrum
Exercent pœnis. vncis hic ſæuit acutis,
71. *Aſt hic pectinibus coſtas & viſcera nudat.*
Intima perſcrutant, candenti forcipe vtrumq́;

Vellicat

Vellicat ille latus. ſi brachia dura fatiſcunt,
Stat ſuper increpitans, vireisq́; reſumere præſes
Non ſinit exhauſtas. quin vrget pigra flagello
Pectora tortorum. cui ſic fortiſſimus heros
Subridẽs, Bene habet, nam me tu vlciſceris, inquit,
Qui torquêre cupis. quid agis non ſane? quid iſtos
Non merito vexas? ſubcedant robora, nondum
Victa labore iube, crebreſcant verbera ſæua,
Inconcuſſus ero. iam me durauit IESVS,
Audiuitq́; bonus, nec enim non protinus audit,
Vota nec eludit, veſter ceu Iuppiter ille. 72.
Namq́; Ioui lapidi plenam quum thuris acerram 73.
Mente datis pauida ſtolidi, procumbitis ante
Marmore cælato preſſum puluinar. at ille 74.
Nec prece adoratus dat opem, nec ſentit honores, 75.
Heu ridemur, ait, nunc planè ego torqueor ipſe.
Ecquis erit veſtrum ô iuuenes, iniuria tanta
Quem moueat? pulchro dignabor honore merentẽ.
Sic ait, atq́; rogum rapidis incendere flammis,
Semuſtumq; iubet duræ ſubſternere crati. 76.
Atq́; ſuper torrendum igni componere diuum.
Vix deductus erat, quum demirante tyranno,
Sponte ſua cratem intrepidus conſcendit, ouãsq́;.
Illum dira ſalis prunis adſperſa crepido 77.
Ignitis grauiter torret, liquidumq́; metallum,
Lamnaq; candentis ferri penitiſſima adurit
Viſcera, verſatur teſtis cauteria fumant 78.
Aruina madefacta, fluit cruor vndiq; riuis, 79.
Clariſona ille tamen, durato pectore, Chriſtum
Voce ciet totumq; hæc adſpectacula cælum

Cum

Cum clamore vocat, Diuoſq́; precatur adeſſe.
Carnificeſq́;, ſuos, ſtupidumq́; pudore tyrannum,
Corporis, horreſco referens, inuitat ad eſum,
Fruſtaq́; toſta ſui circum pallentibus offert.
I nunc, qui priſcos celebras heròas. inani
Carmine, Caſtalios quantumuis ebibe fonteis,
Ite vetuſtatis per tot monumenta profanæ
80. *Admiratores, Muti, iactate cothurno*
Grandiloquo flammas, atq́; aurea ſidera verſu
81. 82. *Regulus inſigni, Muſaq́; potente, vocetur.*
Nos tua Vincenti tenui licet ore canamus
83. *Geſta Dei ſi quem pietaſq́;, fideſq́; mouebit,*
Quæ maiora fero, quæ vere heroica narro,
Semper honore tuo per ſecula longa manebunt.
Hæc vbi monſtra videt, nunquā ſperata, tyrannus,
Summe Deûm, quæ nā hæc cōſtātia Iuppiter, inquit,
Prodigioſa animi? nihil eſt in corpore toto
Non lacerum, non omne vſtum, non omne cruentū,
84. *Lingua inlæſa malis manet, ac mens ferrea frangi?*
Ac frangere tamen. cæco introcludite in antro,
Atq́; arctate pedes neruo ſubſternite clauos,
Teſtarum fragmenta. mihi dabit improbus omneis
Numinibuſq́; hodie multo cum ſanguine pœnas,
Inueniam quaſcumq́; FVIT ſpelunca ſub ima
Anguſto tellure aditu, denſiſq́; tenebris,
85. *Nulli vnquam ſoli penetrabilis, horrida, furua,*
Quam lemures coluiſſe ferunt, & triſtis Auerni
Numina Perſephonen, Ditem, Minoaq́; ſæuum.
Heic herôa, pedes & vinctum brachia neruo,
Concluſêre ſacrum, atq́; immanis pondere ſaxi
Muni-

Muniuêre locum, æternâq́ in nocte relinquunt. 86.
Nunc ſit ſancte pater, qui ſidera lege coerces,
Fas memorare mihi, quæ noctem euicerit illam
Lux immenſa poli. uaſto recubabat in antro 87.
Triſtia conuoluens inter ſolatia corpus,
Quum ſubitò ſplendore nouo diuerberat antrum
Lampas, & horrenda ſpeluncæ in parte pependit.
Vt quum diffiſſis uibratus ab æthere fulgor 88.
Nubibus, aut quercum, aut annoſam corripit ornũ,
Deſilit, & obſcuram circum uaga lumine flamma
Diſpulit æthereo noctem, cælumq́ ſerenat.
Haud aliter clara fulgebat lampade carcer.
Cæleſtumq́ chori adſiſtunt, & uincula laxant,
Atque cubile roſis ſternunt beneolentibus. horum
De numero quidam niueis pulcherrimus alis, 89.
Et facie quali Phœbus depingitur, addit.
Macte animo, & uirtute tua, ſic itur ad aſtra.
Iam ſpectata fides ſatis eſt. en meta laborum,
En tibi finis adeſt, iuuenis fortiſsime, noſtris
Digne choris. utinam ſimileis tibi regia cæli
De terra adciperet multos, Diuûmq́ miniſtri 90.
Sæpius è ſummo delapſi uertice, taleis
Lætitia Chriſto ferremus. ſecula ſurgent 91.
Praua, odioſa bonis, & inani perdita luxu,
Dedita auaritiæ: paucis reuerentia Diuûm,
Paucis recta fides, æqui obſeruantia. paucis.
Quiſq; ſuo inuigilans lucro, nec ſacra, nec aras,
Augeri modo rem ſperet, reuerebitur. ipſe
Pro quo nunc pateris, uaſti ſator orbis, in illis
Temporibus uilebit, erunt quaſi numina genti

Cæca Luxuries, funeſta pecuniæ, lucrum,
Relligio ſimulata, doli, Venus, arma, rapinæ,
92. *Subdola blanditiès, & fraudibus óblita uita.*
93. *Sed tibi cæleſtis pro talibus aula patebit*
Vincenti meritis. quare uenerare tonantem,
94. *Qui pro ſe miſeros, nunquam ſpe pauit inani.*
Hæc ubi dicta, cauo exoritur conſenſus in antro,
Certatimquéruunt uoces, ſonitúmque cauerna
95. *Audijt vmbroſæ excubitor. miratur opacas*
Sic reſonare domos, adrectisq́; auribus adſtat.
96. *Sic ubi Theſpiades circum Parnaßia teſqua*
97. *Deducunt choreas, uel floribus Hippocrenen*
Velatæ cingunt, querula teſtudine pulcher
Cynthius it medius, carmenq́; inceptat Apollo,
Increpuitq́; lyram. reſpondet turba Dearum,
Turbaq́; Naiadum ſaltat, facilêſque Napææ.
98. *At Fauniq́;, Inuusqúe, & capripedes ſatyriſci*
Immortale melos ſiluis mirantur ab ipſis,
Eminus, haud aliter rimas egreſſa per arctas
Muſica cæleſtum, radiúſque latentis in antro
Luminis, attonitos turbauit gurgitis atri
Cuſtodes. gelido ſoluuntur membra timore,
Et cita defertur ſtupefactam fama per vrbem.
Vndique concurſu propero ſtudioqúe uidendi
Plebs ruit, inq́; uicem ecquando Tarpeïa quærunt
99. *Fecerit hæc rupes, quando qui præſidet Albæ*
Iuppiter Iliacæ? ut tandem rediére tenebræ,
Splendor & æthereus ſpelunca exceſsit opaca,
Nil, Datianus ait proſunt mala carmina ſagæ,
Nil Circæa, nihil rabioſa ſuſurra potentis

Colchi-

Colchidos, vt moueant quãuis medicamina maneis, 100.
Te mihi præripiant. hæc fatus, membra foueri
Mollibus vſta toris iußit, taboq́ue fluentem
Siccari, vt pigros vbi mox conſtrinxerit artus 101.
Frigus, & adducta vulnus cute torpeat, atq;
Iam concreta rigens ſolidauerit vlcera ſanguis,
Denuo tum renouet plagas, rumpatq́ue flagella
Per grauiora cutem. qui tum concurſus ad ægrum
Semianimumq́; fuit? iuuenes coiere, ſenesq́;,
Et pueri, matreſq́ue piæ, fuſiq́; corona
Inrorant lacrymas, & tabe fluentibus ora
Vulneribus figunt auidi, lambuntq́ue cruorem.
Hæc ductis leuiter digitis per corpus obuſti,
Suppurata, nihil ſtomacho horreſcente, focillat. 102.
Hæc, Peluſiaca ſanie erumpentia putri 103.
Vlcera deſiccat plagula, clauſoq́ue recondit
Relligioſa ſinu, domui monumenta ſacratæ
Tutamenq́ue ſuæ. tenueis hic Zœlica lina 104.
Diſſecat in philuras, medica bonus arte, ligatq́; 105.
Donatum vita quem iam putat. ecce piorum
Ille manus inter, quod vix ſenſere, beatam
Mole à corporea vita fugiente, miniſtris
Reddidit ætherijs animam. cecidêre comantes 106.
In terram bolides, longoq́; per aëra tractu 107.
Conludunt, & crine, poli ſumma arce, cometes
Candidus argenteo ſtetit, humanaq́ue coruſcus 108.
Effigie, nimio fallebat lumine viſum.
Ac veluti formam quum quis Titanis in ipſo
Iam cæli medio, vel quum iuga ſumma pruinis
Candida Rhiphæis, durataq́ue ſidere brumæ,

Aduerſo intuitur Phœbo, viſumq́; fatigat
Luce reperquuſſa multum, fruſtráq; moratus.
Chriſtus erat, qui tunc adſtantibus ordine cunctis
Cælitibus, regione poli cum luce ſerena
109. Sederat, vt cæli iam dignaretur honore
Contemptorem ignis, contemptoremq́; minarum,
Ob decus excelſi venerandaq́; iura Tonantis.
Obſtupuêre viri. bona pars luſtralibus vndis
Eluit antiquum errorem. tum vana Deorum
Orgia priſcorum, ritusq́; arasq́; profanas,
Diſpuduit coluiſſe diu ſub imagine ueri.
At non prætoris, diris agitata, quieuit
Mens. rabiemq́; vomens atroci pectore, falſum
Se doluit, multumq́; Deos vltricibus iris
Parcere nunc queritur, nunc ſe lentumq́; pigrúmq́;,
110. Supplicium ad ſatiem qui non deſumpſerit, odit.
111. Tum, quæ ſæuitiæ ſuperabat ſola facultas
Et locus, exanimum rapit ad ludibria corpus.
Non ſecus atque leo, ſequitur ſi fortè uirum, quem
Arentis Libyæ in campis fugit impiger ille,
Adſcenſaq́; feram deſpectat ab arbore tutus,
112. Infernè tamen illa fame, rabiéque coacta,
Infremit horrendum. tum ſi fugientis amictum
Repperit, heic iras rabioſaq́; pectora frangit.
Adrectisq́; iubis morſu diſcerpit, & vrgui,
113. Non aliud datur, in ſpoliúmque ferocit inane.
Talis erat prætor. nam primum exſangue cadauer
Præcipit exponi prædam alitibúsque feríſque.
114 A ſcelus, en trahitur per terram nobile corpus,
Et conuerrit humum, canibúsque per auia tractu,

Exarat impaſtis iter. vt ſensêre volucres
Nidorem exuſti, vibrata ex æthere penna,
Obcurrunt, & longa feræ ieiunia paſſæ.
Sed nullæ uolucrum, nullæ tetigêre ferarum,
Quin circumfuſæ, viſu mirabile, roſtris
Demiſsis abeunt, numénque iacentis adorant.
Extremáque lupus feritate notatus, ab illo
Tempore quo fertur lacerorum membra Lycáon 115.
Sanguinolenta virûm menſis poſuiſſe, refugit
Tangere. nec gladius, nec terror adegerat illum
Quouſquam. tu corue rapax, qui buſta frequentas,
Quiq́; cruces fœdaq́; cadauera condis in aluo,
Tu ſonitu alarum, & pinnarum verbere terres
Audacem lupum ſuadente fame concurrere tauris. 116.
Ingluuiémq́; tuam nunc primum uincere doctus,
Crocitu valido alitibus, roſtróq́; minatus,
Arces ne qua ſacrum tentet uialore cadauer. 117.
EN poſuêre truces iras volucréſque, feræq́;.
Quid Datiane animo voluis? parciſne cruente
Morte obita cui parcit auis? donáſne ſepulcro?
Non. freta tentabo. inſanus rapietur ab vndis, 118.
Teq́; tridentipotens uoco, ferq́;, referq́; volutum
Per ſcabra muricibus, præacutáque ſaxa, vbi demū
Ilia rumpantur. deformia corpora phocas
Viſceribus paſcat, cerita menta ſatelles 119.
Eumorphus cui nomen erat, fera iuſſa capeſsit.
Palpo malus, quales qui regum nulla pudenter
Facta probant, quodcumq́; libet, laudare parati.
Et primum inſuitur taurino tergore corpus,
Vt quum polluto materna cæde, parantur 120.

 Culleus,

Culleus, & ſerpens, & iuncto ſimia gallo.
Addita deinde mola eſt, quā ſpartea vincula nectūt,
Et celeri lembo deducitur. alta ſecabat
121. AEquora tantum Ebuſo, quantum Sucrone remota,
Quum proiecit onus tumidas Eumorphus in vndas,
Sed ſuper inuehitur ſaxum, mirabile viſu.
AEquore, ſemotumq́; procul petit ocyus Euro
Litus. vt hiberno quum turbidus amnis ab imbre
Rupe cadit, ſpumam videas concreſcere canam,
Ac ferri amne cito, viſum fallentibus vndis.
Saxea ſic moles pellente reducitur æſtu,
122. Adplicuitq́; ſinu, propterq́; Zacynthia corpus
123. Litora, ſublatum, quod tunc valuêre piorum
124. Inſidiæ, crudo ſepelitur cæſpite. deinde
Vrbe Valentina, rabie ceſſante nocendi.
125. Donec Sidonijs illud par vile virorum,
Heſperiam extremam patefecit, virginis alter
Rapatæ ira, aſt odijs alter ſtimulatus acerbis.
Quæ quum vęſanus vidiſſet nauta, phaſelo
126. Inquutit aurāi flatum, & caua ſuppara pandens,
Nequiquam inſequitur pone, & labente carina
127. Adnixus verrit ſpumantia cærula tonſis.
Atq́; petit litus, quo funeis, vincla, molamq́;
Inuenit attonitus, deſutaq́; tergora. verùm
Conſpiciens nuſquam per litus inane cadauer,
Venit ad inſani non gratus præſidis ora
Nuncius, atq́; aureis dictis onerauit amaris.

LIBER

LIBER POSTERIOR.

Iamq́; dies aderat, currentibus ordine fatis,
Qua viſum ſuperis euertere regna Gothorum, 1.
Regna auguſta diu, quæ tunc Rodericus habebat 2.
Sceptrifer infelix, tanta qui clade puellæ
Stupratæ exſoluit pœnas. irrupit ab Auſtro 3.
Afrorum genus omne, Iubæ quâ regna fuerunt,
Hiſpanisq́; iugum impoſuit. ſeruibat amarè
Libera gens olim. verùm licet illa tyrannis
Acris erat, populiq́; iugum crudele profani,
Non tamen vſq; adeò graue, quin ſacrata liceret
Priuata ſaltem ſub relligione tueri
Templa Dei miſeris, Diuisq́; potentibus aras
Ponere, luſtra ferè donec Phœbeius axis
Triginta in ſe ſe rediens euolueret, atq;
Barbarus Abderamen quo non crudelius alter 4.
Sæuijt in Tyrijs odioſum nomen IESV,
Hiſpanum inuaſit maiore tyrannide regnum.
Ille auguſta Dei deſtruxit templa, nec vſquam
Sacra ſinebantur victi celebrare, nec ordo
Pontificum manſit. Diuorum buſta ſine vllo
Delectu ſparſit. multæ periêre piorum 5.
Relliquiæ herôum. fudiſſet bellua cunctas,
Ni profugi ereptas diuerſa per arua ferentes
Montibus Aſturicis clauſiſſent. pars ea regni 6.
Hiſpani Boreæ, & plauſtro ſubiecta Bootæ,
Propter inadceſſos aditus, intacta manebat,

7. *Vnde & reſtitui cœpit.ſic tempore ſedes*
Mutarunt illo Diui. Et iam crebra tyranni
Vaſtantis Celtas permiſtum nomen Iberis
Fama Valentinas arces miſcére tumultu
Cœperat. extemplo pauci cum præſule ducti
Sorte viri, adſumunt corpus venerabile ſacri
Herois, donóque obculti noctis opacæ,
Conſcendere ratem. volat illa per æquor, & inter
9 *Herculeas Abylen fertur Calpénque columnas.*
10. *A Libe deinde legunt pelagus, flectúntque carinam*
Ad promontorium dextrà quod prominet altè
11. *Mentitum effigiem roſtratæ nauis, At hiui*
12. *Dixerunt Hieron. ſi námque annoſa vetuſtas*
Vera refert, odijs olim Iunonis iniquæ
Amphitryoniades oris adpulſus Iberis,
13. *Hinc quum Geryonen, quem gleba Erytheia feraci*
Inſula tergeminum claudebat, ad arma cieret,
Relligione loci ductus, quum cerneret ipſos
14. *Nocte Deos alto cæli de cardine labi*
In terras, totóque ſacris vaga fulmina monte
Ignibus inſultare, Iouis contorta lacerto,
15. *Suppliciter coluit genitoris numen, & aram*
Exſtruxit, noménque loco Sacrum indidit. illi
16. *Indigenæ templum titulo poſuere ſuperbum*
17 *Herculis Argiui. quo quum impegere carinam*
Numine vectoris *adpulſam adlitora nautæ,*
Hoſte vacare locos, nullíque frequentia teſqua,
Atq; inculta vident. igitur formidine dempta,
Abſtruſere ſacrum fidæ telluris in vmbra
Pignus, & erecta ſuper ara, & paupere fano

Ceſpite

Ceſpite congeſto. ſibi deinde mapalia lenta
Texuêrunt, humilêsq; caſas de fronde geniſtæ. 18.
Indutiq; ſagis, duram paruóque paratu
Ducebant uitam, contenti paupere agello,
Siluestriq; cibo & fluuio, citra vrbis amœnæ 19.
Delicias. vt qui prædam rebantur opimam
Hoſtibus in mediis, victis mage poſſe nocere,
Quam fore ab incurſu tutam prædonis auari.
Nam [illegible] falcifero ſub rege, prioribus æui 20.
Temporibus, mortale genus ſine crimine, querna
[illegible] vel glande famem, vel ſponte creatis
Frugibus, atq; ſitim fluuio ſedaret, agebat
Otia tuta, nec ad litui [illegible] pallebat maneis
Exſangue. At poſt quam ſcelerata pecunia regnat,
Luxuriesq; inuenit opes, prædámque tyrannus,
Nuſquam tuta quies, nuſquam ſecura. doloſi
Inſidiatores paſſim. ſeu vela per amplum
Nereades, glaucíſq; domet tibi cærula ponti 21.
Auia Neptunus, poſſis ne tutus abire,
Heu malus infeſtat pelagus pirata. nec nudis
Tutior eſt tellus. plenum mare, plena malorum 22.
Terra. *polum prædis altus diſpeſcuit æther.*
Ergo vbi paulatim ſacra cuſtodibus aræ
Res adcreuit, erat quamuis non magna ſuppellex,
Inuidit fortuna tamen. nam regulus aram
Euertit Libys. & gladio hos perquuſſit, at illos 23.
Seruitio preſſit, donec fortiſſimus heros
Pannonio genitore ſatus, Luſi inclyta regna 24.
Alphonſus ſtatuit, quo nec melioribus armis,
Nec maiore animo regem, per ſtemmata priſca

Ordine Originibus ductus,tulit orbis Iberus.
Is iuuenum denis ſociatus milibus,oram
25. Inter Anam rutilumq́; Tagum vaſtabat. IESV
Adſertor vindexq́; pius.quæ cognita poſtquam
26. Fama eſt Iſmario,qui tunc ditione tenebat
Bætica regna,ſuæ dictam de nomine gentis
27. Vandaliam finxêre Gothi,Luſiq́; vetuſti
28. Perfuſum Oceano regnum,quo vindice dextræ
Cœperat arceri,reges ſibi iuxit amicos
Quatuor auxilio,ſexcenaq́; milia pubis
Delectæ,Alphonſumq́; petijt.vbi paruus in anguem
29. Contortus rigat arua Chalybs Mouorte cruento
Excepti cecidêre duces.fuſæq́; cohortes
Iſmarij.quuius fuerant vbi caſtra cruore
Tincta nigro,prædam repetit dum miles,Iberæ
Inter captiuos aliquot de gente reperti,
Quos fera barbaries vili adfligebat equorum,
Seruitio.veneranda duûm præfulſit in illis
Canities.canoſq́; decens reuerentia vultus.
His vbi ad Alphonſum ductis,data copia fandi eſt,
Qui natu viſus maior,ſic orſus.Iberæ
Gentis ait,Regniq́; tui clariſsime uindex,
30. Quo ductore Deus quarto nunc deniq́; ſeclo
Reſpicit Heſperiam propius,nos ſanguine cretos
Noſce Valentino.promontorijq́; colonos
Obcidui,quod non procul hinc excurrit in æquor
Atlantis.Noſtri proaui patria vrbe relicta,
31. Quum fugerent odium diri Abderaminis,in hiſce
Delituêre locis.Martyr Vincentius ollis
Dux fuit.aduectum ſecum abſtruſêre latébris.

Biſſeniſq; data eſt ſenibus cuſtodia,iure
Iurando obſtrictis, & relligione,ſepulcri
Nequando arcani in vulgum ſecreta venirent
Prodita. quod ſiquem abſtulerat Libitina,vir alter 32.
Sufficiebatur.forte hoc,ne infirmior ætas
Detegeret ſecreta patrum.rebantur in ara
Concluſum iuuenes, ſuſceptaq; vota ſacratæ
Soluebant aræ,quâ præſentiſsima ſemper
Numina erant.ipſi pueri,ſcis inclyte Diue,
Vidimus attoniti fieri miranda, referre
Quæ longum.Interea Pænus quum nomine,tum re
Barbarus Alboaces,noſtros ante ora parenteis 33.
Noſtra trucidauit. uincti ſpectauimus illud
Triſte nefas.vtinamquè mihi licuiſſet eodem
Care pater leto tecum ſubcumbere, & idem
Hanc animam hauſiſſet gladius.ſed maluit hoſtis
Parcere mancipijs, nec nos ſua commoda ferro
Lædere,quin Tyrijs miſeros diuendidit auro.
Hunc & ad vſq; diem, quo te rex maxime cerno,
Libera compedibus nunquam mea crura fuêre.
Dixit.at Alphonſum iam dudum inuaſerat ardor,
Menteq; voluebat quânam ratione,vel arte,
Nanciſci Diuum quiret tellure latentem.
Nam rem difficilem Pœnorum mœnia circum
Reddiderant,tutúmque ſatis penetrare receſſus
Non erat obciduos,perquè impacata vagari. 34.
Interea veniam Tyrij,fœduſq; paciſci
Ardebant,ſaltémque dies requieſcere paucos
Iure tributorum orabant,pacemq; ſequeſtram.
Ollis terdenos pepigit,fruſtráq; periclo.

Inſi-

Inſidijsq́;, petit montem cognomine ſacrum.
Nam loca iam denſis, multos neglecta per annos,
Horruerant ſiluis, atq́; indiſcreta manebant.
Nec deſiderium prius hoc rex inclytus armis
Expleuit, quam vi regnis excedere Luſi
35. *Cogeret audaces Tyrios, & Olyſipo Chriſtum*
Denuo iam coleret, cui tam memorabile nomen
Numina ſeruabant, vt multo clarior iſto
Nunc fieret titulo, fuerat quam tempore magnum
36. *Quo Laërtiaden iactabat, condita ab illo*
Errores inter varios, variasq́; procellas
Et ſalis ærumnas. etenim poſt Pergama victa,
37. *Quum malè concordes nec conuenientibus æque*
Imperijs, vni nollent parêre tyranno
Ductores Graiûm, ſparſi quâ quemq́; vocabant
Fata ſua, à patria procul errauere per æquor.
38. *Oceano verò, præter Menelaon, Olyſſes*
Turbine ventorum adpulſus, quo flexa receptat
39. *Terra ſinu pelagus, Lunæ alta cacumina montis*
Inter, & inſigneis Leneo & Pallade colles
40. *Barbarios, deflexit iter, portúmque preendit.*
41. *Intima deinde ſinus, cunctosq́; terræq́; receſſus*
Explorans, captusq́; loco, nam rura videbat
Morigera, & cæli faciem ſine nube ſerenam,
Hoſtiaq́; alta Tagi, inq́; vicem certamen aquarum,
Amnis vbi fruſtra luctatur Tethyos vndis.
Nam violenta ſali poſtquam ſe colligit ira,
Moleq́; conſurgens tumidos exſuſcitat æſtus,
43. *Flumen agit refluum, longeq́ue per arua refundit.*
Ad ſocios tandem redit, & ſubducere claſſem

Impe-

Imperat, atq; hyemem portu contemnere ſæuam,
Indigenáſque ſibi vario ſermone peritus
Deuinxit. nam lingua ferè communis & illis, 44.
Vt Dionyſæi ductis ab origine Luſi,
Inuenta eſt. vrbiq; locum, ſi condere vellet,
Auxiliúmque dabant faciles. tum cura Mineruæ
Dux Laërte ſatus, comitum exorante caterua,
Admonitúque Deæ, condit ſibi mœnia parua
Colle ſuper, templúmque tibi Tritonia virgo. 45.
Signaq; naufragij ſuſpendit, apluſtria claßis 46.
Róſtraq;, & inſigneis Troum geſtamina parmas.
Erroreſq́; ſuos illic, Aſiæq; ruinas
Venturis poſito ſignauit carmine ſeclis,
Palladi de Phrygibus victis Ithacenſis Olyſſes
Dedicat hæc. vrbémque ſuo de nomine primum
Finxit Odyſſeiam, quæ nunc clarißima toto 47.
Cognita in orbe, ducem fama ſuper aſtra pelaſgum
Tollit. ea poterat ſecurus viuere Olyſſes
Inter Luſiadas, niſi amor reuocaſſet amatæ 48.
Coniugis, & patriæ, gnatique, & cura parentis,
Cum quibus eſt homini paupertas dulcior ipſa,
Quam quot habet Libye latißima iugera, ſeu quot 49.
Crœſus diuitias olim, vel deniq; ſi cui
Copia rerum alij maior fuit, exſul & orbus
Dum modo cogatur patria non viuere terra.
Poſt duo luſtra igitur Graiam quam Martius heros 51.
Vrbem reſtituit, templisque ornauerat, illum
Perſcrutari iterum tuto iubet æquore montem.
Quumq; propinquaſſent, ac omne furente procella
Litus inadceſſum, promontorijq; viderent

Cir-

Circumquâque tegi mucronem adſpergine cana,
Quæ natura loci eſt, qua parte impingere poſſent,
Hærebant dubij, cecidit quum prona furentis
51. Vis pelagi, ſtrauitq; mare, & ſtagnantibus vndis
Vecta ratis placide, ſupremæ adpellitur oræ.
Ecce autem egreſſis, corui nigrantibus alis
52. Obcurrere pares, viſiq; adplaudere ſaltim,
Hoſpitibus cicures, præeuntqúe per auia montis
Atq; reuertuntur ſæpè, admirantibus illis.
Tum ſenior, firmate, inquit, veſtra omina Diui.
Magnum aliquid ſocij mea mens præſagit ab hiſce
Augurijs, nec enim fieri ſine numine credo.
Vt ruit vnda ſali ſubito, vt ſiluere tridentis
Murmura vidiſtis. nunc ad nos ecce ſubindé,
Illum vſq; ad tumulum quum peruenere, reuerti
Cernitis hos quibus aut rerum prudentia maior,
Aut datur ingenium diuinitus, unde futura
Coniectare fuit mos. & ſi credimus ipſi
54. Nil temere oſcinibus. quin præpetis omina pennæ
55. Obſeruare nefas nobis, & ouatio corui
Vana ſuperſtitio eſt, ſanctum fortaſſe cadauer
Qui potuit ſeruare prius, ne præda luporum
56. Neue canum fieret, neue alitum oſcenarum,
Tempore quo nemorum tractum eſt in deuia, coruus
Idem etiam poſſit nunc demonſtrare ſepultum.
57. Sic ait, atq; iteris ductores ponè ſequuti,
Deuenêre locum tumuli. ſuper adſtitit ales,
Et modo ſcalpuriens glebam, modo gutture ouanti
Signa dat. adcipiunt læti, duróq; recludunt
Dente ligonis agrum, donec uiolare ſepulcri

Con

Contigit incluſi tabulas. clamore reſoluunt
Ilicet ora pio, & recinunt Pœana viciſſim, 58.
Gauiſi haud aliter, quam foſſor pallidus auri,
Quum venæ penitus fugientis pondera maſſæ
Ignota adſequitur, tremulis complectitur vlnis,
Expleriq; nequit. ſic omnis in oſcula turba
Certatim ruit. efoſſumqúe aperire ferétrum 59.
Vt cœpere, notis adparet lamina plumbi
Inciſis. tunc aucta fides, maioréque Diuum
Relligione colunt, vero quem littera prodit
Nomine. at indicium maius, maioráque ſigna
Virtus dia dedit. manibus temerare profanis
Relliquias ſacras auſus, parua oſſula quidam
Clam ſocios, auſu pius & ſceleratus eodem, 60.
Subripuit. factique diu nec pœna moratur.
Namq; repentina correptus imagine leti,
Omni oculorum vſu ſubito priuatur, & amens
Colla quatit, titubántque pedes, paſſóque capillo
Baſſaridi Ogygiæ ſimilis prouoluitur. humor 61.
Defluit è toto, crebróque trementia pulſu
Membra fatiſcebant, ceu ſiquis hydrargyron acre
Ebibat, & tremulum gerat ægro in corde venenum
Ter conatus erat pedibus conſurgere, térque
Defectus virtute cadit, facieque volutus
Præduram tutudit glebam, vomuitque cruorem
Naribus, atque genas concreto ſanguine turpat.
Adcurrunt ſocij ignari, prenſumq; rogabant,
Queis nam intemperijs ageretur. at ille parumper
Reſpirans, gemituq; trahens à pectore vocem,
Parce pio ſceleri Diue ô venerabilis, inquit,

Par-

Parce precor. pietas, pietas, mea crimina ſolum.
O ego qui potui tantum cognoſcere numen
Hac mercede doli. placet experientia veri.
Per te, perq́ue Deum, tibi qui dedit eſſe potentem,
Da veniam miſero. fateor mea furta. cupiui
Parte tui locuples fieri, & te diue penates
Fortunare meos. pudet heu ſancta oſſa pigétque
64. *Sacrilega attrectaſſe manu. vos deniq; ciues*
Hos nudate ſinus, & quod mea viſcera torquet,
In lucem furtum proferte, & ſumite noſtro
In capite exemplum. ſic fatur, & ecce reliquit
Vertigo cerebrum, calígantéſque tenebræ
Diffugêre, tremor compoſta pace quieuit,
Atq; vigor neruis rediit, ſolidataq; membra
Suſtinuêre virum. tunc ima præobcupat illis
65. *Corda timor, gelidóque artus torpore pigrantur,*
Numinis & maior ſubiit reuerentia mentes.
Stabat adhuc pelagi facies, leuíſque ciebat
Aura viros, properi ſoluêre è litore. quumq;
Candida cœpiſſent committere lintea ventis,
En procul eliſo pernicibus aëre pinnis
Labuntur corui. proráque hic conſtitit alta,
Ille ratis puppim delegit. vterq; fidelis
Qui poſt expoſitum alitibuſq; ferisq; cadauer,
Martyris egregii non deſeruere ſepulcrum,
66. *Vſq; ad Odyſſeias arces, multoſq; per annos*
Durauere ſui circum monumenta patroni.
67. *Siue illi tantum vitæ, tantumúe dierum*
Emenſi fuerant, ſeu deriuatus ab illis
Fœtus erat, promontorio qui viſus in iſto,

Secula

Sæcula tot, Pœnis cauſam dedit,vnde vocarent
Coruorum montem.noſtri,de nomine facti
Vincenti, dicunt,vbi templum immane Sabæo
Illi halat fumo, & flammis conlucet odoris.
Aſt vbi iam portum,& zephyris mulcentibus vrbem
Dulichiam tenuêre,rati ſub nocte ſilenti 69.
Fallere concurſum vulgi,expectare tenebras
Viſum eſt.vt tandem concluſit veſper olympum,
Noctis & vmbra ruit, Diuæ penetralia Iuſtæ 70.
Sacra petunt tacitè, & poſitis cuſtodibus arci,
Mittitur Alphonſi qui magni iuſſa reportet.
Hac vmbra latuêre viros,vrbemq́; ſepultam
Nocte intempeſta requie ſomnôq; profundo.
Non ita ſed famam,quæ non dormitat in æuum 71.
Plena oculis,habitans tecta omnia,compita,vicos,
Obſeruatq́; foreis,rimîſq; introſpicit,atque
E tenui verbo,ſua per figmenta voluta, 72.
Creſcit in hiſtoriam.dubio muſſare ſuſurro
Primum inter notos cœpit,mox deinde volatu
Pennigero, & toto iam ſe conamine maior,
Veniſſe ingeminat Diuum,ciueîſq; tumultu
Miſcuit, & Iuſtæ trepidos deduxit in ædem.
It clamor cælo,reſonant ſacra æra,tubæq;. 73.
Pars ad pontificum ardebat deducere ſedem,
Pars aliô,ferrumqúe parant,atq; arma minantur.
Compoſuit tandem ſtudia hæc contraria vulgi,
Conſallus nimia vultus grauitate tribunus
Militiæ.ſtetit,indicenſq; ſilentia dextra,
Tela tenete viri,dixit.cui bella paratis?

Cui gladios? bellúmne ferunt bona numina veſtra
Vrbi aduecta? pij num diui ſanguine gaudent
Ciuili? ſcelus eſt diuos fœdare cruore
74. Non pietas. Scythicæ hæc expoſtulet ara Dianæ,
75. Talia Teutates, atq; hoc immanior Heſus
Numina cæde virûm calida exhalantia ſemper
76. Exquirant, Idæa ſuos Berechyntia Gallos
Incidi tulerit, quum carmina crine ſoluto
Feraleis aras circum exululare ſolerent.
Nos verò nebulis quo lux euoluit ab illis
77. E cælo demiſſa, fero ſic more decebit
Inruere in noſmet? pietas tamen iſta coëgit
Imprudens, dum tanto alijs præſtare videtur
Quiſq; ſibi, quanto propiore penatibus æde
Diuum habitare ſuis cernat. pia vota putemus.
Idcircô ne tamen vim cuiq; inferre, ſuumqúe
78. Non ſperare ducem liceat? ſpernatúe quis ipſum
Magnanimum Alphōſum? quid relligioſe tumultus,
Quid trepidas? referre putas qua ſede locetur,
Dum modo in vrbe tua? non eſt, mihi credite, ciues
Proximitate loci quur ſe quis iactet. abunde
79. Ille propinquus erit Diuo, qui ſupplice corde
Sincerôq; colet. dirum ſeponite ferrum,
Atq; arcēte manus à cædibus, arma nefaſtum
Ne reddant funeſta diem, quem cura minorum,
Quem pia poſteritas celebri ſeruabit honore
Solennem ſemper. quin læto inſcribite faſtis
Nomine, vt & læti ſacra hæc renouare nepotes
80. Sint memores veſtri, poſtquam exoriente Capella

Ad

geminæ Phœbus declinat pondera Libræ.
media vrbe capax templum, auguſtiſſima ſedes
uorum, in tota non eſt locus aptior vrbe.
gnum erit hanc ædem ſacro decorare ſepulcro.
rex ipſe velit, nos id cum rege velimus.
ctis manſueſcunt animi, ceciditq; viritim
a repente ferox, atq; arma minacia ponunt.
e vt erat criſtis, galeâq; coruſcus aëna,
uocat in pompam ciueis. mora nulla, capeſſunt
ſa omnes nudiq; pedes, & tempora lauru
lati feſta, lætis clamoribus ibant.
q; ſacerdotes ardenti murice tecti
ura Sabæa adolent, Robertus in ordine primus
uem ſtola cingebat Solymum circundata lumbo 81.
morem. ex humeris, pendent holoſerica miris
tertexta modis, mitrâq; ornata bicorni
mpora præfulgent. tum circum fercula, palmis 82.
ſigniti aderant ſalij, laudesq; canebant, 83.
de ſenum iuuenumq; chorus, qui vocibus æthram
tum implent lætis. atq; hinc matresq;, nurûsq;,
nuptæq; ſimul reddunt alterna puellæ.
ux gentisque decus noſtræ, ſalue inclyte Diue
ui totum exhilaras celum. Tu mille labores,
u mirante polo, ſæui tormenta tyranni
t flammas paſſus, quæ plurima vix tulit alter,
emo plura, venis noſtram nouus hoſpes in vrbem.
ngredere, & noctris ſubcede penatibus, & nos 84.
exter adi, & ciuis factus, tua mœnia ſerua.
u quoq; fida venis ales cuſtodia Diui,

Quam non cygnæus candor, quàm nulla volucrum
85. Anteibit. nec te vincet Iouis armiger antro
Dictus ab Aetnæo manibus fabricata cyclopum
Tela miniſtraſſe irato. ſine labe columbæ
86. Non Veneri tantum dilectæ, aut Palladi cornix
87. Nyctimeneúe fuit, nec tam Iunonius ales,
88. Quantum vis caudæ circumgemmante theatro,
Gratus erat Diuæ, nec qui capitolia celſa
89. Seruauit, niueus tantum ille Quiritibus anſer
Pro meritis dilectus erat. nec corue fuiſti
90. Ipſe magis Phœbo fuerat dum nulla Coronis
Cum iuuene Hæmonio tibi viſa, & candidus eſſes,
Quam nobis nunc carus eris. te namq; ſenatus
Noſtræ vrbis, pupimq; ſacram quæ numina vexit
Signa ſibi faciet, geſtat modo Oliſipo facti
91. Mnemoſynon, puppem atq; pareis inſignia coruos.
Siue quis externas ibit legatus ad vrbeis,
Siue quid edicet, legéſue rogabit Olyſſis
92. Vrbs, hæc ſigna fidem facient. ſeu bella parabit,
93. Præcedent noſtras acies, mediôſq; per hoſtes
Inrumpent cuneos, diſiectaq; caſtra ſequentur.
Talia carminibus referunt, templumq; ſubibant.
Scalptum marmor ibi parium fuit. vndiq; totum
94. Artificêſq; manus, & ferrea cæla decenter
95. Leuarant opere inſigni, ac velut arte Myronis.
Illic effigies Diui, nomenq; notatum eſt.
Et rerum ſeries pulchris diſtincta figuris.
Subtus Iaſpideæ monumentum vtrimq; columnæ
Suſtentant geminæ. tali clauſere ſepulcro

Mag

agni relliquias herois.cætera tempus
uxit, & humanis inuecta licentia rebus,
aductuſq́; error concordi fœdere mundi,
ui ſummam in ſuperos pietatem credidit, auro
eſtiri ſtatuas, & mortalem addere luxum,
uum potius placeat diuis imitatio vitæ.

FINIS HISTORIAE
VINCENTII.

L. ANDR. RE-
SENDII EPISTOLA AD VERNANDVM RHOTORIGIVM ALMADICVM RHOTORIGII Vernandi Almadici filium, optimæ ſpei puerum.

IVſta parentali redierunt annua luce
Perſoluenda tuo merito Vernandule patri.
Ergo ego, dum mæſti funus renouamus amici,
Et tumulo grati lacrymis adfundimur, vmbram
Vocibus ingentem, ingentemq́ heroa cientes,
Quid rear, ipſe prius magno puer orbe parente
Vt facias? doleas? corrumpat fletus ocellos?
Hoc quoq. nam multum hac etiam pietate placebis
Eſt tamen vlterius genitor quod malit, omiſſo
Vt fletu, ſenſim patrias formeris ad arteis.
Huc incumbe puer, neruôsq́ intende tenellos,
Quandoquidem à teneris momentum adſueſcere magnum eſt.
Ac tibi ne facileis longis hortatibus aureis
Obtundam, breuiore ſequar compendia calle.
Si quuius natura fera eſt, propiusúe ferino
Quam miti, ingenium, ſi educta puertia praué,
Moribus incultis, nullo formata magiſtro,
Quin & ſi quuius natura benignior, atque
Tenuius ingenium, ſed paupertate laborat,
Neutrum ego demirer ſtultorum explere caterum
Ill

Ille quidem innata ſe ruſticitate tuetur,
Quod nihil inuita potuit præſtare Minerua,
Cui neq; præceptor, nec præluxêre parentes.
Hunc autem, grauibus pedicis anguſtior æquo
Res tenet. aut ſupra ſiquid molirier audet,
Deijcitur cœptis, veluti damnatus iniqui
Voti, Siſyphium cogatur voluere ſaxum.
At, vi natiua formari cereus, & cui
Cætera ſuppeditant, facilemq; domeſtica pulchra
Commoſtrant exempla viam virtutis ad arcem,
Turpiter à vulgo ſe non ſubmorit inerti.
Hæc tibi dicta puta, placida puer indole, quando
Nil Naturæ tibi, melioraq; fata negarunt.
Nam tibi quã docile ingenium, quã viuida, quamq;
Vis animi erecta eſt, quam non mens ipſa ſupina,
Vnius oſtendit mira experientia menſis,
Pœne tuo nullo, minimôq; labore magiſtri,
Cui plus de ſolidis octaua parte diebus,
Non huc uſq; datum eſt, demptum puerilibus actis.
Eſt tamen effectum, quantum indole præditus acri
Me non pœniteat toto ſi effecerit anno.
Natiuum ergo magis ſuperet, quam deſit acumen,
Atq; anni duci faciles, ac flexilis ætas,
Vt bene Palladias iter expediatur ad arces,
Quo tibi nitenti, metuis ne curta ſuppellex
Obſtet, & adſcenſum cliuoſum obſepiat? atqui
Illa tibi fautore Deo, virtute paterna,
Ampla adeò eſt, vt te nemo ſplendore, domôue,
Vincat Odyſſeia, rariſſimus æquet in vrbe.
Culmẽ ad hoc quoniam pater optimus ipſe praiuit,

Ipſe ſequendus erit. prô quam te certa manebit
Gloria, ſi patris veſtigia pone ſequare.
Namq; vt præcurras, vix auſim optare. feramq;
Si nullum addideris cumulum, modo tradita duret
Integra nobilitas, nullôq; adciſa ſiniſtro.
Ergo paterna tibi ante oculos uerſetur imago,
Quemq; refers facie, virtute referre labora.
Nil virtute prius duxit pater ipſe, iuuenta
A prima, virtute nihil prius ipſe putato.
Ille ſuo regi multos dum præſtitit annos
Obſequiumq; operamq;, foriſq; domiq; fidelis,
Regibus eſt cunctis factus gatiſſimus. eius
Dignati menſam reges & adire penateis,
Pacibus ambiguis vnum ſtatuêre ſequeſtrem.
Bella quidem haud geſſit, ſed enim ſapienter agẽdo
Exſtinxit iam cœpta geri, Martiq; bipennem
Abſtulit armato è manibus, curruq; tremendo
Sanguineam exquuſſit Diuam, iunctôsq; dracones
Inuita iugulauit hera, ſæuôsq; paratus
Propulit in patriam Rhodopes iuga ninguida
Thracem.
Hac dum ſæpè facit regum pacator, honeſtè
Conſenuit peregri patria priuatus amata.
Atq; ut ſcire queas quo ſis genitore creatus,
Eccui quære duci, de tot qui noſtra per Indos
Signa ferunt, de tot, qui cum Mauortia Pœnis
Bella gerunt, plus detulerit rex noſter honoris.
Sæpè equidem memini, & merito, redeuntibus aula
Eſſe interdictum. multis, nec ad oſcula dextra
Admiſſis, etiam probroſa ob crimina dictam

Iure

Iure diem, atq; reos, de maieſtate minuta,
Deq́; peculatu, cauſam dixiſſe coactos.
At pater ille tuus rediens, ſuſceptus amicè
Iniecta obſtipuit regalia brachia collo.
Ne te detineam, vixit patriæq́; Deoq́;,
Ciuis honoratus, diues ſine ſordibus vllis.
Quuius vita ſuis quam ciuibus vtilis eſſet,
Omnibus ordinibus reſpublica mæſta probauit,
Quum gemitu confuſa ruit morientis ad ædeis,
Quum tot ad elatum coierunt undiq; turbæ,
Vt nec eas colles caperent, nec tecta, viæq́;.
A quot erant qui ſe lamentarentur in illo.
Hic ſibi narrat opem latam, gratisq́; fuiſſe,
Alter agit grates alieno ex ære ſolutus.
Hic vetitus necti, corpus debere fatetur.
Quot fuit auxilio pupillis ille, quot orbis
Dos data virginibus memorat. Sermo vnus, & vno
Ore, grauem factam iacturam funere tanto.
His niſi tute putas ſtringi te laudibus, vnquam
Neúe ſiniſterior, ne dexterioruè ferare,
Neu digitum tranſuerſus eas, quin totus eamdem
Inſiſtas peragasq́; viam, teris auia, nunquam
Ingreſſurus iter melius, frugiue futurus,
Magnarum ſed diues opum, virtutis egenus,
Vixq́; alia à turba re diſtaturus inepta,
Quam qua ſtrigoſo porcus præfertur obeſus,
Nullum mirificum patriæ ſumendus in vſum.
Non aliter, quàm quum, ſi fortè caballus ab acri
Degenerauit equo, demuntur ephippia tardo
Et phaleræ, tonsisq́; iubis, inglorius ipſe

Saxa moletrinæ verſans oneroſa ſeneſcit.
Aut ſiquid melius, uel clitellarius exit
Vel collo trahit attrito non ſponte quadrigas
Sin autem generoſe puer te reſpicis, iſta
Nec canimus ſurdo, uerùm uiuisq́; ſapisq́;,
Ebullitq́; tibi circum præcordia ſanguis,
Quæ monita audiſti nunc, de genitore ſequendo,
Danda opera, vt gnatis, de te, poſt ipſe relinquas.

FINIS.

IN. L. ANDREÆ RESENDII VINCENTIVM LEVITAM ET MARTYREM, EIVSDEM LOCORVM obſcuriorum adnotationes.

AD STVDIOSOS ADOleſcentes.

QVVM nequaquam conſilij mei eſſet, in Vincentium noſtrum aliquid commentari, ſtudioſi adoleſcentes, & eo vel ſolum, vel potiſſimum animo edere conſtituiſſem, vt Martino Ferrariæ homini cum primis amico, ac de me benè merenti morem gererem, vobis faciliorem eius poëmatis intellectum cupientibus, coactus ſum tumultuaria opera, dum carmina ipſa excuduntur, adnotationes has intra dies decem & cõceptas & natas præcipitare. Veſtræ autem humanitatis erit, boni & æqui, quales quales eæ ſunt, rei ſiue neceſſitate, ſiue celeritate conſulere.

VINCENTI, &c.) Status cauſæ eſt, *vera virtute & religione cælum adiri.* Quos Deos finxit antiquitas, etiam ipſum Herculem, falsò in cælum relatos. Diuinos enim honores, hoc eſt, vt homines diui fiant, Dei opt. max. munere heroibus verè pijs, non autem ſceleratis tyrannis, ſolere contingere. Quum autem ſacratiſſimus Chriſti martyr Vincentius inter eos emineat, qui illuſtriori pietate ſe pro vera religione deuouerunt, iure optimo & diuum haberi, & à pijs hominibus ve-

neratione magna coli. Et adſumptionis huius probatio, in demonſtratiuo genere, priori libello abundè ſatis verſatur. Poſteriori, quonam modo Olyſipponem tranſlatæ fuerint eius reliquiæ, iuxta annalium noſtrorum fidem, continetur.

1. OLYMPO ADSERVIT, id eſt, in Deorum retulit numerum. Et dictam eſt ea formula, qua & illud Metam, primo. *Ede notam tanti generis, meq; adſere cælo.*

2. FALSO) abſque ratione. Salluſt. *Falſo queritur de natura ſua genus humanum.*

3. VOTISQVE vocauit) vt Virg... & *votis iam nunc adſueſce vocari.*

4. INGENIO quicumque, &c.) Treis tangit modos claritudinis & immortalitatis apud homines promerendæ. Ab ſtudijs, & ingenij dotibus, à rebus bellicis, & à meritis in rempublicam.

5. ÆTERNIS factis.) Participium eſt, non nomen. Durant, inquit, ſua præmia illis, qui ob talia merita æterni ſunt facti, hoc eſt, hominũ memoriæ commendati.

6. IGNEA VIRTVS.) Etſi ita poſſit hic dici *virtus ignea*, quemadmodum apud Lucanum, lib. 9.

Semidei manes habitant, quos ignea virtus
Innocuos vita, patientes ætheris imi.

Fecit. & Maroni.... *ardens euexit ad æthera virtus,* tamen propriè virtutem eam intelligit, quam Theologi *Caritatem* vocant, quæ ignea, i. ardens diuini amoris igne rectiſſimè adpellatur, & omnium aliarum forma eſt. Pietatem verò in deum, hic dicit, quam Græci εὐσεβείαν, & λατρείαν, quæ ſoli Deo debetur.

7. PVRA VESTE.) Ex ritu pontificali dictum eſt. Tali enim vtebantur pontifices in ſacris faciendis.

Æneid. 12.--- *Puraq; in veſte ſacerdos,*
Setigeræ fœtum ſuis, intonſamq; bidentem
Attulit.

8. CASTI) tam religioſi, quam à libidine alieni, vt Virgil.

Quiq́ ſacerdotes caſti, dum vita maneret.

9. PHRYGIS AMPHORA, &c.) Senſus eſt: Dies Vincentio dicata, hodie voluto anno nobis redijt, quum ingreſſo in Aquariũ ſole, Lyra obcidit. Et ſignificatur dies 12. cal. Februarij. Nam referente Columella lib. 12. cap. 2. decimo ſeptimo cal. Februarias ſol in Aquarium tranſit, & 12. cal. Fidicula veſpere obcidit. *Fidiculam* autem vel *Fidem*, latini dicunt, quæ à græcis *lyra* nuncupatur, auctore Varrone cap. 5. lib. de re ruſtica ſecundi. Ouid. item Faſtorum primo, quatuor hoc carminibus declarauit.

Hac vbi tranſieris capricorno Pœbe relicto,
Per iuuenis curres ſigna regentis aquas.
Septimus hinc oriens quùm ſe demiſerit vndis,
Fulgebit toto iam Lyra nulla polo.

Cæterùm *Aquarij* ſignum ad Phrygem, hoc eſt, Ganymedem retulimus, Ouidium ſequuti, faſtorum, 2.

Iam puer Idæus media tenus eminet aluo,
Et liquidas miſto nectare fundit aquas,

Quùm ſint qui ad Deucalionem potius retulerint. Vnde eſt illud Lucani.

Deucalionæos fudiſſet Aquarius imbres.

Vtraque tamen opinio recitatur apud Higinium, apud quem etiam de *Lyra* plus ſatis.

10. BONA MENS.) *Mentem* veteres vt Deam colebant. Plin. lib. 2. cap. 7.

11. OLYSSIS MOENIA. i.) *Olyſipponem*. Narrabitur libro poſteriore.

12. IMPERIVM Diocles.) Narratio eſt. *Diocles* autem idem eſt, qui & *Diocletianus*, de quo ita Sextus Aurelius Victor. *Diocletianus Dalmata Amilini ſenatoris libertinus, matre pariter atq́ oppido Dioclea, quorum vocabulis, donec imperium ſumeret, Diocles adpellatus, vbi orbis Romani potentiam cæpit, Graium no-*

men in Romanum conuertit. Hactenus Victor. Quia verò *Diocletiani* vocabulum non tam cõmodè verſus legẽ ingredi poterat, vſi ſumus potius nomine *Dioclis.*

13. VLTO pro Cæſare.) Hæc hiſtoria ſic habet. *Numerianus Cæſar, frugi & bonarũ artium iuuenis, in caſtris ab Arrio Apro ſocero ſuo imperij cupido, per fraudem interfectus eſt. Id quùm agrè tuliſſet exercitus, Dioclem imperatorem elegit, quùm prius iuraſſet, nõ ſuo dolo Numerianum interfectum. Cui rei vt fidem faceret, Aprum concionantem adortus, gladio confodit. Quare & à militibus mox imperator ſalutatus eſt, & à ſenatu poſtea confirmatus.* Hæc diffuſius apud Eutropium, & Pomponium Lætum.

14. SE DIVORVM ſanguinis vnum Iactaret.) Diocletianus, *Iouij* ſibi prænomen indidit, quaſi Iouis eſſet heres, ſicut & Maximianus imperij ſocius *Herculium* ſe adpellauit. Præterea, ſe vt Deum adorari iuſſit, ſicut in chronicis refert Euſebius.

15. DECIMA ſtrage.) *Decimam* enim poſt Neronẽ in Chriſtianos *perſequutionem* mouit Diocletianus.

16. TANTI cõlega furoris Maximianus erat.) Hunc ſiquidẽ Diocletianus prius Cæſarem, deinde Auguſtũ fecerat: Conſtantio & Galerio creatis Cæſaribus. Nam poſteaquam imperium conſortes habere cœpit, ſenior Auguſti retento nomine, ad conſortium adlecto Cæſaris nomen tribuebat, qui tamen Auguſtali maieſtati vt ſuperiori deferret. Hinc legimus Conſtantinum treis filios ſuos Cæſares feciſſe. Erant igitur *Cæſares,* quaſi deſignati Auguſti, ac imperij ſubceſſores, vt noſtra ætate, *electi reges Romanorum.* Euſebius lib. 8. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, cap. 5. de Diocletiano & Maximiano loquens, *Auguſto,* inquit, *in eadem vrbe ſimul cum Cæſare conſtituto.* Imperator tamen Valentinianus, vt ait lib. 27. Ammianus Marcellinus, morem inſtitutum antiquitus ſupergreſſus, non *Cæſares,* ſed *Auguſtos* germanum

manum nuncupauit & filium. Beneuolè ſatis. *Nec enim quiſquam ante hac*, inquit Marcellinus, *adſciuit ſibi pari poteſtate conlegam, præter principem Marcum, qui Verum adoptiuum fratrem abſq; diminutione aliqua, maieſtatis imperatoriæ ſocium fecit.*
17. ALTER IN HESPERIO, &c.) Oroſius ſic ait, lib. 7. cap. 25. *Interea Diocletianus in oriente, Maximianus Herculius in obcidente, vaſtari Eccleſias, adfligi interficiq; Chriſtianos decimo poſt Neronē loco præceperunt. Quæ perſequutio omnib⁹ ferè anteactis diuturnior atq; immanior fuit. Nam per decem annos, &c.*
18. CÆDE triumphali numeri creuêre ſuperni.) Diuorum numerum ſignificat, infinitis prope martyribus auctum. Si cui libet hæc latius videre, is octauum Euſebij librum Eccleſiaſticæ hiſtoriæ legat.
19. SÆVA PERACTVRVS ſæuus mandata miniſter.) Nota eſt in hiſtorijs martyrum ſæuitia Datiani.
20. HESPERIÆ EXTREMÆ. &c.) *Mediterranei maris*, periphraſis eſt. *Heſperiam* autem extremam, Hiſpaniam dicit, vt Horatius.

Qui nunc Heſperia victor ab vltima.

FAVCES PERARCTAS.) Fretum Herculeum intelligit. Et videnda eſt Melæ deſcriptio, iuxta quam hæc dicta ſunt.
21. PER petuam dirimens Calpen.) Ex opinione eorū loquitur, qui *Calpen* montem ab Hercule diſciſſum putauêre, & vtrimque poſitis columnis, altera in Hiſpaniæ parte, in monte ad quuius radices Calpe eſt oppidū, quod Giblaltare nunc vocatur, altera in Africæ monte, ad *Septam* vrbem illā nominatiſsimā Ceuta nunc dicitur, freti anguſtias ab illo fuiſſe deſignatas.
22. ÆRVMNOSA Saguntos) De *Sagunto* multa paſſim. Eſt autem ea quæ noſtra tempeſtate in ignobilem prope vicum redacta, ab indigenis *Monuedre*, hoc eſt, *Mons vetus* adpellatur.

23. SV-

23. SVCRONIS dixêre ſinum.) De ſinu *Sucronenſi* ita dicto à flumine quem recipit, hæc Mela. *Prior Sucronenſis dicitur. Maior hic magno ſatis ore pelagus adcipiens, & quo magis penetrat anguſtior, Satabin, Thuriam, & Sucronem, non magna excipit flumina.*

24. VALENTIA ſurgit, Bruti opus.) *Viriatus* Luſitanus ille, Hiſpaniæ Romulus, vt inquit Florus, quùm poſt varias contra Romanos victorias, per fraudem & inſidias domeſticas, agente Seruilio, interemptus eſſet: milites eius quà ſe tutari poterant, diſperſi vagabantur. Interea quùm in Hiſpaniam veniſſet Brutus, & è republica iudicaret pacatas Viriati copijs conditiones offerre, agrum & ſedes ad habitandum, poſitis armis, illis adſignauit. Condiderunt igitur oppidũ quod *Valentiam*, credo à fortitudine militari, adpellauerunt. Meminit huius rei etiã Sabellicus, lib. 9. quintæ Enneados.

25. EXAVCTORATO.) id eſt, ab armis dimiſſo *Auctorare* enim eſt obligare. Vnde *auctorati milites. i.* ſacramento adſtricti. *Exauctorati verò à ſacramento quo obligati & adſtricti tenebantur abſoluti.* Liuius lib. 6. belli Macedonici. *Milites exauctoratos dimiſit.* Et ita ſæpè apud eundem. Erat tamen duplex exauctoratio, ſicut & duplex miſſio. Altera, quùm militibus opus non erat, quæ vocabatur honeſta, quẽadmodum legimus in multis inſcriptionibus. *MISSVS HONESTA MISSIONE.* Altera, quæ ignominiæ cauſa fiebat, quùm iubebãtur milites contumelioſè arma deponere. Dicebanturq; tunc *FIERI QVIRITES.* Lampridius in Alexãdro. *Seueritatis autem tanta fuit, vt ſæpè legiones integras exauctorauerit, ex militibus Quirites adpellans.* Poſt· *Continete igitur vocem truculentam, &c. Ne vos hodie, vno ore atq; vna voce, Quirites dimittam.* Sequitur: *Quùm nihilominus poſt iſta fremerent, exclamauit. Quirites diſcedite, atq; arma deponite,*

Huc

Huc referendum eſt illud Cæſaris, apud Lucanum.
Tradite noſtra viris ignaui ſigna Quirites.

26. BRVTI mœnia.1.) Valentiam ſuperiùs dictū.

27. VALERVS) Conciſione dictum, pro, *Valerius.* Vt Virgil. Æneid. x.

Quem tamen haud expers Valerus virtutis auitæ Deijcit.

28. NIGRICANS lanugo.1.) ſubnigra, aliquantulum nigra, qualis in iuuenibus pubeſcentibus eſſe ſolet. Plin. li. 10 cap. 3. *colore nigricans.* Et alias ſæpè.

29. DICTIS PELLACIB.) Blandis, & ad decipiendum adpoſitis. Æneid. ij. ---- *inuidia poſtquam pellacis Oliſſi. &c.*

30. SVFFITE.) Hoc eſt, ſubſumigate. Georg. 4.

At ſuffire thymo, cerâsq; recidere inaneis.

Quis dubites? Et *altaria* dixit *auguſta.1.* religione & augurio conſecrata, ſancta. Ouid. Faſtorum.1.

Sancta vocant auguſta patres. auguſta vocantur
Templa, ſacerdotum ritè dicata manu.

Hinc etiam Dij, *auguſti* dicebantur, ſicut legimus in antiquis inſcriptionibus. *MARTI. AVG. SACRVM. ISIDI AVG. &c.* Suetonius legendus.

31. COGNATAQVE numina terris.) Deos ex hominibus factos finxit antiquitas. Quare erga homines deorum beneuolentiam ex cognatione arguit.

32. PROLES Latoia,) Apollo Latonæ filius.

33. NOVA factio.1.) Chriſtiana religio. Ex perſona enim Datiani ſeruatur decorum. Nam *factio,* ſeditioſum vocabulum eſt. Et Chriſtianos ethnici *ſeditioſos factioſósq;* iudicabant, imo etiam *ſuperſtitioſos.* Tanta cæcitate miſeri tenebantur.

34. O. VALERI.) Adcentu in prima ſyllaba enūciandum eſt, contra vulgatos Grammaticorum canonas. Sicut & apud Horatium. *Nulli flebilior, quam tibi Virgili.* Item apud Martialem.

Quinte Caledonios Ouidi viſure Britannos.

Sed de hac re multa Gellius, & plura Arius Luſitanus magiſter olim noſter, in ſua Proſodia.

35. ADGREDIOR.) Præſens eſt pro futuro, cõſueta & eleganti loquendi formula, quam in commentario latinæ coniugationis iam ante adnotauimus.

36. DICERE pro nobis.) Antiſtes Valerius, beatum Vincentium à pueritia literarum ſtudijs adprimè eruditum, diaconum ordinauit, & quod impeditioris ipſe eſſet linguæ, illi iniunxit, vt ipſius in verbi miniſterio vicem ſuppleret.

37. QVÆSITORI.) *Quæſitor* eſt, qui quæſtionem habet in rei caput. Cicero in Vatinium. *Quæro ex te Vatini,* &c. *nunquit reus in tribunal ſui quæſitoris adſcenderit.* Hinc Maroni Æneid. 6. *Quæſitor Minos vrnam mouet.*

38. DIA virtus.) Nunc *diuina*, vt apud Horatium -- *Sententia dia*, & Lucretio li. 5. *otia dia*. Aliquãdo *Dius*, pro generoſo. De qua re multa à nobis alio loco diſputata.

39. GENITORIS imago) Filius in diuina triade *Patris imago* dicitur, eò quod Pater Filium ſibi ſimilem absque principio genuerit. Hinc Paulus capite. 1. ad Hebr. epiſt. Chriſtum ſeruatorem noſtrũ, *expreſſam imaginem ſubſtantiæ Patris*, mirè propriè adpellauit.

40. FLATVS vtrimque amor) id eſt Spiritus ſanctus, adſpiratus & procedens vtrimq;, hoc eſt, & à patre, & à filio.

41. SOLO effinxit ſermone.) Si *Sermonẽ* velimus adcipere pro ipſo *Dei filio*, ſenſus eſt, per Filiũ, & cum Filio, Patrẽ omnia feciſſe, iuxta illud. *Omnia per ipſum facta ſunt.* Nec eſt quur refugiat quis, Dei Verbo, *Sermonis* vocabulum tribuere, ſatis vſitatum veteribus, quum etiam pientiſſimus ille Prudentius cecinerit.

Ades Pater ſupreme,
Quem nemo vidit unquam,

Patriſq;

Patriſq; Sermo Chriſte,
Et Spiritus benigne.

Et Eccleſia publicè in templis canat, *Dum medium ſilentium tenerent omnia, &c. omnipotens Sermo tuus domine à regalibus ſedibus venit.* Si verò ſimpliciùs. *ſermonem* adcipere velimus, ſenſus erit, Deum ex ſolo imperio creaſſe vniuerſa, iuxta illud Dauidis; *Ipſe dixit, & facta ſunt, mandauit, & creata ſunt.*

12. FANDO omnia fecit.) Hoc eſt quod modo expoſuimus. *Dixit, & facta ſunt.*

13. IGNIBVS micantibus.) id eſt, ſtellis.

14. ANNI horas.) Quatuor anni parteis, *horas* vocauerunt veteres. Hinc Horat. in arte -- *ô ego lauus,*

Qui purgor bilem, ſub verni temporis hora.

Et primo epiſtolarum, *Septembreis horas,* dixit lepidiſſimè. Heic, *horarum* ambiguitatem tollit patrius caſus. Nam ideò *anni horas* dictum eſt, ne de *horis* diei partibus quis intelligeret.

15. TEMPLVM) à *tuendo* dictũ antiqui tradidêre. *Templumq;,* ait Feſtus, *locum eſſe qui ab omni parte videri, & ex quo pars omnis poſſit adſpici.* A qua origine, verbum etiam, *Contemplor,* deriuatum eſt. Vnde cælum, quod ipſum maximè *tuemur,* Iouis *templum.* Ennius adpellauit.

Contremuit templum magnum Iouis altitonantis.

Vniuerſa igitur mũdi fabrica, quã omnipotẽs ille architectus nobis cõſpiciendã propoſuit, non iniuria *Dei ipſius tẽplũ* vocatur, in quo veluti in pulcherrimo creaturarum omniũ theatro, homo cõlocatus eſt, vt quum a cũcta contẽplaretur, ad ipſum admirabilem vniuerſi huius opificem intelligendum, excitaretur, & deniq; intellectum, ſumma pietate coleret. *Reddamus nũc rationẽ,* inquit Firmianus cap. 5. libri ſeptimi Diuinarum Inſtitutionum, *quare hominem ipſum fecerit. Sicut ergo mundum non propter ſe Deus fecit, quia commodis*

eius non indiget, ſed propter hominem, qui eo vtitur, ita ipſum hominem propter ſe. Quæ vtilitas Deo in homine, inquit Epicurus, *vt eum propter ſe faceret? Scilicet vt eſſet qui opera eius intelligeret, qui prouidentiam diſponendi, rationem faciendi, virtutem conſummandi, & ſenſu admirari, & voce proloqui poſſet. Quorũ omnium ſumma* hæc eſt, *vt Deum colat. Is enim colit, qui hæc intelligit. Is artificem rerum omnium, is verum patrem ſuum debita veneratione proſequitur, qui virtutem maieſtatis eius de ſuorum operum inuẽtione, inceptione, perfectione, metitur.* Hæc Lactantius. Ex quibus, ſatis patet octo horum carminum ſenſus.

46. Porro ad imaginem Dei factum hominem, atq; non ex nobiliori quam ex *Luto* materia, cognitiſſimũ eſt ex Geneſi.

47. ALTAQVE cæli Numina nil veritus &c.) Hoc eſt quod conqueritur Paulus, cap. 1. ad Roman. *Mutauerunt gloriam immortalis Dei, in imaginem non ſolùm mortalis hominis, verùm etiam volatilium, & quadrupedum, & reptilium.* Dauid etiam exclamauit, *Simulacra gẽtium, argentum & aurum: opera manuum hominum, os habent, & non loquentur, &c.*

48. SIGNA hæc ſunt &c.) Præobcupatio eſt. Dicerent fortaſſe gentiles idololatræ. Hæc nos ſimulacra non colimus, nec Deos eſſe putamus. Tantum ſigna eſſe Deorum, qui in cælis ſunt, adfirmamus. Hæc illi ſi reſponderent, Sit ita ſanè, inquit Vincentius. Sed quorum Deorum hæc ſigna ſunt, aut quoſnam Deos adpellatis? Hominês ve flagitioſos, turpeis, &c. Inde ſequitur probatio. *Talis tibi Iupiter*, &c. Exſtat feſtiuiſſimus Luciani dialogus, in quo Diogenes apud inferos Herculem adloquitur, ſeque mirari dicit, quod ille mortuus ſit, cui tanquã deo ſoliti eſſent homines ſacrificare. Cui Hercules ita reſpondit. *Ego* inquit, *verus Hercules non ſum, ſed ſimulacrũ eius. Ipſe verò Hercules, in cælo eſt cum ſua Heb.* Tunc Cynicus. *Imo profectò*

tu ve-

.. verus Hercules es, ſimulacrum autem tuum apud ſu-eros. Et reliqũa quæ ſummo lepôre átheos ille diſſer-it. Vſq; adeò, etiam ethnici, ſiqui paulò ſapientiores e-ant, ſuos irridebant deos.

.9. *TALIS* tibi Iuppiter altus) pleni ſunt omnes oëtarum libri ſtuprorum & adulteriorũ Iouis. Hinc llud Catulli.

Sæpe etiam Iuno maxima cælicolûm,
Coniugis in culpa flagrauit quotidiana:
Noſcens omniuoli maxima furta ſui.

o. *HELLESPONTICVS*) id eſt, *Priapus*, à pa-ria Helleſponto. de quo ita Sacer Prudentius.

Hic deus è patrio prænobilis Helleſponto,
Venit ad vſq; Italos, ſacris cum turpibus, hortos.

1. *DEOIDOS*) id eſt, *Proſerpinæ.* Nam Ceres, nter reliqua cognomina, etiam δηὼ à græcis dicitur. Hinc *Deois* patronymicum nomen, hoc eſt, Proſerpina Deûs filia. Ouid. metam. 9. ---- *varius Deoida ſerpens.*

2. *ANIMOSA* ſenectus oppetere) id eſt, ad oppe-ēdum. *Oppetere* autem pro mori, abſolutè, etiam Vir-gil. dixit. Æneid. 1. *Troia ſub ſub mœnib. altis*
Contigit oppetere.

3. *LEMVRVM* flamen.) *Lemures* ſunt laruę no-cturnæ, malorum geniorum imagines. Quibus arcen-lis, *Lemuria*, id eſt, ſacrum lemuribus feſtum, celebra-bat antiquitas. Ouid. faſtorum. 5.

Ritus erit ueteris nocturna Lemuria ſacri,
Inferias tacitis Manibus illa dabunt.

4. *PIIS* heroibus) id eſt, martyribus.

5. *IRITATQVE*) *Iritare*, eſt ad iram concitare. Quod videtur explicaſſe Ouid. metam. 8.

Vulneris auctor adeſt, hoſtemq; iritat ad iram.

Quare vno tantum. R. ſcribendum eſſe ducimus. IRITO non autem duplici IRRITO.

6. *PVLSABERE*). idem eſt, quod *verberabere.* Cicer. act. 7. in Verrem. *Sex lictores circunſiſtunt va-*

 lentiſ-

lentiſſimi, & ad pulſandos verberandóſq́; homines exercitatiſſimi.
57. EXSILIVM) *Exſulo*, dixerũt vetuſtiores Grãmatici, *quaſi ex ſolo eo.* Quare teſtibus Scauro, Capro, ac Priſciano per. X. &. S. litteras ſcribendum eſt. Sic *exſilium*, id eſt, patrij ſoli priuatio.
58. EXTORRIS) idem eſt, quod exſul. Sed *extorris*, ideo dicitur, quaſi illi torris interdictum ſit. Aqua ſiquidẽ & igni interdicebatur. Liuius li. 5. ab vrbe. *Exſul atq; extorris ab ſolo patrio.* Pontificij iuris profeſſores, *excommunicatum à* participantibus, eum qui *extorris* iubeatur eſſe, adpellant.
59. CONSCISCAT fata necemq́; ſibi.) De verbo *Conſciſco*, dictum ſatis à Valla, lib. 5.
60. FIDIBVS diſtẽdit) i. fidiculis, de quib. Valla. li. 1.
61. *PROSCINDERE verbis*) id eſt, *lacerare, contumelijs adficere.* Suetonius in Auguſto. cap. 13. *Hũc fœdiſſimo conuicio coram proſciderunt.*
62. FAXOQVE) id eſt, *faciam*, Virg. Æneid. 9.

Haud ſibi cum Danais rem, faxo, & pube Pelaſga
Eſſe putent.

63. INTENSO luxata trocho) ſuo loco mota. Plin. lib. 28. cap 2. *Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliari. Trocho*, id eſt, rota tortoria à Græcis excogitata, quæ apud illos τροχός, à verbo τρέχω, id eſt, *curro*, adpellatur. Cicero. 5. Tuſcul. *In rotam, id eſt genus quoddam tormenti apud Græcos, beatam vitam non adſcendere.*
64. AMBEST) à verbo *Edo, es, eſt*, componitur *Ambedo, ambes, ambeſt*, interpoſita. B. inter verbum & præpoſitionem, *AM*, quæ *circum* ſignificat. *Ambedere* autem, vel *ambeſſe*, eſt circumedere. Plaut. Mercat. *Suæ vxoris dotem ambediſſe.* Et propriè de flamma dicitur, *Ambeſt* vt Æneid. 5. --- *flammiſq́; ambeſa reponunt Robora nauigijs.*
65. DILANCINAT) à *Lancino* deductum eſt.

Eſt autem *lancinare*, idem quod *lacerare*. Plin. lib. 11. cap. 34. *Eſt & volucre canibus peculiare ſuum malum, aures maximè lancinans.* Apud Catullum, *bona paterna lancinata* dicuntur, hoc eſt, diſſipata, dilacerata, ac dilapidata.

66. ILLE ſub hæc.) i. ſtatim ac mox, poſthæc. Cicero Planco. lib. 10. *Sub eas literas, ſtatim recitatæ ſunt tuæ.*

67. CATASTÆ) *Cataſta* machina erat lignea qua ſerui aut vincti cuſtodiebantur, aut exponebantur venales. Plin. li. 35. cap. 18. *Talem in cataſta videre Chryſogonum Sylla.* Tibull. lib. 2. eleg. 3 *regnum ipſe tenet, quem ſæpè coegit*

Barbara gypſatos ferre cataſta pedes.

Pro eodem nonnũquam ſumi *caueam* putamus. Ouidius in Ibin.

Incluſusq́ necem cauea patiaris, vt ille
Non profectura conditor hiſtoriæ.

68. BOSQVE Perillæus) *Perillus* Athenienſis vt placeret Phalaridi famoſæ crudelitatis tyranno, ex ære taurum fabricauit, in quem quum incluſi eſſent homines, ſubdito igni, mugitum potius quam vocem emittere viderentur. Pro quo inuento, id à nunquam alias minus crudeli tyranno reportauit, vt primus ipſe in ſuum illum taurum incluſus, & exuſtus, ingenij malè conlocati pœnas daret. De qua re multa paſſim apud auctores. Ouidius lib. 5. de triſtibus, eleg. 1.

Ipſe Perillæo Phalaris permiſit in ære,
Edere mugitus, & bouis ore queri.

69. A ſcelus) De, *A*, interiectione leni ſpiritu enuncianda, adnotabimus in fine. Cæterùm, *En trahitur per terram nobile corpus*, pathos eſt, ad imitationem Lucani lib. 4. *Libycas en nobile corpus*

Paſcit aues, nullo contectus Curio buſto.

70. POTIS es) pro potes. Neque enim aliud eſt, *poſſum*, quã *potis ſum*. Adnotauit Donatus in Terentiũ. Et interiectionem PRO. ſine adſpiratione, & adcentu circumflexo ſcribimus.

71. PECTINIBVS) ſcilicet ferreis, quales ſunt, quibus lanam pecti videmus.

72. VOTA nec eludit) id eſt, non fraudat, caſſáue eſſe permittit: Nam *Eludere*, inter alia, ſignificat etiam *exſpectationem fallere.* Cicero pro Milone, *Rempub. in ſuis cogitatis & furoribus eludere*, Et act. 2. in Verrem, *Iudicij exſpectationem eludere, dixit*, Tibullus quoque, *Seges eludit meſſem.*

73. IOVI Lapidi) Inriſio eſt, quum *Ioui* dixerit, addidit per adpoſitionem, *Lapidi.* Eſt & inter adagia.

74. *IOVEM lapidem iurare,* de quo videre licet Eraſmi Chiliadas.

75. MARMORE cælato preſſum puluiar) *Puluinar* hoc loco ſignificat *puluinum* ſuper quem ſimulacra recumbentia conlocabantur, vt eminẽtiora viderentur. Cicero pro domo ſua. *Aram, & ædiculam, & puluiar, ſub ſaxo ſacro dedicauit.*

75. NEC prece adoratus.) *Adoratus* .i. piè & religioſè cultus, &, vt faueat, venerabundè poſtulatus.

76. SEMVSTVM) *ſemiuſtum*, ita, vt adhuc torres arderent, nondum in prunas redacti. Quo ſignificatur maior incendij vis ab inflammatis titionibus. Dicitur autem *ſemuſtus* per ſynæreſin. Æneid. tertio.

Fama eſt, Enceladi ſemuſtum fulmine corpus, &c.

77. *CREPIDO*) *i.* ſalis in igne crepitãtis impetus.

78. *CAVTERIA.*) *Ea ſunt ferrea inſtrumenta, quibus morbi alioqui inſanabiles inuri ſolent.*

79. *ARVINA*) *Pingue* illud inter cutem & viſcus, *aruina* dicitur. Vnde Æneid. 7. --- *& ſpicula lucida tergent*

Aruina pingui.

80. MVTI) pro, *Mutij*, ſynæreſis eſt, aut potius ſynizeſis notiſſima nominum in IVS, aut IVM, deſinẽtiũ, vt Terentio. *Id negoti'* Lucretio, *Nec ratio remedi'* Virgilio, *Vrbem Pataui'. Cura peculi'.* Iuuenali. *Antoni' gladios.* & multa paſſim talia. Nec ſolis ea ſy-

næro-

hæreſis poetis eſt familiaris, ſed illam etiam oratores adamarunt, quod in antiquis, & manu ſcriptis codicibus frequentiſſimum eſt. Pridie quam hęc commentarer, deduxit me Franciſcus Hollandicus meus, iuuenis admirabili ingenio, & Luſitanus Apelles, ad Oliſiponenſe ſuburbium, quod *Sanctos* vocāt *Veteres*, propterea quod ſepulti olim ibi fuere ſancti Chriſti martyres fratres, *Veriſſimus, Maxima, & Iulia*. Deduxit ergo me ad viridarium regium in maris plantatum crepidine, atque ibi antiquam hanc inſcriptionem oſtendit.

L. VALERIVS. GAL.
SEVERVS. AN. L.
H. S. E. S. T. T. L. FILI
PATRI. P. C. ET.
Q. SERTORIVS
CALVVS. ATFINIS

Vbi FILI, vnico. I. in nominatiuo caſu numeri pluralis adnotauimus, vt nihil dicam de verbo ATFINIS per. T. ſcriptum, quod ad pręſens inſtitutum non pertinet. quod ipſum tamen nemo ſciolus repreendat. Poſitum enim eſt. T. pro. D. litera ſibi cognata. Quod etiam Cariſius adnotauit, & innuit Quintilianus. Nos tamen per. D. *adfinis* ſcribimus, non per. T. Sed hæc alio loco à nobis tractantur copioſius.

81. CÆTERVM, *Mutij Scæuolæ, & Attilij Reguli*, vulgatior hiſtoria eſt, quam vt admoneri debeat.

82. AD AVREA ſidera vocetur.) Ita Catullus.

Volo te ac tuos amores.
Ad cælum lepido vocare verſu.

Id eſt, extollere, valde laudare.

83. Pietâsq; Fidéſq;.) Ferè idem nunc ſunt. Pietas enim pro ἐυσεβέια, & cultu veri dei, *Fides* verò, pro perſuaſione firmiſſima de diuinis oraculis, & promiſſionibus, adcipiēda eſt. Sed in idē recidunt, quū magna ſit pietas, & veriſſimus cultus, Deum veracem credere,

& vt talem ſumma pietate colere. Sed hæc huius loci non ſunt.

84. MENS ferrea frangi,) id eſt, non mollior ad frangendum, quam ferrum eſt. Et eſt Græca loquutio, qualis illa Horatij in arte poetica. *Cereus in vitiũ flecti.*

85. FVRVA,) id eſt, nigra. Ouid. Metam.5.

Ex Acheronte ſuo furuis peperiſſe ſub antris.

86. ÆTERNAQVE in nocte,) id eſt, *continua.* vt Ouid. Metam.1. *Ver erat æternum.* Ita nox, id eſt obſcuritas ſpeluncæ, *æterna* vocatur. Præceſſit enim *Nulli vnquam ſoli penetrabilis.*

87. TRISTIA conuoluens inter ſolatia corpus.) *Triſtia ſolatia* vocat, tormentorum illam ceſſationem, cum horrore loci, & carcerali ſqualore coniunctam.

88. DIFFISSIS--- nubibus.) Fulmina, & fulgura, ſiue fulgetra, fiſſis nubibus erumpunt. Plin. lib. 2. cap.43. *Si in nube luctetur flatus aut vapor, tonitrua edi, ſi erumpat ardens, fulmina. Si longiore tractu nitatur, fulgetra. His findi nubem, illis perrumpi.*

89. QVIDAM niueis pulcherrimus alis.) Deſcribitur angelus qui beatũ Vincentium adloquutus eſt.

90. DIVVMQVE miniſtri,) id eſt nuncij. Id enim *angelus* ſignificat, vnde & Paulus, *adminiſtratorios* eos adpellauit *ſpiritus.*

91. LÆTITIA Chriſto ferremus.) Officium angelorum eſt, nos noſtraque bona opera Deo offerre. Hinc eſt, quod angelus Tobiæ dixit. *Quum orabas cum lacrymis, ego obtuli orationem tuam domino.* Et ſeruator noſter Lucæ, 6. *Adcidit autem vt moreretur mendicus, & deportaretur ab angelis in ſinum Abrahæ.*

92. RELIGIO ſimulata.) Periphraſis eſt *hypocriſeos.*

93. FRAVDIBVS óblita vita) à verbo *óblino*, venit *óblitus.* Cicero Philip. 11. *Atq; eum nondum tanto parricidio óblitũ, hoſtem ſua ſententia indicauit.* Et Philip. 14. *Antoniorum vitam libidine flagitioſa óbliiam,* dixit idem Cicero.

94. NVNQVAM ſpe pauit inani) .i. falſo oble-ctauit ac tenuit. vt Æneid. 10. -- *ſpes paſcis inaneis.*

95. EXCVBITOR.) Cuſtos peruigil. Colum. lib. 7. cap. 12. *Quis excubitor inueniri poteſt vigilantior?* quùm de canibus loqueretur.

96. PARNASSIA teſqua.) Agreſtia loca, quæ aliquuius dei ſint, teſqua dicuntur, Varrone auctore.

97. HIPPOCRENEN) id eſt fontem Bœotiæ muſis ſacrum, ſic dictum, quoniam ab equo Pegaſo factus ſit. Ouid. Faſtorum. 5.

Dicite, quæ fonteis Aganipides Hippocrenes
Grata Meduſæi ſigna tenetis equi.

Alij de Cadmo Græcarũ literarum repertore, ad eum fontem talia meditari ſolito, fabulantur.

98. INVVSQVE,) id eſt Pan. Auctor Seruius ſuper illud Æneid. 6.

Pomerios, caſtrumq́; Inui, Bolamq́;, coramq́;.

99. QVI præſidet Albæ Iuppiter Iliacæ.) Duobus potiſſimum locis colebatur *Iuppiter* à Romanis, in arce Capitolina, ſiue Tarpeia, & apud Albam. A Capitolio, dicebatur *Capitolinus*, à Tarpeia, *Tarpeius*. Cicero pro domo ſua. *Te Capitoline, quem propter beneficia, populus Romanus Optimum, propter vim, Maximum nominauit.* Ouid. Faſtorum. 6.

Iunctaq́; Tarpeio ſunt mea templa Ioui.

Qui albæ colebatur, adpellationem *Latialis* habebat. Hinc Lucanus. lib. 1.

Et reſidens celſa Latialis Iuppiter Alba.

Quærebant igitur nunc, quando ſimilia his miracula feciſſet Iuppiter, ſiue ille *vrbanus*, ſiue *Latialis*, qui præſes eſſet Albæ Iliacæ, id eſt, Troianæ, à Troianis conditæ.

100. SVSVRRA --- Colchidos) .i. carmina magica veneficæ aliquuius, qualis fuit Colchis illa Medea.

101. VT pigros, &c.) Inter tormenta, calido adhuc ſanguine, vulnera recẽtia min' dolẽt. Sed poſtquã ſanguis

interius receptus, exteriora relinquit, & incipiunt frigere membra, ac vulnera præ frigore conſtringuntur, cutemúe adducunt, tum ſi aſperius tractentur, nimio dolore excruciant. Quare tyrannus decreuerat beatum Vincentium ſinere tantiſper requieſcere, dum frigente iam ſanguine, vulnera ſolidari inciperent, vt ſic maiore cum dolore iterum torqueretur.

102. SVPPVRATA) id eſt loca læſa, quorum ſanies iam in pus conuertebatur. *Suppurari* autem ſolent vel abceſſus, hoc eſt, apoſtemata, vel vulnera, quùm primum cutem adducunt, ſi negligentius curentur. Verbum autem *Focillat*, à *foueo* factum eſt.

103. PELVSIACA Plagula.) Faſcia lini Peluſiaci, à *Peluſio Ægypti* ad Nilum oppido. Dicta eſt autem *plagula*, per diminutionem, à *plaga*, priori ſyllaba correpta, quæ cæli vel terræ ſpatium longius quam latius, ad modum faſciæ, ſignificat. Vnde Statius ſiluarum lib. 1. circulum cæli lacteum *plagam lacteam* adpellauit. Quin & viam Domitianam, ſtratā marmore quadrato, *plagam* dixit *marmoratam*, quarto ſiluarum libro. Inde & Plinius lib. 13. cap. 12. de chartis loquens, *plagulas papyri*, dixit faſcias illas, quas Luſitane, *folia papyri*, nominamus. *Premitur*, inquit, *deinde prælis, & ſiccantur ſole plagulæ, atq; inter ſe iunguntur.* Et quoniam huc deflexímus, adnotare libuit, Plinium *ſcapum papyri* dixiſſe, quod nos Luſitani *manum papyri* ſolemus vocare, dum vicenis plagulis ſcapum conſtare dixit, licet noſtrâs papyri manus vicenis quinis plagulis conficiatur. Vide Ioſ. Scaligerum lib. 2. Auſonianarum lect. cap. 34.

104. ZOELICA lina) Plin. lib. 18. cap. 1. *Ex eadem Hiſpania Zœlicum venit in Italiam, plagis vtiliſſimum.* Ciuitas ea Gallæciæ, & Oceano propinqua.

105. DISSECAT in philuras,) id eſt, in faſciolas longas & anguſtas. Plin. lib. 13. cap. 11. de chartis. *Præparantur ex eo chartæ, diuiſo acu in prætenues, & quam latiſſimas philuras.*

106. MI-

106. MINISTRIS æthereis, Nempe, *angelis.*

107. BOLIDES,) id eſt, faces ardentes. Plin. lib. 2. cap. 26. de facibus. *Duo genera earum. Lampades vocant planè faces, alterum bolidas, quale Mutinenſibus malis viſum eſt.* Diſtant, quod faces veſtigia longa faciunt, priore ardente parte, bolis verò perpetua ardens longiorem trahit limitem. Græca dictio eſt, ἀπὸ τῦ βάλλειν, id eſt, *à mittendo.* quaſi *miſſile* dicas. Vnde & *miſſiles haſtæ,* bolides Græcis dicuntur. Dicitur etiam *bolis,* plumbum nauticum, quod funiculo adpenſum, nautæ demittunt, marinæ altitudinis explorandæ gratia. Hinc in actis Apoſtolicis legimus cap. 27. *Demiſſa bolide.*

108. ARGENTEO.) In argenteo, duæ vltimæ vocales, E O, per ſynizeſin, vnam tantum efficiunt ſyllabam, vt apud Virgil. *Ferreiq́ Eumenidum thalami.* Tribus enim modis duæ ſyllabæ in vnam coeunt. Aut enim geminæ vocales quæ diphthongon nequaquam conſtituunt in vnam ſolam ſcriptam vocalem mutantur, & eſt craſis, vt, *menſum,* pro, *menſium, ſemuſtus,* pro, *ſemiuſtus, ſemermis* ꝓ *ſemiermis.* Aut tales vocales in diphthongum abeunt, & eſt ſynæreſis. vt Virg. *pellacis Olyſſei.* & *furias Aiacis Oilei. Fixerit æripedem ceruam.* pro, aëripedem. *Phaton,* pro *Phaëton,* apud Quintilianum ex Varrone. Aut manent quidem eædem vocales, ſed vna tantum ſyllaba pronunciantur. & vocatur ſynizeſis. vt *Dij, Aluearia, Eodem,* diſſyllabum, & hoc noſtrum, *Argenteo.* Vulgò tamen Grammatici tenue hoc diſcrimen, vno ſynæreſis nomine compreendunt. Nos tamen curioſis adoleſcentibus voluimus ſatisfacere.

109. SEDERAT.) Sunt non ineruditi quidam, qui verbum *Sedeo, es,* putant ſolum manſionem in loco ſignificare, cuius contrarium ſit, *Stare.* At ex his, quos ſubiungemus locis, liquidò adparebit etiam motum ſignificare, vt eius contrarium ſit, *Surgere.* Virg. Æneid. 6.

Vix ea fatus erat, geminæ quùm fortè columbæ,
Ipſa ſub ora viri, cælo venêre volantes,
Et viridi ſedêre ſolo. Ouid. lib. 1. de arte.
Proximus ad dominam nullo prohibente ſedeto.

Idem Metamor. 1.
Sedit Atlantiades, & euntem multa loquendo.
Detinuit ſermone diem.

110. AD SATIEM,) id eſt, ad ſatietatem. *Saties* verò per quintam declinationem, & *ſatias, ſatiatis*, per tertiam, priſca ſunt, & poëtis quam oratoribus adcommodatiora. Silſius lib. 4. *Nec finis, ſatiesúe, noui ſed ſanguinis ardor.* Sic Gellius lib. 7. *Quorum ſaties nunquam eſt.* Terentius Eunucho. *Vbi ſatias cepit fieri, commuto locum.* Lucretius. lib. 2. *Feſſus ſatiate videndi.* & ſæpè alias. Saluſtius, *Frumentiq́ ex inopia ſatias facta.* Liuius. lib. 10. belli Pun. *Si fortè iam ſatias amoris in vxore, ex multa copia eum cepit.* Sic Tacitus nonnunquam.

111. SVPERABAT.) Id eſt, ſuper erat, reſtabat. Cicer. ad Atticum. lib. 15. *ſi quid æri meo alieno ſuperabit.* Ouid. de arte. lib. 1.
Pars ſuperat cœpti, pars eſt exhauſta laboris.

Interdum *ſuperare* ponitur, pro, abundare, copiaque affluere. Cicero 5. de finibus. *Deq́ eo quod ipſis ſuperat, alijs gratificari volunt.* Ouid. Met. 7. *Robora non deſunt, ſuperat mihi miles.* Item pro eo quod eſt, ſuperſtitem eſſe. Virg. Æneid. 3. ---*Satis vna ſuperq́*
Vidimus excidia, & captæ ſuperauimus vrbi. & lib. 3.
Quid puer Aſcanius, ſuperátne, & veſcitur aura?

112. INFERNE.) De inferiori parte. Eius contrarium eſt, *Supernè.*

113. FEROCIT) Ferociam ac ſæuitiam exercet. Ouid.
Mox intractati more ferocit equi.

114. EN TRAHITVR per terram nobile corpus.) Pathos eſt, vt apud Lucanum. lib. 4.
Libycas en nobile corpus

Paſcit

Paſcit aues.

115. LYCAON.) Nota eſt ex Ouidio, fabula Lycaonis in Lupum verſi, quod Ioui adpoſuerit humanas carnes comedendas.

116. AVDACEM concurrere tauris,) vt apud Horatium, carminum. lib. 1. *Audax omnia perpeti.*

117. ARCES nequa ſacrum tentet violare cadauer) Ex hiſtoria dictum eſt. Nam quùm Datianus ſancti Martyris corpus in agro canibus & feris exponi feciſſet, adfuit coruus, qui ingenitæ voracitatis oblitus, non modò ipſe à ſancto cadauere abſtinuit, ſed etiam aduenientem lupum, clamore, & alarum impetu effugauit.

118. MORTE óbita.) Imitatione Lucretij. lib. 1. Item Ouid.

Morte obita, qualeis fama eſt volitare figuras.

119. CERITA MENTE,) hoc eſt, commota, non ſana, furijs agitata. *Ceritos* enim dicebant Cereris indignatione vexatos, quod in eius ſacris furore corriperentur. Horat. lib. 2. Serm. *Ceritus fuit, an commota crimine mentis? Eumorphi* verò ſatellitis huius nomen, apud ſacratiſſimum doctiſſimumque poetam Prudentium, qui noſtri martyris agonem iambicis verſibus decantauit, inuenimus.

120. VT quùm polluto materna cæde, &c.) Senſus eſt. Ita inſutum eſt corpus ſancti Martyris coriaceo culleo, vt inſui ſolent paricidæ, vt demergantur. De quorum pœna, ſic legimus, ff. *ad legem Pompeiam, de paricidis*, ex iuris conſulto Modeſtino. *Pœna paricidij more maiorum hæc inſtituta eſt, vt paricida virgis ſanguineis verberatus, deinde in culleo inſuatur cum cane, & gallo gallinaceo, & vipera, & ſimia. Deinde in mare profundum culleus iactetur, &c.* Vnde Iuuenalis. ſat. 8. de Nerone matricida, dixit.

Cuius ſupplicio non debuit vna parari
Simia, nec ſerpens vnus, nec culleus vnus.

121. EBV-

121. EBVSO.) *Ebuſos*, inſula eſt é regione promontorij Ferrariæ, ſinus Sucronenſis, noſtra ætate vulgo *Ebyza* nominata, de qua Pomponius in fine. lib. 2. & Strab. lib. 3. & reliqui. Eius ſecundam ſyllabam Silius correptam poſuit, lib. 3. *Iamq́ Ebuſos Phœniſſa mouet, mouet Artabus arma.* Aliter tamē Dionyſius in Periegeſi. Νέσος δ'ἑξείες γυμνέσιαι, ἄγχι δ' ἐβοῦσος. Nos tamen latinum poëtam maluimus imitari.

122. ADplicuit ſinu.) Quarta nominum declinatio duas olim genitiui terminationes habuit. VS. & VIS. ex quarum vtrâque, remotione. S. extremæ literæ, fiebat tertius caſus. Ab illo quidem in. VIS. qui adhuc exſtat apud Terentium Heaut. ſcena. 3. *Eius anuis cauſa, opinor, quæ erat mortua,* & apud Varronē. lib. de re ruſtica. 1. cap. 2. *eius enim ſaliuam, eſſe fructuis venenum*, fit Datiuus in. VI. nempe hic qui nunc eſt in vſu frequentiſſimo. Ab illo autem in. VS. Datiuus exibat in. V. Iuxta quam formationem Virgil. Georg. 4. cecinit. *Quod nec concubitu indulgent. &* Æneid. 1. —*Curruq́ volans dat lora ſecundo.* & *Parce metu, &c.* Nec ea forma Ciceroni diſplicuit, quum dixit, — *quibus, ſubito impetu ac latrocinio paricidarum reſiſtat.* Obſeruaui etiam, hunc patrium caſum de quo modo dixi, per. VVS. terminari, quemadmodum in venerandis Bracaræ Auguſtæ monumentis, adhuc ad ſummum templum legitur. SACERDOS CONVENTVVS BRACAR. AVG. Sed eam geminationem firmandæ ſyllabæ cauſa factam puto. Solebant enim veteres nonnunquam ea gratia vocales geminare. Notum verò eſt. VS. in genitiuo inflexionis quartæ produci. Videte ſi libet, quæ adnotauit Gellius cap. decimo ſexto quarti libri. Sed ad rem. *Adplicuitq́ ſinu,* id eſt, ſinui nempe Sucronenſi.

123. PROPTERQVE Zacynthia --- litora,) id eſt. Saguntina. *Saguntos* enim vt auctor eſt Strab. lib. 3. à Zacinthijs condita eſt.

124. CRV-

124. CRVDO cæſpite,) id eſt, ſolido non orato. Colum. lib.2.cap.2. —*necubi crudum ſolum & immotum relinquat.* Lucanus lib.3. —*crudaq; extruxit brachia terra.*

125. DONEC Sidonijs,&c.) Senſus eſt, Valentiæ ſepultum fuiſſe Diuum Vincentium, vſque dum vile illud virorum par, nempe Olpius Epiſcopus, ſiue Olpas, & Iulianus comes, Hiſpaniam patefecit Sidonijs, hoc eſt, Afris. *Alter*, id eſt, Iulianus, ſubcenſus furijs ob ſtuprum filiæ à rege oblatum. Ea enim fuit cauſa, vt ille de prodenda Mauris Hiſpania exſecrandũ conſilium cæperit, *Alter*, hoc eſt, Olpius, concepto in regem odio, ſtimulos furijs illius addidit.

126. Aurai.) Diæreſis eſt frequentiſſima Lucretio, nec infrequens Virgilio, Vnde apud illum. *Aulai in medio. Furit intus aquai. Diues pictai veſtis.*

127. VERRIT ſpumantia cælura tonſis.) Vt Catullus Argonaut.

Cærula verrentes abiegnis æquora palmis.

Virg. Æneid. 6. —*remis vada liuida verrunt.* Et idem ſunt, *tonſæ, palmæ, & remi.* Æneid. 6. —*in lento luctantur marmore tonſæ.*

IN LIBRVM POSTERIOREM ADNOTATIONES.

2. REGNA Gothorum.) Notiſſimum eſt Gothos in Hiſpanijs diu regnaſſe, vſq; ad tempora huius Rodorici, qui eorum imperio finem attulit) bello infeliciter geſto cum Saracenis, à Iuliano comite proditore in Hiſpanias, per Herculei freti anguſtias intromiſſis.

3. INRVPIT ab Auſtro Afrorum, &c.) Conluuies Saracenorum ſignificatur, ex omni Africa, tametſi præcipui exercitus Marrochiorum fuerint.

4. ABDERAMEN.) Exſtat annalium regum Saracenorum, qui in Hiſpanijs, poſt cladem Gothicam regnauerunt, quem librum *Raſes* Saracenus hiſtoriographus Miramolini Marrochiorum, Cordubæ regis, Arabice ſcripſit, atque ex Arabica lingua in Luſitanam vertit Magiſter Machometus itidem Saracenus. Ex huius itaque annalibus conſtat Abderamenem Moabiæ filium, circiter annum centeſimum trigeſimum, ab inuaſa à Mauris Hiſpania, regnare in illa cœpiſſe. In quuius laudem, ita ille idem Raſes ait. *Hic adflixit Chriſtianos qui in Hiſpanijs erant, in tantum, vt nulla fuerit ciuitas, nullum caſtellum in Hiſpania vniuerſa. quod ei potuerit reſiſtere. Hic omnia corpora illorum quos Chriſtiani honorant & vocant ſanctos, in quos & credunt, adcipiebat & comburebat, & eorum Eccleſias,* ſanè *pulcherrimas, deſtruebat. Quæ quum viderent Chriſtiani, cum his talibus rebus fugiebant ad montes aſperos, & præcipuè ad Aſturiam. Et plæraq; quæ in Hiſpanijs in honore habebantur à Chriſtianis, ſecundum*

dum eorum fidem, ipſi ea fugientes ad Aſturiam ſecum portabant. Hactenus ille. Quuius teſtimonio, quæ de Abderamenis tyrannide in his carminibus ſcribimus, confirmantur.

5. MVLTÆ periere piorum relliquiæ heroum.) Declaratum eſt hoc in ſuperiori adnotatione, vbi ex teſtimonio Raſæ, diximus Abderamenem ſanctorum corpora combuſſiſſe.

6. MONTIBVS Aſturicis.) Profligatis Gothorum copiis militum qualecunque robur ſuperfuit, ad Aſturum montes ſe recepit. Quo paulatim, quibus libertatis cura fuit, ex omni Hiſpania confluxere. *De Aſturibus*, & eorum conuentu, & vrbe *Aſturica* quæ nunc *Aſtorga* nominatur, Plin. lib. 3. cap. 3.

7. VNDE & reſtitui cœpit.) Duce Pelagio, Faſillæ Cantabrorum ducis filio, quem Hiſpanorum reliquiæ regem creauerunt.

8. SEDES mutarunt diui.) Per illud tempus ſanctorum reliquias à fugientibus ad Aſturum montes deportatas, præter Raſen Saracenum, Hiſpanorum hiſtoriæ ſatis declarant. Quod ad Vincentium noſtrum attinet, ſic Raſes. *Anno*, inquit *Saracenorum centeſimo trigeſimo octauo, Abderamen ab Hiſpali cum exercitu mouit, vt expugnatum iret Valentiam. Et appropinquauit Valentiæ. Chriſtiani autem qui ibi habitabant, habebant ibi corpus quuiuſdam hominis mortui, cui nomen erat Vincentius. Et ipſi adorabant illum, tanquam Deum. Et qui eius corpus; in poteſtate habebant, perſuadebant vulgo, quod ille cæcos faciebat videre, mutos loqui, & claudos rectè ambulare. Et ſic dementabant ſtultam gentem. Quum autem cognouerunt de Abderamenis aduentu, timuerunt ne hæc fallacia detegeretur, & fugerunt, corpus illius hominis ſecum portantes. Et dixit Alliboaces ille bonus eques Facenſis, ſe quum quadam die cum ſuis comitibus, venationis cauſa, veniſſet ad oram maris in Algarbio, in fine montis qui mare illud*

ingrediretur, inueniſſe ibi corpus illius hominis cum ijs qui cũ illo fugerant à Valentia, qui ibi fecerant domunculas in quibus habitabant. Homines autem obcidiſſe, & pueros duxiſſe captiuos, corpus verò hominis illius ibi reliquiſſe. Hæc ad verbum tranſtulimus, vt annalium noſtrorum fidem, tametſi nihil opus erat, teſtimonio, quod impudentiſſimis calumnijs mixtum, religionis Chriſtianæ hoſtis de hac re perhibuit, iuuaremus. Videant ergo Galli, quid in oppido Caſtrenſi, pro reliquijs beati Vincentij, à monacho, neſcio quo non benè conficta fabula, venerentur.

9. ABYLEN. Calpenque.) *Abyle*, mons eſt Africæ, iuxta quem *Septa* vrbs: *Calpe* autem mons Hiſpaniæ, de quo priori libro. Hi duo Herculeæ metæ ſunt exiſtimati. Plin. in procemio. lib. 3. *Proxima autem faucibus, vtrimq; impoſiti montes coërcent clauſtra. Abyla Africæ, Europæ Calpe, laborum Herculis metæ.* Similia Pomponius lib. 2. cap. 6.

10. A LIBE.) *Libs* ventus eſt, flans ab obcaſu brumali, qui alio nomine *Africus* dicitur. Græci λίβα vocant. Latini *Africum*, auctore Plinio. lib. 2. cap. 27. Vtrumq; nomen à patria, à *Libya Libs*, ab *Africa Africus*, Et fretum noſtri maris egredientibus, ſi ad *promontorium Sacrum* deflexerint, fit à tergo Africus.

11. MENTITVM effigiem, &c.) Hoc ita Strab. lib. 3. de *Sacro promontorio* loquens: *Id autem promontorium in mare procumbens. Artemidorus nauigio æquiparat, &c. Quod huic figuræ tres exiguas adſumat inſulas, è quibus vnam naualis inſtar roſtri, &c.*

12. DIXERVNT Hieron.) id eſt, *Sacrum*. Cauſa redditur, quur *Sacrum* ita vocetur promontorium, à fabula notiſſima Geryonis, qui inter Herculeos labores connumeratur. Ab Hercule autem id impoſitum fuiſſe nomen, in tanta rerum obſcuritate & fabularum deliramentis, delirabit profectò qui voluerit adfirmare. Nos in eam opinionem noſtris his carminibus propenſi

penſi videmur, partim quia ita libuit, partim quia græca nominis origo, nimirum à Græcis impoſita, coniecturam, aut, ſi ita vultis, fictionem adiuuat. Et ſanè videtur fabulæ cõgruere, eo loci veniſſe Herculem, quando cantatiſſima illa bonum præda, ex *Erytheia* Geryonis inſula contra Luſitaniam ſita, facta eſſe perhibetur. Scio, referente Plinio. lib. 4. cap. 22. Gadeis inſulam ab Ephoro & Philiſtide Erytheiam vocatam, ſicut & à Pherecide, auctore Strabone. lib. 3. quamquam, vt obiter id adnotemus, libentius apud Plinium etiam *Pheréciden* quàm *Philiſtiden* legerem. Sed quùm idem Plinius addiderit; *ſunt qui aliam eſſe eam, & contra Luſitaniam arbitrentur, eodémq; nomine quondam ibi adpellatam*, horum opinionem ſumus ſequuti, præſertim quùm Stephanus in libris τῶν πέρι πόλεων, & in periegeſi Dionyſius, Græcus vterque auctor, *Gadeis* inſulã aliam ab Erytheia fecerint, & quod maioris momenti eſt, Pomponius Mela Bæticus, ac regionis eius indigena. lib. 3. cap. 6. poſt Gadium hiſtoriam. ita de *Erytheia* loquatur. *In Luſitania, Erytheia, quam Geryone habitatam adcepimus.* Nec mirum videri debet, ſi noſtro tempore nuſquam ea ſit, quùm in exemplis earum quæ perierint, ſola recenſeri non poſſit. Verùm, vt auctorem nominis nõ adfirmamus, ita religionem ſuperſtitionemúe eorũ, qui nocturnis temporibus montem hunc à dijs poſſideri arbitrabãtur, ſicut ait Strabo, cauſam fuiſſe, vt ita vocaretur, non ineptè ſuſpicamur.

13. ERYTHEIA.) Pœnultima huius nominis ſyllaba diphthongo, *ei.* ſcribenda eſt, atque ideo producenda. Dionyſius in periegeſi.

ἔτοι, μὲν, ναίουσι βοοτρόφον ἀμφ' ἐρυθείαν.

14. NOCTE Deos, &c.) Videndus eſt Strabo. lib. 3. ne in nugis longiores ſimus.

15. Indigenæ templum poſuêre.) Strabo ex Artemidori teſtimonio, ſic ait. *Eo in tractu templum quoq; Her-*

culi dedicatum monſtrari. Qua in re mentitum Ephorum, nec aram illic Herculi, nec Deorum cuipiam.

16. HERCVLIS Argiui) Hoc ideo, quia Græcus ac Thebanus Hercules fuiſſe dicitur, is, qui Geryonem debellauit. At in Gadibus, templum fuit Herculis Ægyptij, à Tyrijs conditum, vt ait Mela. lib. 3. cap. 9.

17. NVMINE Vectoris.) *Vector* etiam dicitur, is, qui in aliena vehitur naui. Cicer. 7. Philipp. *Et ſummi gubernatores in magnis tempeſtatibus à vectoribus admoneri ſolent.*

18. TEXVERVNT.) Vulgo iam innotuit pœnultimã tertiæ perſonæ præteriti exacti, in plurali numero, breuem interdum poni. vt Virgilio, *tulerunt.*

19. CITRA delicias,) id eſt, ſine delicijs, quibus ante fortè vixerant in amœniſſima vrbe Valentia. Sic Plinius. lib. 3. *Citra faſtidium nominentur.*

20. FALCIFERO ſub rege.) Sub Saturno.

21. GLAVCVS.) Epitheton *Neptuni*, propter marinas vndas, quæ viridi colori admiſtum habent alborem. De coloribus verò *glauco, cæſio, & cæruleo*, alio loco egimus diffuſius, contra Antonium Thyleſium.

22. PLENVM mare, plena malorũ Terra.) Gnome eſt, græcis celebratiſſima.

23. REGVLVS Libys.) Alliboaces, de quo dictum eſt, adnotatione octaua.

24. PANNONIO genitore ſatus.) Alphonſus. Is eſt beatus ille & nunquam ſatus laudatus *Alphonſus Henricus*, Henrici comitis filius, primus Portugalliæ rex, qui vniuerſam ferè Luſitaniam à ſæuo Maurorum dominatu in libertatem adſeruit. Noſtri hiſtorici Pannoniæ regis filium fuiſſe dicunt, Hiſpani Lotharingum faciunt. Si quis eius legerit geſta, is, laudationem noſtram non ſolum intra modum ſtetiſſe, ſed etiam citra conſtitiſſe iudicabit.

LVSI

LVSI AVTEM REGNA,) Luſitaniam intelligimus. Plinius lib. 3. cap. 1. ex Varrone. *Luſum enim Liberi patris, ac Lyſam cum eo bacchantem, nomen dediſſe Luſitaniæ.* Quorum verborum hic eſt ſenſus. Luſum Liberi Patris filium, non autem ſocium, vt quidam contra loquendi vſum interpretantur, vnà cum *Lyſa*, nimirum Liberi ſocio, nomen Luſitaniæ noſtræ dediſſe. Filium verò debere intelligi, oſtendunt illa. *Deiphobe Glauci, Aiax Oilei.* & in ſacris, *Alexander Philippi.* Igitur tam à *Luſo*, quam à *Lyſa*, regio nomen adcepit. Et à *Luſo* quidem, *Luſitania* dicta eſt. A *Lyſa* verò *Lyſitania.* Vtroque enim modo adpellatur, teſte Stephano. Et ff. *de cenſibus.* L. *In Lyſitania, Pacenſes & Emeritenſes, iuris Italici ſunt.* Eboræ marmoreus Lapis eſt elegantiſſima litera, in quo ſic legimus.

LABERIÆ. L. F. GALLÆ
FLAMINICÆ. MVNIC. EBORENSIS
FLAMINICÆ. PROVINCIÆ
LYSITANIÆ.

Et reliqua quæ ſequuntur. Hæc probabiliora exiſtimamus de nominis patriæ noſtræ origine, quam quæ nugatur Ioannes Annius cum ſuo fictitio Beroſo. Vide quæ libro 1. Antiquitatum Luſitaniæ adnotauimus.
25. INTER Anam rutilumq́;.) *Tagus* Luſitaniæ fluuius eſt nominatiſſimus, à quo nos auſi ſumus hæc nomina deriuare. *Taganus*, vt ad *Britonium Italum:*

Quantum & cygnæus vada per Tyberina Taganos
Vinceret, vt vincit, cantus onocrotalos.

Item patronymicum femininum, *Tagis. idis. vt de* obitu Beatricis Allobrogum reginæ.

Nymphæ etiam Tagides, nymphæ Oceanitides omnes. Et *Cistaganus, Transtaganusq́;*, de quibus mox. *Tagus* autem mediam ſecat Luſitaniam, *Anas* vero Lu-

 ſitaniam

ſitaniam à Bætica ſeparat. Regio inter vtrumque amnem, optima Luſitaniæ pars, *Allentagio* vulgo dicitur. Nos *Tranſtaganam* fecimus, & populos *Tranſtaganos*, ſicut veteres dixerunt, *Tranſpadanos*, & *Tranſrhenanos*. Et contra, *Ciſtaganos* adpellauimus Olyſipponenſes, Scallabitanos, & reliquos vſque ad Durium, qui *Turduli* olim *veteres* dicebantur. Ratio eſt, quòd Portugalliæ regnum, in initio, intra *Durium & Minium*, quaſi in ſuis incunabulis continebantur. Deinde vſque ad *Mundam* fluuium propagatum, vrbem *Conimbricam* his diebus ab Diuo Ioanne huius nominis tertio celebri bonarũ omnium artium academia exornatam, caput regni habuit. De qua vrbe, deque eius vetuſtate & nomine, aliquando non vulgaria neque obuia nos dicturos pollicemur, ſi vita ſuppeditauerit. Ergo qui in eis erant locis, merito *Cis taganos*, & *Tranſtaganos*, eos qui cis Tagum & vltra Tagum incolerent, nominabant. Manſit vetuſta ea conſuetudo etiam mutata regni ſede, poſt expugnatam & regno adiectam vtramque hanc regionem.

26. ISMARIO.) Videat hiſtoriam Diui Alphonſi Henrici, qui pleniùs rem velit cognoſcere.

27. VANDALIAM.) Gothi non vna gens. Diuerſæ enim nationes fuerunt, etſi vulgo vno adpellari ſoleant *Gethorum* nomine. Nam Hiſpanias *Gothi*, *Vandali*, *Alani*, *&* *Sueui* inuaſerunt. Ex quibus, *Sueui* Callæciam, *Alani* maxima ex parte Luſitaniam, *Vandali* Bæticam, *Gothi* reliquum Hiſpaniarum tenuere. *A Vandalis* ergo, Bætica *Vandalia* facta eſt, inde *Vandalica*, poſtremò corrupta voce *Andalucia*.

28. PERFVSVM Oceano regnum.) *Luſitania*, inquit Mela, *Oceano tantummodo obiecta eſt, ſed latere ad ſeptentrionem, fronte ad obcaſum.*

29. VBI paruus in anguem Contortus rigat arua Chalibs.) Topographia eſt, agri Orichienſis, in quo memo-

memorabilem illam Alphonſi Henrici regis, aduerſus Iſmarium, & quatuor alios Saracenorũ reges pugnam, victoriamq́ue fuiſſe legimus. Porrò *Chalibs*, is fluuius eſt, qui ex agro Pacenſi corriuatus, ac primùm emendicatis aquis ignobilis, inde paulatim creſcens, Salacienſem intrat ſinum, iam ſpatioſus ac nauigiorum capax. Raphael Volateranus illum iuxta Aradum, & Pacem Iuliam fluere dicit. Sed quam *Aradum* ibi ſomniet, non intelligo. Hic, niſi fallimur, Ptolemæo Calipûs adpellatur, quùm in eo tractu alius nullus ſit, qui debuerit nominari.

30. Quarto ſeclo.) Saraceni circa annum ſeruatoris noſtri ſeptingenteſimum quinquaſimum, Hiſpanias inuaſerunt. At Alphonſus hic noſter, paulò poſt annum milleſimum centeſimum, regiam in Luſitania poteſtatem eſt auſpicatus.

31. NON procul hinc.) Ab Oricho ad Sacrum promontorium vix bidui iter eſt.

32. LIBITINA.) Plutarchus in vita Numæ Pompilij, auctor eſt, *Libitinam* adpellari, deam inſpectricem eorum quæ mortuis iuſta præſtantur, quam alij *Proſerpinam*, alij *Venerem* crediderunt, ad illam quæ ad ortum obitumq́ue pertinent, referentes. Idem Plutarchus in problematis. Quid cauſæ eſt, quod in æde *Libitinæ*, quæ ad ſepulturam pertinent vendere conſueuerunt, *Libitinam* nihil aliud, niſi *Venerem* eſſe exiſtimantes? &c. Ponitur ego *Libitina* aliquando pro ipſa *morte*. Horat. epiſtolarum. lib. 2.

Miraturq́; nihil, niſi quod Libitina ſacrauit.

Iuuenalis ſat. 12. —*Nam ſi Libitinam euaſerit æger.*

Aliquando pro *feretro* ac *funerali pompa*. Horatius, lib. 3. carminum.

Non omnis moriar, multaq́; pars mei
Vitabit Libitinam.

Aliquando pro *conlegio* eorum qui ex æde Libitinæ, funeribus neceſſaria, ſuas itẽ operas, ſeruorumúe, loca-

bant, vendebantque. Liuius lib. 10. belli Macedonici. *In vrbe tanta fuit peſtilentia, vt tunc vix Libitina ſufficeret.* Suetonius in Nerone cap. 39. *Peſtilentia vnius autumni, qua. xxx funerum milia in rationem Libitinæ venerunt.* Horatius. 2. ſermonem.

Autumnusq; grauis Libitinæ quæſtus acerbæ.

Hi autem dicebantur *Libitinarij*. Vlpianus, L. Quicunque. ff. de inſtitoria actione. *Si Libitiniarius, quem Græci κτεριστὴν vocant, ſeruum pollinctorem habuerit.*

33. BARBARVS Alboaces.) Hic eſt *Alliboacem Facenſis*, de quo diximus adnotatione octaua.

34. IMPACATA) hoſtilia, nondum pacata, ſubaudi loca. Virg. Georg. 3.

Aut impacatos à tergo horrebis Iberos.

35. OLISIPO) In oratione quam pro roſtris pronunciauimus, antequam hinc Conimbricam migraret academia, ſatis oſtendimus, vrbis veſtræ nomen ſcribi debere non amplius quam ſeptem his literis. O. L. I. iota. S. ſimplici. Iota iterum, P. ſimplici. & O. Heic nihil addendum putaui, niſi vt eius rei curioſi, vetuſta marmora, quæ multa in vrbe ſunt, ne grauentur inſpicere.

36. LÆRTIADEN iactabat condita ab illo) Ab Olyſſe conditam Oliſiponem, auctor eſt Solinus, & Strabo, quanquam Strabonis teſtimonium Laurentius Vallenſis cauillatus eſt. Vide inf. 45.

37. MALE concordes.) De hac re ita Strab. li. 3. *Græcos autem barbaras nationes errabundos peragraſſe, hāc cauſam habuit, quia paruas in portiones diſſipati fuerant, quum imperia per elationem atque contumaciam inuicem minimè coaleſcerent, & conſpirationem inter ſe nequaquam haberent.*

38. PRÆTER Menelaon.) De Menelai erroribus. Strab. lib 1. Ariſtonicum Grammaticum ſuæ ætatis ſcripſiſſe confirmat. Ex quo illum per Gades circundu-

ctum

ctum nõ ad Aethiopiam modò, verùm & ad Indicam vſque regionem inducit.
39. LVNÆ montis.) *Lunæ* mons eſt, is quem noſtra ætas *Sintrienſem*, ab oppido adpellat, ad quuius promontorij radices, in litore templum olim fuit Solis & Lunæ, ſumma religione cultum. De quo in *Antiquitatibus Luſitaniæ* aliquando, Deo fauente, dicemus.
40. COLLES Barbarios) *Barbarium* promontoriũ Straboni & Ptolemæo, id eſt, quod vulgo dicimus *Caput Spicel*, vltra oppidum *Cecimbriam*, Mõtem autem *Barbarium*, *Rabidam* vulgus adpellat. quuius omnes rupes ſunt iaſpideæ, terrenum cocco laudatiſſimo abũdans. Populi verò promontorij huius, ab vrbe *Neocetobriga*, ſic enim rectè *Setubal* vocabitis, quaſi nouam *Cetobrigam*, ex veteri Cetobriga factam, inde per oppidum *Palmellam*, vſque ad ſinum Oliſiponenſem, *Barbarij* nominandi ſunt. Quæ verò de *Cœtu Tubalis*, vnde ciuitas *Cœtubal*, dicta ſit, præter alios vetuſtiores, Florianus tradit, qui modo fabuloſas Antiquitates edidit, quum tamen multo ſuperioribus fuerit diligentior, &, quantum ad hoc attinet, eruditior, deliramenta putate. Dicimus autem colles hos *Barbarios*, inſigneis *Lenæo & Pallade*, hoc eſt, vino & oleo, propter vberrimam vtriuſque rei copiam toto hoc tractu prouenientem, præcipuè ad oppidum *Almadam*, in extremis tractus *Barbarij* collibus ſitum, è regione Oliſiponis,
41 INTIMA deinde ſinus.) Hic eſt ſinus Oliſiponenſis, in quem exoneratur Tagus, alter à Salacienſi. Quod expreſſit Pomponius. lib. 3. cap. 1. *Sinus*, inquit, *interſunt, & eſt in proximo Salacia, in altero Oliſipo, & Tagi oſtium, amnis aurum gemmáſque generantis.* In qua re, turpiter & ante pedes lucente via, Ioachimus Vadianus hallucinatus eſt, qui Plinium. lib. 4. cap. 22. dixit, Oliſiponem *Salaciam*
nomi-

nominaſſe. Sed decepit illum fortè lectio punctis non ſuis locis interturbata. Legebatur enim ſic. *Oppida memorabilia à Tago in ora, Oliſipo, equarum è Fauonio vento conceptu nobile, Salacia cognominata. Vrbs imperatoria Merobriga.* Sed non videbat Vadianus, malè quadrare *nobile*, cum, *cognominata?* Saltem admoneri poterat ab ipſo Mela quem interpretabatur. Vos ergo ita diſtinguite. *Oppida memorabilia à Tago, in ora, Oliſipo, equarum è Fauonio vento conceptu nobile*, ſcilicet *oppidum*. Inde adfixa hypodiaſtole; *Salacia cognominata vrbs imperatoria.* & ibi ponatur hypodiaſtole altera. Tum ſequitur, *Merobriga, Promontorium Sacrũ.* &c. Error autem Vadiani vſq; eo ſerpſit, vt etiam qui Ptolemæum impreſſerint, vbi *Olioſipon* ille ſcripſit, addiderint, vulgo *Liſbona, Salacia* Plinio, *Vlyſſea* Straboni. Cæterùm *Salacia* eſt, quæ â Saracenis nomine mutato, nunc *Alcaſſar Salis* vocatur, vrbs noſtro tempore non admodum clara, niſi ciuem haberet *Petrum Nonium* Mathematicum cumprimis nobilem. Quia verò Plinij locum vnum emendauimus, qui ad noſtram patriam pertinebat, non ab re fuerit admonere, diſpungendum eſſe titulum eiuſdem capitis. Nec enim ibi incipit, ſed continuanda lectio eſt cum ſuperiori capite, vſque ad hæc verba. *Ex aduerſo Celtiberiæ.* Ibi enim caput incipit. & ibi ponendus eſt titulus. ——— Inſulæ in Oceano.

42. RVRA videbat Morigera.) id eſt cultui apta. Strab. lib. 3. *Ager circum circa bonitate conſpicuus.* Nos experimur quinquageſimo à ſatione die, meſſem ibi fieri, nec propter conſuetudinem admiramur.

43. LONGEQVE per arua refundit.) Strabo. *Hoc in loco, & maris infuſiones ingruunt, quarum vna vltra ſtadia. cccc. extenditur.* &c. Poſt. *Superioribus autem in campis, quum æſtus fit, duæ inundationes diffundũtur, vt ad ſtad. C. & L. facies exſtet pelagi, reddaturq́ planities tota nauigabilis.*

44. NAM

44. NAM lingua ferè cõmunis) Probabilior redditur res, ex eo quod dicitur, linguam ferè eamdem Luſitanis fuiſſe, vt pote à Luſo adceptam, Et reuerà, durant adhuc in noſtra lingua, quæ pœne latina eſt, multa græcitatis veſtigia.

45. COLLE ſuper) Videlicet in colle orientali. Nam ibi tantum ciuitas erat, etiam Romanorum temporibus. De templo verò *Palladis*, Strab. lib. 3. *Superiora regionis montana loca Olyſſeiam oſtentant, in qua eſt Mineruæ templum.* Atq; hic eſt Strabonis locus, quem ſup. 36. diximus. Laurẽtium fuiſſe cauillatum, cui modo reſpondere non vacat.

46. SIGNAQVE naufragij) Strabo. *Aſclepiades,* inquit, *Myrlianus, qui in Turdetania literarij ludi magiſter extitit, deq; regionis illius gentibus exponendis librum edidit. Is monumenta quædam de Olyſſis errore in Mineruæ templo eſſe commemorat, parmas ſuſpẽſas, aplustria, roſtraq; naualia.*

47. CLARISSIMA) Oliſiponis vrbis nobilitas, longiorem tractatum poſtulat.

48. INTER. Luſiadas.) *A Luſo,* vnde *Luſitania* dicta eſt, *Luſiadas* adpellauimus *Luſitanos*, & à *Lyſa Lyſiadas*, ſicut ab *Aenea Aeneadas* dixit Virgilius. Nec malè ſubceſſit. Nam video id multis adlibuiſſe, præſertim autem *Georgio Cœlio*, Luſitaniæ noſtræ ornamento, ſiue poeticam facultatem, ſiue Ciceronianæ orationis æmulationem ſpectes.

49. QVOT habet Libye latiſſima iugera.) Africa, qua colitur, fertilitati, nulla terrarum comparanda eſt. Hinc Horatius carminum primo. *Quidquid de Libycis verritur areis.*

50. GRAIAM vrbem.) Nempe Oliſiponem.

51. STRAVITQVE mare) id eſt, planum, & immotum fecit. Virg. Æneid. *— placidi ſtrauerunt æquora venti.*

52. SALTIM) id eſt, per ſaltus; ſaltuatim. Vetu-

ſtum

ſtum aduerbium eſt. Quumque eadem opera potuiſſemus verſum explere, ſi dixiſſemus, *adplaudere ſaltu*, quia tamen, *Saltim*, ſignificantius eſt, exprimitur enim coruorum geſtus ille & ſaltatio, maluimus illo vti, bona doctorum venia.

RERVM prudentia maior, Aut datur. &c.) Adluſio eſt ad Virgilianum illud Georg. 1.

Haud equidem credo, quia ſit diuinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia maior.

54. OSCINIBVS.) Quia de augurio loquebatur, augurali verbo vſus eſt. *Vocăt* autem augures aueis *oſcines*, quæ ore auſpicium faciunt, quemadmodum *alites*, quæ volatu. Cicero de Natura Deorum. lib. 2. *Quamquam aueis quaſdam & alites & oſcines, vt noſtri augures adpellant. &c.* Et ad Cecinnam: *Non igitur ex alitis inuolatu, neque ex cantu ſiniſtro oſcinis, vt in noſtra diſciplina eſt.* Vbi videtis apertam etymi vtriuſque vocabuli rationem. Nempe ab *alis*, *alites*, à cantu *oris*, *oſcines* dici. Horat. 3. carm. *Oſcinem coruum prece ſuſcitabo — Solis ab ortu.* Ad alterum genus, *alituum* videlicet, pertinet, quod ſequitur, *Præpetis omnia penna*, Quid autem ſint aues *præpetes*, videre poteſtis apud Gellium. lib. 6. cap. 6. Nam de ſignificatione iſta communi, pro *veloci*, nihil opus eſt adnotare.

55. OVATIO corui.) Et hoc ex eadem diſciplina eſt, & propriè *coruorum*. Virgilius. Georg. 1. — *& ouantes gutture corui.*

56. ALITVVM oſcenarum.) *Alites oſcenæ* ſunt, auctore Seruio, quæ canendo aduerſa ſignificant. Feſtus etiam, quæ mali ominis eſſent, *Oſcenæ* veteribus dicta fuiſſe ait. Hinc Aeneid. 12. — *Ne me terrete timentem.*

Oſcenæ volucres.

Heic pro immundis adcipimus, & ingluuei deditis, quales ſunt corui, & quæ cadauera ſequuntur, Sicut Virgil. *Oſcenos* dixit *canes*, Georg. 1. Quod ad ſcribendi rationem

tionem attinet. *Oſci*, populi fuere Italiæ, de quibus Æneid. 7. *Oſcorumq́; manus*. Hi notati ſunt à veteribus, de ſpurcarum libidinum frequentiori vſu. Vnde verba impudentia & ſpurca, auctore Feſto, Verrius tradit *Oſcena* adpellari. Ergo in prima ſyllaba. B. ſcribendum non eſt, neque diphthõgus in pœnultima. Quinetiam ſi ab *ſcena* deriuentur, vt, Varroni placet, qui ſanè etymologias coactiores facit, abſq; diphthongo ſcribi oportet, quoniam in *ſcena*, quæ Græce σκηνὴ dicitur, nulla eſt. Memini plura de hac re Baptiſtam Pium in Lucretium eſſe commentatum. Vos ſiue ab *Oſcis*, ſiue ab *ſcena* magis probetis, pœnultimam ſimplici, E, ſcribite. De prima verò ſyllaba vel per, B, vel ſine, B, ſcribenda, veſtro arbitrio ſtatuite.

57. ITERIS) *Iter, iteris*, dicebant antiqui. Et *itiner, itineris*. Lucretius. lib. 5.

Conquuſſos itere, & labefactos aëre multo,

Idem. lib. 6.

Obuia diſquutiat plagis, itinerq́; ſequatur. —— & apud Plautum ſæpe: Manilius item. lib. 1.

Fecit & ignotis itiner commercia terris.

Recentiores, in tribus caſibus numeri ſingularis, alterum nomẽ receperunt, nempe, iter, ab altero, declinationem reliquam. Licet poetis vtrumq; raro imitari.

58. PÆANA) Laudem, hymnum. Etſi Pęan propriè in laudem Apollinis ſit, qui *Paan* dctus eſt, à medendo.

59. EFFOSSVM feretrum.) Modò extractum, ex terra vbi prius latebat. Plaut. Pſeudolo.

Ex hoc ſepulcro vetere, viginti minas

Effodiam ego hodie. Cicero off. 2. *Argentum effoderetur penitus abditum.*

60. CLAM ſocios) Clam etiam adcuſatino eleganter præponimus. Plaut, Caſina. *Bona multa faciã, clam meam hanc vxorem*. Cicer. in Saluſt. *timens ne facinora eius clam vos eſſent.*

61. BAS-

61. BASSARIDI Ogygiæ ſimilis.) Bacchus inter cætera cognomina, etiam dicitur *Baſſareus.* Horat. 1. carm. —— *non ego te candide Baſſareu, Inuitum quatiam.* Inde *Baſſarides* dicuntur Bacchę, ipſius dei ſacerdotes. *Ogygiæ* verò, id eſt, Bacchi cultrices. Vnde & Bacchus ipſe *Ogygius.i.* Thebanus. Nam patria Thebanus fuit Bacchus. Sacer Prudentius contra Symmachum:

Thebanus iuuenis ſuperatis fit deus Indis.

Senſus autem eſt, ita prouolutum illum qui ſanctæ Martyris oſſa furatus erat, vt prouolui & rotari ſolent Bacchæ multo vino onuſtæ & inſanæ.

62. HYDRARGYRON) *Argentum viuum* duplex eſt, alterum naturale, quod inuenitur in argentifodinis, de quo Plinius lib. 33. cap. 6 alterum factitiũ, quod vocatur *hydrargyron*, vtique à colore argenti, & aqueo liquore. Vtrumque rerum omnium venenum eſſe, præterquam quod id teſtatur Plinius, omnes experiuntur officinæ. Corpora & membra tractantium aſſiduè, reddit tremula. Ob id igitur dicitur *tremulum venenum.*

63. INTEMPERIIS.) Plaut. Amphitruone. *Dij voſtram fidem, quæ intemperiæ noſtram agunt familiam.*

64. ATTRECTARE) Inreligiosè tangere. Æneid. 2.

Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti,
Attrectare nefas.

Sacrilega.) Quid ſit *ſacrilegium,* & *ſacrilegus,* oſtendit Cicero. 2. de legibus; *Sacrilego pœna eſt, neq; ei ſoli qui ſacrum abſtulerit, ſed etiam ei qui ſacro commendatum.*

65. *PIGRANTVR*) *Pigri* fiunt, Metaphora eſt ab ijs qui pigritia diſſoluuntur. Verbum antiquum eſt, quo tamen etiam Cicero vtitur; ad Attic. li. 14. *ſcribere ne pigrere.* Lucret. li. 1.

Quod ſi pigraris, paulumúe receſſeris à re,

66. MVLTOSQVE Per annos Durauere) Ex

hiſtoria translationis ſumptum eſt.
67. TANTVM vitæ).Longiſſimam eſſe coruorum vitã,quamquã fabulosè, Heſiodus cecinit quuius teſtimonium poteſtis videre in Chiliadibus Eraſmi.
68. CORVORVM montem) *Sacrum promontorium*, ex quo tempore eò reliquiæ Diui Vincentij deportatæ ſunt, propter coruorum horum ibi frequentiam, à Saracenis ea loca tenentibus, *coruorum mons*, ſiue *Caput coruorum* apellari cœptum eſt, *eaq́ adpellatio durauit, donec à* Luſitanis ab inuento corpore martyris, *Sancti Vincentij* vocabulum adcepit. *El cabo de ſant Vincente.*
69. VRBEM Dulichiam) id eſt, Olyſſeiam. *Dulichium* enim inſula Olyſſi paruit. Vnde ipſe *Dulichius*, & rate, *Dulichia*, id eſt, Olyſſeiæ. Virgil. ecloga. *6. Dulichias vexaſſe rates.*
70. DIVÆ penetralia Iuſtæ.) Parœcia eſt antiquiſſima Olyſipone, ſacra *Diuæ Iuſtæ* virgini, quæ vnà cum ſorore *Rufina*, Hiſpali, ſub præſide Diogeniano Chriſti Martyr effecta eſt, ſicut alio loco prolixius enarrauimus.
71. NON ita ſed famam) Nota ſunt quæ Virgilius, queq́; Ouidius Metam. 22. de *fama* ſcripſerũt, ad quorum imitationem hæc quoq; dicta ſunt.
72. SVA per figmẽta.) Ouidius ita.-- *menſuraq́, ficti.*

Creſcit, & auditis aliquid nouus adijcit auctor.

73. *SACRA æra) id eſt, tintinabula templorum.*
74. SCYTHICÆ Dianæ.) Ea erat *Taurica*. *Tauri* enim populi Scythiæ, Dianæ hoſpites immolabant vt præter cæteros Lactantius ſcribit. lib. 1. capite. 21. Eſt & Euripidis Iphigenia in Tauris.
75. TEVTATES.) Sunt qui *Mercurium Gallorũ* lingua *Teutatem*, *Martem* verò *Heſum*, vocatos ſcribant. Gallos autem Dijs homines ſacrificare ſolitos, multi auctores prodidere. Certè Plinius ad ſua vſque tempora barbarũ eum morem duraſſe confirmat. La-

zarus Bayſius Gallus, Iuris conſultus, vir admodum doctus, hanc gentis ſuæ labem omnino ſe deleturum ſperauit, in libello *de re veſtiaria*, ſi Luſitanis noſtris exprobraret, quod ex inteſtinis hominum captiuorum diuinationes captare eſſent ſoliti, vt refert Strabo. Hoc Lazaro immanius videtur, quàm Gallos homines dānatos, vt ipſe dicit, dijs immolaſſe. Ego Luſitanorum factum non defendo, quùm ſimili errore & nota laborauerint etiam Romani. Poteram tamen reſpondere, longè minus barbarum eſſe, hominem captiuum, in quemius vitam necemque victori poteſtas eſſet, ad exta inſpicienda obcidere, quàm ceruicibus equorum capita hoſtium ſuſpenſa domum portare, eaque pro ſpectaculo poſtibus adfigere, ſtatuam idoli concauam, pecoribus atque hominibus replere & ſuppoſito igni holocauſtum facere, ac interim iuxta ſaltare & plaudere. Nō addo, ſolere illos etiam ex hominibus vaticinia capere, quod id Luſitaniam etiam crimen eſt. Multo tamen noſtri humanius, qui eos ſagis velabant, Galli verò ſagittis configebant, & intra ſacras ædes ſuffigebant patibulo, Strabone referente. Reliqui certè Luſitanorum mores, innocentes & bene mares, ac Spartanis non diſſimiles, traduntur ab eodem illo Strabone. Saltem pueros non proſtituebant, nec nuptui dabant, quem morem ſolennem Gallis fuiſſe tradunt auctores, etiam ſacri. Hæc Bayſio laceſſiti reſpondimus, non in gentis odium, ſed quia non merito Luſitanos voluit perſtringere. Cæterum de *Diana Scythica, Teutate, & Heſo,* ita Lucan. lib. primo.

Et quibus immitis placatur ſanguine diro,
Teutates, horrenſq́ feris altaribus Heſus,
Tt Taranis, Scythicæ non mitior ara Dianæ.

76. IDÆA *Berecynthia.*) Id eſt, *Cybele,* culta in monte *Ida.* Vulgo nunc nomini adſpirationem addūt, in pœnultima ſyllaba. Atqui Seruius id non eſſe faciendum docet, Æneid. 9. Græci quoque βερεκύντια per.

per. T. non per *ſcribunt. *Cybeles* autem ſacerdotes, Galli dicebantur, ab eius nominis flumine in Phrygia. Hi vaticinantes nimio furore ac dementia correpti, & fanatici, ſibi virilitatem adimebant. Ouidius. Faſtorum 4.

Cædunt iactatis vilia membra comis.

Capita rotabant, terræ allidentes, magnâque ſe inſania ac vlulatu conuulnerantes. Expreſſit hoc Lucanus Pharſaliæ primo. —*crinemq; rotantes*

Sanguineum, populis vlularunt triſtia Galli.

Talia ſacra erant Cybeles, nec multo ſaniora quàm *bellonæ*, quorum ſacerdotes cultris brachia diſſecabant. De quibus Lactantius lib. 1. cap. 21. Tametſi ex Apuleij ſententia, eadem eſt *Bellona, Cybele, & Iſis.* In ſacris. 3. Reg. cap. 18. ſacerdotes *Baal* legimus ſe incidiſſe cultris & lanceolis, donec perfunderentur ſanguine.

77. E CÆLO demiſſa) Chriſtum ſeruatorem noſtrum *lucem* eſſe, teſtatur Euangeliſta Ioannes. *Erat,* inquit. *lux vera,* &c. E cælo autem demiſſa hæc lux eſt, ſicut legimus, *Exiui à patre, & veni in mundum.* Magna igitur Chriſto gratia, quuius benignitate longè à barbarie illorum ſeculorum diſtant, quicumque magis tenebras quam lucem non dilexerunt,

78. NON ſperare) Non timere, vt, *At ſperate deos.*

79. ILLE propinquus) *Prope eſt Dominus,* inquit Dauid, *omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum, at in veritate.*

80. EXORIENTE Capella.) Indicatur dies 17. cal. Octobris. Idibus enim Septembris *Capella* exoritur, vt ait Ptolemæus in libello de inerrantium ſtellarum ſignificationibus, & xiij cal. Octobris Sol in Libram tranſitum facit, eodem Ptolemæo, & Columella lib. xi. cap. 2. auctoribus. Decimo autem ſeptimo Cal. Octobris Eccleſia Oliſiponenſis ſolennem Translationis beati Martyris diem, à veteribus decretum celebrat, iam inde ab anno domini M.C.lxxiij.

81. SOLYMVM in morem) *Solymi* populi fuere iuxta Lyciam, Homeri carminibus nobilitati, à quibus Iudæorum cepiſſe initia, fuere qui exiſtimarint, Corn. Tacito atteſtante. Vnde & *Hieroſolyma* quaſi ab illis condita, nomen retinuerit. Quare Solymos pro Iudæis nonnunquam poſſe dici, auctor eſt Iuuenalis, ſatyra. 6. *Interpres legum Solymarum. Solymum igitur in morem*, intelligimus, ad ritum quem Deus Moyſi Iudæorum duci præcepit, vt indueret Aarō Pontificem. Iuxta quē ritum, religionis noſtræ ſacerdotes Pontificalia indumenta ſuſceperunt, paucis immutatis & correctis.

82. FERCVLA.) Quantum ad hunc locum pertinet, *fercula*, ſunt ſtatuæ, aut imagines, aut ſimilia, quę in ſolenni pompa feruntur. In Chriſtianorum pōpis & ſupplicationibus publicis, eleuatæ cruces in haſtilibus, id eſt, dominica tropæa, & diuorum imagunculæ, reliquiæue, *fercula* dicenda ſunt.

83. SALII.) Cantores intelligi debent, aut præcentores potius, qui laudes Diui præcinebant, reſpondentibus cęteris, vt in ſupplicationib⁹ fieri videmus. Eſt autem Virgilij imitatio. Æneid. 8. *Tū ſalij ad cantus*, &c.

84. ET NOS Dexter adi) Vt Virgil. —— *& tua dexter adi pede ſacra ſecundo.*

85. IOVIS armiger) id eſt, aquila, quam fulmina Ioui miniſtraſſe fabulatur antiquitas.

86. PALLADI cornix. *Nyctimeneue.*) De cornice, & Nyctimene, id eſt, noctua, nota fabula eſt Met. 2.

87. IVNONIVS ales.) id eſt, *pauo*, Iunoni ſacer. *Ales* propriè femininè dicitur, poetæ tamen etiā maſculinum faciunt, in numero ſingulari. Non memini in præſentia, an etiam in plurali. Arbitror tamen accidiſſe huic nomini, idē quod nomini, *Dies*. Recipit enim, *Dies*, in ſingulari, vtrumq; genus, at in plurali, tantum maſculinè effertur. Sic *ales*, in vnitatis numero, vtriuſque ſexus notam habet, in plurali, tantum feminini. Nimis vero ſcrupuloſè diſtinxerunt quidam, *ales* tunc

dici

dici maſculinè, quùm bonum augurium ſignificaretur, tunc femininè, quùm malum. Non diffiteor tamē, in ſuperſtitioſis ſacrorum gentilium ritibus, maſculinū potius genus adamatum, vt felicius. Hinc nata eſt non minus faceta, quam ridenda religio, eum qui ſuæ vxori vellet dominari, ac muliebres euadere inſidias, cauere oportere, Lunam genere femino nuncupare, ſed Deum Lunum, *marem* adpellare. At qui *Lunam* ſexu feminino diceret, eū ſemper vxori inſeruiturum. Hæc inuenietis apud Spartianum, in Antonino Caracallo. Et fors hinc Virgil. quum de Venere loqueretur, dixit, *Ducente deo*. Seruent igitur augures ritus ſuos. Vos in tanta copia exemplorum, vbi hæc differentia non ſeruatur, nimis religioſos eſſe non conuenit. Ouid. Faſtor. 1.

Nocte, deæ noctis criſtatus cæditur ales.

Metam. 2. — *Sed ales.*

Senſit adulterium Phœbeius. —

88. CAVDÆ circum gemmante theatro.) Pauo quùm caudam explicat, effigiem theatri repræſentat & oculis illis picturatæ caudæ graduum theatralium ſimilitudinem efficit, diſtinctis interordinijs.

Gemmante, id eſt, ad gemmarum ſimilitudinem ſplendente. Vnde Martialis *gemmeos pauones* dixit.

Argutus anſer, gemmeiq́ pauones.

89. NIVEVS — anſer.) Hiſtoria eſt apud Florum. lib. 1. cap. 13. Virgil. Æneid. 8.

Atq́ hic auratis volitans argenteus anſer
Porticibus, Gallos in limine adeſſe canebat.

90. CORONIS) De Coronide puella à Phœbo dilecta, quuius adulterium coruus depreendiſſe dicitur & Apollini indicaſſe, Ouid. metam. lib. 2. Fuiſſe autem prius candidum coruum, & ab Apolline mutatū in nigrum, veraciſſimus teſtis idem eſt Ouidius.

91. GESTAT modo Oliſipo facti &c.) Vrbs Oliſipo in memoriam Translationis *Diui Vincentij*, in-

ſignia ſibi fecit nauem, & duos coruos, quorum vnus in puppi reſidet, alter in prora, eaque hodie geſtat.

92. HÆC ſigna fidem facient.) Nempe in ſigillo. Senatus enim, & curiæ Oliſiponenſis ſcita, his inſignibus cera impreſſit ad fidem faciendam muniuntur.

93. PRÆCEDENT noſtras acies.) In vexillo.

94. FERREA cæla) *Cælum à calando*, inſtrumentum eſt argentariorum, ſtatuariorum, marmorariorũ, & ſimilium. Luſitani, à ſculpendo, *ſculprum* vocant. Stat. Siluarũ. 4 — *laboriferi viuant quæ marmora calo Praxitelis.* Auſonius. *Talem fecerunt ferrea cala deam.*

95. LEVARANT.) id eſt, leuigarant, leue & ſine aſperitate reddiderant. ſicut in ſacris legimus. Genes. 27. *Noſti quod frater meus Eſau homo piloſus ſit, & ego leuis*, vbi hactenus malé legitur *lenis*. *Arte* autem *Myronis* dictum eſt, quantum ad perfectionem attinet, non quantum ad materiam. *Myron* enim fingendi æris artificio claruit. De quo Plinius lib. 34. cap. 8.

DE ORTHOGRAPHIA.

96. PAVCVLA. quæ ad ſolam orthographiam pertinebãt, ad calcem harum Adnotationum reieci, de induſtria, ne in vnaquaque adnotanda, mihi opus excreſceret. Sed neque heic de ea re diſputare decreui. Tãtum breuiter admonere lectorem volui, ſi fortè ſcriptionis nouitatem admiraretur.

97. *A.* & *Prô* interiectiones, ſine ſpiritu ſcribimus, Probi Grammatici auctoritatem ſequuti. Solo enim accentu à præpoſitionibus differunt.

98. *Aënus. a. vm.* Quum *aneus* dicamus, & ſolutione diphthongi, *aëneus*, & *aënus*, qui huic nomini inter A. & E. adſpirationem poſuerunt, non tam mihi videntur voluiſſe vegetiorem ſyllabam reddere, quod tamen ait Gellius, quam diphthongum indicare ſolutam. Nulla tamen ratione adſpiratio interponitur. Et Gellius teſtatur vidiſſe ſe mirandæ vetuſtatis codicem, qui

qui ipſius Virgilij fuiſſe crederetur. in quo, *Vndam tepidi deſpumat aëni*, & illud. — *Et luce coruſcus aëna*, abſque adſpiratione in contextu ſcriptum erat, licet ſupra additam haberet, aliena manu.

99. *CÆPIT à Capio*, monet Caper eſſe per Æ. ſcribendum. *Cœpit* verò, à verbo *Cœpio*, per OE. Exſtant adhuc eius verbi reliquię apud Terentium, Adelph. act. 3. ſcen. 4. — *An non ſex totis menſibus Prius olfeciſſem, quam ille quidquam cœperet?* Scio omnes typis excuſos codices *Cœperit* habere; Sed habeo ego manu ſcriptum codicem vetuſtiſſimum, vbi *Cœperet*, planè legitur, id expoſcente lectione.

100. *CONLATA. Conlega. Conludunt. Inlapſa, Inlæſa. inrorant. Inrupit. Inruere. Obcultare. Obciduus. Obcumbere. Obcurrunt. Subcedere* & in ſumma, omneis præpoſitiones integras ſcribimus, vbi patitur decor, veterum probatiorum Grammaticorum præceptos niſi quum ſequitur cognata litera, qualis eſt. B ad. P. &. D. ad. T. Tunc enim mutari poteſt, vt *Oppono*, ex Ob, & pono. *Attraho*, ex AD, & Traho, De quo diffuſius alio loco egimus.

101. *Exſanguis. Exſoluit, Exſtruxit*, ſicut & *Exſul*, quod alibi adnotauimus Sup. lib. 1. nu. 57. poſt. X literam. S. habēt, teſte Scauro, & omnibus veteribus. Quur enim ſecunda compoſiti pars ſuam principalem literā amitteret?

102. *HEIC* adverbium, per. *EI.* diphthongon ſcribendum præcipiunt veteres. Quare ſemper longum.

103. *LACRYMAS*, ſine adſpiratione, & per. Ypſilon, debere ſcribi, græca probat origo, δάκρυον.

104. *Preendit.* Terentius Scaurus peccare ait eos, qui in verbo *Preendo* adſpirationem ſcribunt. Indicium eſt non debere ſcribi, quod vbi per ſynizeſin dicimus, *Prendo*, nuſquam eſt adſpiratio, vt Sup. 98. *aënus* Recte tamen dici Deprehendere & Deprendere autor eſt Quint. lib. 9. cap. de compoſit.

105. COMPOSITA à *Quatio. Perquutio, Inquutio*, &c. per. Q. ſcribimus. Non enim videmus quur per. C. potius. niſi quis tueri velit, *Secutus*, à Sequor, *Locutus*, à Loquor. Doctiores tamen, *Sequutus*, & *Loquutus* ſcribunt.

106. *QVVIVS*, genitiuum à *Quis*. per. Q. ſcribimus, Terentiani Mauri auctoritate. De qua ſcriptione alibi diſputauimus.

107. *SEPVLCRVM*, ſine adſpiratione ſcribendum adſeueramus, quia à Supino *Sepultum* fit, *TVM* ſyllaba in *CRVM* mutata, ſicut *Lauácrum*, *à* Lauatum; *Simulácrum* à Simulatum. *Inuolúcrum*, ab Inuolutum. Et Val. Probus auctor eſt, tria tantum Latina nomina poſt. C. adſpirationem habere, *Lurcho, Pulcher, Orchus. & orcus, orci* à græco ὄρκος.

108. *STIPVERE*,) *Stipefactus*. Quia horum verborum origo à ſtipite venit, mutato tamen ſyllabæ tẽpore, I, litera in illis ſeruanda eſt, quam multi in. V. mutant, quomodo quum dicimus, *Decimus & decumus. Maximus & Maxumus*.

109. *TINGVEBAT*.) Attius iubet in verbo, *Tinguo*, V, poſt G, ſcribere, ſicut in *Vnguo*, quod probat. *Vnguẽtum* ab eo deriuatum, non *Vngentum*.

Hæc ſtudioſi adoleſcentes, non per otium in bibliotheca mea, ſed in veſtra vrbe, à me aliud agente tumultuariè conlecta ſunt, ad *Vincentium* noſtrum pertinentia. Quæ ſi placuerint, bene ſanè eſt. Sin diſplicuerint, equidem neque culpam deprecor, neque vetabo quin pereant, vt diſcam poſthac ſcriptoris extemporalis titulum minus ambire.

FINIS.

INDEX RERVM OBSERVATIONE DIGNARVM, QVAE IN HIS ADNOTATIONIBVS CONTINENtur, numerus adnotationem ſignat.

A.

A Interiectio. 97.
Abderamen rex. 4.
Abceſſus. 102.
Abyla promontor. 9.
Adſerere calo. 1.
Aenus, a, um. 98.
Æternus. i. continuus. 86.
Agri ad Tagum fertilitas. 42.
Ales. 87.
Alites. 54.
Alites Oſcenæ, ibidem. 56.
Alliboaces Saracenus. 8.
Almada oppidum. 40.
Alphonſus Henricus rex, 24. 29.
AM. præpoſitio. 64.
Ambedo. ibid.
Anas fluuius. 25.
Angelorum officium. 91.
Aquarius. 9.
Arius Luſitanus. 34.
Aruina. 79.
Aſturicæ, Aſtures. 6.
Atſinis per, T. 80.
Attrectare. 64.
Auguſtus differt à Cæſare. 16.
Auguſta loca. 30.
Auguſti dij. ibid.

B.

BArbarium promontorium. 40.
Barbarius mons. ibid.
Barbarij populi. ibid.
Baſſaris. 61.
Berecynthia. 76.
Bolides. 107.
Bos Perillaus. 68.
Bracara Auguſta. 122.
Brutus Valentiæ conditor. 24.

C.

CAlum, inſtrumentũ. 94.
Capit, & cæpit. 99.
Cæſar differt ab Auguſto. 16.
Calpe, mons & oppid. 21. 9.
Capella, caleſtis. 80.

Caritas virtus. 6.
Craſtenſe opp. 8.
Caſtus. 8.
Cataſta. 67.
Cauea. 67.
Cauteria. 78.
Ceritus,a,um. 119.
Calybs fluuius. 29.
Clam. 60.
Cœpio, verbum. 99.
Con,in compoſitione. 100.
Conimbrica vrbs. 25.
Coruorum vita longa 67.
Coruorum cap. I. promont. 60.
Craſis figura. 108.

D.

DEclinationis quarta genitiuus & datiuus. 122.
Deois. I. Proſerpina. 51.
Dilancino 65.
Diocles, Diocletianus. 12.
Diocletianus Iouius. 14.
Diocletianus in Chriſtianos. 17.
Dius, a, um. 38.

E.

EBora vrbs. 24.
Ebuſos inſula. 121.
Effodio. 59.
Erytheia inſula. 12 13.
[illegible] 21.
Ex, in compoſitione. 101.
Exſulo, Exſilium. 57.
Extorris. 58.

F.

FAcere Quirites. 25.
Factio. 33.
Fama. 71.
Faxo. 62.
Fercula. 82.
Ferocire. 113.
Fides, in ſacris. 83.
Fidicula, vel, Fidis. 9.
Filius, in diuinis. 39.
Fili, vnico, I, in plurali. 80.
Florianus Hiſpanus. 40.
Franciſcus Hollandicus Luſitanus. 80.
Fulgura, fulmina, fulgetra. 88.
Furuus, a, um. 85.

G.

GAlli ſacerdotes. 76.
Gallorum ritus. 75.
Genitiui in, ai. 126.
Genitiui, in, ij. 80.
Georgius Cælius Luſitanus. 48.
Giblaltare opp. 21.
Gothi populi. 27.

H.

HEic aduerbium. 102.
Hercules Argiuus. 16.

Hercu-

Hercules Ægyptius. ibid.
Hieroſolyma, vnde. 81.
Hippocrene. 97.
Honeſta miſſio. 25.
Horæ anni. 44.
Hidrargyron. 62.

I.

IN, in compoſitione. 100.
Inuus, i, Pan. 68.
Ioannes, III. Luſit. rex. 25.
Ioachimus Vadianus. 41.
Iritare, vnico, R. 55.
Iter, itiner. 57.
Iulianus comes, Hiſpaniarũ proditor. 125. 2.
Iupiter Libidinoſus. 49.
Iupiter Capitolinus. 99.
Iupiter Latialis. ibid.
Iupiter Tarpeius. ibid.
Iouem lapidem iurare. 74.
Iuſta & Rufina, martyres. 70.

L.

LAcryma. 103.
Lazarus Bayſius. 75.
Lemures. 53.
Leuo, as, leuis, priore longa. 95.
Libitina. 32.
Libitinarius. 32.
Libs, ventus. 10.
Linum Peluſiacum. 103.
Linum Zœlicum. 104.
Lucianus irridet Herculem. 48.
Luna mons. 39.
Luna & Lunus deus. 87.
Luſitania & Lyſitania. 24.
Luſitania, vnde dicta. ibid.
Luſitanorum ligua. 44.
Luſitanorum, ritus. 75.
Luſus Liberi filius. ibid.
Luſiadæ & Lyſiadæ. 48.

M.

MAximianus Herculius. 14.
Mens dea. 10.
Mercurij nomina Gallice. 75.
Mineruæ templum. 45.
Miſſio honeſta. 25.
Munda fluuius. 25.
Myron. 95.

N.

NIgricans. 82.
Numerianus Cæſar. 13.

O.

OB, in compoſitione. 100.
Oliſipo quomodo ſcribendum. 35.
Oliſipo, ab Olyſſe condita. 36.
Oliſiponis inſignia. 91. & 92.

Oliſipo-

Oliſiponenſis ſinus. 41.
Orichum oppidum. 29.
Orichienſis agri victoria. ibid.
Oſcenus,a,um. 56.
Oſcines. 54.

P.

PÆan. 58.
Papyri plagula. 103
Papyri ſcapus. ibid.
Paricidarum pœna. 120.
Paſcere ſpem, & ſpe. 94.
Pauonis cauda. 88.
Pelagius Paſilla filius. 7.
Perillus. 68.
Petrus Nonius Salacienſis. 41.
Pietas in deum. 83.
Pigror, aris. 65.
Plaga lactea. 103.
Philura. 105.
Plinij loci duo. 41.
Portugallia. 25.
Potis 70.
Preendo, ſine adſpiratione. 104.
Pro, interiectio. 97.
Proſcindere verbis. 61.
Puluinar. 75.

Q.

QVæſitor. 37.
Quatio in compoſitione. 105.
Quirites facere. 23.
Quuius genitiuus. 106.

R.

RAbida mens. 40.
Raſa Saraceni annales. 4.
Raſa teſtimonium de beato Vincentio. 8.
Reſendius promittit ſe ſcripturum de antiquitatibus Luſitaniæ. 25 39.

S.

SAcrū promontorium. 10. 11. 12.
Saguntus à Sacynthijs condita. 123.
Salacia vrbs. 41.
Saltim, i. ſaltuatim. 52.
Satias, & ſaties. 110.
Saraceni quo tempore Hiſpaniam inuaſerunt. 30.
Septa vrbs. 21.
Sepulcrum, ſine adſpiratione. 107.
Sermo in diuinis. 41.
Setubal, oppidum. 40.
Solymi populi. 81.
Solymi, pro Iudæis. ibid.
Stipeo. 108.
Sub, in compoſitione. 100.
Sucronenſis ſinus. 23.
Superare, pro, ſupereſſe. 111.
Suppurari. 102.

Synæreſis figura. 108.
Synizeſis figura. ibid.
Salij. 83.

T.

TAgus fluuius. 25.
Taganus, &c. ibid.
Templum pro cælo. 45.
Tinguo. 109.
Tonſa, id eſt, remi. 127.
Tranſlatio Vincentij quando. 80.
Trochus, rota tortaria. 63.
Turduli. veteres populi. 25.

V.

VAlentia urbs cōdita. 24.
Valerus & valerius. 27.
Valeri, vocatiuus. 34.
Vandalia Bætica. 27.
Vector. 17.
Veriſſimus, Maxima, & Iulia martyres Olyſiponenſes. 80.
Vincentius martyr; diſertus. 36.
Viriatus Luſitanus. 24.
Vnguo. 109.
Vocare ad cælum. 82.
Vocare votis. 3.
Vota eludere. 27.

L. AN-

L. ANDR. RESENDII AD DEVM PATREM OB CALAMITATEM SECTARVM, Ode.

AT ô citata qui rotas cælum orbita,
Terrasq́; nutu conquutis,
Ponti inquietis terminum ponis vadis,
Vagosq́; frænas impetus,
Quiq́; inuolucris tecta prouidentia
Humana ſecla temperas,
Viden' patenteis in tui Chriſti plagas
Iuraſſe contumeliam?
Contráq́; morem ſanctitatis priſtinæ
Viden' tumultus impios?
Parúmne ſectæ ſpurcæ ademit hactenus
Libidinoſus arbiter?
Parúmne Porthmei cymba lucri fecerat
Nullo quietis otio?
Parúmne multas furuus Orci ianitor
Vmbras nocenteis adlatrat?
En Rhenus, Iſter, Albis, ante crediti
Puris meare fluctibus,
Contaminatis nunc feruntur alueis
A gentibus quas adluunt.
Quorum tametſi diſparata tractibus
Fluenta pulſent æquora,
Cocyti inertis, ob ſcelus, concordia
Labuntur in ſtâgnum pari.

En Gallicana verſa retro numinis
Cæleſtis obſeruantia,
Tanti decôris, regibusq́; debita
Fidelitatis immemor,
Cæco furore bella per ciuilia
Sua manu ſe conficit.
Reciſa noſtro ab orbe, quo Britannia?
Iuuerna quonam decidit?
Latè ſacrorum horrenda dictu vaſtitas
Peruaſit & ſilentium.
Mactati ad aras ſacroſancti antiſtites,
Solum aut coacti vertere.
Septis refractis, virginum ludibrio
Expoſta ſanctimonia,
Nefas pudendum, quod ſatis nec eluant,
Dies nec vlla obliteret.
Quin & Pyrennen tranſilibat algidam
Peſtis malæ contagio,
Niſi obſtitiſſent optima reges fide
Nefario molimini,
Illinc Philippus, heinc petitus lacrymis
Pijsq́; votis ciuium
Sebaſtianus, ac datus miraculo,
Reiq́; natus publicæ.
Prô quàm ſupremo res ſtetit diſcrimine,
Noſterq́; nutauit ſtatus.
Quam pœnè verſum vidimus regni decus,
Stinctumq́; Luſitaniæ.
Sed ortus inter ſpem metumq́; rex puer
Puer Deo cariſſimus,

Deóq;

Deóq; plenus, & Dei cultor pius,
Nobis timorem depulit.
Quem mox ab ipſa auia tenellum infantia
Regina ſexu fortior,
Molli reclinans in ſinu, cultu bonæ
Diuinitatis imbuit.
Et cum nepotis patruo magno vices
Partita, dum puero venit
AEtas ferendo ponderi maturior,
Regni capeßit munia.
Ipſe interim magna indole adſueſcit Deo.
Deum medullis imbibit.
Trahensq; gyrum duplicis ſeptennij,
Senilem habet prudentiam.
Quæquumq; agit, quæ fatur, & quæ cogitat
Dei gubernat ſpiritus.
Iamq; arma tractat, arma & armati placent,
Armísq; corpus induit.
Iam bella contra perfidos hoſteis crucis
Irasq; dignas concipit.
Longeq; peius quam lupos agnæ truces,
Sæuos leones hinnuli
Odit, ſuósq; adcedere adfineis vetat
Nequam genus ſectarios.
Hoc rege, ſacra non timemus pollui,
Fraude imminuta quapiam.
Bella hoc gerente, proferenda in vltimos
Mauruſiorum credimus.
Ergo ad triumphos hunc identidem ſacros
Supreme ſerua conditor.

AD

AD CHRISTVM OPT. maximum Reſendij confeſsio.

CHriſte opifex rerum, mundiq́ effector, & iſſet
Quum peßũ reparator, ades, facileisq́ dolenti
Præbe aureis animæ, & gremium pietatis eunti
Ad te pande tuæ, quæ me tantum vna iacentem
Erigit, & cælo reuocat, formidine preſſum.
Namq́ meæ vitæ repeto quum ex ordine curſum
Et mecum expendo quæ praue ac nequiter egi,
Vt poſt nequitiam mentem tranſuerſus inhæſi,
Vt pœne impuris traduxi ſordibus æuum,
Audebóne pudens ſupera ad conuexa tueri?
Audebo veniam ſcelerum ſperare meorum?
An magis omne chaos, cæciq́ dehiſcere Ditis
Regna putem, & Stygijs factam tortoribus in me
Iure poteſtatem? & circum exululare Megæram
Armatam ignitis imo ex Phlegetonte colúbris?
Adgnoſco, & quoniam mereor me iudice plecti,
Heinc magis horreſco, nec quid faciamúe loquarúe
Noui aliud, merito niſi me perijſſe fateri.
Inter at hos animi fluctus, has inter amaras
Anguſtata cruces mens, ne deſpondeat omnem
Spem veniæ, tua Chriſte facit clementia, quuius
Nunquam adfecta fides, de qua perſuaſio nunquam
Vana fuit, nunquam inluſit, miſeros úe fefellit
Credulitate reos, modò ne dementer ab ipſa
Deſcierint pietate, vagi poſt ſigna relicta.
Certè equidem ſeorſum nunquam deſertor abiui,

Nec tuus inuitas lituus mihi perculit aureis.
Quin ego ſapè pijs inflaui claßica turmis,
Sæpè etiam primi perfunctus munere pili,
Prætendi vexilla crucis, duxiq; cohortes,
Sæpéq; diſiectos reuocaui ad ſigna maniplos.
Deniq; quod dixi, quo me iuratus adegi,
Seruo Sacramentum, cuſtos pietatis auitæ.
Non pugno cum lege tua, nec fixa refigo,
Nil temere muto de religione ſacrorum,
Non Diuis adimo iuſtum ſceleratus honorem.
Quod pecco, de carne venit. quod vincor, agórq;
Carnis ad imperiū, quod quà trahit impetus amens
More ſequor pecudis, duce nec ratione reluctor,
Maxima culpa mea eſt, vel ob hoc, diuina profeſſus
Quod ſim, quod populi qui præmonſtrator habebar,
Et præferre facem ſolitus, ſic deuius erro,
Sic aciem mentis nebulæ caligine texi.
Eſt vtquumq; tamen, quantum me quumq; lutaui,
Non ſum diuina palmes de vite reciſus,
Marcuerim quamuis, per te reuireſcere poſſum.
Non ſum à membrorum ſancta compage reuulſus,
Subputrui, at non ſic, quin te medicante putredo
Erumpat ſubitò, & ſiccato pure recurrat
Sanguis, & in venas transfuſus ſpiritus ægrum
Me vegetet, me rurſus alat, me deniq; ſanet.
Quod te oro bone Chriſte, tui per ſanguinis vndam
Quem totum vili pretium pro merce dediſti.
Redde animum pauido, quem conſcelerata ſibiq;
Mens diffiſa, metu & luctu externauit acerbo.
Lætitiam mihi redde bonam, nec deſpice rector

Con-

Contractum mærore animum, & delicta fatentem.
Tunc ego paciſera redimitus tempora lauro,
Veſtibus in puris, & feſto rite, ſacerdos
Pinguia thuricremis adolebo altaria flammis.
Luſtraborq́ tibi per ſacra piantia lætus.

AD CHRISTVM OPT. max. crucifixum.

QVur ſic deſpectus rigido de ſtipite pendes?
Et faciem liuor, pallidaq́ ora notat?
Quur tenerum ſæuo maculauit verbere corpus?
Transfixitq́ tuas plebs violenta manus?
Quur latus, & cerno perfoſſas cuſpide plantas?
Quur cerebrum transijt ſpina cruenta tuum?
Quur, quur hæc pateris ſanctorum maxime? quæ nec
Famoſus ue latro, prædo ue ferre ſolet?
Quod ſcelus admiſſum? quid ue in te criminis vnquā?
Quod ſic, hem, fixus, ſic cruciatus obis?
Dic hominum ante omneis longè pulcherrime natos,
Forma vbi? vultus vbi? Dic vbi ſancte decor?
Hei mihi, tu pro me, pro me, hæc non digna tuliſti?
Qui mereor Stygias viuus adire domos.
Me me hæc impurum mitiſſime Chriſte decebant,
Hac ego debueram morte perire ſacer.
Verùm tu immeritus, quo nunquam purior alter,
In cruce ſic moreris, ne crucifigar ego.

Aδήλȣ.

Frende Sathan, freme Munde, Caro fure, Mors fera ſaui:
CHRISTVS enim victor ſceptra paterna tenet.

L. ANDR. RESENDII EPISTOLA AD REVERENDVM IN CHRISTO PATREM D. GASPAREM Caſalem, Epiſcopum Leirenenſem.

PASTORVM officium quibus eſt ouiaria curæ
Eſſe putant, circum nullo non tempore ſepta
Inuigilare gregi, ſtabulis arcere luporum
Longius inſidias, bellatoreſq; moloſſos
Armatos millis, hortari vt ouilia noctu
Circumagant fortes, repleantq; latratibus auras.
Roſida temporibus permittere gramina paſci,
Gramina temporibus rore interdicere cana,
Ne mala ſubrumos mentigo exulceret agnos,
Quid ſcabiem auertat, vel quum perſederit acris
Puſula, númne ſatis medicarier vnguine corpus,
An ſit opus ferro vitium compeſcere, noſſe.
Quæq; alia aut pecorũ quondam præcepta magiſtris
Tradidit alma Pales, aut qui paſtoria noſtro
Tempore ſacra colunt, gregibus prodeſſe fatentur.
Remq; procul dubio bene ſi metimur ad ipſam
Normam & praſcriptum legum ſanctoris, olympo
Qui veniens patrio, prius id quod ſanxit obiuit,
Hoc paſtor diſtant, & mercenarius. ille

Semper

Semper adeſt, noſcitq́; ſuas, & nomine quamq́;
Ante vocat gradiens, contrâq́; pericula viſæ
Stat duratq́; feræ, vitamqúe impendit ouili.
Inq́; vicem illæ illum norunt, placideq́; ſequuntur,
Diſiunctæ procul ire cauent, parentq́; vocanti,
Et quaſi compellare velint, balatibus adſunt.
Hic alienarum cuſtos, alienus & ipſe,
Mercedi intentus, nec ad herbida paſcua ducit.
Nec vallem vmbriferam, nec colles optat apricos,
Nec tenero filicem pecori ſubſternit ab imbre,
Nec morbi prohibet contagia ſerpere diri.
An pituita fluat concretior, ilia tuſſis
An conuulſa trahat, ſuſpiratúsne fatiget
Interclusam animam creber, ſparſásne fugarit
Auia per deſerta lupus, ſecurus adæque.
Nec laterum oppoſitu raptorẽ exterret hiantem
Vellere lanitium, pecudem deglubere curat.
Dumq́; modo inuito ſpument mulctralia ſucco,
Ore capiſtrato ieiunia perferat agnus.
Compoſitis quibus inter ſe, propiore ſalutem
Omnem ouium adſpectu paſtoris ineſſe liquebit.
Queis quia potificum forma eſt vmbrata bonorum,
Tuq́; referre tua id credis venerande Caſalis,
Continuata dies cruciat te abſentia multos.
Et mærore cubans incurſabile, tueri (les.
Lucẽ homineſq́; fugis. Quid enim ſine crimine pal-
Crimine quum careas, animo trepidare puſillo,
Criminis inſtar habet. trepidẽt quos vncta ſagina
Deſidia ſomnoq́; grauat. quos aulica ſiren
Inlecebra irretit, nunquámque explebilis vrget

Ambitio, vileis perferre parata repulſas.
Te neq; luxus iners, nec degener ambitus, alta
Deiecit ſpecula, communis totius orbis
Cauſa Tridentinas alpeis, Atheſinq; niualem,
Magnũ ad concilium patrum, ſanctumq; ſenatum,
Aduerſum motos de relligione tumultus,
Impia ſectarum quibus Hydra repullulat, olim
Cum capitum toties numeroſa prole reciſa,
Fecit adire, procul patria laribusq; relictis.
Nec tamen inde domum rediiſti inglorius, exſtant
Ingenij monumenta tui, teſtantia curam
Pro pietate, leget quæ poſt mirata vetuſtas.
Et modo Olyſſæam quum conueniſtis ad vrbem
Pontifices ætate graues, virtute colendi,
Veſtra vt lima malis deradat moribus omnem
Scabritiem, & quantum ſterilis ſubcreuit auena,
Agricolæ gnaui, Chriſti runcetis ab agro,
Ac ne paſtorum diſcedam ab imagine, ſi qua
Noxia fors lateat ſub ouilla bellua pelle,
Spartani vt catuli prodant id nare ſagaci,
Marcida ſi reſtet pecus, aut ſi ſentibus aſpris
Rupta cutis, ſi fœda lues caluarit amictu,
Quid iuuet, aut quonam medicanda tenore putetis,
Hæc, vt conſilio vnanimi ſapienter agatis,
Vnde ſalutari populus ratione regatur,
Et tua primorem teneat ſententia palmam,
Deſeruiſſe gregem non es, nec abeſſe, putandus,
Tantopere vt quod non admiſti maceret agrum
Te, frangátq; modo vireis, oculosq; genasq;
Lurore inficiat, ſolisq; ingreſsibus obdat

Triſti-

Triſtitia ſuperante foreis. Age ſume remiſſum
Sume animum, refer adſpectu te ſideris almi.
Finieris vbi rem, de qua coijſtis, abito.
Leirenamqúe fuga celeri pete, ſancta reuiſe
Templa Dei matris ſubrecta condita rupe.
Ciuibus obtutusq́; tuos cupientibus offer.
Munia tunc repetes animo firmatior, iſto
Intermiſſa gemis quæ tempore languidus. atq;
Noſtro etiam ſtudio ſi delectâre, ruinas
Euerſæ poteris vel Colliponis adire,
Vel quo Hiſpanorum centum oppetiêre cohortes
In Luſitanos bella importuna gerentum.
Aut ſi quando voles ſuetum laxare rigorem,
Et proferre diem paulò genialius, ibis
Quo mare vicinum, comploſſo gurgite, monteis
Voluit aqua, & ſpumante ſalo per litus inerrat,
Rurſus it in ſeſe, ſparſasqúe recolligit vndas,
Litoreæq́; , retro rediens, lauat æquor arena.
Ingruit heinc alijs, aliosq́; reciprocat æſtus,
Atq; oculis præbet ſpectacula mira, Deiq́;
Ad ſapientis opus mentis contollit acumen.
Inde paludicolis, ſæta inſidiatus & hamo,
Piſcibus, ire diem nimis orbe querêre citato.
Nam neq; verriculo tanta eſt, neq; rete, voluptas,
Quanta tremẽte vorax quũ pendet arundine mugil,
Adq́; manum trahitur ſaliente rubecula cauda.
Margine dein ſtagni, molliq; recliuis in herba,
Ad menſam à prunis prædam remeare iubebis,
Non ſine Baccheio generoſi palmitis hauſtu,
Quuius vt illa ferax regio eſt, ita nobilis ipſa

De vini bonitate ſui. cui cuncta precari
Proſpera ſum ſolitus, quum à te venit amphora, noſtrum
Quæ ciet ingenium, ſtimulatq́; in carmina, longè
Promptius ac melius, quam turba abſtemia collis,
Surda mihi, Aonij, toto cum fonte Meduſæ,

F I N I S.

VRBIS

VRBIS LOVANIENSIS ET ACADEMIAE ENCOMIVM.

L. AND. RESENDIVS CONrado Goclenio, latinæ linguæ in collegio trilingui Busldiano Louanij doctori S. D.

AD populum phaleras: vt dictionis compagem & neruos intus & in cute nouiſti. Libellum igitur, ſi malus eſt, nō laudo: mitto tamen ad te, ſcholæ noſtræ trium linguarum princeps & ornamentum, quem hiſce diebus octo lectionū intercapedine quaſi compoſui. Nam quùm nil agere non poſſem, quo animo ſum, mœnia Louanij ſemel atque iterum circumeunti, capior namque ſolitudine, hæc carmina qualiacumque ſunt exciderunt, Encomium vrbis veſtræ. Quæris quid velim? vt, ſi vacat, ad hæc minutula deſcendas, & euellas, deſtruas, diſperdas, & diſsipes, ædifices, & plantes, vt dictum eſt illi. Si carmina probabis, hoc ipſo efficient vt à te citra faſtidium legātur. Sin minus quoniam encomij noſtri

tu quoque bona pars es, iure meo fecero, ſi hoc à te exigam, vt vel cum faſtidio legas. Si nec id donare vis, at certè iuuenibus tuis qui digitis calleant & aure, ſyllabam ſi qua fefellit, quin pungere liceat, negare non debes, & lituris caſtigatum remittere libellũ, vt poſthac acerba & inculta carmina diſcant domi contineri, & donec pluteum cædant non excedere, Vale. Louanij. XVII. Calend. Octob. M. D. XXIX.

Attica

Attica dum ſtaret virtus & Cecropis arces
Incoleret Pallas, titulo memorabilis ipſo
Hellas, & vna magis ſtudiorum nomine terris
Se iactans reliquis, ea quos non ipſa tuliſſet
Barbarie infameis vocitare ſolebat, & oris
Scabritiem obijciens cunctis, ſibi ſola placebat.
Sed poſtquam doctis Latium ſucceſſit Athenis,
Et, quam prima notis ſemigraijsq; loquelis
Artis inops docuit Rutulos carmenta, Latinam
Pauperiem ciuis Rudiarum, & cenſor honeſti,
Carmine quisq; ſuo ditarunt, barbara quondam
Et vulgi pars Roma, parem ſermonis adepta
Palmam, in conſortes vitij iam deniq; culta
Reiecit crimen. Tandem deuictus vt orbis
Imperium Romæ ſubijt, prouincia linguam
Quæq; ſuam oblita, ad Latij decus oris hiabat.
Hinc mea Lucanum, Senecas, vatemq; Salonis,
Edidit Heſperia, AEneadum quiq; arma cothurno
Perſonat altiloquo, magnum dum ponè Maronem
AEmulus inſequitur, linguæ Fabiumq; Latinæ
Grande decus, multum quem nobis inuidet olim
Roma virum. & reliquos quorum quoq; notior ipſa
Quàm dici fama indigeat. Clarumq; Terenti
Nomine nomen habet Libyæ. Varrone Atacino,
Auſonioq; ſuo celebrem nec Gallia tantum
Se putat, Oenotrios quin & græca vrbe magiſtra,
(Vrbe fide clara, durus cui præmia longæ
Cæſar amicitiæ longè meliora referre
Debuerat,) miſſos ad ſe docuiſſe colonos
Commemorat. Rheno deerat quem opponere poſſet

Expro-

Exprobratrici Italiæ. Germania nanque
Romanorum armis non tam mollita, ſuperbum
Excuſsit ceruice iugum ſæpè. exq́; profeſſo
Hoſtis, Romanum vſq; adeò nomenq́; genusq́;
Oderat, vt quod erat cunctis pro munere, ſoli
Germani recipi in ciueis, aut vrbe Quirini
Municipes nunquam ſeſe paterentur haberi,
Nedum ſermonem acciperent. Poſuêre ferocem
Paulatim hunc animum, donec voluentibus annis
Mutandarum author rerum, ceu cuncta volutat,
Tranſtulit imperium tempus, prouinciaq́; olim
Nunc faſces, aquilasq́; pareis Germania nacta
Edicit Romæ, paribus victricia fatis
Arma mouens, Nequid verò felicibus abſit
Auſpicijs, Latium decus & quæ ſola manebat
Gloria Romulidis, victricia ſigna ſequuntur.
Sicelidas ſiquidem medios qui interſecat Albis
Theutonas, agnoſcit nymphas. & diues Eraſmo
Rhenus, qui gemino Oceani petit æquora cornu
Ceu totum cupiat Batauæ telluris alumnum
Amplecti, & nulli partem concedat auarus.
Hinc academiæ celebres, hinc magna librorum
Cura typhographiæ. quanquam Baſilea triumphum
Hunc ſibi præripuit, ne cui ſua gloria deſit.
Auſonis at quamuis, quamuis ſit Cecropis vnà
Pallas vbiq;, tamen ſemper quia mite Minerua
Prætulit ingenium, domitamq́; illapſus Apollo
Mentem implet, populus muſam ſuſcepit vtramq́;
Mitior vrbe ſua, qua nunc parili vtraq; floret
Numine. Finitimis tellus obuerſa Britannis

Quon-

Quondam incultus ager, ſyluæ ſteriles'q; paludes.
Nunc colitur gemmoſa ſolo, didicêre coloni
Arcere obijcibus pontum, compreſſaq; in alueum
Ad mare præſcripto deducere flumina curſu,
Belgæ habitant Gallorum olim gens extima, nuper
Addita Germanis, regniq; in ſorte locata
Heic vbi ſe regio editior diffundit in arcton
Scaldim inter celeremq; Moſam, poſuêre minores
Vrbem Louanij, Phœbo, muſiſq; ſacratam
Mollibus in cliuis quæ cœlo expoſta ſereno
Præcipiti foſſa murorumq; inclyta flexu
Cingitur oblongo, muris coniungitur alto
Arx munita loco. Vallem ſubſidit ad imam
Deinde ſitus, mediamq; ſecat ſinuoſus in anguem
Amnis, opaca inter frondoſaq; teſqua domorum
Rara quidem tecta apparent, veneranda ſed ipſo
Aſpectu, & maieſtate incutientia ſacram
Relligionem animis. Phœbum doctaſq; ſorores
Agnoſcas, videaſq; vrbem ſimul atq; Lyæi
Seceſſus. Iam quicquid habet decliue Lyæo
Colle viret, laſciuit humus, Cereremq; quotannis
Suppeditat parte hac, illa, placitura ſecundis
Menſis, Oleniæ nutricis Copia cornu
Pomiferis pleno ramis dependet onuſta,
Herbida parte alia fontes per prata fluenteis
Diua Pales pecori corriuat, vbiq; beata
Ora animum curis feſſum demulcet, vbique
Ridet, vbique placet felix nulliq́ue ſecundum
Muſarum emporium, quaqua Germania ab Iſtro
Clauditur ad Rhenum, vel quà ſe Belgica tendit

Per latus Oceani, quoad iungi Sequana Celtis
Diuiſor prohibet. Nec iam concedet Achæis
Gymnaſijs, Latijſue, niſi quia tempore in illo
Non erat. at quamuis Phœbo, muſaq; recenti
Nuper a ſit. tamen aſſequitur virtute: quod annis
Iunior ætati tribuit, dum grata priori
Poſteritas potius quam præſenti æqua triumpho
Mirari veteres gaudet. Veteraſcere & olim
Continget noſtris, inerit quoq; gratia factis
Iam priſcis. Quamquam quis tam moriente palato
Et penitus fatuo fuerit, venerande ſacerdos
Phœbi, & muſarum interpres fidiſsime cui non
Gocleni ambroſiam ſapiant tua verba? Latino
Siue tono, Samióue cupis dicenda ſonare,
Illo te Charites dulcem comitantur alumnum.
Seu Ciceronis opus, ſeu carmina dia Maronis
Enarras, nemo Ciceronem, nemo Maronem
Enarrare putat, Ciceronem ipſumq; Maronem
Audit. vtrumq; etenim ſic exprimis ipſe, poëta
Clarus, & orator. poſsis vt vterque videri.
Sic cum Paſithea, dominans affectibus ore
Suada medulla tuo inſedit. blandiq; lepôres.
Hinc ſi te pubes ſtimulant maiora, cupisq;.
Graia Theſpiados montem, cliuiq; ſuperbi
Anfractus ſuperare graueis, adeundus Apollo
Reſcius ille tibi eſt, quo conſultore quid vnquam
Non bene verterunt diui? quid quæſo fefellit?
Quæ tibi non ſpondes græca penitiſsima linguæ?
Nunc age te Solymæ capiunt oracula vatum
Gentis? & à prima naſcentis origine mundi

Vis veri reſponſa Dei? legemq́ue, Dracone
Contempto, ex ipſo demiſſam quæris olympo?
Campenſis tibi ductor adeſt, qui guttura formet,
Terrentesq́ue ſonos Latiam ſtribligine muſam
Inſuetæq́ue domet linguæ dumeta. Sed vnum
Qui variare vices, modoq́ue hoc proferre, modo illo
Ore ſciat, grataq́ue leuet nouitate laborem
Phœbo addicta cohors velles? triplici ore ſonabit
Nicoleos meus ille tibi Clenardus, & vnus
Nunc Pallatini ducet per numinis aras,
Et formidatas, vt nil vereare, columnas.
Nunc Aganippæas, ac per Pipleidas vndas.
Et, ſi fortè velis, iuga per Sionia. ad altam
Vraniam raperis? te præſtantiſsima patrum
Suſcipiet ſchola multorum, qui tramite certo
Inconcuſſa Dei referent myſteria, quorum
Nomina ſi quis auet me carmine pandere, montes
Expediam citius, fluuios, fontesq́ue, lacusq́ue,
Quotq́ue habuit populos olim Germania. cauſſas
Vis agere? & ciueis concordi pace tenere?
Iuraq́ue Pontificum? veneranda caterua ſenatus
Cæſarei, ſacriq́ue, ſinus tibi pandet apertos.
Ne longum faciam, poteris concludere totam
Encyclopædeiam. talem Louania præbet
Seſe muſa recens, talem Florentius ille
Quum iam iam triplici inſtaret circundatus orbe
Faſtigatus apex, coluit Hadrianus, honore
Quo, nimium dilecta deis academia, dum ſol
Aureus ornabit cœlum terrasq́ue iacentes,
Semper erit celebris. Circum nunc aſpice pubes

Vrbs

Vrbs quota quot ſophiæ populis alimenta miniſtrat.
Hanc Menapi Rheno vicini, hanc Cimbrica pubes
Quæ leti horrorem bello caſura leuabat
Carmine, & hanc flauum ſoliti torquere Sycambri
Crinem adeunt. olim latè dominatus Eburo.
Et famæ Treuir maioris, quosq; mouebant
Claßica, & in Martem rauco crepitantia cantu
Cornua, fleuigenæ bifido concluſo Bataui
Gens Rheno. atq; vagis complexi Tethyos vndis
Arctoæ Morini veniunt. frugalis & olim
Neruius & luxus contemptor, Centrones vnà
Quiq; olim Dryidæ fuerant crudelibus aris
Cædeq; Mercurium humana, taboq; Gradiuum
Fœdantes, & quicquid agunt dij ſcire profeßi
Carminibus fibrisq;, illo ſed tempore cæca
Plebs, poſita feritate modò ſortita benignum
Atq; animum comem, cœli venerabile numen
Mente colit placida. longis haſtilibus Axon.
Gentium & heic quicquid proſpectans ora triones
Condit, ad hanc iuuenes facto velut agmine mittit.
Eia age cede deis, quo te Louania pubes
Fata vocant propera, contende per æquora remis,
Excute barbariem omnino, te ſentiat orbis
Italus æqualem, Tuq; ô ſancta ingeniorum
Cultrix, atq; parens, currentibus adijce calcar
Italia, impatiensq; paris quo prima futuris
Sis quoq; temporibus vigila, retineq; fugaces
Muſas, Germani allicite, allectasq; fouete.
Nam velut infantes capiunt munuſcula, & eius
Inſidunt gremio, teneros qui mollius artus

Blan-

Blanditijsq́ꝫ fouet maioribus, oſculaq́ꝫ vltro
Pendentes collo admittunt, ſic pulcher Apollo,
Sic Bromius, nymphæq́ꝫ ſacræ Libethridos vndæ
Cuſtodes, gaudent amplexibus, atqꝫ frequenti
Augentur ſtudio, facilesq́ꝫ & ſponte ſequuntur
Qua deducantur. conſultum deniqꝫ rebus
Humanis fuerit, tunc quum certabitur hocce
In ſtadio cui nam concedant numina palmam,

DE CONRADO GOCLE-nio nobili Rhetore.

PRæterito ſudor non vnquam cognitus æuo
Vaſtabat populos Belgica terra tuos.
Riſurus medicos, ſine nomine in intima graſſans
Viſcera, ſi ſudor non mage peſtis erat.
Pars Conradus erat turbæ morientis, & illi
Torrebant pectus dira venena ſacrum,
Quicquid ineſt vitæ ruptis arteria venis
Diſpulit, & ſicco pectore membra fluunt.
Liquitur, aſt animam dum iam moriturus agebat.
Concidit ante Iouem turba Cytheriadum.
Actum eſt omnipotens de muſis, conſulis ipſe
Ni noſtris ſtudijs, gloria noſtra perit.
Iuppiter hæc, viuat tua gloria turba canora.
I, medice Aſclepi, vade petita Salus.
Ac mea Conrado ferte hæc mandata: ſuperſtes
Donaris muſis, non tibi. viue, doce.

ODA AD CONRADVM GOCLENIVM.

TEN' non plus oculis amem
  Gocleni, atq; animo luceq́; amicius
Donec ſidereum iubar
  Exortu referet Phoſphorus igneo?
Ante & ſidereum iubar
  Soluetur, nec erit Phoſphorus igneus
Quam te non oculis amem
  Plus, ipſoq́; animo, luceq́; amicius.
Quibóne eſſe tui immemor?
  Ante oblitus erit Sol ſua munia
Flecteturq́; retro ſtatum
  Naturæ imperium, iuraq́; ferrea.
Ante agros ſua germina,
  Ante vndæ Oceanum deficient ſuæ,
Ante amnes reflui petent
  Fontes, aëreis montibus editi
Ante ad nimbiſonum Notum
  Migrabunt freta ſe ſtare loco inſcia
Ceruisq́; vnda fugacibus,
  Siluæ conuenient ſqamigero gregi.
De me ſic meritum ſciet
  Quæ me cumq; manet ſors, regio, aut plaga
Hinc orbis Tanaiticus,
  Me, ſiue accipiet iam reducem Tagus,
Siue ibo æſtiferas Libas,
  Seu me ſors habeat decolor India.

Hære-

Hærebis memori, notis
Indelebilibus pectore conditus.
Mitto riuulus ingeni
Quod noſtri, fluit ex Oceano tuo
Teſtaturus id ampliter.
Dum cernam roſei flammam Hyperionis
Mitto munificentiam,
Et come ingenium. Quid? quod amas pari
Nodo, me, meaq́ omnia
Nec vatis reiicis carmina ruſtici?
Quid? quod concilias mihi
Immortale decus: nam quod honeſtius
Nomen, quodúe aliud, tua
Quàm quod ſcripta dabunt, malim ego clarius?
Te, fortuna videlicet,
Inuita; cineres iam ſuperabimus:
Et per Cyaneas petras
Contendam ad ſpolium velleris aurei.
Salue pectus amabile
GOCLENI, ô anima dimidium meæ.
Quo te carmine proſequar?
Metam qui meritis carminis es ſuper?

AD IACOBVM MENOETIVM VASCONCELLVM. VRGENTEM ANTIQVITATVM Luſitaniæ editionem.

QVam vim cuiq; ſua inſeruit natura, vel ætas,
Aſſueſacta diu, ingenitam prope reddidit vſu,
Vertere difficile eſt, bone Vaſconcelle, retrorſum,
Impellat niſi vis, ratioúe retexere tramam,
Et prope detextæ diffringere licia telæ.
Id mihi quandoquidem ſenio contingit adulto,
Vt ſtudia, in quæ me genitale adfecerat aſtrum
Quoq; ad caniciem fueram ſectatus, omittam,
Seponam calamum, patiar pulueſcere libros
Libera per quorum nidos operetur arachne
Vaſconcelle doles, ac per conuicia crebra
Iam detrectantem, iam munia ſacra Mineruæ
Exoſum, reuocare cupis, monumentaq; rerum
Luſitanarum, medio iam deſita curſu,
Nec ſummam ad metam perducere, turpe putabis
Debita iam regi, patriæ, ſtudijsq;, tibiq;:
Quem mihi vel Iuris prudentia ſumma, vel ipſum
Eloquij geminum decus, & ſine labe furentis
Inuidiæ, mores, parilis vel candor vtrimq;
Nectit inabruptæ per mutua vincla catenæ.
Mutatæ mentis cauſam neſcire labores.

Ad eundem.

INter magnificas dapes, & amplas,
Amplo & magnifico Hoſpiti paratas
Si quem das quoq; muneri puſillo
Vaſconcelle, locum, infimum licebit
De noſtro id cape qualecumq; rure,
Mittunt ruſtica ruſtici poëtæ.

AD IVLIANVM ALBIVM, & Petrum Sancium: Saturnalibus.

VIuamus hodie, nam cras reddemur amaris
Aulæ tumultibus graues.
Quanquam, ô, ſi tantum mihi roboris eſſet, vt vti
Tandem pigeret regibus.
Pulchrius eſſet olus Muſis prandere benignis
Vtcumq; dij vitam darent
Exigere, Aonias deducere monte ſorores,
AEuum canendo extendere:
Ne totus morerer, ſed pars non peſſima noſtri
Olim ſuperſtes viueret.
Dicetis, nihil hæc ad Saturnalia. adeſte
Poſui ſeueris iam modum.

L. ANDR. RESENDIVS LVSITANVS,

Conrado Goclenio viro clariſsimo. S.

IMPVDENTIOR fortaſſe dici mereor Conrade Gocleni, quàm aut æquum ſit, aut te pati dignũ arbitreris. Ita enim non vereor à tuis te deturbare ſerijs audacia mea· vt non ſemel carminum meorũ Ariſtarchum te fieri poſtulauerim. Scilicet quia Homerum tibi cognoſcendum deferebam. Sed tuæ comitatis indulgentia, eò vſque proceſsi· vt in licentiam prorupe-rim & abuſum. Quanquam quur non id facerem? Nam ſi ſcitè admonet Flaccus, quærendus erat Metius, quærendus Quintilius, vir bonus & prudens, aut demum ipſe Ariſtarchus. At vbi nobis heic Metius, Quintilius, vir bonus & prudens? aut demum ipſe Ariſtarchus? Tollat quis Goclenium, fruſtra certò ſcio, quæſiuerit. Vel igitur quæ tuæ partes ſunt præſta· vel qui eas obire poſſit adſigna. Adſigna autem? imo nutri. Interea tamen quod merito exigeris, ne nega. En tibi Eraſmi encomion, ſi encomion mala car-

la carmina dici poſſunt, caſtigandum mitto. Adline atrum ſignũ vbi voles, & vt nequid amplius addam: tuo potius quàm meo arbitratu vtaris volo. Si viro illi mittendũ cenſes, tu mitte: vt promiſeras. Nam & dono tuo apud illum maior erit auctoritas, & Reſendium te patrono tutiorem exire, fieriq; gratiorem non ambigo. Vale, Louanij Eidibus Februarijs. M. D. XXXI.

RESENDIVS LVSI-TANVS, DESIDERIO ERASMO ROTERO-damo S.

Carmina quin mittant celebres, cultiq́ue poëtæ
Non dubito, Arctoæ gloria magna plagæ.
Queis conlata mea hæc, tantum fortaſſe iacerent:
Antæo quantum triſpithamæus homo.
Atque viderentur veluti paganus in aula
Hiſpidus: aut canum gracculus ante cycnum.
Tarda chelys veluti in curſu, leuis vnguula campum
Dum quatit ad numerum ſe glomerantis equi.
Marſya ſeu coram Phœbo, ſed iudice Muſa.
Ceu præluſciniæ gutture coruus ouans.
Quum tamen indocti, doctiq́ue poëmata pangant:
Pars quoque nos vulgi fecimus iſta tibi.
Quæ ſi fortè tuas iërint aliquando per aureis,
Et tantum famæ ſunt habitura meæ:
Quas mitto, dicent ex me tibi mille ſalutes.
Ipſe ego dicturus, ſi licuiſſet, eram.

DES. ERASMI ROTERO-dami Encomium.

QVi mare, qui terras, & deſcripsêre profundum
Cæli orbẽ radio, adgreſſi fabricamq; globumq;
Ingentẽ hunc mundi breuibus comprendere chartis,
Decurrat quamuis per mille volumina ſermo.
Non oculis ideo ſpacioſæ ſingula molis
Subiecêre, patet vel quâ Titanis ab ortu
Tethyn ad occiduam, vel quâ breuioribus Arctos
Orbibus adſtringens luces, brumámque rigentem,
Reſpicit aduerſi torrentia ſidera Cancri.
Maiora inueniet, ſi cui tentabitur vlla
Portio· quam ſpatijs mundi ſpondebat iniquis
Arctata effigies· ſpeculiq; ſimillima formæ.
Sic auguſte, decus ſecli præſentis Eraſme
Atq; ingens meritis, gratæ, dum terra manebit.
Poſteritatis honor, qui pro te cunque poëta.
Sit licet eximius, Smyrnæaq; plectra laceſſat,
Laudando venam penitusq; exhauſerit acris
Ingenij vireis· faciet ſatis ille ſuperq;,
Si, vel prima, tuæ laudis delineet arte
Fundamenta, quibus tamen & maiora ſuperſint,
Atq; operæ maioris adhuc. ſi viribus æqua
Materia eſt ſumenda· nihil nihil Hercule de te
Quod canat orbis habet. verum quis carminis omneis
Non mage prætereat leges, Venuſinaq; dicta?
Soluantur potius vatis præcepta ſeueri,
Quam taceat, Phœbi laurum quicunq; momordit,
Conſperſus leuiter quamuis ad ſacra poëſis

Imbre Aganippæo veniat. nec pondere tanto
Turpè ſit ingenium vinci. tentaſſeq; magna
Laus aliqua eſt. rebusq; pijs, dignusq; lucerna.
Dignior eſt venia cui ſit potuiſſe negatum
Quum vellet: quàm qui poterat, ſed noluit, æquo
Segnior, egregium nihil orditurus, in illo
Donec perſtabit ceruini carcere cordis.
Ergo impar quamuis, parmaq; inglorius alba,
Tiroq; nunc nuper muſarum in caſtra receptus
Parua dabo. fueram certè maiora daturus:
Aeque ſi pronum præſtare ac velle fuiſſet.
Nunc minus vt poſſe hæc mihi contigit: illa negare
Propoſitum ſic nolle fuit. Deus increpat vltro,
Sentio, meq; mouet ſtimulus, & corripit œſtro,
Iamdudum. Salue, ſalue ter maxime noſtri
Nunc æui Cicero. rumpantur & ilia Codro.
Salue etiam atq; etiam, tripodas penetralia Phœbi
Qui ſpontis facis eſſe tuæ, Dirceńq; poëta
Dircæasq; ſacri nymphas Heliconis, & vndæ
Numina Pegaſeæ, Flacco numeroſior ipſo
Sollicitas, & par, Clariam quum dextera blanda
Increpat arte lyram, muſæoq; inlita Peitho
Peitho flexanima inſpirat tibi carmina melle.
Diſperiam malè ſi palpor, valeantq; maligni.
Sentio quod ſcribo, verſaui ſæpè, diuq;,
Quid facerem, certum eſt, quantum vis ipſe recuſes,
Hunc aperire animum. tam longa ſilentia ferre
Non queo. vis me agitat, vis enthea. murmura tandē
Preſſa diu rumpenda cadat, ſeu fabula talo
Stet recto. ſatis eſt, modo ſic noteſcat Eraſmo

Hic

Hic animus: quem, vel tenuis fortuna, vel ipſa
Vena rudis, nimiumq́; pudor retinebat inanis.
Tunc ego ab Hyrcana lactatus tigre viderer,
Filius aut terræ fraterculus eſſe gigantis,
Barbariciq́; gregis pars & pecus vna, quod odi,
Non meliore luto fictus, genitore Prometheo,
Humanúmue aliquid, ſanctaq́; ab origine ductum
Præ me ferre: tuum venerer niſi nomen Eraſme.
Raraſq́; inter aueis mirer? facundia tanta eſt,
Dictio tam locuples, tanto fluis amne, tuiq́;
Tam ſemper ſimilis, commiſces vtile dulci,
Tam Latie ſemper, nil non feliciter audes.
Si tentas: ſequitur res non inuita, tibiq́;
Nil poſt vota venit, prono conlabitur amne
Recta tibi fortuna, nihil moliris ineptè.
Iamq́; fidem ſuperat, niſi quod res, clarior ipſa
Luce, palam eſt, quantum noſtræ monumenta ſalutis
Iuueris, & mendis ſalebroſa volumina, quæ vel
Interpres, quicunq́; fuit, falli aptus & ipſe,
Vel ſcribæ non fida manus, ſcioliúe procacis,
Liquerat ad noſtra hæc verbis infecta ſolœcis
Tempora: quæ facilè haud poſſum diſcernere, clara
Sintne magis, quod te talem genuêre, priorum
Æquandum cuiuis, minus an felicia multo:
Quando, quod ornatus illis famæq́; perennis
Attulerat, nomenq́; tuum, ſtudiumq́;, laborq́;
Inuida facta ſibi, necdum ſatiata veterno,
Faceq́; Sarmatica deturpent crimine fœdo.
Nec modo non cedant, ſtudia ad meliora vocata,
Sed traducere ament etiam, pugnentq́; frequenter,

Si qua ſinant inimica bonis fata artibus, hocce
Tollere de medio lumen, quia ſcilicet ipſe
Cœtus Apollineus Getico certamine victus
Exſilij nondum ſatis, extorres úe camenæ,
Pro meritis luerant ſancta ſub gente tot annos·
Ni quoq; qui reuocet patriæ; peſſundet inepta
Barbaries·nunquam non balbutire Getarum
Egregium eſſe putans lingua. prò triſtia fata,
Prò diuumq; hominumq; fidem. quid fœdius vſquā?
Quò fera barbaries ruis? vt benefacta malignè
Denigrare velis? adeóne agitaris Erinny?
Quod genus hoc hominum? quæúe eſt dementia? nulli
Qui grege de veſtro non ſit, veſtræq; farinæ,
Scire datum eſt vnquam? ſoli penetraſtis in arces
AEtherias·vnde, obtutu propiore latenteis
Rimati cauſſas, cœlo deducere ſummo
In terras diuûm ſophiam quiretis? ibiq;
Altitronumq; Iouem, formasq; ardentis olympi,
Barbarie obſcena, picta quam murmure lingua
Plus delectari didiciſtis? an inuida corda
Liuor edax agitat magis? vt quia vita paluſtris
Veſtra, nihil, niſi inepta, probat· fatuamq; ſaliuam
Quā ſemel imbiberat· quos Iuppiter æquus amauit,
Deſidia veſtra dent pœnas? ſcilicet hoc eſt
Crimen Eraſme tuum ſic præmia fata reponunt
Demerito meliora tibi. nec parcit honori
Inuida terra ſuo. nam quo candore feraris
Nemo, niſi omnino fungus, fautórue malorum.
Iuratusúe cliens, non æquè intell·git. an non,
Cenſor amare tibi loquimur, conatus Eraſmi

Hoc agit altiloqui: vt pietas in numina, recto
Ordine, plus vigeat? vanaq; ſuperſtitione
Reiecta: verè pia ſit plebecula? non ne
Hoc agit: vt iactant qui ſe diuina profeſſos,
Huc ſtudium omne ſuum vertant: quò linea recti
Prouocat? vt fictum nihil intus bractea celet?
Nónne & in hoc totus, quæſo, eſt: vt doctior orbis
Reddatur ſolito? ne longè exempla petantur:
Aſpice Germanos, ad bella horrentia Martis
Gentem animis pronam: nunc, quà modo latior ipſe
Limite Sequanico Germanicus orbis ad Hiſtrum,
Teutonicumq; patet nomen: ſuſcepit Eraſmo
Pallada vtramq; duce: eloquioq; ſuperba nitenti
Hellados, & Latij, ſic nunc Germania pollet,
Vnius exemplo ad mitem traducta Mineruam:
Nobili vt hinc Latio, doctis hinc certet Athenis.
Ne qua tamen famæ pars intentata maneret:
Ad Solymas ventum eſt muſas. Germania felix:
Si tua cognoris bona. quid tu maius Eraſmo
Aut habuiſſe putes, aut ſperes? ille beatam
Te facit in cunctis regnis: laudaris in illo:
Quod dederis mundo, quod Græcia docta, quod ipſa
Romula terra tibi inuideat: ſtupeantq; minores.
Nec tam Cæſareo placeas tibi nomine, turbæ
Id commune fuit. dat & hoc fortuna profanis:
Iusúe facit vt quiſq; ſibi: vel ſcribitur hæres.
Gloria non tanti eſt. verùm quos Roma nequiuit
Adlicere ad ſe viſendam, magniq; ſenatus
Pompa triumphalis, neq; currus laurigęr olim:
Fama viri vnius celebris, perduxit ab oris

Extre-

Extremis. tantum potuit facundia Liui.
Hac non parte minor Germania diues Eraſmo,
Europa in tota, magno memoratur alumno:
Quem propter multi, quanto eſt ea gloria maior?
Metiri terras, rabido ſe credere ponto:
Nil dubitent. ſi parua licet componere magnis,
Nos etiam omnino non infelicibus orti
Auſpicijs, fas eſto mihi non vana referre,
In patrijs laribus, tua quum legeremus auebat
Mens, pungebat amor famæ immortalis, Eraſmum
Noſcere iam coram: & ſua dantem oracula Phœbũ
Auribus his haurire nouum: & dicentis hiare
Ad maieſtatem. nec ſpes mihi plurima deerat
Compellandi etiam. nam præter cætera quæ te
Orbi immortalem fecêre: adceſsit & illud,
Quod qui te norunt memorant: nil comius eſſe
Te, nec amabilius. decies deciesq́ beati,
Hos fortuna quibus decus haud inuidit auara.
Adloquioq́ tuo, dulciq́ fruuntur amore.
Ergo ita quum adficerer, patrijs diuellor ab oris,
Flaua nihil metuens animoſi marmora Nerei:
Conluſtrans iam mente vaga, mea præmia Eraſmũ.
Louaniq́ arces. hanc te tum fama ferebat
Vrbem habitare: & erat iam tũ mihi cara. minãtis
Quot ſalis ærumnas tulerim, quæ incommoda ſæui
Oceani, quoties, prò formidabile viſu,
Irati ſteterit ſupra caput vnda tridentis:
Ille dies picea obductus ferrugine, & ora
Vos mihi Callaciæ teſtes: quas nauſi agus hoſpes
Mæſtus, egensq́, diu tenui. nec dira profundi

Cæp-

Cœptum iter auertit rabies: me litore Ibero
Expoſuit, quamuis Louania prendimus arua,
Atq; tenemus adhuc. nullo ſed numine vecti:
Namq; aberas, & te felix Baſileia fouebat.
Sorſne, deúſne mihi inuidit? non obtigit illa
Libertas vitæ: malè quam prodegimus olim
Rerum & inexperti, & pueri, fors noſtra tuliſſet,
Perſequerer quocunq; fugis, ſed mollijt æſtum
Hunc tuus hic, meritoq; mei Goclenius vna
Pars animi, debet multum cui Belgica tellus.
Da veniam faſſo Gocleni dulcis amice,
Quamuis te miror, ſtupeoq́;, coloq́; nec vſquam
Vidi æquale, meum tantummodo præter Areion.
Non tamen iſte tuus, Permeſſide purior, amnis.
Quit deſiderium magni reſtinguere Eraſmi.
Huc te rumor erat venturum, en tertia demum
Bruma abijt. nulluſq́; venis. valeas modo, vt opto,
Sat Luſitano dabitur, ſi qualiacunq; hæc
Carmina contigerint, vel mox peritura, tuarum
Muſarum auguſtum limen: ſic namq; perire
Me iuuat, & cupio, tentaſſemq́; ante: ſed ipſa
Improba quorũdam improbitas, vacuumq́; cerébrũ,
Intra pelliculam mihi me cohibere ſuaſit,
Atq; ſilere. pudet pudet à meminiſſe, catellus
Quæ latrauit Iber, iterum iam, dente ſine vllo.
Et piget inſulſi articulos memorare libelli.
Quæ quia tunc actæ fuerant, nugæq́; recentes,
Sepoſui calamum, veritus ne crimen Iberum
In Luſitanum caderet caput. inclyte Eraſme.
Non tibi Luſiadæ infenſi, te noſter adorat

Diuus Ioannes, fraterq́ Alphonſus, & ipſam
Effigiem certè miro venerantur amore,
Et voluunt ſtudio libros auroq́ decorant.
Sceptrifer ille quidem, & nulli probitate ſecundus:
Hic, ſacer, & roſeo cinctus diademate crineis.
Et quem, nunc prima flauum lanugine malas,
Vna pudicitiæ cuſtos reuerentia ſacri
Ordinis & vitæ integritas, venerandaq́ morum
Canities ſtudijſq́ ſimul patientia, honeſtant.
Quin etiam fit idem, qua Luſitania, Tyde
A Diomedeia latè, Grauijſq́ vetuſtis,
Ad promontorium Cuneum, quo nomine noſtri
Graium Σφηνὰ *vocant, protenditur. amnis vbi illam*
Non ignotus Anas toties qui Acheruſia regna
Merſus adit penitus, totiesq́ renaſcitur. agris
A Turditanis ſe iungit, amaris Eraſme
Nempe illic, Grauiumq́ volas, ſine fine, per ora
Perq́ manus, multo dignatus honore, virorum.
Quos poßim rectè, primoribus addere muſæ,
Si conferre veter, melioris. Pallada ſiue
Cecropiam ſpectes, Heliconiadasq́ ſorores.
Siue academiam celebrem, flexusúe Lycæi.
Siue decus fandi Latie, dignumq́ Subura
Eloquium. ſeu te Solomonis porticus alti,
Parrhiſiæúe iuuent chartæ, meliore lucerna,
Sordibus à Geticis longè, præſeq́ ferentes
Nil Allobrogicum qualis Latio orbe Michaël
Siluius, inq́ Remi notißimus vrbe. phraſinq́;
Doctus vtramque ſimul. ſophiamqúe, altamq́ poëſin
Vno concludens in pectore, par & vtroque.

Hiſpa-

Hiſpaniq; ſacer meritis honor orbis Areius
Magnis, cui debet quantum nunc Pallados illic
Cultior vſus habet. docuit nam primus Iberos
Hippocrenæo Graias componere voces
Ore. etenim quidquid frugis nunc Itala regna,
Græcia quondam habuit quicquid. patriæq;, ſuisq;
Importauit. & à Galli ſtrigiligine tandem
Adſeruit. fieriq; dedit ſermone Quirites.
Additur his Mellus, quum nobilitate & auorum
Sanguine, tum ſophia clarus. Teſſiraq; notus
Iam tibi in Auſonijs oris. quibus extima tellus
Non tulit eloquio meliores. tempore ab illo
Quo cum Romano imperio cecidêre bonæ artes.
Et, poſt Vandalicos, auerſo numine, Pœnus
Iuſtitium indixit ſtudijs. non addo loquendi
Cultores tantum, malè quod genus audit ab iſto
Auriculis albis digno grege. namq; Latinum
Quiſquis amat nomen. non odit nomen Eraſmi.
At, quorſum hæc dices? vt Luſi pauca referrem
Pro regno, patriaq; mea. ne propter Iberos.
Atq; δοκησισόφους, *perdelirosq; ſophiſtas*
Neſcio quos. aliquis generatim criticus, orbis
Deferat Hiſpani, atq; vocet diſcrimine nullo
Nomen in inuidiam. niſi ſi cenſebitur æquum
Fulmine, ob anguipedum crimen, mortale feriri
Ilicet omne genus. niſi ſi Iouis ira furentis,
Fœda Lycaoniæ propter conuiuia menſæ,
Semideos, nymphas, & Deucaliona ſub vndis
Perdidit, obductis terris. & vt iſta ſinamus
Ficta, deus certè iuſtos non obruit vndis

Diluuij: ſanctoq́; ſeni, gnatisq́; pepercit,
Fulmine quum cœli deflagauêre profana
Oppida: ſulfureusq́; polo ruit amnis ab alto.
Non igitur culpæ gens eſt obnoxia tota.
Sed nec ob indoctos odium meruêre periti:
Pars non parua tui: quos & quaſi numen adoras,
Reddis & inluſtreis. ſoli inuidêre ſecundis
Hi ſcioli: quod tam, decies repetita, placebant
Scripta tua: & veterum iamiam moritura, ſituq́;
Neglectuq́; diu, tineis blattisq́; pereſa,
Interitura orbi: niſi tu pereuntibus ipſam,
Quod tibi debebunt, vitam, lucemq́; dediſſes.
Se verò, nomenq́; ſuum frigeſcere ſenſim
Cordibus in noſtris indignè, ægreq́; tulerunt.
Scilicet his nunquam tenebris decepta iuuentus
Euoluenda fuit, quaſi non Cerealia poſtquam
Semina Triptolemus, poſtquam ſua munera Liber
Contulerant orbi, grata quantumlibet ante
Chaoniæ glandes, ipſæq́; Acheloides vndæ
Viluerint: bubus potius, ſuibusq́; relictæ.
Vel, quaſi adhuc nebulis mundus verſetur in iiſdem,
Aetheris & non ſit facies, neque ſolis habenda.
Adde etiam mores te perſtrinxiſſe ſupinos,
Et fixiſſe dolos, veracis cuſpide linguæ,
Heinc illæ lacrymæ, dolor heinc: cauſſæq́; malorum.
His adcenſa ſuper, turba hæc maleſana tumultu
Percita barbarico: nequicquam è pectore virus
Efflat in immeritum. nam ſi, ſibi conſcia, crimen
Quod ſecretè animum culpa præſente flagellat
Propulſare, graui vel de te ſumere pœnas

Vin-

Vindicta poſſet velis certaret, equisq́;,
Ne ferres impune. tamen quia non datur iſtud,
Interim hic, vt Veneris quondam ſandalia Momus.
Inuidia fœtus quæq; exiguiſſima carpit.
Ille patrocinio pro ſacræ interprete legis,
Sic enim ait, ſumpto irarum dat lora quadrigis
Tectior & placet inuentum. pro interprete legis
Túne audax? hodie quem nunquam oſtendere poſſis
Albus, an ater homo fuerit ſacer, an ne profanus
Exlex, Iudæúsue, an noſter quin etiam, vir
An ne nurus? tantum, ô bone, abeſt vt numine ſacro
Adflatum euincas. verum dum adquirere famam,
Vel probroſam, ardent veluti qui incēderat vrbem,
Eſſet vt hiſtoriæ vili pars vilior alga,
Non pudet his chartas Siculis diſperdere gerris.
Attamen hoc ſtudium prope iam requiêrat inane.
En tibi nunc demum, prudens nolo edere nomen,
Longus homo, in quuius tam vaſto corpore, nulla eſt
Mica ſalis, prodit ceu rancida ſus ab olenti
Nunc aggreſſa lacu, pede iam, iam candida turpi
Lintea commaculat roſtro, violariaq́; inter
Seſe conuoluit non quod cœnoſa proboſcis
Dulce exhalantis nebulæ capiatur odore
Sed quod amet ſtupido turpare nitentia ſenſu.
Eia age, dic aliquid, dic ſus inamœna. Cauete
Eloquium cultum iuuenes & rhétoras omneis.
Rhetor enim, rarò bonus eſt vir, rhetor Eraſmus
Creditur ergo bonus vir non eſt. euge, perite
Sus grunniuit. habet. collegit ſus bene pulchrè
Et bene propoſuit pulchrè. en quanto impete currūt

Iſtorum furiæ quanto cum robore tela
In caput inuiſum contorquent. ipſa voluntas
Sæuit, inuſsiſſetq; libens tibi crimen id autem
Se nequiſſe dolet grex hic fictoq; colore
Diſsimulat cauſſas odij interiusq; ſilendo
Exeſtur, veluti mulier, cui, thure negato,
Eileithyia genu digitis compreſſa, recingi
Dedignatur. hiat, crepat, emoriturqúe, magisq;.
Quo magis intendit nixum, æſtuat. immortales
Dij facerent minus vt verè loquereris, & ipſa.
Rara auis in terris, per mira encomia virtus
Cœlo æquanda foret non à cenſore notanda
Crimina. nam latè farrago, lueſq; malorum
Peruadit. vitijs animaduerſore remoto.
At te non moueant nugis pater optime vani
Rancidulis quidam. vulpes phalerata, popello
Quæ quondam os facili, ſpecie ſublêrat amictus.
Notuit. hic malè habet dolor hos. ignoſce dolori.
Chirurgi quid enim dextræ non cogit amator.
Sectio cui dura eſt? quæ non conuicia iactat
Ingratus medico puer ad cauteria, dum quod
Diſsimulare tumor vetuit videt vlcus aduri?
A quanto ſatius vel conniuere fuiſſet,
Vel certè mundo conceptum oſtendere falſum
Rumorem quàm nunc rabiemque, animique furorẽ
Velle tegi ficta ſub relligione. quaſi eſſent
Sic homines fungi, qui non, quò tenderet horum
Commentum videant. igitur mordacia dicta
Siue tibi inuidiam conflent, ſeu liuor acerbus;
Sãcte ſenex, licet haud egeas monitore, ferendũ eſt.

Scis

Scis vetus hoc odium cœpta in meliora, nec ipſe
Noctibus aduigilans totis Hieronymus, acri
Præditus ingenio, te fortunatior vnquam
Aut bene re geſta fuit impunitior. alſit,
Sudauit, terſit, deciesq́ poliuit ad vnguem.
At queritur toties lacerum ſe mordicus atq;
Dum morſus abigit rabidos, dentemq́ caninum.
Mordicus interdum lacerat calamumq́ fluentem
Stringit in aduerſos Libycis vt ſaltibus hiſtrix,
Aut annoſus aper duri dum ſæpè moloßi
Luſtrant: fulmineo dente hic ferit obuius, atq;
Marte viam in ſiluas fecit quã tutus abiret.
Illa canum, ſeſe exquutiens, iaculatur in ora
Tela, leueis ſpinas vitamq; tuetur amicam.
Sic ſacer ille pater, calamo, rationeq́ fultus.
Pectora proſcindit veracibus inuida dictis.
At quamuis magno patefecit acumine ſacra
Senſa pius ſophiæ, indicijsq́ nitentibus omnem,
Et puro ſermone dedit periêre labores
Hi tamen, & potuit liuor ſepelire dierum
Multorum vigilem curam. Si tempore in illo,
Quum minor inuidia, & minor ignorantia cunctis,
Simplicitas eſſet maior, figmenta minora,
Talia fiebant. quid nunc quum regnat vbiq;
Fictio, fraus, liuor, pretio ignorantia habetur.
Barbaries regnat? quanquam, quur tempore regnat
Iſto barbaries? imo defenditur ægrè.
Interitura dehinc. viues abſiſte vereri.
Salua quidem res eſt, te deturbare nequibunt
A ſtudioſorum manibusq́, ſinuq́, nefaſti

Prominulus quorum ſacratum eſt numen omaſus.
Secula conſurgunt meliora, reuixit Apollo,
Victaq́ barbaries cadit. en reſipiſcere, quamuis
Sero, datum eſt. fiet tuto vt ſpaciêre ſine hoſte
Iam campo, & digno meriti ponentur honores,
Zoilus interea rodat ſua murmura ſecum,
Bile fluat, rumpatur inops rationis, & atram
Sorbeat inuidiam tricas, Apinasq́, licebit,
Hæc tua ſcripta vocet: modo, ſi titillet honoris
Cæca libido animos, edat meliora. legemus.

AD DAMIANVM GOium muſicum L. Andr. Reſendius.

ELige vtro mauis horum te nomine dici,
An Phœbi, aut Orphei, dulcis vterq́ modis.
Aut (ſi non ſpernis genus) à quo muſica primum
Inuenta eſt, nobis ſis Damiane Tubal.

Ad Eundem.

HAEc Damiane mihi viſa eſt nox longior iſſe,
Quàm Iouis illa malo conſcia adulterio.
Aduentus quum læta tui mihi epiſtola primum
Perlata eſt, multo me mihi amabilior.
Iam ſol Oceani liquidas intrauerat vndas,
Furuaq́, nox pigrum iam caput extulerat.
Cynthia abi, dixi, tenebræ properate moleſtæ
Incipe Pallantis gnata referre diem.
Inclamaſſe tamen rutilam Pallantida fruſtra
Nil mihi, nil Phœben profuit, aut tenebras.

Omnia

Omnia ſurda mihi, tum nocte erire negatum,
Quum tribus atra ſilet ianua clauſa ſeris.
Liminaq́ ante cubat, pandens tria Cerberus ora,
Fallere quem magnum eſt, Herculeusq́ labor.
Conſulit ante Ioue infernum, petit Aeacon, vmbrā
Si quam exire iubet, quæq́ ſit illa rogat.
Hæc miſeri nunc vita tui Damiane poëtæ,
Luſius hoc pacto viuus adhuc, moritur.
Vt ſcelus hoc, dulcem qui ſpernere libertatem
Inſtituit primus, ſub ſtygis amne luat.

Ad Eundem.

TV Cydonia pinſita eboſita
Miſiſti Damiane, cui ſupellex
Multo eſt diuitior, beatiorq́.
Nos è frigidulæ penu Thaleiæ
Carmen mittimus, vt ſolent poëtæ.
Mi Cydonia, ſaccarumúe, melúe,
Nec quæ plura alia incitant palatum,
Sunt, ſed carmina, carmina ergò mitto.
Quæ commercia ſi iuuant, licebit
Per me hercle vt repetas Goes amice
Sæpè, ſæpeq́ & vsq́ & vſq́ χαῖρε.
Vale.

Ad Eundem.

EStis porrò Dei, vosq́ hominum pia
Tangit cura, Goem qui incolumem mihi
Extremo à Tanais fonte, pericula
Inter mille reducitis.

Inter Sauromatas barbarie truces,
Sæuumq; Heniochum, quà boreas mare
Non mitis glaciat, permeat & Scytha
Concretam vndam Aquilonibus.
Inter tot populos, qui neq; numina
Diuorum metuunt, cæde nec abſtinent
Atroces animos bilis vbi impulit,
Et ferri furor impotens.
O ter Fauſta dies, nobilioreq;
Threſſa digna nota, qua Damiane ades
Vrſis à gelidis. ô mihi calculo
Deſcribenda ſmaragdino.

Ad Eundem.

DE VITA AVLICA; POEtas ibi iacere.

EXemplo Damiane malo, qui primus in aulam
Duxit Apollineos vates, feciſſe videtur.
Attamen exemplo multo peiore poëtæ
Iudicio fecêre meo, qui regibus illa
Otia Muſarum ſpe prodegêre lucelli,
Siue illi adducti, ſiue inrupêre coacti
Pauperie. Quorum vitæ tamen error agendæ,
Hoc tolerabilior, quo forſan iniquior ipſa
Sæuijt in quemq; aduerſo Rhamnuſia vultu.
Ecquid enim miſeris ſuadere domeſtica peſtis
Paupertas non poßit? ei nec Apollo negaret
Conſultus veniam, veteris nec vallibus Aſcræ,
Nec bonus Aonidum ſacro interdiceret amni.

Aſt

Aſt ego, cui, quamquam non diues, & in tenui re
Sum modò, & ante fui, vſq; adeò malè non fuit vn-
Vt ſaltē vitrei cyathi, purumq; ſalillum, (quam
Candida mappa, tripes deeſſet mihi mēſula & horti
Copia læta mei, quonam Damiane piabo
Thure, quod exoſa viuam patienter in aula?
Quum tamen his illis quæ non fortuna negauit,
Suauiter, & curis vacuus, bene viuere poſsim.
Poſſum equidem Damiane. tamen me ſæua meorum
Sollicitudo premit. quibus vt paulò & decus & res,
Fors magis augeſcat, conieci memet in aulam.
Ni faciam id, clament omnes me protinus hoſtem,
Et deſertorem conſanguinitatis. at illi
Ipſi qui ſeſe deſertos eſſe querantur,
Si mihi lar friget, loculis & ſqualida mæret
Nonnunquam exhauſtis raro nidore culina,
Non magis aduertant; ea ſiue incommoda præſtent,
Quam ſi alerer ventis, matutinaúe pruina,
Roreúe deciduo. noui, experiorq; ſubinde.
Et tamen hæc animum induxi perferre, patiq;,
Neſcio quàm prudens, certè pius, & pius vltra
Quam teneor. nam nec ſupereſt ſanctiſsima mater,
Nec genitor, raptus quum vixdum bimulus eſſem.
Ipſe autem cælebs, & Muſis aptior orbus,
Non malè vixiſſem peregre quando otia doctis
Docta viris nunquam dat Luſitania noſtra.
I, miſer, & libros ſepeli, contemne Thaleiam,
Aula frequentanda eſt, veniat te nullus in illam
Manè prius, nullus redeat te ſerius inde.
Fac regem videas, nec tu niſi viſus abito.

Interea expectans, dum non admitteris intro,
Illic contracta malas oſcedine rumpe
Marcidus, aut vngues cultello rade. nec illis
Qui prope te ſedeant, riſu ſi forſitan atro
Quem ridere volent, contrarius eſto, ſed auge
Nonnihil, ijs ipſis poſt id fabella futurus.
Hoc tibi ſit ſtudium, vita hac adoleſce, ſeneq́;
Dixerit heic aliquis, bene habet, patet ergo poëtis,
Et doctis patet aula viris. patet Hercule. ſed quid
Prodeſt? maieſtas, non vſus quæritur illis.
Et ſi maieſtas, non vſus, ſcire velim quæ,
Emolumenta miſer poßit ſperare poëta,
Præter neſcio quem forſan ſplendoris honorem,
Eſſe puta notum, & proceres numerarier inter,
Vt ſummum. ſed ſi cenſus tibi deſit auitus,
Fortiter eſurias, eſto tamen aulicus, atq;
Spe blandire, tibi, ſerui ſpe, ſpem tere longam.
Luſit at egregios lepidè ſpes iſta poëtas.
Poſtquam nummiuori legum iuriſq́; tyranni
In regnum & reges regnum obtinuêre, poëſis
Peſſum ijt, eloquijq́; decus, ſophiæq́;, forenſes
Vulturij preßère iugo. res digna perenni
Contigit hiſtoria nuper. non ambigis ipſe
Regibus vt faueat cunctis magis omnibus vnus
Diuus Ioannes, ſi præmia ponere doctis
Obſcœna hæ ſinerent harpyiæ, hærereq́; vates
Parte in nonnulla humanè paterentur, haberent
Vt vel poſtremas, primæ queis iure darentur.
Ille ſuo ingenio in ſophiam propenſus honeſtam,
Quicquid Ariſtoteles argutus, quicquid amœnus

Dixerat ante Plato, mirè cognoſcere auebat,
Vt melius quonam pacto foret ipſa gerenda
Publica res, ſciret, conſultis vtpote libris,
Fallere quod nequeant, quod non adfectibus vllis
Subcumbant, quod nil ſperent, metuantúe, nec æquū
Calliditate malæ faciant videatur iniquum.
Ergò adſumptus erat, qualem decet eſſe magiſtrum
Diſcipuli, quuius diues timet India nutum,
Atq; dies aderat cœptis ingentibus ante
Dictus, & hora, ſuæ, metuens quum prouida parti,
Factio quæ leges, vili quæ nundinat ære
Iura ſacra, inrumpunt, ecquæ portenta rogabant
Illa forent? ecquis terræ pelagiq́; potentem
Diſcipulum faceret? quæ carnificina ſophorum
Tanta erat, vt reges etiam cruciare tremendos
Auderet, ſine fruge? quaſi tum deniq; reges
Vllum operæ facerent pretium, ſi nomen Achææ
Dent ſophiæ, aut chartis ſe triſtibus vſq; fatigent,
Aut quaſi Nicomachi proles úe, nemus úe Lycæi
Quicquam conferrent, Academi aut villula, præter
Argumentoſas nebulas, comitemq́; tumorem.
Eſſe ſatis regi, iuris legumq́; peritis
Fidere, regnorúmq́; illis committere curam.
Quod ſi tantus amor ſtudiorum, tanta libido,
Iura legat potius, ſapiens quid Bartolus aiat,
Quid úe ſagax Baldus, vehemensq́; Accurſius horum
Quod reſponſa trium Phœbei ſortibus antri
Certa magis ſoleat rabularum credere vulgus.
Deniq; vicerunt, quamuis non quatenus ipſi
Optabant. vicêre tamen, ſecumq́; triumphant

Eua-

Eualuiſſe ducis firmatam auertere mentem.
Hæc vbi barbaries, vbi monſtra, vbi talia morum
Sunt portenta. quibus tantum licet, & licet vltra.
Viuere méne iuuet? viuat heic Chælius, vni
Cui vatum placet aula. decus, nomenq́ poëta
Quod cupit; amotis habeat riualibus vnus.
Nos aulæ noſtrum hunc certè præponimus Oſſan,
Oſſan dena mea diſtantem millia ab vrbe,
Mentitum aſpectu faciem Sulmonis aquoſi.
Etſi ſeruitio me exire liceret honeſtè,
Huc ego quando aliud iam nō datur, huc ego ſaltem
Confugerem, & ſuaueis peterē mihi mōte latebras,
Nunc ceraſorum inter lucos, vmbroſaq́ tempe,
Nunc riguis inter lætus conuallib. hortos
Citriferos errans, in carmina ſæpè Bimatrem
Sæpeq́ Latoidem in carmina compellarem.
At modò, vix toto verſum componimus anno.
Et niſi me redimo, video Damiane futurum
Omnino vt pereat, quamquam non aurea, Luci
Vena tui, certè nec plumbea, me niſi fortè
Plus amo quum credo. & ſanè ſi deniq́ tandem
Dÿ facerent; vt me abſq́ nota leuitatis iniquis
Eripere his poſſem fatis, & liber abire,
Non ſine me ſocio tu nunc Antenoris vrbem
Incoleres. tecum Liui memorabile buſtum
Viſere, tecum etiam Pataui lætiſsima rura
Aut manno celeri, aut ciſio peragrare volanti,
Dulcè foret. nunc aduerſo me flumine vectum
Vicini Eridani, vatum figmenta notare.
Iucunda, Heliades quà diriguiſſe ferantur

In ripa mæſtæ, quanam Stheneleius heros
Caſum infelicis pueri dum fleret, olorem
Verſus in argutum, niueas adſumpſerit alas.
Nunc prono Hadriacas Brenta deſcēdere in vndas,
Litoreq́ꝫ Euganeo perueſtigare Timaui
Oſtia num maneant, exſtent num montibus illis
Fluminis ora nouem dio celebrata Maroni,
An magnum vſqꝫ adeò tellus abſorpſerit amnem,
Vt ne parua quidem ſuperent veſtigia, quantas
Voluerit vndarum vaſto cum murmure, moles.
Hanc Damiane puta veram me credere vitam,
Vatibus hanc dignam mentis melioris, eaq́ꝫ
Poſſe via famæ decus immortale parari,
Non inter fumos ventoſæ nobilitatis,
Atqꝫ palatinos ſcurras, vrgêre ſenectam
Moroſam ante diem, inuitosq́ꝫ adcerſere canos,
Languiduloq́ꝫ pati ingenium ſordere veterno.
Hæc tibi de multis, ſummatim peßima vitæ
Fata meæ expoſui. quæ me non ſcribere ſolum,
Verùm etiam memorare piget. quæ cautior ipſe
Non ſecus euaſti, atque olim Symplegada fertur
Euaſiſſe vagam ductor Magneſidos Argus,
Quum Phaſin peteret. Quare non neſcius horum,
Deſine me infeſtis poſthac agitare querelis,
Si mea, quod nolles, tibi carmina rara feruntur,
Et bonus adſueſcas tandem ignoſcentior eſſe.

Eboræ ad vi. Calend. Nouemb. 1535.

Ad Eundem.

NOn Damiane metus inſomnia ſemper inanes
Mentibus incutiunt, leti nec ſemper imago
Viſa ſoporatos ludit per atrocia ſenſus.
Sæpè etiam veros ſomno eſt comperta profundo
Effigies mendax mihi portendiſſe timores.
AEſtifer admorat Quintileis Iulius eidus,
Et mihi vaſta meo cum principe mœnia Vlyßis
Viſere contigerat, quum tota increbuit aula
Ipſum ad coniugium fratris, thalamosq́ vocari.
Namq́ Brigantina iuueni depacta Duarti
Virgo domo, optatis iungebatur hymenæis.
Ipſe etiam concepi animo noua carmina, meq́
Adcingebam operi, ſi quid vel muſa, vel ipſi
Suppeterent nerui oblaturus. & ecce ſopore
Iam medio, pepuliſſe latus mihi viſa iacentis
Neſcio quæ vultu ſubtriſtis imago nefaſto.
Meq́ his affari dictis. ruit ardua turbæ
Gloria Pieriæ, mærent indigna Camenæ
Funera, barbaries laxis exultat habenis,
Tu nunc, tu, tanquam te nil ea damna mouerent
Cantabis lætis connubia Feſcenninis?
Non patiar. quantum arte vales Phœbee ſacerdos
Lugubribus concede ſonis. & nobile mundo
Extinctum teſtare decus, quod ſecula flebunt
Nulla ſatis. Dixit, tenueisq́ receßit in auras.
Teſtor amicitiam Damiane, tuamq́ meamq́
Iuro fidem. ſubitò experrectus, tecta dolenti
Miſceri ſenſi gemitu & ſingultibus ægris.

Experrecto etiam plangoribus omnia vbiq;
Luctificis ſunt viſa quati. mihi frigidus horror
Erexitq; comas. ſudoreq; membra reſoluit,
Quæ portenta forent ignaro, & multa ſubinde
Externato animo voluenti. Sed neq; poſt id
Vel faciles habuiſſe Deas, vel Apollinis vllos
Contigit afflatus. quidquid conarer, in ipſo
Veſtibulo horrebam. vel ſiquid deniq; vena
Forſitan extorta, nec Phœbi ſponte veniret,
Funereum, inuitum, dirum, prodibat, & atrox.
Interea, magnum rumor iactatur, Eraſmum
Terrenam hanc molem ſuperis poſuiſſe benignis
Circiter exortum Anticanis, ſanctamq; malorum
Perpetuis laceratam odijs, ſuprema ſenectam
Per fata, emeruiſſe rudem vitæ atq; laborum.
Hoc erat, hoc inquam, mea quod me inſomnia tanto
Admonuêre metu, hoc illud lachrymabile funus.
At, quoniam optabam vanum, commenta libebat
Credere, barbaricas & confinxiſſe phalanges
Omnibus optabant quod votis. donec id vnum,
Nunquam aliàs, niſi tunc non gratus, nuncius ex te
Abſtulit effugium miſero mihi. funus acerbum
Funus Eraſme tuum ò vtinam penſare daretur
Funere poſſe meo. vixes digniſſime vita.
Hanc animam pro te potius crudelibus vmbris,
Vilem, indefletam, ignotam, nullaq; patenteis
Clade affecturam terras, Libitina tuliſſet.
Erige barbaries criſtas modò, fige tropæa,
Viciſti. iacet illa manus quæ veſtra ſolebat
Agmina felici calamo diſpellere. tandem

Attulit inuidiæ mors dira locumq; diemque
Optatam pridem. videor Damiane videre
Gurgitibus plenis calida inter vina nepotum
Exultare greges, ventrum collegia ſæuas
Poſt calicum ſtrages etiam inſultare ſepulto.
Fallar, & extinctum potius liuore remoto
Diligere incipiant. vitã, canosque ſupremis
vexarint odijs, violarint crimine famam
Hæreſeos de more ſuo, dum ponere diſcant
Sæuitiæ poſt buſta modum. monumentaque ſaltem
Poſteritas quæ grata pio veneretur honore
Intemerata ſinant. nam ſi vigilata tot annis
Illa ſuis conſtant numeris, ſi pollice demum
Artifici exæquata ſuum duxêre nitorem.
Nocte ſatus ſomnoque deus, quod carpere poſſit
Quidnam habet? an tauris fors quod malè prouida fronti
Cornua magna Parens potius, quàm fixerit armis?
Extremam ſin fata magis vetuêre maligna
Impoſuiſſe manum, cuius decreuerat ergo
Artem ſollertis graphicam explorare Frobeni,
Nunc iterum, veluti cernens inſtare ſepulchrum,
Dumq; operi immoritur pluſquã pateretur & annis
Obſita canicies, & facta laboribus olim
Imbecilla valetudo, ſua vellera Parcis
Vlterius rigidis pigitum pernêre, dieque
Nudauêre colum, fatorum legibus vſæ,
Quid facient critici? num lima paratur Eraſmo.
Quis ſutor videat quod ſubterfugit Apellem.
Audax iam crepidam ſupra temerarius ire?

Heu

Heu cohibete manus, Veneremq́ relinquite Cois
Incœptam potius, liceat, ſi incœpta vocare
Scripta ea, quæ nobis, vel perfectiſſima, auebat
Ipſe ſua melior a manu ter maximus auctor
Reddere, quo Momum, quod nulli contigit, vnus
Harpocratem faceret. Sed non ſine numine forſan
Crediderim interijſſe, prius quàm deniq́ ſumma
Emendata manu quirent prodire, relicta
Vt quanto perfecta minus legeremus, Eraſmi
Tanto morte magis res vinceret eſſe dolendum
Non modo Palladijs, & quos iuuat Attica noſtris
Admiſcere ſimul, verum & diuina profeſſis.
Nam ſic altiloquum non emendaſſe Maronem
Diuinum illud opus, quod nulla extinxerit ætas,
Angimur, & maneis nimium reuocare ſilenteis
Vellemus, quamuis næuos in corpore tanto
Credimus exiguos nihil imminuiſſe decoris.
Angimur in medio, properato funere, cantu
Bætigenam ſiluiſſe tubam, Pelignaq́ plectra
Exſilio intercepta ſuo non tempore flemus.
Deuenio ad noſtros. quis non deſideret illi
Septimio reducis donari munera vitæ?
Et tibi quis ſtamen fatale retexere nollet
Lactanti, & ſuperas iterum impartirier auras,
Lactea quo poſcunt tua te monumenta parentem?
Ergo etiam è noſtris tenebris excudere flammam
Prouida mens ſuperum valet, & de labibus aptum
Elicit humanis aliquid, quo lumine caſſos
Amplius orbis amet: Si qui poſt buſta perenne
De viuis meruêre decus. Mihi demere certè

Mæſtitiæ hoc aliquid poterat, multumq́; leuaret
Lapſam etiam mentem, quod iam felicius illam
Viuere noui animam meritis, cœloq́; potiri.
Nec recreor fortaſſe nihil. ſed rurſus eodem
Deÿcitur vaga mens, animusq́; relabitur æger,
Dum reputo ſtolidis patuit quam magna feneſtra,
Vt, quum impunè licet, famam, cineremq́; calentē
Nunc etiam, adficiant probris, & toxica tetra
Viperea effundant rabie, virusq́; procaci
Ore vomant, ſatientq́; ſuo ſe more licenter,
Quod clypeum eloquÿ nequeant opponere manes.
At quia ſic ſuperis viſum, ſic fata tulêre,
Erumpet lymphata cohors, ad commoda ſæuo
Tempora liuori rapiat, lachrymisq́; piorum
Inludat. venient, nec longè, ſecla redemptum
Quum magno magnum fruſtra volet orbis Eraſmū.

Eiuſdem ad Nicolaum Clenardum.

CLenarde, ſi quem mæror occupat grauis,
Et impotens premat dolor,
Dolor querelarum obſtruit leueis fores,
Clauditq́; ſermonis vias,
Mentemq́; cogit languidam obſtipeſcere.
Vtcunq; qui poteſt queri,
Miti dolore adſpergitur præcordia
Factura queſtibus modum.
Eraſmus ille, ille ille Eraſmus. hei mihi
Eraſmus ille obit diem.
Tuba illa, vaſtum audita per mundum, ſilet
Silet tuba illa multiplex.

R

Et tu recenti ſauciatum vulnere
Verſu laceßis non ſemel,
Seniſq́; magni manibus iubes pijs
Triſtem dicare næniam.
Satis dolentem amice parcas obſecro
Exulcerare adhuc magis.
Vix ægra mens ſenſum priorem colligit,
Danduſq́; lachrymis locus.
Permitte dulces luminum impetus meis
Pauliſper effluant genis.
Funus meum eſt, curabo ego funus meum
Efferri quo queam modo.

Ad Andræam Quatrinium.

ABſceſſus virideis, neq;
Exurunt medici, nec reſecant, quibus
Aut Coi ſtudium eſt ſenis,
Aut chartas Pharij noſſe Philoxeni.
Auertunt tamen vndiq;
Quidquid ſe tumidis partibus ingerit,
Dum pus abſq; doloribus
Scalpellum ferat aut ſponte ſua fluat.
At tu carnifices manus
Iam Quatrini adhibes immedicabili,
Dum crudus tumor erubet
Tractandoq́; magis læditur ac magis.
Non ſum tam rudis ingeni
Vt Deſiderio funera neſciam
Ceu mortalibus omnibus
Aduenisse meo, lege adamantina

Fatorum, & potius mihi
Gaudendum, grauibus functa laboribus
Quod vita, imperio Iouis
Hæc nequam miſerati mala ſeculi,
Mutata in melius fuit,
Aeternum vt maneat ſiderea in domo.
Exhorret monitus graueis
Sed mens, vulneribus læſa recentibus.
Humanos malè ſupprimit
Adfectus, hominem pectore qui gerit.
Mærorem tamen auferet
Rerum tempus edax. Sic ego forſitan
Angar mitius in dies.
Omnem ſed penitus mæſtitiam, neq;
In ſeſe reuolubiles
Anni, nec poterunt tempora tollere.

Ebora. Octob. 1536.

L. AN.

L. ANDR. RESENDII LVSITANI EPICEDION RAPTO Daciæ Principi ad Cæſarem.

SI decet Auguſti corrumpi lumina fletu,
Et vacat, vrgenteis lachrymas prorumpere apertè
Nemo vetet, nemo humanos tibi maxime Cæſar
Exuat affectus, periit tibi charus alumnus.
Ille puer, puer ille, eheu puer ille decorus,
Inuidia ille deum, fatorum crimen, & ingens
Sæua tuum Libitina nefas. nec profuit ætas,
Nec pia relligio, nec Cæſar auunculus. ibis
A miſerande puer ſub terras. ibit imago
Et parua vmbra tui per inania. perdimus ipſi
Ad tumulum lachymas, & carmina vana, ſepulto
Haudquaquam latura aliquam poſt fata ſalutem.
Atqui hos ante dies, quum nondum lumine caſſus
Cæſareus graderere comes, turbaq́ue fauentis
Ora in te raperes, & vota libentia nullis
Exaudita Deis, longè diuerſa poetæ
Iam meditabamur tibi carmina. iamq́ue ſubibat
Ille dies fruſtra, quum te, nil tale merentem
Extorrem patria, pulſumq́ue tyrannide, auitis
E ſceptris, poſtliminio tua Dacia regem

Cerneret, & reduci adſenſu ſe dederet vno.
Ante oculos Hymenæus erat, verſuq; dicaci
Poſcebare nuces. en, vt rupêre ſorores
Fila tibi tetricæ. prætexta raptus in ipſa
Scite puer, formoſe puer, decedis ad vmbras.
O mala fata, ô fata hominum gaudentia ſemper
Supplicijs. puer ille iacet, puer ille decorus.
Nec miſero ſaltem licuit tria viuere luſtra,
Florigerisq; Larum ſertis venerarier aras,
Cuſtodesúe deos votis augere, relicta
Donatos bulla. en quo ſpes, quo vota procaces
Diripuêre noti. peregrinis exul in oris
Ille puer, puer ille, eheu puer ille decorus
Obcubuit, vitæq; modum trieteride quarta,
A, nimis ante diem, rigidis explere coactus
Fatorum imperijs, ferali clauditur vrna.
Senſit enim Porthmeus infauſtæ nauita cymbæ
Fruſtrandum ſe olim multarũ, Acherontis ad vndas
Vmbrarum naulo, puero ſi ſceptra redirent.
Nam neq; tum Dacis de relligione priorum
Demere fas, pronumúe foret, ne rege ſub illo,
Suppliciter meritum plebs non deferret honorem
Auguſtis diuorum aris, nec thura negaret.
Hæc metuens, Stygij Iouis, Ennæáq; Dianæ
Implorauit opem. ſæuam ciet ille Megæram
Et mandata dedit. ſuperas exiret in auras,
Turbaretq; armis populos ciuilibus, ipſum
Imperium rerum geminis partita tyrannis
Fœdere diſcordi. mora nulla, immiſcuit atra
Noctis alumna animos, vulgiq; incerta flagella

Pectora

Pectora vipereo ſtimulat, regisq́ per vrbeis
Sæuum odium inſpirat, ſolioq́ exturbat, & vnà
Cum ſobole exturbat. ſed non effecit, vt vnà
Cum genitore puer ſpem regni perderet. illum
Poſcebant votis, modo pubertatis ad annos
Coniugio & ſceptris veniſſet idoneus. ipſe
Conſilio Cæſar ſecum reputabat inani
Quænam eſſet factura virum nurus. heu ſine cauſſa
Iracunda Themi, & Nemeſi vix mitior ipſa.
Vſque adeò ſcelus, vſq́ adeò pia vota putandum
Præcepiſſe nefas? vidit ſine numine tendi
Nec nutu dea cæca ſuo ſpem mente foueri
Immodicè, & ſtomachum riſit ſubcenſa, ſuumq́
In miſerum vis omne rapit. comitatur euntem
Pallida letheis mors graſſatura ſagittis,
Et morbi, atq́ truci nimium violentia vultu.
Et puero ante oculos ſeſe obiecêre timenti.
Horruit infelix monſtra hæc, & lumina guttis
Grandibus auertit humecta. breuiq́ querela.
Bracchiaq́ ægra leuâns cœlo. fata, inquit, iniqua
Viciſtis, ſpoliatus eo quò ſæua iubetis.
At vos ò ſuperi celſum qui habitantis olympum
Adſpicite hæc oculis iam nunc melioribus. ollì
Dicere tentanti plura intercepit anhelæ
Vocis iter fugiens de corpore vita relicto.
Fer conſanguinei tumulo pie Cæſar alumni,
Fer lachrymas pullæ concedat purpura veſti,
Subcedantq́ tholis aulæa nefaſta, querelis
Dum flendo exatietur amor, tragicoq́ Hymenæe
Ornatu ad tumulum cane. pro genialibus atras

Vre faces. ſic, ſic thalamos puer ille decorus
Conſequitur pactos. ſic illum in ſceptra reponis.
Ipſe, fatemur enim, vitæ ſine crimine raptus
Diuorum in numero nullo iam fine, quietam,
Aeternam, ſtabilem, morbiſq; maliſq; carentem
Exigit ætatem, miſero ſemotus ab æuo,
Nec quicquam mortale timens, melioreq; ſorte
Viuit. at hoc quoniam ſic Dij voluiſtis, habenda
Gratia vobis eſt. ferimus multo æquius ergo;
Sed tamen ô æterna foret ſi veſtra voluntas
Vt, nondum infelix crudeleis miſſus ad vmbras
Viueret, hæc eadem certè poteratis & olim
Munera tanta dare, & nunquam committeret ipſe
Læderet vt veſtrum numen. nos indole ſumma
Interea potiremur, qua non dulcior inter
Altera mortales erat, heu puer vnice, quo nunc
Quo miſerande iaces? populi qui nuper in ore
Multus eras, abolent iam ſæua obliuia, vixq;
Vnus & alter erit, qui dempto Cæſare voluat
Mente tuos caſus, ſic ſumma atq; ima tenebris
Mors æquare ſolet, Stygiæque inuoluere Lethe.

EIVSDEM DE VITA AVlica ad Speratum Martianum Ferrariam Luſitanum.

PARS animi noſtri quid agis SPERATE? valesne?
Pieris ecquid agit tua nunc? noſtra aulica facta
Accipe, vt ætatem medio ſine more tumultus

Inter agat. Solet aula ſuo peruertere ritu
Ferrea naturæ iura, & ſtata tempora, quæ non
Hoc iubar æthereum variet, nec ſidera mutent:
Nec mutent qui quod ſtatuit Natura, ſequuntur.
Et ſeruant anni, menſesq́;, & ſæcla ferarum.
Hincne globum, Sperate, vides, quæ dicere mundum
Sueuimus? hunc orbem quo præcipitante rotatu
Voluatur, veluti ſtatuit qui condidit illum?
Vtq́; ferat, referatq́; facem? Pallantidos ortu
Quum ſurgit, dixêre diem, quam rebus agundis
Conſtituere dei miſeris mortalibus horam,
Qua cœtus celebrare decet, qua quærere victum.
Quod quia nouerunt tempus volucresq́; feræq́;,
Tunc paſcuntur, eunt quo fert ſua quamq; libido.
At quum flammiuomos Pyroinq; Phlegonaq;, noſtri
Iam lauit vnda Tagi, noctem adpellare ſolemus.
Tunc taciturna quies, & tempus inire cubile,
Et dulces ſomnos, feßisq́; dare otia membris.
Nocte ſilent nemora alta, ſilent volucresq́; feræq́;,
Dum reparet Phœbi roſeum Matuta nitorem.
Tunc repetendæ operæ nobis, & membra refota
Corripienda toro, volucris quum quæq; ſalutet
Garritu iubar exoriens. Aliter tamen aula:
Nox vbi facta dies, & manè ſtertitur altum
Quum minus ad ſextam. contra, lux alma diei
Vertitur in noctem. dormitur luce diurna,
Nox abit ex ſomnis. tunc, damnoſusq́; fritillus.
Senioq́;, & poſita conluditur alea menſa.
Et quo quisq; magis noctem vigilauerit, almam
Dormieritq; diem, ſibi eo regalior, atq;

Nobilior, Tuſcaq́ magis de ſtirpe videtur.
Viuere naturæ tu conuenientius aude
Nobilium ex albo radêre, interq́ minutas
Et vileis miſerorum animas numerabere, foſſor
Quod quaſi, præduro qui curta diaria tota
Luce bidente meret, ſudore & puluere victus,
Sideris expectes caſum, & quum Phoſphorus axem
Vix Hyperionium reuehat, iam more fabrorum
Incudem incipias ictu pertundere crebro.
Sanius hunc noſtrum furere adſuefecimus, horam
Solis vt ad quartam ſurgat. Tunc ipſe vocatus
Adſum, formando eloquio, donec prope ſexta
Adpetit, & medium ſublima adſcenderit orbem
Titanis quadriga citi. ſacroq́ peracto,
Atq́ ſalutigero grege plenis ædibus itur
Ad menſam. ſi fortè locus vacat, ipſe quoq́ vnà
Adcumbo, at veſcor tacitus, ſeruoq́ loquenteis
Tum verò audire eſt mendacia mille referri.
Ille, vt aduletur, qua Luſitania noſtra eſt,
Iam vocat Elyſias ſedes, iam mœnia diuum,
Ille, ſuas memorat pugnas, vt ſolus in hoſteis
Mille ruit, pugno quot malas fregerit vno
Ipſius proauus, quot menta euulſerit, audis
Hunc tam magnificè flantem mera prœlia? voces
Alcide dignas? oculis en adſpice limis,
Non trux adſpectus, non horrent bracchia villis
Læuia quin blando attritu facit arida pumex
Ora, rubentq́ genæ, cirros calamiſtra retorquent,
Vdaq́ malobatro Aſſyrio coma ſordet. abolla
Pellita exuuijs fibrinis, atq́ ſuperba

Muro

Mure peregrino, infectas effœminat auras,
Quum foret huic caprum redolere decentius, alter
Narrare obcipiet mœchas quot amauerit. vnum
Se propter, quot iam mortem oppetiere puellæ,
Et quot virginibus rapuit blanda arte pudorem.
Atq; erit is forſan Polyphemo toruior. Aetna
Ruſtica quem fugit iuga per Galatheia ſequentem.
Ille manus vinctus poſt terga, armiſq; grauatus
Tranſiliebat equum plantis coeuntibus, atqui
Me nil peius habet, quam pinguis belua, librum
Quæ modo de victus ſcripſit ratione, latinis
Vocibus. interdum, ſed quas veſpillo cacaret,
Aut etiam pollinctor, eorum qui ære minuto
Sandapilas geſtare ſolent. ſoliiſq; cadauer
Condere fictilibus. melius, contentus Ibero
Si ſermone foret. librum protendit, & auctor
Clamat ego iſtius ſum libri, Cæſar vbiq;
Quem legit, inq; ſinu geſtat. mediciq; rotundo
Ore opus eſſe ſui dicit, tunc ipſe rogatus
Fœtores illos, vnguenta exotica cogor
Dicere. quid faciam? niſi laudem, liuide vates
Illicet audiero. mentimur tutius. aulæ
Libertas odio eſt, fallendi neſcius, & cui
Candida ſimplicitas placeat magis, exeat aulam.
Nunquam heic rem faciet, febri morietur acuta,
Oſcula ni libro quantumuis figat inepto.
Et ſaltem medico lachrymam præſente coactam
Excudat, ſtilletq; ſuper, rugoſa cachinnum
Sanna licet moueat, multum dicentis ab ore
Pendeat. Interea non deerit mentio, quidnam,

Qua ratione, citam conſtringat valdius aluum,
Conſtrictamúe ciat? quando deducitur, vtris
Vtilius, merdisúe fluentibus, an ne coactis?
Tu patere hæc, quamuis te nauſea vexet, abire
Quum tibi non liceat, tenerum, nimijsq́; ſolutum
Delicijs quin te inclament. videberis abſens,
En tibi. quid faceret, ſi fortè cadauera ſupra
Putria, opus foret in caſtris prandere, nateisq́;
Interfecti hoſtis ſtomacho pulſare valenti,
Fortibus vt mos eſt? vbi menſa remota, ſedere
Cogor ad octauam. non eſt ciuile, repente
Prorupiſſe foras. maieſtas aulica mores
Longè alios poſcit, quàm quos Parnaßia rupes.
Inde vbi nona venit, rapior conclaue ad berile
Longaq́; perpetior faſtidia grammaticorum
Quod ſpatij ſupereſt, ad metam ſolis Iberi,
Et treis noctis ad hac horas. cognoſcere quantum
Diſcipulus pergat, cupies. ſpes Hercule magnas
Concepi, balbutit adhuc, ſed ſcribit, & audet.
Iuppiter vt valet ingenio, vt rimatur acutè,
Plus etiam interdum, quam vellem. aliquando reſi-
ſtit,
Obduratq́; tenax. ego tunc permitto labaſcat,
Et caſum tacitè expecto. ſudauit & alſit,
Tandē vbi ſe implicitū ſentitq́; hæretq́;, magiſtrum
Mitior implorat, ſe damnat & arguit ipſe,
Sponteq́; dat pœnas, blanditur, & allicit, ohe
Hunc mihi tu narras? non vidi dulcius vnquam
Ingenium, nec come magis. mirabere forſan
Mi Sperate, virum, crudo qui Marte iuuentam

Han-

Hauſerat in Libye, ſuetus Naſamona ferire,
Doctus Hamaxobium celerem ſuperare, paleſtræ
Eſſe adeò Muſarum aptum. Natura benigna
Et genus antiquum facit hoc, vt nobile robur,
Nobileq́; ingenium, bene coniungantur in vno.
Et neq; crediderim tantum Mauortia tela
Virgineos horrere choros, quum ſerta petantur
Fortibus à luco Muſarum, & amara triumphis
Laurea. Tyrræi fuerit quum caſtra ſequuta
Calliope & quorum modo non meminiſſe vacabit.
Quum licet horrenda nubat ſe Gorgone Pallas,
Atq; haſtile vibret. poſitis placatior armis,
Theſpiacos inter ſaltus, placidasq́; reuiſat
Aonidas. Quum quarta venit iam noctis, ad ipſam
Egredimur cœnam, donec me quinta cubilis
Ad ſecreta rapit, paulumq́; ibi obambulo. deinde
Vix vbi quinq; horas dormiui, ſurgo, measq́;
Ad nugas cupidus redeo, dum quarta diei
Otia conturbat. lego, componoq́;, tametſi
Non adeò vegetus. Nam poſtquam incũbere chartis
Plus nimio adſueui, dulci retinente Thaleia,
Crudior euaſi. quare quum bruma coercet
Luce dies breuiore, ferè nil indigus eſca,
Incœnatus eo cubitum. diſtinguitur iſto
Ordine me tempus, donec ſeceßibus illis
Pieriјs reddar. mos hic meus. attamen odi
Hanc vitam, & diris qui me illi primus adegit
Deuoueo, quis enim faſtidia, vel probus, aulæ
Vel ſimplex tulerit? quis tam feliciter vnquam
Vixit, & innocuus, quem non corroſerit aula

Den-

Dente malo? expertus, citiùs rear Arcadas inter
Viuere poſſe lupos inlæſum morſibus agnum,
Pſillus erit, cui non poßint nocuiſſe ceraſtæ,
Et ſolo intuitu faciunt quem viſa nocentem,
Regulus, aut fœdam depictæ cenchrides aluum,
Cherſydriq́ feri, ſerpentum & quidquid arenis
Gignitur in Libycis, poſtquam illac Gorgone cæſa
Remigio alarum raſit leuis aëra Perſeus.
Carminibus diris opus eſt, vt ſibila ponant
Ora minas, viroſa premant & ſpicula dentes.
Viuitur haud ſecus hic, nimium ſit blandus oportet,
Et facilis nimium, & medicato carmine menteis
Mulceat, in quem non tetrum vomat aula venenum.
Rarus Ariſtides aulæ placet, atria gaudent
Magna viris nequam, nomen deferre paratis
Ventris ad imperium: quis enim iucundior illis
Adcumbat menſis, domini conuiua, clienſq́
Regis ad arbitrium quantum mutare ſubinde
Dicta ſui pronus, quem non pugnantia ſecum
Dicere diſpudeat, coram laudare patronum
Immodicè poßit præ cunctis, atq́ minetur
Fortiter abſenti, ſi contradixerit? illic
Diſquutitur quid quiſq́ gerat. malè pectitur ille,
Induitur miſerè, ſordeis amat. ille capillum
Et barbam, plumbo pectit, craniiq́ ſenilis
Liuorem tegit ille coma, quam nocte reponat,
Ceu gladium, aut veſteis, vbi mutatoria ſeruus
Cuſtodit. fœdè hic rem decoquit. ille paternum
Præcipitat funus. quem non ſpoliauit amica,
Alea peruigilem depauperat. ille lupanar

Crebrò

Crebrò adit, atq; olidis mergit ſe ganeo luſtris,
Securus famæ. Σικελίζει turpius ille.
Ille emit arma quibus quouis ſpolietur ab hoſte.
Hic libris inhiat, chartis palleſcit, & aulæ
Inſcius, immodicè Ciceronem, Virgiliumq;
Et latias nugas, odioſè inculcat ineptus.
Nam datur id vitio, quod nec putat aula virile,
Atq; virile magis Getica ſtribligine toruum
Sauromatáue loqui. raros trahit aula peritos,
Quosq; trahit, ludus fiunt & fabula vulgo.
Quo mirere magis, qui nulli parcit, in omneis
Qui ſine delectu ſæuit, qui crimina inurit,
Atq; verecundo nulli referenda, facetus
Dicetur, ſalſeq; dicax, beneq; aulicus. inter
Hos tamen inuenias multos barbaq;, comaq;,
Atq; ſupercilio triſtes, ſtudioq; ſagatos.
Quos, niſi quod rigidis velati bardocucullis
Stoicidas ſimulant, poteram dixiſſe clienteis,
Nequius aut aliud. nam nemo garrit in aurem
Improbius. nam nemo malas impenſius arteis
His colit, ambitio quam quos, dirusúe cupido
Pontificalis habet decoris. procerumq; fauoris
Sectores, ſcelus atq; nefas in quodlibet audent.
Nam quis inoffensè morem patiatur eorum,
Qui ſe conſultos diuinorumq; peritos
Magnificè, buccisq; nimis turgentibus aiunt?
Horũ aliquis, poſtquam ventrem ſine lege ſaburrat,
Incipit, & quantum nec ſeptem Stentores, ore
Clamoſo increpitat. cui confidentia maior
Quam decet. audaces animos facit. omnia nouit

Diuo-

Diuorum ſecreta, & agat quid Iuppiter altus,
Quid Stygius. quaſnam de manibus exigat illic
AEacus æterno pœnas in carcere, quoúe
Ordine nunc illas, nunc has exerceat vmbras.
Quæq́; videt ſolus fatorum conditor, & rex,
Et vix cœlitibus cunctis communicat, audax
Iſte, velut tripode à Phœbi, pronunciat. aude
Anne ita ſit tecum dubius muſſare. periſti.
Toruior armenti quàm dux deductus ab agris
In circum, dantur quoties tauræa triumphis,
Turpe caput decies quatit. à quo protinus audis,
Non colit hic ſuperos. iſtum mala factio vexat.
Si ſcelus in noſtra terra hoc admitteret, igne
Igne luendum eſſet. Videtis, quod colligit iſte,
In mentem minimè tibi venerat. illud agebas
Vnde arcana deum, & libris non prodita, noſſet
Tam bene mortalis, tenebriſq́; volutus in iſtis.
Et, quod putidius, qui ſic pronunciat in te,
Fors Epicuræus, vel deprendatur Apella.
Noui ego quuius auus coluiſſet ſabbata ſemper.
Quuius vterq́; parens ſæuo arſerit igne, nec iiſdem
A fatis tam gnatus abeſt, etiam audeat ipſe,
Non colit hic ſuperos, in quemuis dicere. Multi
Longè aliud ſectantur iter. dextramq́; ſeorſim
Adprendent & amicitias ſimulare periti.
Blanditer aſſantur, caue ab hoc, quē credis amicum.
Detrahit ille palam, clam te, cum nuper adeſſem,
Non merito dixit de te mala multa, mihiq́;
Propterea iratus nunc eſt, quod amicus honoris
Ipſe tui, famæq́; memor, contraria dixi
Cuncta,

Cuncta, pudefeciq́; hominem. pulchrè iſta. ſed ille
Qui ſapiet, temerè nihil huic effutiet. atros
Verſat corde dolos monitor; quæcunq; loqueris
Imprudens, inter ridebit pocula menſæ
Alterius, tibi quem blando damnauerat ore.
O peſtis genus inuiſum. quis ſæuus ichneumon
Sic ſtruit inſidias? Libyæ quis noxior anguis?
Quæ vel Hyæna magis nocet aſtu? Dij tibi faxint
Multa mala, humanis & cœtibus interdicant,
Agnino quicunq; lupum ſub vellere celas.
Hoſtem amo, qui mecum non potat, & odit apertè.
Huic ego, ſi indigeat, gratis benefecero. vultum
Sic finxit natura mihi, ne gaudia amorem,
Mæſtitiamq́;, odiumq́;, vnquã ſimulare, vel vnquã
Diſsimulare queam. veniant à corde neceſſe eſt
Aut vultus lepor, aut rugæ mihi. qualis in imis
Concipitur fibris, talis ſine fraude maligna
Inq́; oculis, inq́; ore mihi præfertur imago.
Atq; etiam vt noſtro nec ſingula de grege liber,
Nec nihil attingam, faciunt mihi ſæpè pudorem
Iſti, qui exigua proſtant mercede, ſacramq́;
Vænalem cœnis ſaliaribus Hippocrenen
Proſcribunt, quorum eſt ingens heic copia, quando
Nulla malis vnquam caruerunt ſæcla poetis.
Cuilibet è vulgo dant carmina, carmina certè
Apta magis furcis, quàm cedro. exordiaq; ipſa
Sumere ab aucupio videas. nam protinus illud.
Mi bone Mecœnas, interuenit. inde ſorores
Sollicitare nouem, quaſi non niſi vindice nodus
Numine diſſolui queat, adſueuêre. vocato

 Quid

Quid tamen effecêre Deo? vt tollatur in altum
Fumus hic, expectes fruſtra. differtur ab aura
Circa humiles mundi parteis, & repit humi, ceu
Soriceus catulus, qui ſe promiſerat æthram
Fiſſurum liquidam. dicet communia quædam
Et vulgata. putà, deductum heroa probabit
Sanguine ab Iliaco. ſi tempore vixet eodem.
Eſſet, cui pœnas de circum mœnia tracto
Hectore, fortè daret iuuenis Thetideius. atqui
Illum quem laudat, pudeat fortaſſe parentum,
Aut quia probroſe, aut nullis maioribus ortum
Nouerunt multi. fortaſſe imbellis & agna
Mollior Euganea, viſo palleſceret hoſte,
Non ſecus ac infans lamiam, circumq; volanteis
Nocte pauet lemures, quæ permeat antra Trophoni,
Antra ſilenti vmbra, tenebriſq; horrentia fœdis.
Hoc tolerabilius, vates ſi fingeret aptè.
Nunc, quum falſa canant, quum carmina peßima menſis
Obtrudant, non te Muſarum, amniſq; Meduſæ
Tædeat & merito? non te ſcelerata Camena
Damna pudefaciant? ô Phœbi dedecus ingens,
Parnaßiq; pudor, quando ſchedia iſta cacata
Effugere, ingratis nec tandem audire licebit?
Verùm ego ne ſatyram videar nunc cõdere, quamuis
Tempora nulla magis ſatyram meruêre, ſit aulæ
Delibaſſe ſatis mores, & ſumma ſequuto
Meta ſit hæc, deinceps forſan me ſcribere, Cæſar
Quid meditetur, aues. ſcit nemo. fallitur ipſe,
Et fallit. tamen heic, vt credo, hyemabimus. atqui

Eſt

Eſt vt fama, minis dudum proſpectat ab altis
Quando ſuam Cæſar veniat nouus hoſpes ad vrbem
Neruius, haud noui quam ſponte. ad flumina Rheni,
Atq; in Germanos abitus, frixiſſe videtur.
Nuper imago fuit belli celebrata. putares
Rem fieri Romæ in campo de nomine Martis.
Nam cataphractorũ centum, leui acynace primum.
Haſtaq́;, clauaq́;, manum conferre parati,
Præſignes ad circum omnes ardentibus armis
Cum multis ibant mortalibus. ipſe iubatos,
Par vt erat, galearum apices, conosq́;, tripictis
Fulgenteis plumis auium, pinusq́; dolatas
Præfragileis vidi, quarum ſex, frangere calce
Non multum addubitem. Si quidquam latius optas,
Quære alium, norit qui fingere multa, poëtam.
Noſter Apollo rudis, non hæc ludícra paueſcit.
Nec ſonat arma, niſi quum nos truculenta Gradiui
Effigies horrore quatit. quin, adſpice mores
Aonios vere. nactus tum tempora nugis
Opportuna meis, Louania ſolus adiui
Mœnia, Gocleniq́; mei de carmine quodam
Nunc nuper facto, certum, verumq́; ſubiui
Iudicium. vt tandem claudatur epiſtola, rectè
Fac mi anime vt valeas. tibi lucubratio noſtra
Vna hæc quæſo viæ, quamuis leue, qualeq; cumq;
Sit ſolatiolum. mihi erit quod iuſſeris ipſe.

Vale. Bruxellis Calendis Nouembrib.
M. D. XXXI.

L. ANDR. RE-SENDII IN OBITVM D. IOANNIS III. LVSITANIAE REGIS Conqueſtio.

PRô ſuperi, quid enim quam cœlum implere querelis,
Poſſum aliud? prô heu ſuperi, quo triſtia noſtræ
Gentis fata ruunt? regni ne exſtinguere nomen
Atq; decus ſtruitis: quod vos ex omnibus vnum
Intacta pietate colit? quod numina veſtra
Et tremit, & priſca ſub relligione veretur?
Certè ſumme pater, ſummi & patris vnica proles,
Tuq; ab vtroq; Deus nexu conflate perenni,
Sancta trias, ter ſancta monas, quum cætera fœdis
Diſsideant ſectis regna Europæa, nec vlla
Non rea ſint diuûm de maieſtate minuta,
Impolluta manet tibi Luſitania, ritu
Inq; dies horasq; magis deuota vetuſto.
Perq; procelloſum latè victricibus armis
Oceanum fert ſigna crucis, cœleſtia gentes
Sacra docens varias, ſeu quas vaſtũ æquor Atlantis,
Vſq; ſub Eoos, & primi litora Phœbi,
Seu quas aduerſis ambit de partibus arctos.
Hanc igitur ſupreme parens exſcindere gentem,
Hoc regnum delere paras? en regia mæret

Squal-

Squallida funeribus, paucis vacuata ſub annis.
Siccine iam pridem tibi Luſitania nullus
Non feralis erit, non & funeſtus abibit
Annus? & in pullo ſemper marcebis amictu?
Siccine tot regum ſeries intercidit illa,
Quæ tibi de magno dudum Emmanuele vigebat
Regno habilis, ſceptriq; capax, virtute ſuperba?
Mitto alios. ingens vbi nunc Vernandus? vbi ille
Inclytus Alphonſus, quem purpura ſacra tegebat?
Viuida vis animi, & virtus generoſa Duartis,
Quàm citò defecit, viridi ſubciſa iuuenta?
Magnanimus Ludouicus vbi eſt? vbi dextera fortis,
Robur & excellens, vno quo Carole fiſus
Speraſti ambiguum tibi de Tunete triumphum?
Ad regem venio, fratrum qui maximus ortu,
Sceptra patris ſancto tenuit moderamine, quuius
Si ſpectes quoties Lucinam experta fauentem
Vxor magna fuit, præſto eſt numeroſa propago.
Si ſpectes quoties Libitinam expertus vterq;,
De grege biſquino nullum ſupereſſe dolebis.
Tot pueri immaturi æuo, tot morte puellæ
Abſumptæ vacuam liquêre parentibus aulam.
De numero tanto minimus qui fortè ſuperſtes
Attigerat tria luſtra puer, formoſus, & vltra
Humanum egregia puer indole, iamq; maritus,
Iam gener Auguſti, iam ſponſam impleverat, & ecce,
Me miſerum impedior lacrymis, nec verba dolori
Sufficiunt, leuis vmbra fuit puer ille decorus,
Vix dum completis cum coniuge menſibus octo.
Et noua nupta, prius viduam ſe deniq; vidit,

Quam matrem. ſæuumq́ coacta miſella dolorem
Deglutire, vterum fletu ne læderet ægro.
Anxiferos queſtus ad nixus diſtulit horam.
Scilicet vt nobis animoſa puella futurum
Quum pareret regem, vitam ipſa exoſa moleſtam,
Tormentis animam efflaret cruciata duobus.
Iacturas tamen has, ſeniore ſuperſtite noſtro,
Qui patriæ, potius quam rex, pater atq́ magiſter
Iure bono dicendus erat, moderatius atq́
Quam pro re paulò tulimus conſtantius, vnde
Cladibus in tantis ſolatia quærebamus.
Et merito. quid enim? ſeptem compleuerat æquo
Semper olympiadas regno, mitiq́ regebat
Imperio populos, nec ſigna tyrannidis vnquam
Vlla dedit, potius de manſuetudine ſumma
Fortè redargutus vulgi ſermone, putantis
Eximium bellare decus, regumq́ furores
Iudicio ac voto malè ſuſpicientis iniquo.
Non equidem bellis, ſuſceptaq́ geſtaq́ rite
Sint modo, detracto, nec mens tam deuia nobis
Vnquam erit, vt noſtrum fuerit quibus artibus auctũ
Imperium, aque bonis partum maioribus, harum
Pœniteat. Sed vix vnquam tam iuſta mouebis
Arma prior, multum ſceleris quin traxeris inde.
Vix etiam tam bella geres feliciter vnquam,
Quin ex ijs capias incommoda maxima victor,
Vt ſatius de iure tuo decedere paulò
Sit tibi, ne belli ſortem experiare cruenti.
Hæc igitur ſapiens quum rex bene noſſet, & illi
Vna ſalus populi, quam Martia gloria, longè

Eſſet

Eſſet cara magis, totam exardentia pridem
Bella per Europam, noſtras contingere terras
Non ſiuit, dulci refouens nos vndiq; pace.
Sæpè ſuas Bellona faces torquere parabat,
Sæpè faces illi prudentia regis ademit.
Pro pietate tamen, pro relligione tuenda,
Proq; fide in ſuperos, ducibus quam bella frequenter
Mandarit ſcieritq; ſuis, grauiore cothurno
Eſt opus. hoc præſtet facili Pinarius ore,
Æternis mandat qui regia tempora chartis.
Me dolor indomitus, crudumq; in pectore vulnus
Vix hæc pauca ſinit turbato ſcribere ſenſu.
Dicere ſummatim ſit fas mihi, ſingula magni
Regis vt expendas examine facta ſeuero,
Aut nihil, aut minimū inuenias quòd carpere poſſis,
Quum tamen obcurrant paſſim tibi cætera, morſu
Deterere inuidiæ quæ non queat hoſtis iniquus.
Iure igitur nobis illo viuente ruinas
Erigere inflictas, vel ſuſtentare dabatur.
Ariete fatali ſed nunc impulſa calumna
Qua nitebatur patriæ ſpes, omnia latè
Conquuſſit, caſumq; grauem fortuna minatur,
Numina ni nobis pia ſubueniatis, & igni
Scintillam ex tanto reliquam ſupereſſe velitis,
Hei mihi quam tenui filo pendemus. habenas
Suſcepit regni de lacte tenerrimus infans,
Qui crepitacillum à ſceptro diſtinguere, nondum
Noſſe per ætatem potis eſt, licet omnis in illo
Viuit imago patris, facies & auita refulget.
Creſce puer, rex creſce puer, puerique parentis

Poſthuma progenies, & aui iuſtiſsima cura,
Creſce oro, atq; annos vitæ genitoris ademptos
Viue, & viue tuos. ſic vulnera noſtra coibunt.
Et tu Vincenti cœli decus, & decus ingens
Vrbis Odyſſeiæ, quæ te ditata ſepulto
Vna caput cunctas tandem ſuper extulit vrbeis,
Huc ades, & ſi te vates tuus ille mouere
Non mereor, ciueis facilis tibi cerne dicatos
Deformeis luctu, mutata veſte nefaſtos.
Tu quoq; qui puerum dias in luminis oras
Eduxti, nomenq; tuo de nomine ſignas,
Nomen ab auguſto quod deflexêre Pelaſgi,
Diue faue, quondam pro Chriſto expoſte ſagittis
Pectora vulnificis, vnde & tibi rector Olympi
Numen habere dedit magnum, ſæuaq; leuanda
Peſtilitate potens, bene quod teſtantur Olyſsis
Mœnia Dulichÿ, per te ſeruata patronum.
Ergo age, funereas abigas bone Diue ſagittas
Sedibus à noſtris, à noſtra longius aula.
Quin ambo clari præſenti numine, feſsis
Ferte boni modò rebus opem, ſi veſtra quotannis
Sacra pÿ colimus, ſi altaria ſemper adimus,
Ac redeunte nouo ſi templa reuiſimus anno,
Floribus hibernis velati tempora pompis,
Arte laboratas ceras flammisq; coruſcas
Geſtantes manibus, & carmina perſoluentes.
Interea teneros donec firmauerit artus
Rex puer, & ſceptro ſit idonea dextra gerendo,
Tu celſi regina animi, viduata marito,
Sancia mæſtitia licet, & licet obruta ſæui

Mole

Mole doloris hebes, muliebrem ſupprime luctum,
Ac mentem ad curas potius compone virileis.
Munia obi mage grata viro, meliora nepoti.
Eſt quicum ingenteis aut participare labores,
Conſilia aut conferre queas de rebus agendis,
Romani Henricus merito pars prima ſenatus,
Quem columen patriæ de tot modo fratribus vnum
Ipſa videt, videatq́; diu precor. ille labantem
Excipiet humeris ne peſſum eat. ille parentis
Adſectu, & magni patrui indulgentia, herilis
Pupilli curam geret, obſequiúmq; fidele
Præſtabit. Seruate piæ bona numina gentis
Relliquias, ſeruate decus cum rege vetuſtum.
Sin aliter viſum, & regni ſtat perdere nomen
Me prius, en me me ſcelerata perdite morte,
Me prius æternis nox obruat illa tenebris,
Poſtquam nulla dies iterum exſpectāda, ſed vmbra
Atque chaos ſtygia conuoluens omnia Lethe.

EPISTOLA AD D. EMMANVELIS. P. F. INVICTI FILIAM, D. IOANNIS III. P. F. INVICTI Sororem, MARIAM, principem eruditiſsimam.

IAM pridem ſtudijs alijs addictior, cui
Quantum quumq; mihi, aut vitæ ſupereſſet agendæ
Decreram ſterileis procul amandare Camenas.
Iamq; Helicon ſordere mihi, iamq; vnda Meduſæ
Cœperat, & ſenſim vileſcere myſtica laurus.
Siue id iudicio, ſeu quod calor entheus ille
Frixerat, in ſenium paulò vergentibus annis.
Siue quod iratum Genium reperiſſet in aula
Libera Calliope, nunquam perſuaſa fauorem
Aut emere obſequijs, aut ancillarier vlli
Admiratori. tantum confiſa probari
Simplicitate ſua, Phœboq; innixa fauenti,
Limen ad Auguſtum greſſus pietate ferebat.
Diſsidium hoc, tripodum rex indignatus Apollo,
Se mihi conſpicuum præbens, his vocibus infit.
Scilicet idcirco lymphis Aganippidos vndæ
Lauimus, & noſtris ingrate ſororibus, aluo
Pœne ipſo ex matris, te mandarâmus alendum,
Vt modo Parnaſsi calcato numine, doctis

Inlæ-

Inluſiſſe ſacris, inter iactêre profanos.
Ergo ego iam fruſtra pharetramq́ arcumq́ ſonantem
Arma gero? fruſtra dextram mihi complet arundo?
Haud ita me experti Python, Niobesq́ ſuperbum
Ante genus, validis traiecti corda ſagittis.
Nunc agite ô Muſæ, longum mihi carpite ramum.
Aut ſertum, aut telum adcipiat. ſic voce minaci
Certum hinc exitium intẽtans, hinc Delphica ſerta
Porrigit. adcepi. morſa tum virgine lauru,
Pierium mea mens diuinitus acta furorem
Concipit. vrgentemq́ gerens in pectore Phœbum
Quid canerem dubius, vel qui mihi carminis ordo
Soluerit ora, modo hàc, illac modo, more ferebar
Phœbados adreptæ, preſſa quum voce vagatur.
Ecce autem medias inter Pimpleiadas, ibat
Virgo alacris, lauru flauos redimita capillos.
Et niſi Itoniados noſſem ſimulacra Mineruæ,
Haſtamq́, galeamq́, trucemq́ ſub ægide vultum
Pallada credideram, inceſſu dea maxima certè
Credi digna fuit. geminæ cui ponè miniſtræ:
Hæc graphium & tabulas geſtabat, at illa libellos.
Huic chorus ille ſacer magno ſubmiſſus honore,
Arbitrium ſancti permiſit fontis. auebam
Ecqua diua foret cognoſcere. Namque dearum
Eſſe aliquam, dubitare nefas. quum vellit vtramq́
Calliope auriculam, ſatis & tu ruſticus, inquit,
Es vates, patriæ ignarus, patriiq́ decôris.
Tolle oculos, tolle eia oculos, adnoſce tuorum
Progeniem Regum Mariam, quam maximus ille

Emmanuel genuit, frater quam maximus, orbis
Deſtinat imperio, ac rerum ad faſtigia ſumma
Non ſine dijs aluit. viden' vt regina feratur
Inter Hyampæas facie pulcherrima nymphas?
Porro autem comitum, quæ iam maturior æui,
Carminibus tibi nota tuis eſt Vaſia, quuius
Vt ſileam mores, inculpatêque iuuentam
Hactenus exactam, laus eſt ea magna, quod aula
Dux bona virginibus Latias præluxit ad arteis.
Altera Sigæa eſt, virgo admirabilis, vnam
Quam natura potens ideò produxit, vt eſſet
Fœmina, quæ maribus vitam opprobrare ſupinam
Poſſet, & ignauos magno adfeciſſe rubore.
Nam quum ſeptenæ vix dum trieteridis annos
Computet, indefeſſa dies, noctêſq; Latinas
Voluere non ceſſat chartas, non ceſſat Achæas,
Moſeaque, & Solymos rimatur ſedula vates.
Quin per Achemenios ſcopulos, Arabumqúe ſalébras
Currit inoffensè, linguarum quinque perita.
Quum nihil interea qui ſe profiterier audent
Eſſe ſophos, pudeat ſaltem ne ſcire Latine.
Hæc cognoſſe ſatis: ſed erunt tibi cætera curæ.
Dixit, & ex oculis ſimul abſceßêre per auras.
Nunc tecum ô princeps ſermo eſt mihi maxima, gentis
Luſiadûm, & ſexus decus immortale ſecundi.
Debebam, fateor, tibi carmina, nec mihi quidquam
Plus erat in votis, quàm tanto fœnore ſolui.
Sed velut ad Ianum medium qui impingit, & vnas
Atque alias, aliasqúe ſinit tranſire calendas,

Auget

Auget in immenſum fœturam ſortis iniquam,
Donec eò tandem res, non frugaliter vſo,
Deuenit, vt miſero, ſi creditor vrget, opus ſit
Turpiter addici, duciq́; bonis ve paternis
Cedere, ſi prætor vel nobilitate mouetur,
Vel caput intégrum ciui ſeruare laborat,
Quod ſatis eſſe putet fortunis omnibus illum
Exutum, tantumq́; ſui modo iuris abire:
Sic mihi dum tempus nunc hoc, nunc illud, & illud
Captabam, adcreuit quod debeo ſemper in horas,
Vt iam ſoluendo, niſi nexum addixeris, imo
Addictus, nexus, capite omninóque minutus,
Nec ſim, nec ſperem poſthac fore. Quantula nanque
Vis animi noſtri eſt, vt ſuffectura ſit amplum
Ire per Oceanum laudum regina tuarum?
Quæ quotquot famam ingenij meruêre puellas
Aut ſuperas, aut, ſi dicendum preſsius, æquas.
Scilicet adſurgit, priſcos mirata, vetuſtas
Zenobiæ, & quantos celebris matrona meretur
Palmyra dant titulos, grata pietate ſuperbos.
Scilicet Eudociam memori ſacrauimus æuo.
Quæ licet inſignes & regno & laude ferantur,
Non tamen exiguam partem ſibi vindicat. ætas
Illa prior, mirum quum non erat eſſe diſertas.
Cornifici' quum docta ſoror, quum Hortenſia vultu
Intrepido, horrendum adſpiceret dictura ſenatum.
At modo, quum nondum Rhodopen Hæmumq́; niualem
Barbaries omnis repetit, licet imperet illi
Optimus exſilium frater tuus, vndiq́; lectis

Qui

Qui lolium infelix ſatagant melioribus herbis
Exſtirpare ſatis, ne Luſitana iuuentus
Iam poſthac peregre veteres ſuſpiret Athenas,
Et quamquam hæc ita ſint, quum vix tamen vnus & alter
Cernitur eloquio ſexum decorare virilem,
Fœmina quum coruo contingit rarius albo
Artibus ingenuis pollens, linguæq́ nitore,
Te tua nobilitat virtus, animoſa virago,
Quod doctrinarum raperis dulcedine mira.
Atq; animi dotes opibus, ſceptriſq́, priores
Iudicio ducis, rectoq́ examine libra.
Deniq; poſthabito formæ excellentis honore,
Deſide mollitia, ac penitus languore ſepulto.
Excolis ingenium, ſtudijs operata Mineruæ.
Nec tibi tam regni ſpes adblanditur habendi,
Quam trahit attonitam facundia docta Platonis,
Quam cumulare iuuat libros. tibi pulchra ſupellex
Hæc placet, hæc animum curis oblectat omiſſis
Quæ ſtimulare ſolent, menteſq́ agitare puſillas.
Salue ô egregium virgo decus innuptarum.
Dij quæquumq; voles tibi dent: tua vota ſecundet
Qui facileis præbet votis ſapientibus aureis,
Quem merito dixêre Iouem, luciſq; parentem,
Quem Philium reges, donis potioribus aucti,
Et colere, & cultu debent potiore vereri.
Ipſe tibi ingenium mite inſpirauit ab ortu,
Ipſe etiam imperium nullo tibi fine propaget.

MAG.

MAGNIFICI ORATORIS ANGLIAE, IN EFFIGIEM SEBASTIANI regis noſtri Chriſtianiſsimi Epigramma.

Cernitur in puero naturæ fabrica rege,
Palladis os, Veneris gratia, forma Iouis.
Adſpectus grauitas, vultus conſtantia, mentis
Compoſitæ facies, omnia plena Deo.
Hæc Portugaliæ rex ornamenta beatus
Occupat. ô patriæ gloria rara ſuæ.

ANDR. RESENDII reſponſio.

Naturæ in noſtro dona excellentia rege
Quæ numeras, multis æquiparanda Deis,
Nos etiam in puero merito gaudemus ineſſe,
Artificiſq; Dei grande fatemur opus.
Sed mentem imbutam ſi Relligione ſacrorum,
Et veræ excultam ſi pietate notes,
Non aliam hunc animum formam decuiſſe liquebit,
Nec formæ huic alium competijſſe animum,
Alterum ab alterutro ſi quis ſecreuerit, erret,
Læſaq; maieſtas alterutrius erit.
Rex etiam eximia forma, ſine numinis almi
Reſpectu, exitio eſt, quum ſibi, tum patriæ.

Iſthae

Iſthæc nexueris, ac regna beata, beatos
Et Luſitanos docte Britanne voca.

AD SEBASTIANVM, LVSITANIAE REGEM SERENISSIMVM, OB REGNI adceptum regimen.

SCeptra bono auſpicio cape rex auguſte, tuiq́;
Ponderibus regni iam nunc adſueſce ferendis.
Satq́; ſuperq́; datum tutoribus. incipe forteis
Pubertate humeros ſubmittere tute, minores
Nec regno prætexe annos. nihil indole tanta
Indignum facies, tua quum prætexta, ſenili
Cum grauitate, togæ laudem ſuperarit honeſtæ.
Non ſolis matura venit Sapientia canis,
Et ſua primori virtus diuina iuuentæ
Munera partitur. ſapiunt quibus inditus auræ
Plenior ætheriæ vigor, aut ſublimius adflat
Ingenium magnas ad res mens prouida mundi.
Hæc tibi quam prono placidi clementia cœli
Numine contulerit, probat admirabilis ortus,
Et nox illa pio fletu vigilata tuorum
Vſq; ad Matutæ properantia ſidera nobis
Felicem radiare diem natalis herilis.
Tum diuo comitata bono lux fulgida. noſtras
Quæ lachrymas, luctumq́;, metumq́; exterſit, & orbi
Muſſanti obciduo Luſi quis regna vetuſti

Sumeret

Sumeret, ac rerum trepidis, per gaudia vera
Solicitam exemit curam, peritura ne rapto
Cum genitore tuo, & decus amiſſura tiara,
Quorumdam quæ vota deus temeraria ſanxit,
Impiaq;, & flatu dedit adſportanda Boræo,
An fando manſura magis firmauerit olim,
Nec ſeriem euertat fatorum. oracula certè
Talia quum ſe ſe Orichio monſtrauit in agro
Innumeras acies contra certare paranti
Felici Alphonſo, dum regna hæc conderet olim
Ediderat. decus vnde trahunt inſignia veſtra.
Talia plagigero Chriſti Soteris alumno,
Atq; aliis reſerata piis. verum arbiter orbis
Seclorumq; pater, nunquam manifeſtius ipſum
Prodidit arcanum, quàm nunc, quum pendula nuper
Momento exiguo ſpes vndiq; noſtra labaret.
O pietas, regnum prope deſperantibus, almi
Ingentem noſtram Iouis indulgentia regem
Te dedit, ac talem dedit, vt ſi turba rediret
Cunctorum qui ſceptra manu tenuêre per orbem,
Et permittatur de cunctis optio, nullum
Optemus niſi te ſolum. nec ſcire laboro
An fuerit ſimilis. memores ne voluite faſtos.
Deſtitui exemplis lætor. tibi detrahit auſus
Te conferre, datur cui par ſimilis ve, negatur
Maximus. in parteis ſcindit conlatio ſummum.
Ille vel ille pius, prudens fuit ille vel ille,
Aut fortis, iuſti ve tenax, aut qualibet acri
Virtute ornatus. Quid ni? fateamur oportet:
Ac ideo ingrati ſuperis ne ſimus, & ipſos

Herôas memori fama vt meruêre colamus.
Sed te opifex rerum per publica vota petitum
Suppliciter, nobis quum contulit, omnia in vnum
Congeſsit, nempe vt donum ſciremus olympi.
Nam poſt bvſta tui vixdum cinefacta parentis,
Cui mors lethæo comitata ſopore nigrantem
Obtendit pallam, & pubis præuertit honorem,
Læta noui thalami ſpondam ſuffire cupreſſu
Funerea, Zygiæq; ſacrum interuertere diuæ,
Mirum ortum lacrymas inter, populiq; precantis
Lamenta, & liquidum rumpenteis æthera voces,
Pontificumq; ſacros ritus effataq; mæſto
Carmina ſingultu, ac fumanteis turis acerras
Vidimus, & patria veluti prodire fauilla.
Vt phœnica ferunt ortu Titanis eoo.
Vidimus & diuum ſimul adfulſiſſe patronum
Auguſtum faceret qui ex ſe tibi nomen, & intra
Cunarum lactisq; vices, manifeſta fauentis
Signa Dei, quuius nutu imperioq; tuendæ
Præſidibus genijs vitæ mandata puſilli
Sedulitas, & firma dati cuſtodia regni.
Quid memorem quanta pietate puertia creuit?
Quantaq; purpureo probitas coniuncta decori?
Quid memorem dia pro maieſtate ſacrorum
Impigra quo ſtudio meus ardeat? vtq; ſupremis
AEtatemq; fidemq; ſupra, conatibus inſtes,
Ne bruta impietas aliunde has repat in oras?
Cultricíq; Dei genti inſidietur, eunti
Priſco more viam, obliquis adgreſſa doloſè
Tramitibus? Peſtem hanc quum ſic puerilibus annis
Intente

ntente caueas, regniq; arcere labores
ngreſſu, quid non poſthac ſperabimus, aucto
obore, & incrementa animo capiente virili?
erge igitur pie rex, oſtenſaq; ſigna beati
mperij ſub te cœlo pandente futuri,
era reapſe proba, & ſumpto moderamine, de te
olicitis iam redde vicem, ſpemq; hactenus altam
rectamq; modo in curſum, quem Ianus inire
is tibi ſeptenus monuit, ne incide morando.
omina iam ſuperi quæ portendere, videri
era volunt. implere fidem tu poſceris. atq;
mbiguo procul implebis. non Cyrrha furorem
aticinum exagitat, mendax nec Apollo, nec Euan
udit Echionius vatem. præſagia mundo
e naſcente polus dedit indubitata. faceſſat
equior interpres. non palpum obtrudimus arte
landiloqua, nec amœna tuis aut ſubdola caſtis
uribus orſa damus. per me tibi dicit olympus,
Debitor officij quum ſis, age diua propago
nauiter illud obi. ſummo de vertice mundi
roſpectat te ſanctus auus, te lumine læto
ama ingens proauus, toto cum ſtemmate regum
yſiadum, trabea ac ſceptro gemmante decorum
t videat, iam dudum arcem ſuper adſtat Olyſsis,
Quam ſtudio effecit, tenuit dum regna, beatam,
Quam modo barbaricis ſublimius eſſe triumphis
ugendam te rege videt, ceditq; nepoti.
Me mea ſi curſum lentarint fata, deuſq;
orte ſenile tuos æuum protendat in actus,
uuerit Aoniam rurſum conſcendere rupem,

Iam pridem emeritum, & fonti, pedis alitis ictu
Gorgoneus quem rupit equus, procübere, vt hauſtu
Vberiore, tuo noſtrum os famuletur honori.
Sin verò tantum hoc, nullo exorata precatu
Inuideat mihi Parca decus, neq; cernere currus
Laurigeros, vitæ poterit pars vltima noſtræ,
Vos ego tum vates, Pimplæ quibus antra patebunt
Pieriæ, qui fronde comas cingêtis odora,
Compello, huc alacri memores incumbite mente.
Materiam dabit ipſa dies, ſemperq́; recentem
Interea dum te creſcente ſeneſco, tametſi
Languit ingenij vis, nec ſeruare tenorem
Vena exſucta poteſt, nunquam te maxime regum
Non loquar, extremo donec iam tempore, noctis
Filia, vocis iter duro mihi pollice frangat.

SEBASTIANO EXCELSO LVSITANIAE REGI, L. ANDR. Reſendius.

RESPONSIONEM ad epiſtolam quandam Bartholomæi Kebedij viri bene docti, qui inter aulę regiæ ſacerdotes, ſancto auo tuo aliquandiu inſeruierat, edere quum conſtituiſſem, quod regnorum tuorum nonnihil intereſſe putarem, quæſitis ab eo, & in cõtrouerſiam adductis rebus ſatisfacere, & iã cum typographo id agitarem, inſtiterunt cupidius apud me perquam multi, vt hendecaſyllabos maieſtati tuæ ante menſeis aliquot dicatos, ſimul ederem. Neq; enim popularis ſubditorum tuorum amor, & publica in te pietas æquo fert animo apud me vnum celari carmina, quibus pãgendis, non tam meo vnius functus eſſem officio, quam inſtinctu numinis viderer omnium geſſiſſe perſo-

 nam,

nam, omniumq́; vicem ſuppleſſe. Et ſanè perpulerunt facile nō inuitum. Acceſſit venerabilis patris Franciſci Forrerij Prædicatorij inſtituti prouincialis præfecti, cū voluntate auctoritas. A quo quū editionis permiſſionē peterē, vt ea carmina præmitterē, nō parū aculeatos ipſe quoq; iniecit ſtimulos. Faciat Deus, vt quemadmodum tui te in oculis geſtamus, ſic viciſſim tu Rempub. tuam ita geras, vt quem nunc non modo quaſi Regem cui fideles eſſe tenemur, ſed quaſi filium cariſſimum diligimus, poſthac vt patriæ verum parentem admiremur, atq; vt miraculo diuinitus datum, nobis certo certius perſuadeamus.

SE-

SEBASTIANO HVIVS NOMINIS PRIMO, LVSITANIAE REGI, AFRICO ATLANTICO, ÆTHIOPICO, Arabico, Perſico, Indico, Traprobanico, L. Andr. Reſendius. S. D. humillimè.

REGNI delicium, Sebaſtiane,
Regum floſcule, quotquot aut fuêre,
Aut ſunt, aut aliјs erunt in annis,
Rex diuinitus impetrate votis,
Et crebris date lacrymis tuorum,
Ac luce orte bona, boniq; diui
Luceſcente die auſpicate vitam,
Rex & Luſiadum tuorum ocelle,
Et ſpes vnica, quuius expetita
Regni vertitur in ſalute cardo,
Quiusq́; ingeniј indolem ſtupemus,
Et læti omine, gloriamur omnem
Perſuaſi patriæ beatitatem
Venturam duce te, ſtatumq́; rerum
Florentem, incolumemq́; publicarum.
Si quantum omnipotens tibi architectus
Almaq́; arbiter vniuerſitatis
Prona contulerit benignitate,

Expendas animo ſagaciore,
Sanè comperies in omne tempus
Te cœlo, ſuperisq́ debitorem.
Nam quum nos patriam in tui parentis
Fato præpropero, nimisq́ ſæuo,
Elatam gemeremus, & calenti
Nondum de tumulo reuerteremur,
Poſt non iuſta ſoluta iuſta, quumq́
Rerum ſuſpicio palam nouarum
Menteis iam prope perculiſſet iſtas,
Illas ambitioſius fouêret,
Optatum caput ortus extuliſti,
Cui contradita mox fuêre, cunas
Inter, ſceptra loco crepundiorum.
Hoc ceu munere numinis poteſtas
Lamentabile funus expiaret.
Adde his, quod tua partui propinquum
Dum geſtaret onus puella mater,
Nequaquam eſt ſita coniugem videre,
Leti ad finitimas foreis cubanti
Nullam iam medicina opem ferente.
Ne ſiquid graue contigiſſet, ipſa
Conſternatio fœtui nocêret,
Fallebantq́ diu anxiam miniſtræ
Falſa in gaudia vultibus coactis.
Perſonamq́ hilari, ægrimonia hauſta,
Rex ſumens auus, ad nurus itabat
Spe firmandum animum atq́ leniendum,
Fomentis quibus ipſe egebat, orbus
Poſt tot depoſitas ſubinde proles.

Quid

Quid reginam auiam loquar, medullis
Telum vulnificum intimis tegentem,
Aduerſus violentiam doloris
Compoſito potuiſſe & obſtinato
Vultu adſidere, ſciréq; expetenti
Dilectuſne valeret, adnuiſſe?
Verum ſenſit enim ſibi miſella
Dudum verba dari, pieq; acerbè
Celari interitus atrocitatem.
Et regum reuerentiæ obſequundans,
Adſcito quaſi ſenſuum ſtupore,
In venas reuocauerat dolorem,
Cui, nec vel gemitu, exitus daretur.
Sic intus miſeram exedente luctu,
Quum ſoluendi vteri adpetiſſet hora,
Obluctans duplici heinc & inde morbo,
Ac impar cruciatibus putata,
Conturbauit & aulam, & vrbem, & omneis.
Ergo ad numina comprecanda verſi,
Decreta ordine ſupplicatione,
A primis tenebris, profundum ad vſq;
Noctis concubium, igniumq; cœli
Summo à culmine demeationem,
Delubra omnia, præſtiteſq; diuos
Præſumptis adeunt petuntq; votis.
Nox funalibus eſt propulſa crebris,
Crebris pontificum choris petentum
Pacem de ſuperis benigniorem,
Reſponſantibus vſquequaq; turmis
Flentum ſupplicibus, reſultat æther.

Aduerſusq́ dei minacis iram
Pugnatum precibus. Stetit flagellum,
Expugnataq́ numinis voluntas.
Vix Thitonia currui iugaleis
Adfrænabat equos, leuata partu
Regina incolumi, puerperiq́
Ergo dedoluit parumper. ipſe
Formoſus ſimul, & ſimul verendus,
Ac iam tum roſeum exſerente vultum
Cum Pallantide conferendus ipſa
Prodiſti, ex vteroq́ prodeunti
Clarus martyrio Sebaſtianus
Ambas ſuppoſuit manus, meusq́
Certè hic, dixit, erit peculiaris,
E tot regibus ante qui fuerunt
Primus nomine de meo vocatus.
Firmauitq́ fidem tribus ſagittis,
Quas vt mnemoſynon ſui reliquit.
Quæ tunc gaudia? qui triumphus vrbis?
Quot templis merito ſacrati honores?
Quot pacalibus hoſtijs litatum?
Quot Diui impoſitæ arulis coronæ?
Quæ ſuffimina? quot ſoluta vota?
Iam ſolatiolo voluptuoſo
Hoc gaudebat auus, repenſa ducens
Turbæ funera filiorum ademptæ.
Nondum firma ſolo ſola imprimebas,
Vixq́ ad dimidiata verba blæſum
Os effingere, balbulus facete,
Cœptabas, & identidem ad papillas

Nutri-

Nutricisq; tener ſinum redibas,
Penſum lanificæ vltimum ſorores
Nentes regis aui, ſcidêre acuto
Scalpro ſtamina, ſubrutamq; pilam
Inniti cui ſueueramus, iſſe
Tandem præcipitem, graui ruina
Noſtra, vidimus, & facem nefaſtam
Sopitam inſidijs nigræ fauillæ,
Immitis Libitina ventilauit.
At Mens prouida quæ gubernat orbem,
Vere Iuppiter, haud adulter ille,
Sed qui nos alit, & iuuat, paterno
Pluſquam more, per omnia, omnibusq;
Interfuſus, & inſitus creatis,
Qui cuncta ante videt, regitq; fatum,
Momentis genitalibus tributum,
Quum te ad magna vocet, nec id latenti
Nutu, ſed quaſi prædicante cœlo,
Infantem, fragilem, inſciumq; rerum,
Te non deſeruit, manuquée ductat
Miri ſedulitate pædagogi.
Nam quum protinus ordines coiſſent,
Ad dextræ oſcula, gentis inſtituto,
Sacramentum animo ilicet lubente
Adcepêre tuum, tibi vniuerſi
Adfuſi, ac genibus palam minores.
Ipſe autem ſolio aureo locatus,
Auro conſpicuus, quid eſſet actum
Nec ſcibas, neq; dum ſinebat ætas.
Hæc ſi præſtius æſtimes, putésq;,

Vt ſint maxima, non minora duces
Quæ poſthac cupio auribus tenellis
Inſtillare tuis tuus poëta
Væ terræ, ſapiens Hebræus inquit,
Rex quuius puer eſt. quod aut puſilla
AEtas conſilio pari gerendis
Rebus deficitur, parumq; cautam
Harpyiæ vnguibus inuolant in aulam,
Aut fæx publica per licentioſa
Interregna ſibi viam patêre
Tunc exiſtimat ad cupiditates,
Et quum ſeditionibus iuuetur,
Cladem infert patriæ, & trahit ruinam.
Nobiſcum melius ſupernus egit
Rector, quando auiæ, ſimulq; magno
Tutela patruo data puſilli,
In leges populi tuas adacti,
Non ſolum ſine contumelioſi
Motus ſuſpicione continentur
In ſancti officio fidelitatis,
Exoptantq; diem vidêre lætum,
Quum te concilio celebriore
Et maioribus editum theatris,
Sacro carmine, cæremoniaq;,
Vnctum Pontifices inaugurabunt,
Ac gemmis radiantibus coronam
Imponent capiti, tibi adprecati
Et vitam, & ſapientiam auctiorem,
Verum & tempore tam periculoſo,
Exardentibus heinc & inde ſectis,

Nil de relligionibus nouarunt,
Nec cultum veterem æſtimant minoris.
At flamma volitante per propinqua,
Non adflarier, aut tumultuari,
Munus grande tibi datum exputato.
Et ſi reſpicias tuos ad annos,
Natales abiëre tres decemq;
Quinta ex in trieteride inchoata.
Verum tu tamen antegreſſus æuum,
Incanam grauitate moribusq;
Præfers aut mage præteris, ſenectam.
Vt felix liceat vocare regnum,
Sub te principe quamlibet puello.
Quæ cuncta attribui Deo neceſſe eſt.
Cui ſi gratus eris, piumq; mentis
Præſtes obſequium, eius vſq; & vſq;
Culturam ſtudio augeas perenni,
Ac diuos merito colas honore,
In primisq; tuum Sebaſtianum,
Si nullis aditum ſinas patêre
Quos exotica diſciplina fœdet,
Imo à finibus arceas tuorum,
Inq; oras procul heinc malas relèges,
Si non imperio premas atroci,
Sed miti moderere principatu
Deuotas animas tuæ ſaluti,
Si ſacro abſtineas, manusq; puras
Malis tollere, quam reas, ad ipſa
Puluinaria quum precatum adibis,
Et ſi ſtrenuus Africana bella

Iam nunc parturias, trucesq́ue tandem
Frænaris Numidas ſuperbienteis,
Quorum myriadas decem cecidit
Gens nuper tua. quum ſatis proteruo
Arcem præſidiumq́ue Mazagani
Obſedêre animo, & tremenda bella
Geſſerunt, animoſius ruentes.
Virtute egregia tamen repulſæ
Per certamina, tertiaq́ue parte
Multatæ, obſidium fuga leuarunt.
Horum ſi reprimas vagationes,
Pulſosq́ue interius, ſuper Nigritas,
Indicto ſubigas graui tributo,
Si quaquumq; plagæ patent eóa,
Quos nondum domuêre bella reges
Submittant tibi cernui tiaras.
Hæc ſi præſtiteris, vt auguramur,
Tum te cœlicolis parem beatis,
Et magno proauo beatiorem,
Heroas ſuper inclytum vetuſtos,
Quorum fama decus memor ſacrauit.
Quem nec de Semele in femur parentis
Tranſlatus, neq; Syrtici Tonantis
Mentitus geneſin, nec ille pulſor
Monſtrorum, Ioue quem ſatum vetuſtas,
Structis inſidijs toro pudico,
Alcmena genitrice, fabulatur,
Conlati æquiparent, nec adſequantur.
Et quem quotidie nouis triumphis
Adfectum, ac ſpolijs, adoreaq́ue,

Matura Deus aduocet ſenecta,
AEuis poſterioribus loquendum.

PHILIPPO, HISPANIARVM REGI MAXIMO.

L. ANDR. RESENDIVS *Luſitanus.*

FOrſitan arguerit quiſquã hoc, excelſe Philippe,
Quod pede me moduloq́; meo non metiar, auſus
Muſa inopi pulſare tui faſtigia ſumma
Culminis, ignotus tibi, nec de ſorte tuorum.
Si tamen expendas animo rem preſſius, atq;
Maternam gentem, & conſanguinitate propinquos
Luſiadum reges, iam non alienus habebor,
Quantumquumq; rudis vates, & acuminis exſors,
Nec terſo eloquio, numeris nec molliter inter
Seſe connexis. Quod non admitto grauate.
Non externum igitur, licet ignotum hactenus, audi,
Si nec inutiliter te compellaro, nec aureis
Non opportunis tibi nunc onerauero dictis.
Res à te geſtas praeclarè, & bella ſub Arcto
Continuata diu gelida, Galloſq; feroces
Fortiter, èq; tua retro ditione repulſos,
Belgarumq́ue graueis de relligione tumultus
Marte & conſilio exſtinctos, domitamq́ue ſuperbae
Perfidiam ſectae, punitaq; crimina digno

Supplicio, iuſtaq́ nefas mercede piatum
Et memini, & ſcelus mandabit fama futuris.
Sunt hæc magna quidē, ſed enim maiora ſuperſunt,
Quæ niſi perficias, minuiſſe videbere prima.
Treis ſi contentus bene digeſsiſſe poëta,
Inde remiſſo animo quartum dormitet ad actum,
Fautricis caueæ murmur, plauſumq́ theatri
Exſpectet fruſtra, fruſtra, Vos plaudite, cantor
Inculcet decies, non reſpondente corona.
Tu quoq́, cuiuis item vita eſt expoſta theatro
Non tantum Heſperiæ, ſed quà ſol vergit ad Auſtros,
Aduerſosq́ ſubit propiori luce triones,
Prodiſti in ſcenam. partes feliciter actæ
Sunt aliæ, extremam tandem modo poſtulat vſus.
Quantum armis actum eſt, tua quod ſapientia terris
Contulit, hoc vno, tibi quod nunc reſtat agendum,
Altius adcreſcit, contra, depletur omiſſo.
Ne te detineam, pacem connubia nobis
Gallica præſtiterant, duo nunc ampliſsima regna
Exſtinctis odijs, optata pace fruuntur.
Quid prodeſt, ſi regna domi impacata relinquas?
Impia poſteritas Maurorum, opulenta potentis
Granatæ, qui ſceptra diu tenuere, nefandam
Poſt cladem quam paſſa tua eſt Hiſpania quondam,
A proauo deuicta tuo, permiſſaq́ leni
Imperio ſibi habere domos, ſibi prædia & hortos
Fontibus inriguos, vitreo vel Singilis amne,
Perq́ ſalutiferos montius, poſuiſſe lauacro
Purificante, luem veterem iam credita, iamq́
Æquo iure pijs interſita ciuibus, arma

Cæpit,

Capit, & in montem ſignis fugitiua Niualem,
Qui, quondam Illiberis veſtigia proſpicit vrbis,
Extentis ſeceßit, vbi regemq́ creauit,
Celatumq́ nefas bello patefecit aperto.
Dißimulata diu ſanioſo ſtruma veneno
Diſrupta eſt tandem, fluit exitiabile virus,
Perniciemq́ tuis caſumq́ minatur Iberis.
Arma Philippe, cape arma, ſagis bombycina cedant,
Ad ſaga te res ipſa vocat. non ludicra bella
Eſſe putes. validæ aduerſum coiêre cohortes.
Exſpectáſne ſuis donec Mauruſia peſtis
Auxilio veniat? breue quæ vix amplius hora,
Traijciatq́ue fretum, Calpetanumq́ue per vmbram
Obcupet inſidijs litus? non Munda vacillet?
Non Malacitanum feriat trepidatio portum?
Num non exemplo ſimili turbabitur Accis?
An Baſtetanis ad res hinc anſa nouandas
Non dabitur? dubias nec ſpes Illurco fouebit?
Impelle t́ne parum tacita exſpectatio Murgin?
Ad portum Aſdrubalis num non cognatio Pœnos,
Conditor, & patrio dictum de nomine nomen,
Commoditasq́ loci non inuitare videntur?
Quin quæquumq́ mala de ſtirpe, vbiquumq́ ſuper-
Relliquiæ, veluti rediuiuo germine radix (ſunt
Non runcata ſatis pergit fruticare, ſaliuam
Ad veterem obſceni cultus, niſi ſedulus inſtes,
Et ferro obcurras, morbo ſerpente, redibunt.
Nam quod in officio, rebus non ante nouatis,
Hac manſere tenus, pietas ſimulata, metuſq́ue,
Cauſa fuit, non fixa bona ſententia mentis.

 Nunc,

Nunc, velut è ſpecula, euentum finemq́; tumultus
Montani opperiunt. ac te ſatagente quieſcent.
Deſide, ſeruitij rumpent retinacula ficti.
Eia age rumpe moras, intutaq; caſtra, nec vllo
Quam ſubdifficili adſcenſu, munimine ſepta,
Agminibus præcinge tuis, pluteosq́; iubeto
Vimineasq́; iugis pariter ſubmittere crateis.
Non equidem augurio fallor. terrebitur ipſo
Adſpectu, ſcelerisq́; ſui ſibi conſcia, vero
Impia turba metu, ſero cum rege Philippo
Rem ſciet eſſe ſibi. Nec te dubitauerit alto
Inſpiciente tuus cliuo ſubcedere miles.
Non obſtricta tuis iurando iure tenetur
Legibus, alterius modo Luſitania regnum.
Si tamen hinc paucas in ſupplementa cohortes
Adſcieris, iubeasq́; viros inſiſtere monti,
Non ijs obſtiterit vel formidata crepido,
Vel dorſi anguſtæ fauces. haſtilibus ibunt
Per latus infeſtis, & lubrica ſaxa pruinis
Concretis, ſcandent, vel ſi de monte reuulſa
Fragmina deuoluat, telorumq́; aëra turbet
Nimbo dira manus. tanta eſt fiducia genti.
Quum ſuper hæc, contra genus hoc fataliter olim
Inueterato odio, & genio impellente feratur.
Ergo alacris, nec plus quam caßide tectus aëna,
Atq; habili clypeo, nitetur ad ardua miles.
Quanto igitur pubes nunquam non fida tuorum,
In leges iurata tuas, iterataq; verba,
Promptius id faciet? dum per latera hiſpida montis
Conatu egregio, contempta morte ſubibit,

Præbebitq́; animi ſpectacula pulchra vigentis.
Ignorásne fidem per tot tibi bella probatam?
Ignoras gentis celebratum robur Iberæ?
Nec venit in mentem quantum tibi pareat orbis?
Quot populi extremis à Gadibus vſq; Pyrenen,
Signa ſequuturi tua ſunt, quum buccina pridem
Exacuet reſides animos? te Cantaber audax,
Te durus Vaſco, duplici te Celtiber ortu
Non ſegnis bellare manu, comitabitur. acreis
Vaccæos, clangente tuba, præſto eſſe videbis.
Armaq́; Memnonium expedient genus Aſtures. illis
Sponte ſua iunget Gallecia fortis alumnos
Vertere terga fuga indocileis. dabit impigra Vetto
Gens alacreis cuneos, neq; Carpetania deerit,
Turdulus vnà aderit celer, & pugnare parati
Bæticolæ. atq; alij. centum quibus adde dynaſtas,
Adde toparcharum numeroſo examine turbam.
Adde ſacros equites, generoſum robur, & vna
Pontificum albatas ſacro geſtamine turmas,
Vexillo praeunte crucis. tibi fauſta precati
Pontifices ipſi, tibi tot legionibus aucto,
Quas inter, volitans frater, cui nobile fecit
Auſtria cognomen, ductor fidiſsimus, ibit,
Poplitibus flexis Hiſpania ſupplicat, vno
Conſenſu, vt ſpreta de relligione ſacrorum,
Atq; eiurata pœnas de lege repoſcas.
Nomine rex Macedum quo tu adpellatus, Achaæ
Quum libertati inſidias longè ante pararet
Non intellectas, Cadmæa ſtirpe vocante,
Pollutam contra direptis Phocida Delphis,

Arma tulit, viridiq́; comas connectere lauro
Militibus, ceu pro violato numine vindex.
Imperat. Aonijs ſimul ac inſignia nota
Offenſi conſpecta Dei, dilapſa repente
Lymphato rea caſtra fugam fecêre pauore.
Si tantum potuit iuſti ſimulatio belli
Quod finxêre ſacrum, facti ſi conſcia turpis
Pectora relligio conterruit impia, noſtro
Quid ſperare decet bellum faciente Philippo
Iure ſacrum? nonne impietas confuſa timore
Torpebit? quum ſancta oculos perſtringet imago
Effigiesq́; Dei? quum totis vndiq; caſtris
Audiet vltorem Chriſtum clamore cieri?
Quum ſcelus admiſſum mens inrequieta reuoluet,
Quod ferrugineis Dirarum exercitus alis
Eumenidum, horrifico ſtridens ante ora ſonore,
Obijciet, ſtygiosq́; acuet per caſtra latratus?
Nec, fugitiua tibi ſi quis plus efferat æquo
Agmina, propterea quod deſperatio vireis
Addere conſuerit, certiq; obcumbere, gratis
Non vincantur, eo quidquam moueâre. puſillis
Dixerit hæc animis. Palmam ſine ſanguine magni
Quamuis optarint, non æquauêre cruentæ,
Bellona variante, duces. Tigrane fugato,
Millibus innumeris cæſis, inhonora putauit
Præmia ſe ſtragis tantæ Lucullus habere,
Quod ferrum aduerſus muliebreis pœne cateruas
Quæ tanquam lepores fugerent, ſtrinxiſſe puderet.
At decus eximium Romana potentia partum
Credidit eſſe ſibi, quum vix Hiſpania tandem

Faſci-

Faſcibus immixtas agnouit victa ſecureis.
Scilicet huc ſpectat mos, & non vana Seſoſtris
Niliaci ratio, ſoliti quum bella gerebat,
In molleis populos, opera leuiore ſubactos,
Ludere fœminei per ſigna probroſa pudendi,
Pyramidum interſculpta notis, meliore figura
Significante mareis animos, & robora gentis,
Quam per diſcrimen Martis viciſſe iuuaret.
Quanto igitur tibi nunc dubitatior alea belli
Fingitur inſtantis, tanto te inluſtrior æuo
Gloria victorem nullo interitura ſequetur.
Te Deus omniſator, pro quo pugnabis, olympo
Aſtrifero excipiet, celſaq́; in ſede coruſcum
Fernandos inter, bellatoremq́; parentem,
Inter & heroas magna virtute, locabit.
Te bona poſteritas mirabitur, atq; triumphum
Hunc, quoties lætum reuehet lux annua Solem,
Grata canet, vateſq́; tibi docta ora reſoluent.
Certè ego, ſi quid id eſt, quod me non ſpernit Apollo,
Nec mihi cortinamq́; Dei, tripodaſq́; mouenti
Surdus adeſſe negat, iam nunc Parnaſia totus
Per iuga mẽte feror, totumq́;, quod vngula præpes
Elicuit, flumen ſitio, vt te carmine digno
Proſequar. aut dabitur mihi ſi non tanta facultas,
Officium tamen omne ſuum non noſtra remittet
Calliope, ſtudioſa tui, quantumq́; valebit
Ingenio, quantum ore, nouos celebrare triumphos
Adparat, huncq́; tuis impendere rebus honorem.
Quas ſi fortè minus potis eſt æquare canendo,
Saltem iter ingreſſis, calcar melioribus addet.

AD SEBASTIANVM EXCELSVM LVSITANIAE REGEM EPIgramma.

QVæ ſublimipetas fruſtrata eſt ardea nuper
Accipitres iterum rex animoſe tuos,
Victa dedit pœnas hodie, neq; celſa volatu
Nubila præſidio iam fuit ipſe ſupra.
Vnguibus hamatis pectus laniata, deorſum
Cum clangore tuos corruit ante pedes.
Aucupij euentum rear hoc, caſumúe, futuri
An magis augurium? credo equidem augurium.
Præpetibus niſi nulla fides, his, bella gerenda
Credimus auſpicio ſignificata tuo.
Quæ mandata tuis ducibus ſi forte moratus
Aut ſemel, aut iterum barbarus hoſtis erit,
Aſtra licet iactet, quibus eueniſſe putetur
Iſthac vincendi quantula quumq; mora,
Non tamen eſt ſemper fortunam habiturus eandem
Quin cadat, ac ſubdat colla ſuperba iugo.
Id, tua quum ſuperis iam ſit victoria curæ,
Deiecta è cœlo præmonet ardeola.

L. AN-

L. ANDR. RE-SENDIVS, LVPO SCIN-TILLAE IVRIS CON-SVLTO. S.

PRiſca ſub extremum redeunt Lupe feſta
Decembrem, (fœta,
Saturno quondam, melius nunc virgine
Atq; Deo in terras ſe demittente beata.
Quam pote quiſq; lareis ornat ſtructuq́; focisq;.
Huc carosq́; ſuos bonus aduocat, huc & amicos,
Audet & à rigidis animum ſeducere curis.
Tu quoq; quantum vis vidui ſolatia lecti
Reſpuis, & caræ ſuſpiras coniugis vmbram,
Non nihil à ſolito parcis minuisq́; rigore
Sæuaq́; clamoſi nec te modo iurgia laſſant
Diuexantq́; fori, nec peruigilare clienti
Cogeris ante iubar qui limina pulſat eoum.
Quin potius lignis, quæ vos puto cocta vocatis,
Incenſis, miſces ſancta cum matre, ſecundo
Quæ ſe connubio nunquam eſt perſuaſa iugari,
Conloquium, & dapibus quas mūditer ipſa parauit
Officioſa ſoror, mitiq; liquore Lyæi
Otia læta teris: tum te lepidum atque lubentem
Parte facis magna, & blandis conuictibus aptum.
Atq; vbi gnatorum blæſum te cinxerit agmen,
Tu reſidens medius, quid garriat ille, vel illa
Diſceptator eris, diſcordantumq́; puſillas
Compones liteis, paruisq́; quiritibus ingens
Romule iura dabis. Vel vbi iam ludicra pones

Imperia, à doctis oblectamenta Camenis
Docta petes, linguaq́ſua cantabis Homerum
Delicias me teſte tuas. ſic ipſe beatus
Intra ſepta domus, Lupe Saturnalia ducis.
Gratulor, & veniant poſthac felicius opto.
At mea longè aliter verſant modo fata ſorores
Ludere tormentis ſolitæ naſcentis ab æuo,
Et crucibus gaudere meis. Cœnacula mitto
Leni fota pyra, mitto pictosq́ tapetas,
Mitto penu, aut cenſu quæ diuitiore parantur,
Atq́ vaporatas tuccetis pinguibus offas.
Sit fortuna mihi minus inuidioſa, minusq́
Ambitioſa fames. Ne nunc licuiſſe meorum
Cum grege non magno mundos ſuffire penateis?
Nec noſtro libare lari? men' lintre Tagana
Sub Ioue nunc lente noctem toleraſſe meantem?
Inq́ breui tranſtro niueis alſiſſe pruinis?
Me modo quum geminam longè Sol reſpicit vrſam,
AEgocerosq́ pigro conſtrictus ab aëre ſæuit,
Explicat algentis necdum ſinuamina caudæ,
Ire redire vias? nec torpida membra tepore
Poſſe mouere, niſi mulam exoneraro ſubinde?
Et pedes ire parans, nunc per vitreata labaſcam
Terga ſoli, nunc ſe glacie ſoluente luteſcam?
Sic ereptaui cliuum lapidoſe ſuperbum
Anſidiane tuum, ſic per ſine ſole moleſtos
Anfractus Tapiæ tuos vergente ſenecta
AEger anhelaui, templi dum rite ſacerdos
Iura mei repeto, mihi vi, mihi fraude, malisq́
Artibus interuerſa, nefas. Nec plectitur audax

Illud

Illud adhuc facinus, leges & credimus vllas?
Vlla poteſtatum maieſtas fingitur eſſe?
I, pete reſtitui per vim deiectus. opemq́;
Principis implora, totum auguſtale libellis
Conquate ſupplicibus, defer mandata ſenatus,
Ad genua inflatu prætoribus adcide, gnauo
Sternere cauſidico, ſcribis numerare memento,
Teſtibus inuigila, adcenſis munuſcula mitte,
Redde ſatellitibus loculis ſua præmia fuſis,
Acta tibi res eſt. Heu conclamata nefando
Terra latrocinio, heu regni deformis imago.
Quo mihi iuſtitiæ legumq́ue vmbratile nomen?
Quôue magiſtratus per mille vocabula longo
Ordine lictorum circum ſtipariet, inde
Biſſenos faſces, hinc oſtentare ſecureis,
Si ſcelera impunita manent? ſi præſide legum
Conniuente datur noxis audacia maior?
Si qui in peſtiferum caput anquiſiſſe iubetur,
Innuit ille reo, fuge. ſi te indagine quæram
Hac, hac ipſe late, memor euaſiſſe periclum
Non leue, diſſimulet quum te vidiſſe poteſtas
Lippa tibi, ingratum non præteritura futurum.
Dic ſodes, titulo dic perfectiſſime præſes,
Quæ tibi ſortito obuenit prouincia, pacto
Hoccine pacanda eſt? itan' expurganda malorum
Sorde hominum? Rides dudum Lupe verba procellã
Fundentem aërijs, & litora ſurda vocantem.
Mi tamen in ſancto ſuperat ſpes vna ſenatu,
Præcipuè quoniam de re cognoſcit Areius
Integer & flecti per dona ferreus. Ille

Iudice non ibit noſter ſpoliator inultus,
Seroq́; ſacrilegum, vel pœna luenda ſequetur.
Cætera ſi quæras, vt ſubſtentamus, vt iſtam
Perferimus brumam, certe connitimur ægrum
Hinc ſtabilire animum, ne quo fortuna reflatu
Arguat aſperior mollem, aut ſapiente minorem.
Scilicet hoc nomen, neque diſſimulanter, amamus.
Hinc mærorem adimunt, & curant corpus amici,
Dum breuis obtigerit ceſſatio, dumqúe ſubire
Pagorum veteri gurguſtia ſubdita culmo
Cauſa minus cogit, datur & vitare tabernas
Cauponum immundas, ad quarum nomina noſtrum
Nauſeat ingenium, menſasq́; refutat orexis.
Quæ ſi conditio mihi ſit diuturna, nec vllum
Præſidium ſupereſt in legibus, atque patrono
Te tali defenſa cadat bona cauſa, quis vrbeis
Aut hominum cœtus perſuaſerit eſſe colendos?
Præſtiterit multo in ſolas ſecedere terras,
Arbutaqúe, & glandes iterum adfectare caducas,
Siluiuagas interq́; feras habitare, nocenteis
Læſurasq́; minus. Nam ſi nulla inde daretur
Re potiore frui, vel commoditate, ſat illud
Atque operæ ſane pretium non vile putarem,
Quod neque rancidulis hircum ructantis apellæ
Vocibus ad ſtomachum bilemq́; mouêrer amaram,
Nec mihi pygmæi facies inhoneſta gigantis
Conſpicienda foret. nec putida verba ferenda
Vix meliore ſono, quam quem cantherius edit
E paſtu abductus, quoties nox roſcida cogit
Non bene confectam per cluneis pedere gramen.

L. ANDR. RESENDIVS, LVPO SCINTILLAE IVRIS consulto.

EST Lupe quur vita pigeat minus, & minus aui
Me pudeat noſtri, nõdum virtute ſepulta.
Nam licet interitũ de morum ſtrage minetur,
Qui pridem omnino poſſunt periiſſe videri,
Non effœta tamen genitrix natura putanda
Eſt adeo, vt partu ceu debilitata frequenti
Gignere deſierit. ſed adhuc veſtigia quædam
Mundi interlucent non adſpernanda recentis,
Rara, & apud raros, prædenſa vt ſæpe tenébris
Nocte micant victis pluuiis ex nubibus ignes.
De reliquis taceo ablatis virtutibus orbi.
Nam neque nunc ſatyrã ſcribo, neq; carmina fruſtra
Diſperdam, nigro vitia inſectantia felle.
Illud agam potius, quo me gaudere profeſſus
Ante fui, veteris quoniam ſimulacra ſuperſunt
Virtutis, noſtro quamuis rariſsima ſeclo.
Quod prope deſertum eſt, ac pœne receſsit ab vſu
Numen amicitiæ magnum & venerabile quondam,
Quam prius infectũ eſt aurum ære, ſecundaq; vena
Duruit in ferrum, & ſimilis producta propago,
Non ſemel indolui, ſimul indignatus amicos
Vtilitate peti, non de virtute parari.

Hac ne parte queat noſtra infamarier ætas
Tu Lupe docte facis, qui quum ſint omnia paßim
Cæco plena dolo, ſimulatáq; fictaq;, vulgo
Nunc huc, nunc illuc, pro re variantia in horas,
Virtutem ipſe colis, priſcæq; exempla reducis
Sedulo amicitiæ. quod quum in me ſatíq; ſuperq́ue
Experiar, quanto tibi ſim deuinctus amore
Spero equidem in ſeros manabit fama nepotes.
Qualis in Antoni' fueris modo funere mallem
Dicere, ſi fando non inferiora dolore
Suppeterent mihi verba, vado nec lingua nataret.
Cuiuis enim mentem non perculit ille ſenator
Interpres legum, quo nec præſtantior olim
Scæuola Serbidius, grauior neque Caius ipſe,
Nec melior clarum cui gens dedit Vlpia nomen,
Sic nec opinato medijs exſtinctus in annis?
Curia quando parem depleta munus in vrna
Adleget, aut ſimili ſubſellia celſa prementur?
Quando alium poſthac pudibunda modeſtia ciuem
Vndique limatis ornabit moribus æque?
At neque ſollicitum quia te ægrotatio amici
Pallentemq́ue metu miſerè verſabat, & æger
AEgroto adſiſtens connitebare iacentem
Erigere adloquijs, ideo veriq; boniq;
Expleſti numeros. hæc ſigna fatemur amoris,
Sed tranſlatitia, & pariter communia, rebus
Alterius de morte ſuis metuentibus, vnde
Emolumenta putant ſibi mox peritura. ſed illum
Quod tam ſincere donec Lupe vixit amaſti,
Commoda nulla ſequens, nec ſpe fucatus hiante,

Verum animi ingenua quod libertate colebas,
Vnanimi vnanimis multum vtebaris, & vna
Conſilia & curas coniungebatis vterque,
Atque ea ter denos coniunctio creuit in annos.
Elati feretrum nuper quod ponè ſequutus,
Tu genitor, tu frater eras, tu denique mater
Cunctorumq́; vices peragens, humentia nobis
Lumina cogebas fletu vberiore madere,
Et quod maiorem moriens Antonius à te
Partem animæ ſecum abſtulerit, quod mortuus in te
Viuit adhuc, viuetq́; , tibi dum vita manebit,
Id merito admiror, laus hæc tua magna, tuumq́;
Tempus in omne decus, iucundaq́ue noſtra voluptas
Hinc oritur. valeant grandi celebrata cothurno
Nomina Pirithous Theſeusq́;. valebit Oreſtes
Cum Pylade, & ſi quos vatum fauor euehit vltra
Quam par ad ſuperos. Antonius & Lupus inter
Inluſtreis meliore nota ſcribantur amicos.
At mihi, qui vobis fueram modo tertius, & quem
Sponte tua ambiſti, meritóne ſecusne, videbis
Ipſe, ſed ambiſti, magnum pietatis honeſtæ
Adcreuiſſe puta cumulum, quem forte negabam
Surgere poſſe magis. quare pergamus, & iſtum
Inuitis fatis virtuti habeamus honorem.
De me hoc polliceor, tecum mihi viuere dulce
Tecum dulce mori. ſin ſeiungemur vtrimq́;
Ac te vaſta foro moles retinebit Olyßis,
Scallabin aut potius rupta meditare catena,
Mêque Bonæ Vallis mea villula, fonsq́; perennis
Suſcipient reducem, quo vel mihi bina remoto

Mil-

Millia ab vrbe mea liceat prouoluere chartas
Interpellantum ſine turba, aut condere verſus,
Seu vitire, noua ſiue inſitione domare
Arbuſtum infelix ad non ſua poma ferenda.
Denique quos tractus, ad quas procul ibimus vrbeis,
Ipſe ferere ſimul mecum, ſimul ipſe manebo
Quo fueris tu cumque loci. non clauditur vno
Anguſtata loco dilectio vera, per ampla
Interualla, animi concordia iungit amantes.

L. ANDR. RE-
SENDIVS, PETRE-
IO SANCTIO.

SI mihi tam vario fluctet mens deuia
ſenſu,
Vt nihil, aut multum, vel fata, vel
aſtra vererer, (bantem
Non erat in partē valida ratione la-
alterutram firmaſſe parum, pectúsue ſub vna
Cogere lege vagum, ſiue hæc, ſiue illa probaret.
Nunc, tua muſa potens, tua me facundia Petrei
Non modo ad alterutrum, quod niteris ipſe, reducit,
Verum etiam per vtrumque rapit, quo diſsita longè,
mo infeſta ſibi, ſecum pugnantia, credam.
Nam tua quum ſtupidus demiror carmina, melle
nlita Muſæo, fatum quibus adſeris, omni
Contempta id ratione probo, tribuoq; malignis
ideribus patimur quæcumq; incommoda vitæ.
Quum rurſum expendo tua carmina, quæq; malorū
xempla adduxti, qui nunc pleriſq; videntur
iuere felices, certè vel honoribus aucti,
Vel magnas emerſi ad opes de ſordibus imis,
ocraticum moueant ſtomachum, bilemq; ciebunt,
Hæc ego quum expendo, nec fata, nec aſtra putare
ſſe aliquid, nec poſſe, libet. quin omnia caſu
ortuitoq; geri, niſi relligione mouerer
œne mihi mendax Epicuri ſuaſerit error.
iue etenim connexus ineuitabilis inter

Se ſe cauſarum, fatum eſt, cui prouida ſummi
Mens rectoris adeſt, dignis contingere digna
Debuerant. ſiue eſt aſtrorum adfectio tantum,
Inter vtroſq; nihil certè differre decebat,
Vt quemque exciperent horis genitalibus aſtra.
Nam quæ ſit tam læua boni mens numinis, aut quæ
Factio tam peruerſa poli, vt coniuret in vnos
Quos apud omne poli ſine numine degitur æuum?
Quare ego nêue Iouem, nêue aſtra expertia culpæ
Arguerim, adducor potius fatum omne negare,
Quæque ſub ætherei contingunt fornice templi
Improuiſa geri, ſaltem neglecta, putare.
Sed quia nos alio maieſtas numinis vrget,
Nil ſanè fieri quod non prouiderit ante,
Quam fieretque prius longè, mens dia, fatemur.
Et rerum ſeriem primo quas nexuit æuo
Non ego ſolicitus Petrei vexabo, nec illum
Quur ditet, me non ditet, iam quærere pergam.
Quamquam perfacile eſt, nec enim de vate petendum
Tireſia, nouiſſe mali quibus artibus vſi
Rem faciant. ecqueis ſeſe rationibus aulæ
Inſinuent. id ſi dubites, ſic adcipe. mêque
Tireſiam eſſe puta. caue ais arcana mouere.
Nam nec apertum hominem, nec apertos triſtia mores
Tempora noſtra probant. quibus, vt nil durius addã,
Tetra per omne genus regnat ſimulatio. quamuis
Nocte olidum vexes ſcortum, totumque lupanar
Inceſtes, ſi luce deos & templa fatiges,

Atria per, rigida ſi de virtute loquaris,
Pallia demittas, triſtemq́ue á fronte cucullum,
Quur erit Hippolytus te caſtior? omne ſalacis
Abſtulerit caudæ vitium ſanctiſsima lingua.
Quuiusq́ue arbitrio quam ſi moderere, licebit
Ipſe tuo viuas tibi, quem liberrima bilis
Moribus infenſum fictis facit eſſe, periclum
Fortè creet commota grauis, nec naribus apta,
Nec ſtomachi Camarina tui. bene conſulis hercle,
Et rectè. idq́ue ſat eſt, quod planè intelligis ipſe
Quos caſſos virtute vides opuleſcere, nullis
Artibus ingenuis, nulla probitate, nec vllis
Adniſos meritis, verum ratione pudenda
Perueniſſe ad opes vt ſi tibi Iuppiter aiat,
Adcipe tantundem, decies imo adcipe plura,
Et fac quod faciunt, iubeas procul ire cinædum
In coruosq́ue, crucemque Iouem, faciemq́ue monentis
Conſputes, medio protenſo turpiter vngue.
Ad fatum redeo. & fatum tibi credere Petrei
Poſſe aliquid, multúq́ue libet. nec quē aſtra maligna
Naſcentem oppreſsere, negem plerumque ſolere
Moribus, ingenio, facie, re, denique fama
Læua adflictari, tamen, vt nonnulla voluntas
Libera vel mutet, vigilans vel corrigat. vnum
Scire ex te cupio, quur tu mea fata ſiniſtra
Dixeris. anne ideo quod non ſum magnus in aula,
Sed ſpretus iaceo? curſum fortaſſe peregit
Noſtra ſuum fortuna, duûm poſt funera regum,
Ignea quos virtus cœleſtibus addidit, ipſis
Poſt merita, ante diem nobis. quibus otia raptis

Emeritus non grata tero, donandus eiſdem
Nempe ſuperſtitibus rude iam meliore. tametſi
Spem fruſtratam animo tam non toleramus iniquo,
Vt cupiamus adhuc iterum preſſare ſuperbo
Libera colla iugo. præſertim quum neq; deſit
Qualiſcumq; mihi victus quæſitus honeſte,
Nec Pollentino de vellere pænula. namque
Nil opus eſt Canuſina mihi textrina laboret.
Tu tamen, atque alij ſimiles tibi, fertis acerbe.
In re quod tenui modo ſim, deſpectus ab aula,
In qua prima terant vmbræ ſubſellia viles.
Dic quæſo, mala fata mea hæc tu reris, an aula
Peßima fata, malo ſeſe dedentis abuſu
Ludibrióque premi? dicam fortaſſe ſuperbe,
Sed tam ſubmißè nullo me tempore geßi,
Tam ſenſi abiecte de me, quin plura putarem
Regibus auratis bona me præſtare fideli
Poſſe miniſterio, mihi quam largirier ipſos
Pro libertate erepta, poſt leuia canis
Tempora deciduus, adcerſitamq; ſenectam.
Nam quid præter opes, varieq; iocantis inanem
Fortunæ ſtrepitum tribuent? quo nulla voluptas
Sit vitæ ſincera meæ, titubantis ad omnem
Inuidiæ motum, ſuſpectaq; dona timentis.
Quæ contra me poſſe illis dare glorier, audi.
Aut ego conſilijs fidis operaúe, iuuabo
Nutantem Priamum, facienda, cauenda, monebo,
Aut Anchiſiadæ Troia comes ibo ruente,
Scurrantum inſidias retegam, moderabor Iuli

Inge-

Ingenium tenerum, tenerum os, linguamq́ polibo.
Denique heris præſtabo meis, quod præſtitit olim
Siue Maro Auguſto, ſeu libertinus amico
Tuſco equiti Flaccus. confer nunc vtraq́, meq́
Fatali opprobrio natum melioribus aſtris
Exime, quantum vis durum vocet aula poëtam.
An me Rufinum pinguem, elumbemq́ Batillum
Eſſe Petrei malles, quorum ſtomacharis & ægro
Fers animo, paſſim relegi, paſſimq́ probari
Carmina, verborum grauius fœtentia merdis?
Indignêre minus, ſi mente reuolueris æqua
Pana cicuticinem calamis ſtridentibus olim
Deliacæ latum ante lyræ, non iudice Tmolo,
Sed ſtolidi ſermone Midæ, quem barbara canna
Deliniit magis artificii quam pollice nerui
Molliter increpiti, neruosq́ mouentia plectra.
Si mea deſpiciunt docti, ſi carmina pango
Quæ ſua non mallent Rufinus, & ipſe Batillus,
Talia ſi mea ſunt reliqua, vt conlata, pudore
Auctorem adficiant, geneſi me crede grauari.
Sed non obſcurum eſt, per quos, quibus vndique nobis
Molibus oppoſitis via præcludatur ad aulam,
Quamq́ palatini, ne cognoſcamur, aperte
Vulturij ſatagant, religata hinc inde phalange.
Quumq́ opere id tanto caueant, quid apertius? vllis
Teſtibus vtendum potioribus eſſe putabis?
Adſpice nunc contra, quam ſim felicibus ortus
Sideribus. quum me tenuis fortuna parentum,
Et mediocre genus, nec paupertate notandum,

Sed neque diuitijs tumidum, ſecreuerit imis,
Non tamen æquarit ſupremis, more recepto,
Multi me reges, multi nouêre dynaſtæ,
Multorum conuiua fui, dextrasq́ tremendas
Non trepidante manu tetigi, ſubmiſſaq́ue ſorti
Culmina celſa humili ſtipui, adpellatus amice.
Quin neque tam noſtri eſt nos auerſata voluntas
Cæſaris, vt non ſæpè animo rogitare benigno
Ex ijs qui norunt, ſoleat, ſi ceſſibus iſtis
Ecquid agam? vt viuam? chartis num plurima mandem?
Expende vlterius, liceat mihi vera profari,
Num quis Luſiadum ſcriptis ſit notior alter,
Siue per Italiam ſeu qua Germania vaſtos
Funditur in populos, triplici vel Gallia regno.
Atque vt ne patrijs excedam à finibus exſul,
Vt Duriôque Tagôq́ meo contentus, Anâque
Eſſe velim, de quo vel opinio latius errat?
Longius it nomen? celebris vel fama vagatur
Procurata parum, nullamq́ extorta per artem?
Quiuis amicitiam plures cupiuntúe, petuntúe,
Doctorum è numero? ſed ne ambitioſius, atque
Amplius extollar, mea quam natura, meæque
Hactenus exactæ vitæ modus exigit, illud
Prætereaq́ nihil dicam. Quod diligis ipſe,
Quod laudas; nec habes poſt ditia dona potentum
Hæc licet à duro tibi carmina miſſa poëta,
Et tecum ſentit frater quod Sanctius vna,
Albius vna etiam, vir quo non natus Ibera

In

In terra melior, nec amari dignior alter,
Id facio tanti, magnorum vt fata nec vnquam
Prætulerim regum, nec ſidera diuitiorum
Ex æquem noſtris, pariter niſi noſtra coirent.
Quod ſi decidenda mihi, aut deplenda fuerunt
Fata, vel admixtu diuerſi ſideris vllo,
Vel quia non tulerint ita conſatalia, meq́ue
Conditione vetant fieri omni ex parte beatum,
Mercurij leuis hora mei quum parte iuuetur
Dexteriore Iouis, patiar Iouialia cuncta
Conſenſiſſe minus, minus adfulſiſſe. tametſi
Vt breuiter dicam, modo ne mihi vita pudori
Sit mea, vel triſti Saturni exercear aſtro,
Vel grauis Ægoceros, vel agat me Scorpius atrox.
Pauper ero felix. nam quem ſpoliaris honeſtis
Artibus, Attalicis Lydas ſuper addere gazas
Vt queat, hunc Anyti reus infelicibus addit.
Ergo malos quamvis quavis dominentur in aula,
Quam potes inuidia exonera. peioreq́ue natum
Te fato meque eſſe, caue ratione magiſtra
Credere perſuaſus, nec nos prægreßibus vllis
Cauſarum, æternisúe putes tam nequiter vnquam
Nexibus vrgeri, vt noſtram mutare velimus
Paupertatem opibus horum. quos Iuppiter ortu
Si reſpexit, eat: decies reſpexerit inquam,
Dum virtute vacent. ſine qua, Venerisq́ue Iouisq́ue
Nil moror aſtra, animi non depellentia morbos.
Quæ noſtrum vſque adeò firmat ſententia pectus,
Vt ſi per Samij deliramenta ſophiſtæ
Informas alias, & quæuis corpora poſſem

Arbitrio migrare meo, tum iuſtius illud
Optarem, potius fieri porcusúe, canisúe,
Ignauusúe aſinus, ſeu deniq; muſca, culexúe.
Quam diues non more probo nec legibus æquis,
Sed de fraude potens. quem ſi ſolertia nequam
Conſpicuum vulgo faciat, tantumq́; ſecundum
A ſuperis, tamen interius furiale flagellum
Sentiat, & tacite ſcelerum carpatur erynni.

Eboræ, nonis Maij.
M. D. XLII.

L. ANDR. RESENDII LVSITANI EPISTOLAE HISTORICAE.

L. ANDR. RESENDIVS, Ioanni Vaſæo viro doctiſs. S. De AERA Hiſpanorum.

CIrciter Cal. Maias, Vaſæe, litteras tuas adcepi, datas Nonis Februarij Salmanticæ. Adcepi autem Conimbricæ quo me Regia auctoritas, ita enim blandiri mihi malo, quam vim adpellare, tranſtulerat, hoc eſt, ab honeſto, & quieto otio, in negotium turbulentiſsimum, à muſæo in piſtrinum, vbi ſine vlla intermiſsione defatigationũ eſt molendum. Nec ſatis ſcio quid conquerar, neque quid non conquerar, niſi quod hoc, quicquid eſt, irato meo genio mihi contigiſſe certo ego ſcio. Non igitur vacauit, immo ne nunc quidem vacat, poſtulationi tuæ adcuratius paulò reſpondere, vti amico amicum par erat, tamen nonnulla ex parte ſatisfaciam tibi, cui equidẽ ſemper ex omni, pro tua in me beneuolentia, ſtudui

ſatisfacere, ſcito me de *AEra* nihilo plus cogniti, nihilo plus comperti habere nunc, quam habuerim tunc, cum, de ea re præſens mecum egiſti. Neque ego de initio eius loquor. Nam ſatis manifeſtè adparet, incepiſſe eo tempore, quo ex partitione Triumuirali vtraque Heſperia Octauio ceſsit, poſt annos quatuor quàm eſt interfectus C. Cæſar. Loquor autem de origine tantum vocabuli, vnde videlicet *AEra* nominetur, quæúe nominis eius cauſa fuerit. Nam quod alij ab *AEre* dando, id eſt, à cenſu, qui Auguſti indictione ſoluebatur, *AEram* nominatam arbitrantur, nõ admodum probo. Multo etiam minus, quod alij ab *hero,* id eſt, *domino heram,* dici volunt, quaſi *dominationem.* Commentum autem Geneſij Sepuluedæ, quo ex compendio ſcriptionis A. E R. A. Cæſ. id eſt, *annus erat Auguſti Cæſaris,* feciſſe imperitos *AEram* Cæſaris, nobis nititur perſuadere, fateor, non ſine admiratione, propter hominis eruditionem, legi: libenter enim ab illo quærerem, cum litterarum illarũ compendium exiſtimet ſcribis tantum fuiſſe cognitũ, quaſi eſſet ſimile illi Hebræorũ elementorum arcano quod apud ipſos *Cabala,* nominatur, aut Hieroglyphicis notis, quibus vetus AEgyptiorum obducta implicataq́ue erat ſapientia, quarum miniſteria, quum ſolis eſſent cognita ſacerdotibus, à patribus adcepta

cepta quaſi per manus poſteris proderétur, an magis compendiariam iſtam formulam etiam in vulgus emanaſſe arbitretur. Huic parti ſi, vt doctum facere æquum eſt, adſentiatur: reſpondeat, quonam tempore Hiſpanos autumet in tantam animi, vt ita loquar ſupinitatem deueniſſe, ſtantibus necadhuc in Hiſpania Romanis rebus, ac vigente Imperio, an poſteaquam conlabi ad Gothorũ irruptioné cœpere? florentibus rebus id fieri nunquam potuit, cum latina lingua multum non Romani modo, qui in Hiſpania erant, ſed ipſi etiam Hiſpani vterentur. Ad hæc, cum Hiſpania primum in prouincias duas, hoc eſt, citeriorem, & vlteriorem, deinde in tres, Tarraconenſem, Bæticã, & Luſitaniam eſſet diuiſa, tum deinceps, propter magnitudiné diuiſa triſariam, Tarraconenſi, Gallecia facta ſit quarta, Carthaginenſis verò quinta, vt ſcribit ad Valentinianũ Sextus Rufus, nec ibi finis, ſed diuiſa quoq; Luſitania, ſexta numero cœperit eſſe Vettonia. Atque hæ omnes prouinciæ, ſiue conſulibus, ſiue procoſſ. ſiue prætoribus, ſiue proprętoribus, ſiue præſidibus, ſiue legatis regerentur: præterea ſcribis, legiſtis, tabularijs, tabellionibus, hominibus vel Romanis, vel certè Romanæ linguæ peritis, plenæ eſſent etiam vſque ad tempora Maiorani Cæſaris, qui regnare cœpit circiter annũ ſeruatoris

noſtri CCCC. LXXII. conſentaneum profecto nõ eſt, ignoraſſe eos vim harũ litterarum A.ER. A. ſi autem, poſtquam in Hiſpanias Gothi inuaſerunt, id accidiſſe dicat, rurſus quærerem, ſubito ne id, an paulatim potius? ſubito ac repente exſtinctam fuiſſe notitiam illorum verborum, quibus tam frequenter in tabulis vterentur, perſuaderi ego nõ poſſum, niſi me doceat Geneſius, lethargo fuiſſe tũ ſimul correptos Hiſpanos omneis. Paulatim euenit, inquiet. en rurſus eodem luto, in eadem hæremus ſalebra, vt nimis ſanè videatur eſſe mirum, vix centum annorũ interuallo, in tantũ rem obſoleuiſſe, vt etiam ad Leandrũ illum, ac adeò Iſidorum, multæ tum eruditionis, tum diligentia hominem, vulgatiſsimus quatuor illarũ intellectus minimè perueniret: vt concilia vetuſtiſsima, nempe Bracarenſe primũ, AEra DCX. & Hiſpalenſe prius, Aera. DCXXVIII. celebrata prætermittamus, vt prætermitta mus etiam & veteres in ſaxis inſcriptione æra. DX. & DXX. & DL. factas, hoc eſt, ſu Anaſtaſio, & maiore Iuſtiniano. ſed quid quod ſub Arcadio, & Honorio circa annun nati ſeruatoris CCCC. integris etiam dum aut certè minima ex parte adciſis in Hiſpa nia rebus, Diuus Fauſtus Regienſis in Galli Epiſcopus, ſcriptor ſatis luculentus, æræ vt tur vocabulo? Quuius verba priore de Spir

tu ſa

tu ſancto libro, ita habent. *Sacer autem numerus diximus, quia trecenti in æra ſiue ſupputatione, ſignum crucis: decem & octo verò, Ieſu adorandū nomen oſtendunt.* Quibus ego verbis partim, partim etiam ipſa ratione adducor, vt credam, neq; ab *AEre* dando vocatum, *AEram* vt putauit Iſidorus, neq; ab *hero heram* vt ſomniant nonnulli, ſed ſimpliciter à nota numeri quod æra, ſit nota vel ſupputatio vt Fauſtus interpretatur. Ad quam rationem Alphonſus Hiſpaniarum rex ſuam temporum ſupputationem *AEram* adpellarit. ſi quis autem roget, ſatis ne id latinè? reſpódebo Nonij Marcelli verbis, *AEra,* inquit, *numeri nota. Lucillius lib. 29. Hac eſt ratio peruerſa, AEra ſumma & ſubducta improbe.* Igitur ab initio, ratio hæc numerandi tempora, ab vſque Auguſto cœpta, *AEra* nominata eſt. Neque mouere quemquam debet, eius vocabuli vſum apud probatos auctores minime inueniri.

Multa renaſcentur, quæ iam cecidêre, cadentq́;
Quæ nunc ſunt in honore vocabula ſi volet vſus,
Quem penes arbitrium eſt, & vis, & norma loquendi.

Ait Horatius. Meus, Vaſæe, huc inclinat animus, ſi cui aliud placuerit ſuo fruatur iudicio.

L. AN-

L. ANDR. RESENDII, PRO COLONIA PACENSI, AD IOANNEM VASAEVM VIrum doctiſsiſsimum, Epiſtola.

CAſu ac fortuito adcidit Vaſæe, vt quum eſſem in mea bibliotheca, audirem in vicinia quendã de Salmantica loquentem. Quare aperta feneſtra, vbi compellaui hominem, reſpondit publicum ſe ſcholaſticorum iſthic eſſe tabellarium. Intromiſſum percunctatus ſum, ecquid literarum à Vaſæo ad me. Ad me quidem ille nihil, multum ad multos. Meretur fortè hoc diuturnũ ſilentium meum, ſingularis certè amor & beneuolentia erga te, non meretur. Sed eſto, quamquam multi mihi ad excuſationem ceſſationis erant regreſſus, par pari relatum ſit. Nam querulam & expoſtulatricẽ amicitiam, homo minimè moroſus, neque vnquam geſsi, neq; eos iudicio meo comprobaui, qui dum perſuaſione quadam falſa contemni ſe putant, moleſtas faciunt amicitias. Tria ſunt in præſentia, de quib. potiſsimè ſcribendum ad te duxi. Primum facio pergrauatè. Non quod nolim factum, volo enim & cupio, ſi quiſ-

quiſquam alius, ſed quod in litteris ad te de tuis laudibus, & meo more orationi moderari cogor, & verecundiæ tuæ habere rationem. Eoq́; factum eſt, vt de editis chronicorum libris diligentiſsimè à te ſcriptis, amicorum tuorum mea vnius ſeriſsima fuerit gratulatio. Sit illa quantumlibet ſera, certè qui ſecum reputarit quem locum, quem numerum, in ijs libris ego obtineam, quàm ſæpè honorificentiſsimè adpeller, ſiue id grato & beneuolenti erga me feceris animo, ſeu candore tibi ab natura inſito, nam exacto iudicio tuo, aut merito meo, dicere, ſuperbum exiſtimo, ſed quoquo id modo ſit, qui ſecum hæc reputarit, intelliget, de libris his, omnibus qui in hoc præſtando officio moram & cunctationem meam præuerterunt, me tacitum, quum prius tum libentius eſſe gratulatum. Sed ego videor illorum obliuiſci, quæ paulò ante dixeram. Quare ad reliqua duo, quæ tibi, vt ſpero, aliquantò graiora ſunt futura. Alterum eſt, de epiſtola mea tumultuaria opera ad te ſcripta, quam tu me neque conſulto neq; probante, inter tua edendam curaſti. Eam poſteaquam ad te miſi, quum per otium retractaſſem, & Martino Aſpilcuetæ Nauarro, doctorum academiæ Conimbricenſis facile & abſque controuerſia principi, oſtendiſſem, atque ille qua monendo, qua auctoritatem ſuam inter-

interponendo, vrgeret vt ederem, quod in rem ſtudioſorum eſſe exiſtimaret, durum & inexpugnabilem me præſtiti. Sero nunc non geſſi tali viro moris me pœnitet. Nam ſi publicanda erat, quanto retractatiorem multisque locis refectam in publicum exire præſtitiſſet? Tamen quando neque præteritum mutari, neque quod factum ſit fieri infectum poteſt, det illa prior celeritatis ſuæ pœnas poſterior hæc, quam modo mitto, in eius ſubcedat locum, ſine vlla iam extemporali gratia, cum aliqua etiam elaboratę diligentiæ nota. Alterum, quę tertia mihi ſcribendi cauſa fuit, ex tuis libris adcepi. Nam vbi de Pacenſi vrbe agis, quam ego eam eſſe, quæ nunc in Luſitania Bexa nuncupatur, & pridem ſcriptis editis, & ſermone ſemper adfirmauerim, quuius tamẽ flaminium, poſt inlatam à Pœnis ei vrbi cladem, Badiozam trãſlatum ſit, manente priore Pacenſis pontificatus titulo, narras tu iſta quidẽ, ſed Ioannis Geneſij Sepuluedæ, quem honoris cauſa nominatum velim, opinionem adducis etiam, qua ille meum de Pacẽſi colonia teſtimonium, apud te videtur feciſſe dubium, ac controuerſum. Eam modo rem, in ſtudioſorum rerum antiquarum, & Pacenſis coloniæ gratiam, diſceptandam ſuſcepi. Ponam ergo ipſa met tua verba, ex Geneſij, vt ais, admonitione. (*Alij epiſcopum Pacenſem ab ipſo ſtatim*

ſtatim initio dictum adfirmant, à Pace Auguſta, vrbe & colonia Romanorum, Anæ fluuio adpoſita. Nam Pax Auguſta, Maurorum corruptione, in Baxaugús, deinde in Badaxós, degenerauit. Quæ vrbs quamquam ex parte Bæticæ adpoſita eſt Anæ fluuio, tamen quia Luſitaniæ iuriſdictioni contributa erat à Romanis, idcirco ab eis inter Luſitanas cenſebatur. Quæ ratio eadem eſt Metallinenſis coloniæ. Horum me admonuit Ioannes Geneſius Sepulueda.) Omnium primum, Vaſæe, illud nobis conſtituendum eſt, coloniam Pacenſem vrbem eſſe Luſitaniæ. Id perſpicuum nobis faciet: vel iuriſconſultus Paulus, ff. *de cenſibus*, l. *In Lyſitania Pacenſes & Emeritenſes iuris Italici ſunt*, vel Plinius lib. 4. cap. altero & vigeſimo ſicut vulgo circumfertur. *Iulÿ* autem cognominis, meminit Ptolemæus, in Luſitaniæ deſcriptione. Κατέχουσι δὲ τὰ μὲν περὶ τὸ ἱερὸν ἀκρωτήριον, τουρδητανοί, ἐν οἷς, αἱ ἐν τῇ λουσιτανίᾳ πόλεις μετόγειοι, παξ ἰουλία, ἰουλία, μυρτιλίς, τὰ δ᾽ ἐνδοτέρω τούτων, Κελτικοί. Turdetanos, qui circum Sacrũ promontorium habitant, noſtra ætas Punica voce *Algarbios* adpellat. Celtici, ij ſunt, qui interius vlteriorem Anæ fluminis ripã incolunt, ad vrbem vſq; Heluas, quæ ipſo etiam nomine Gallicã præ ſe fert originẽ, ex Heluis Celtarũ Narbonenſis prouinciæ populis. Celticos autem à Celtis deriuari, vt à Gallis Gallicos & ſimilia, notius & vulgatius eſt, quam vt

admo-

admonēdum videatur. Sita ergo eſt Pax Iulia in medijs Turdetanorum Celticorumque confinijs, Iuliæ Myrtili, quam *Mertulam* vulgo dicimus, vicina. Eſſe autem ea quæ modo Bexa dicatur, probari poteſt, tum à longitudine latitudineque à Ptolemæo deſcripta, tum quod ab ea Turdetanus ager incipit, tum etiam à Myrtilis vicinitate, quæ, præterquam quod à Ptolemæo oſtenſa eſt, ex Antonini præterea itinerario deprehēditur. Sic enim ille. *Ab Eſuri, per compendium, Pacem Iuliam.* M. P. *plus minus* LXXVI. *ſic Myrtilin,* M. P. XL. *Pacem Iuliam,* M. P. XXXVI. Qui numerus optime conuenit cum noſtra nouem leucarum computatione, qua leucæ vni, quatuor milia paſſuum adſignamus. *Eſuris* verò, vt id quoque non omittamus, oppidum eſt in Bætica ad Marianos pertinens montes, nequaquam æuo noſtro ignobile, quod, deformato paulatim nomine, dici cœpit *Exeriz*, deinde *Xeriz*, Badiozæ vrbi attributum, à qua vix quindecim paſſuum milibus abeſt, vt hoc ipſo, Badioza Pax eſſe Iulia non poſsit. Confirmatur etiam quod adſerimus, compluribus in ea vrbe monumentis Romanorum, ipſum Pacis Iuliæ nomen oſtentantibus, vt in fragmento hoc quod eſt in muro, beſſalibus inſcalpto literis.

RIAE PONT.
FLAM. PACIS IVLIAE

Et in hoc quod eſt in gradibus ſummi templi.

PAX. IVL
Q. PETRON

Ibi quoque cippus integer eſt, Aurelio Commodo dicatus, in quo non ſolum *Pacis Iuliæ* nomen eſt, verum etiam coloniæ. Is ita habet.

L. AELIO. AVRELIO
COMMODO
IMP. CAES. AELI. HA
DRIANI ANTONI
NI. AVG. PII. P. P. FILIO
COL. PAX. IVLIA
D D

Q. PETRONIO MATERNO
G. IVLIO. IVLIANO
II VIR

Facit ad eam quoque rem annalium libellus ille quem tibi aliquoties oſtendi, ſine dubio ante annos tercentum ſcriptus, in quo hæc ad verbum leguntur. *AEra.* M. CC. *Pridie calend. Decẽbris, in nocte ſancti Andreæ, ciuitas*

Paca, id eſt Begia, ab hominibus regis Portugaliæ domini Alfonſi, videlicet Fernãdo Gonſalui, & quibuſdam alijs plebais militibus, noctu inuaditur, & viriliter capitur, & à Chriſtianis poſsidetur. Iuuat non mediocriter noſtram hanc rationem Raſes Maurus, qui Marrochiorum tyranno imperatori vocato, tũc oppreſſa Punicis armis Hiſpania, Cordubæ regnanti, de rebus & vrbibus Hiſpaniæ librum compoſuit. Quuius libri à me in ſcholijs in Vincentium noſtrum mentio eſt facta. Is Raſes quũ de Bexa loquitur, *terminus*, inquit, *Bexenſis altera ex parte Emeritenſi termino iungitur, altera Scallabitano.* Terminus quem barbarus iſte Raſes dicit, non agri, territorij ve intelligẽdus eſt, ſed iuriſdictionis. Nã quum in treis iuridicos conuentus diuiſa eſſet Luſitania, *Emeritenſem, Pacenſem, & Scallabitanum,* colligitur Bexæ conuentum fuiſſe Pacenſem, & Bexam Pacenſem vrbem. Et quoniam Geneſius argumentum etiam ſumit ex deprauatione nominis *Pacis Auguſtæ* in *Baxaugús* & *Badaxós*, imitabor & ego illum, reddamque rationem corrupti nominis. Neq; deterrebor, ſi ea res parum inluſtrem faciat orationem, modo ei de qua agitur non parum adferat lucis. Ingenito oris vitio Mauri nonnullas noſtras literas nequaquã recte pronunciant, ſed eas vel in mutuo inter ſe cognatas, vt Hiſpani quoque ſolent, vel in ſibi

fami-

familiareis commutant. Eſt illis litera Xim, quã pingui admodum & vaſto ſono ita proferunt, vt ſtridorem feruẽtis ſartaginis, prę-cipuè vbi inter frigendum ſalſum quidpiam inijcias, referre videantur. Ea litera noſtrum. S. fere reddunt. Heinc fluuius *Singylis*, abijt in *Xinil*, *Sucro*, in *Xucar*, *Sætabis*, in *Xatibam*, *Menteſa*, ſiue *Mentiſſa*, vt eſt apud Liuium, in *Mentixam & Montixam*. Illa quoque litera noſtrum. c. ſequentibus e, vel, i, ſolent efferre, vt pro, ce, ci, xe, xi, pronuncient, ſicut etiam ex hac contagione vidi noſtrorum nonnullos, qui lenem illam doctiorum Italorum prolationem perperam æmulati, pro *Cicerone*, *Xixeronem* dicerent, & pro, *Feci*, *Fexi*. Redeamus ad Pœnos. Literam. p. plerumque transferunt in cognatam illi. b. Et ne diutius in his moremur, de induſtria, quum hæc ſcriberem, Pœnum adoleſcentem iuſsi Luſitanam hanc orationem pronũciare. *Sennor, perdone me voſſa mercee*. Hanc ille ita reddidit. *Xenior berdone me voxa merxee*. Et pro *Pater noſter*, dicebat *Bader noxter*. Tandem quo caſurum ſit tantum ineptiarum, aduerte. Pacenſem vrbem ſolebant antiqui, nunc addito cognomine, *Pacem Iuliam* dicere, nunc remoto, *Pacem* tantum, ſicut *Bracarum Auguſtam*, vel tantum *Bracaram*; *Emeritam Auguſtam*, vel tantum *Emeritam*. Mauri itaque, pro *Pace*,

mutatis literis, *Baxe* dixerunt, inde vocalibus tranſpoſitis, *Bexa*. Iam dudum arbitror, ex inſidijs auſcultas, vt meũ intercipias ſermonem, deſtruasque hoc totum, quod molitus ſum, & dicas controuerſiam de *Pace Iulia* non eſſe, quam Geneſius Luſitaniæ vrbẽ eſſe, non neget, ſed de colonia Auguſta Pacenſi Anæ fluuio adpoſita, quæ licet ex Bæticæ parte ſita ſit, adſcripta tamen eſſet Luſitaniæ, quemadmodum & colonia Metallinenſis. De Pace Auguſta, ſtatim. Fingamus tamen interim eſſe *Badiozã*. Sed quum, Strabone excepto, qui Luſitaniæ Auſtrale latus amne Tago determinat, reliqui omnes qui Geographica ſcripsêre, vtramque prouinciam Ana fluuio diſcerni tradiderint, neque vrbem ex Ciſananis aliquam, in Tranſananam prouinciam, aut contra in illam ex his contributã meminerit, vnde id probat Geneſius? A Metallinenſi colonia, quæ in eadẽ Anæ ripa ſita eſt, quæ ad Bæticam ſpectat, & tamen inter quinq; Luſitaniæ colonias numeratur? Non ne? Coniectura igitur adauguratur, non autem valida quapiam ratione coarguit. Sed hanc ego coniecturam nõ tam leuiſsimam, quã vaniſsimam eſſe, iam oſtendero Adij ante aliquot annos, celeberrimũ illud religioſiſsimumq; tota Hiſpania Virginis Dei matris ad *Aquas Lupias* delubrum: Vnde votis quæ ſuſceperam, rîte perſolutis, quum

qúum redirem, veſtigandæ antiquitatis cauſa Metallinenſe oppidum deueni. Sumptiſque indidem qui commonſtrarent, quum cernerem ſitum eſſe oppidum ex parte Bæticæ, magnopere admirabar, hæſitabamque eſſetne ea Metallinenſis olim colonia. Inde conſcenſa arce, ſubiectum agrum circumſpiciens, aduerti longo limite depreſſum locum in ſpeciem ſicci aluei, ad Auſtrale ipſius oppidi latus. Super qua re rogati commonſtratores, reſponderunt, vbi paulùm excreuiſſet amnis, redundantia illac etiam meare. Eueſtigio ſubijt animum illud Horatij noſtri,

Curſum mutauit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius.

Idque quum apud me pro non ambiguo iam eſſet, non audebam tamen adſeuerare, donec è re nata ſententiam eam corroboraui. Ex eodem enim latere, à medio arcis colle ad imam planiciem, brachium duplici muro, ac opere fornicato, ductũ olim, nunc ruderibus pœne obrutum, inueni, per quod ij qui in arce eſſent, tecti & inuiſi aquarentur. Manifeſtum indicium illa parte fluxione perenni antiquitus iuiſſe fluuium, oppidumque ipſum re vera in prouincia fuiſſe Luſitania, quod nunc mutatione fluenti, Bæticæ parua quædam eſt adceſsio. Vidéſne iam non tantum labaſſe, verum corruiſſe

etiam Geneſij rationē, ſubrutoq́ firmamento quod tamquā validiſsimū ad adprobationē ille adſumpſerat, *Badiozam* attributā Luſitaniæ, quemadmodū & Metallinenſem coloniam? Pacē iā Auguſtā adgrediamur, & apud quē auctorē, quaúe in terra ſita fuerit, conſideremus. *Pacis Auguſtæ* nomē apud vnū Strabonē, & quidē corrupte, legitur. Quuius verba, vt vulgo in latinā linguā cōuerſa circumferuntur, adponā. Ita enim de Tarteſſo. *Verū regionis felicitate, manſuetudine, ſimul & vrbanitate, adcedit proxime ad Turdetanos & Gallos, propter vicinitatē cognationemq́, vt teſtis eſt Polybius. Cæterū illis minor. Vt plurimum enim* vicatim *habitant, & viuunt. Nā Turdetani, præſertim qui circa Bætim loca tenent, in Romanos penitus ritus transformati ſunt, nec propriæ memoriā linguæ ſeruant amplius, plurimiq́ Latini facti, ſecum adcolas adcepêre Romanos. Itaq́ parū abeſt, quin vniuerſi Romani ſint. Et nunc habitatæ vrbes, & in Gallia Pezauguſta, & alia in Turdulis Auguſta* Emerita, *& in Celtiberis Cæſarea Auguſta, & aliæ coloniæ quædam, permutatos dictarū ciuitatū ritus demonſtrant.* Heic iuuemus potius quā reprehendamus interpretes, qui tamquā aliud agentes, ita Celticos qui Anā adcolūt, Gallos, & eorū regionē Galliā adpellant, quaſi nō de Hiſpania, ſed de Gallia ipſa Strabo ea ſcribens loqueretur. Et quod maioris videtur eſſe negligentiæ, Strabo ita ſcripſit. ϗ τὸ ἥμερον, ϗ τὸ

πολι-

πολιτικὸν, συνηκολούθησε τοῖς τουρδιτανοῖς, καὶ τοῖς κελτικοῖς. id eſt, *& manſuetudine ac ciuilitate correſpōdent Turditanis & Celticis.* Item. ὅιτε νῦν συνῳκισμέναι πόλεις, ἥτε ἐν τοῖς κελτικοῖς πεζαυγοῦσα. ſiue vt legendū magis arbitror, παξαυγοῦστα. id eſt, *Et nūc coactæ ſiue coadunatæ ex pluribus ciuitates* (id enim ſignificat græca dictio συνῳκισμέναι.) *in Celticis quidem Pax Auguſta.* Nec excuſari poterit interpres, quod ſupra legatur ità ὁ δὲ ἄνας πρὸς νότον ἐπιστρέφει τὴν μεσοποταμίαν ἀφορίζων, ἣν κελτοὶ νέμονται τὸ πλέον. Id eſt. *Atqui Anas, ſeſe in Auſtrū conuertit, interamnā regionē illā diſterminans, quā Galli maiori ex parte poßident.* Nā ſine dubio legendū eſſe κελτικοὶ, id eſt *Celtici,* nō κελτοὶ, id eſt *Galli,* adparet ex ijs quę de Artabris circa Nerium incolentibus, paulo poſt ſcribit. περιοικοῦσι δὲ αὐτὴν κελτικοὶ, συγγεννεῖς τῶν ἐπὶ τῷ ἄνᾳ. Id eſt, *circum habitāt eam Celtici, conſanguinei,* aut ſi ad verbum vertendum eſt, *congeneres eorū qui ad Anam ſunt.* Quum audis Celticos ad Nerium, eorum eſſe cōſanguineos qui ad Anā ſunt, nónne clarū eſt, & hos & illos Celticos vocari, nō Gallos aut Celtas, tametſi & Celtici Gallica gens ſit, & à Celtis profecta? Scio Gallos omneis, id quod etiam Strabo libro quarto ſcriptū reliquit, ſiue propter Celtarū claritatem, ſiue propter Maſſilienſem vſum cœpiſſe à Græcis vocari *Celtas,* vel potius *Celtos,* qua forma multū vſus eſt Polybius, &

nonnunquam Strabo, quamquam Celtæ tertia tantum ſit Galliæ pars, Cæſari, & reliquis Latinis ſcriptoribus, & ipſimet Straboni. Sed tamen conferendis ambobus, quæ citaui locis, potuiſſet interpres admoneri. Quod non carpendi, ſed rei oſtendẽdę cauſa dictum ſit. Vera igitur ac germana verborum Strabonis interpretatio erat, *In Celticis quidem, Pax Auguſta.* Aiebat ergo Strabo Tarteſsios manſuetudine & ciuili viuẽdi ratione accedere proximè ad Turdetanos, hoc eſt, ad veros Bæticos, & ad Celticos Anæ adcolas, quos ſupra ex Ptolemæo Luſitaniæ eſſe populos eſt oſtenſum, ad illos, propter vicinitatem, ad hos, propter cognationem, quin & propter vicinitatem. Neque enim multũ inter ſe diſtant, ſed inter Celticos & Tarteſsios ſoli Turdetani Bætici interiecti medijque ſunt. Et quidem vitæ humanioris cauſam ijs populis fuiſſe Romanorum conſuetudinem, à quibus & linguam, & mores & ciuilem viuendi in vrbibus rationem ac modum adcepiſſent. Ob eam quoque cauſam, ſpreta priſtina vicorum habitatione, vrbeis iam frequenteis coli, in Celticis quidem Pacem Auguſtam, in Turdulis verò Emeritam Auguſtam, & in Celtiberis Auguſtam Cæſaream. Hos autem, quos diximus, Celticos etiam Straboni eſſe, liquet ex ipſius verbis, quæ antea retulimus.

Nam

Nam vbi continentem ad Sacrum promontorium, inter Anam Tagumque deſcribit, ὁ δ' ἄνας, πρὸς νότον ἐπιστραφεὶς, τὴν μεσοποταμίαν ἀφορίζων, ἣν κελτοὶ νέμονται τὸ πλέον, καὶ τῶν λυσιτανῶν τινες ἐκ τῆς περαίας τοῦ τάγου μετοικισθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων, id eſt, *Atqui Anas ſeſe in Auſtrum cõuertit, interamnam regionem illam diſterminans, quam Celtæ,* (vel vt ego legendum puto, Celtici) *maiori ex parte poſſident, & Luſitanorum nonnulli, ex vlteriori Tagi regione in coloniam traducti à Romanis.* Audis heic Luſitanos deductos in coloniam à Romanis ad Celtas, ſiue potius ad Celticos, illeic audiſti in iiſdẽ Celticis eſſe Pacem Auguſtam. Obſcurúmne etiam eſt coloniam hãc pacem Auguſtam eſſe? Quod ſi colonia Pax Auguſta in Celticis eſt, Celtici verò Luſitaniæ populi, vtique & pax Auguſta Luſitaniæ ciuitas. Ad hæc, Straboni *Pax Auguſta* Luſitanorum colonia, in Celticis eſt, Ptolemęo *Pax Iulia* Turdetanorum Luſitanorum vrbs in confinio Celticorum Luſitanorum ponitur; ex vetere inſcriptione *Pax Iulia* colonia eſſe oſtenditur, Plinio autem quinque tantum coloniæ in Luſitania numerantur, Emeritenſis, Metallinenſis, Pacẽſis, Norbenſis, Scallabitana, Nónne id cõficitur, eandem eſſe Pacem Auguſtam & Pacem Iuliam? Vel oſtendat Geneſius duas in Celticis colonias, alteram Pacem Auguſtam, Pacem Iuliam alteram. Ne-

que verò quemquam moueat, quod Ptole-
mæus & Plinius, etiam in ea Bęticę parte quę
à Bæte ad Anam eſt, & proprie Bæturia ad-
pellatur, ponunt Celticos, ad Hiſpalenſem
conuētum pertinenteis, quemadmodum &
Turdulos, qui iura Cordubam peterent.
Nam aiente Plinio Celticos hos aduenisse in
Bæticam *à Celticis ex* Luſitania (ſic enim le-
gendum, non *à Celtiberis*) perſpicuum eſt,
Celticos Luſitanos & vetuſtiores, & fama
fuiſſe maioris, parenteiſque non modo Cel-
ticorum Bæticorum, quorum nulla eſt apud
Strabonem mentio, neque alibi, neque qui
de Bæturia parte Bæticæ, ab ipſo Bæte ad
Anam tendēte dixit, τοιαύτη δὲ καὶ ἡ βαιτουρία
ξηρὰ ἔχουσα πεδία τὰ παρήκοντα τῷ ἄνα, veru
etiam eorū Celticorū, qui Neriū promonto-
rium ad Artabros tenuêre. Strabo vero qui
Turdetaniā Bæti fluuio mediā diuidi, Ana
terminari ad Septentrionē & obcasū, deinde
ab Ana ad Sacrum promontoriū Celticos &
Luſitanorū pleroſq; habitare tradiderit, Pa-
cem autem Auguſtā in Celticis cōlocet, du-
bium non eſt, intellexiſſe eū Celticos Luſita-
nos, non Bæticos, quorum ipſe non memi-
nit. Præterea, quum Strabonis Pax Auguſta
adeo inluſtris fuerit, vt vna cum Emerita
Auguſta, & Auguſta Cæſarea in argumen-
tum Hiſpanæ illo tempore manſuetudinis
& vitæ politioris, propter Romanorū con-
ſue

ſuetudinem, ab eo inducatur, ſi hæc Pax Iulia noſtra non eſt, colonia & iuridicus conuentus, in Celticis poſita, vt Strabo ait, inter Celticos & Turdetanos Luſitanos, vt Ptolemæus, quam dicemus eſſe alteram? In Celticis Bæticis vnam quampiam, dicet Geneſius. Vt hoc ratione aliqua niti videatur, duo illi oſtendenda neceſſario erunt. Alterum, Badiozam quam ipſe Pacem Auguſtam eſſe vult, in Celticis Bæticis eſſe ſitam. At hoc non euincet, quum potius in Turdulis Bæticis eſſe multo ſit probabilius. Nam Celtici Bætici qui Bæturiæ partem Luſitaniæ prætenſam ab Anæ oſtio quinque tantum ciuitatibus Ptolemæo, aliquanto pluribus Plinio adcolebant, non tam late patebant quam Celtici Luſitani. Turduli verò Bætici Luſitaniam Tarraconenſemque attingentes, erat gens ampliſsima, multarumque ciuitatum, quarum erat Corduba metropolis, quam in Turdulis eſſe Ptolemæus teſtatur, vt merito Plinius hoſce Turdulos iura Cordubam petere dixerit. Eôque factum mihi videtur, vt Emerita ab his Turdulis ſolo amne Ana intercedente diuiſa, in ijſdem Turdulis eſſe Straboni dicta ſit. Atqui Badioza quam non amplius quam triginta paſſuum milibus diſtet ab Emerita, quur magis Celticis, quum Turdulis, Hiſpalenſi conuentui potius quam Cordubenſi adſcri-

adſcribatur, huic propinquior, ab illo re
motior? Diſcriminet arbitrio ſuo harũ dua
rum gentium terminos Geneſius, & Badio
zam, quam Pacem Auguſtam eſſe conten
dit, referat ad Celticos, petam iam alterum
illud è duobus quæ oſtendenda ab illo eſſ
dicebam, nempe vt auctorem proferat, qu
liquido Pacem Auguſtam in Celticis Bætu
riæ conlocet, quorum vti ſuperius eſt oſten
ſum Strabo non meminit. Nam Ptolemæo
Celticorum Bæticorum vrbes hæ tantum
nominãtur. βαιτικῶν κελτικῶν, ἀρουκι. ἀρουν
δα, κούργια, ἀκεινιπτῶ, ὄυαμα. Plinius quoqu
Celticorum Bæticorum recenſens oppida
quos ex Celticis Luſitanis aduenisſe manife
ſtum ait, ſacris, lingua, oppidorumque vo
cabulis, quæ tamen cognominibus in Bętic
diſtinguerentur, nullam omnino Pacis Au
guſtę mentionem fecit. Oblitus vterque eſt
inquiet. Egregium verò Geographum vtrũ
que, peruerſeque diligentem, qui quum in
ignobilibus oppidis recenſendis operam
prope dicam luſerint, nobiliſsimam colo
niam prætermisêre. Atqui non ita eſt. Se
nobilis illa Strabonis *Pax Auguſta* in Celtici
poſita, *Pax Iulia* Ptolemæi, ac Plinij eſt, in
Celticis quidem iuxta Strabonem poſita, in
ter Celticos verò ac Turdetanos Luſitano
iuxta Ptolemæum, quoniam tractum hun
ab Ana ad promõtorium ſacrum, quem to
tum

rum à Celticis poſsideri & Luſitanorũ pleriſque ab vlteriori Tagi regione eò traductis Strabo dixit, hic alter minutius expoſuit, Celticis Strabonis bifariam in Celticos ac Turdetanos diuiſis. Quod ſi interroges, ſi vna eademque eſt, quur ergo ab Strabone cognominatur *Auguſta*, quæ ab alijs *Iulia*? interrogabo ego ſimiliter, Gaditana vrbs, quur & *Auguſta, & Iulia Gaditana* adpellaretur, cõfirmante id Plinio in fine libri quarti. Cognominis enim vel huius vel illius rationem, cauſamúe niſi diuinando, in tanta rerum antiquarum obſcuritate, nos reddere non valemus. Sed ſi diuinationi locus vllus eſt, cauſa quur *Pax Iulia* vocaretur adſignari poteſt, quod Iulio res in Luſitania gerente, hæc Luſitaniæ regio inter Anam ac Tagum, quam *interamnam* ideo Strabo vocat, domita ac pacata auſpicijs illius fuerit. In cuius ſignum quum ex Tranſtaganis Luſitanis eo traductis vrbem conſtituerit (nam à Iulio ſe conditos Pacenſes ipſi fatentur, & vetus fama obtinuit, cui Raſes etiam Maurus atteſtatur) boũ capita ex marmore pleriſque locis interſperſit, quæ adhuc extant, Pacemque à ſe Iuliam adpellauit. Non tamẽ protinus nouæ vrbi coloniæ Romanæ ius, aut iuridici conuentus dignitatem tribuit, quum nondum rerum omnino potiretur. Ad quam forte ſub Auguſto prouecta, Iulij

cog-

cognomen in Auguſti mutauit, quod tamen diu non retinuerit, quum prius in gratiam conditoris inualuiſſet. Verum hæc diuinantes. Nobis ſatis eſt, ſi maneat incolume illud, quod conlatis inter ſe ſcriptoribus confeceramus, eandem eſſe *Paçem Iuliam*, & *Paçem Auguſtam*, Luſitaniæ vrbem, & iuridic conuentus coloniam.

Reliqua eſt parua quædam perleuisque obiectio, quî factum ergo ſit, vt *Badiocenſi* epiſcopus multos iam annos *Pacenſis* ſibi titulum induerit. Sed in hac propellenda longe admodum minus laborandum nobis eſt cognita etiam vulgo, poſt funeſtam illam Hiſpanis rebus inlatam à Pœnis cladem, ſacerdotiorum mutatione. Nam vrbes priu claræ, vt quæq; vel maiorē plagā adceperūt vel ægrius reualuerunt, ita priſtinum ſuum decus aut recuperarūt ſerius, aut penitus am ſerunt. In nonnullarum locū alibi ſuffecta aliæ. Vbi nūc Emeritę Auguſtę Luſitanię to tius metropolitana quondam ἐπισκοπή? Qu multos annos Bracara Auguſta Callęcię me tropolis, quum ſemel peſſum iſſet, obtrit iacuit? Granata innobile quondam oppid Iliberitanæ Diœceſeos, quū de interitu ſua metropolis, per Maurorū tēpora, ad immē ſas creuiſſet opes, & molem hanc hodiernā tandem à *Vernando* rege non vno tātum no mine *maximo*, feliciter victa, & Chriſtiani

initia

initiata ſacris,in adcretionem,&, ſi mihi per Ciceronianos liceat ita loqui,auctariũ nobilitatis, pontificiam dignitatem adcepit, & quidem inluſtriorem quam olim habuiſſet *Iliberis*. Menteſa, in parum frequentis pagi redacta eſt formam, & pontificatus honorem habet Geena, ſiue, vt ipſi malunt, Gyena. Neq; fortunatior fuit Oſſonoba, ſpoliata ſacerdotio,quod etiam Siluenſibus nouæ mutationis rumore indies conglaciat. Sed harum trium, tranſlatis alio dignitatibus, etiam tituli interiêre. Sunt etiam quæ tranſlato pontificali iure, apud nouum poſſeſſorem ſolum nominis ſui titulum retinuerint, quaſi quum ſolebant venditores non nequam,in ijs quę mancipio darent, rutis cæſis recipiendis ſibi cauêre, aut quemadmodum ſecit Mænius, qui in venditis ædibus ſaltem columnam vnde ſpectaret, excepit. Ad iſtum modum, tranſlata Compoſtellam epiſcopali ſede, quæ Iriæ Flauiæ ante fuerat, nihilo tamen ſecius epiſcopus Irienſis eátenus adpellatus eſt, quoad metropoli conſtituta, etiam is titulus obſoleuit, ſicut à nobis explicatum eſt, quum de tranſlatione corporis apoſtoli Iacobi ageremus.Sic etiam Igæditanorum eccleſia tranſlata in vrbem Gardiam, veterem adhuc adpellationem retinet.Longum eſt omnia ad hoc exemplum perſequi. Hoc igitur pacto,

Pax

Pax Iulia, quæ pontificem olim habuit, vt
tum ex ſubſcriptionibus aliquot Hiſpano-
rum Conciliorum videre eſt, tum maxime
ex concilio duodecim Prouinciæ Luſitaniæ
epiſcoporum Emeritæ congregato, ſub Re-
ceſuintho rege, æra. DCCIIII, quod in vetu-
ſto codice apud me habeo, quum & ipſa in
Hiſpaniæ euerſione corruiſſet, amiſſum eius
decus poſsidet quidem Badioza, ſed Pacen-
ſis tamen conſeruatus titulus, tum aduerſæ
Pacis Iuliæ fortunæ nos admonet, tum ex-
plicat veteris & prope exoletæ memoriæ re-
cordationem.

Hæc habui Vaſæe, quæ pro colonia Pa-
cenſi ad te ſcriberem, quæ etiam Geneſio
probatum iri nõ diffido. Nam vt prima lau-
ſit, ea dicere, quæ veritate vndique fulcian-
tur, certè proxima primæ eſt, ſine pertinaci-
rationem ad veritatem ipſam reuocare. Ma-
gni quoq; eſt animi, & hominis ingenue do-
cti, quum aberraris, reuicto ab alijs error-
tuo, non iracunde contra niti, ſed æquo au-
potius lubenti animo, conuulſam veritat-
opinionem remittere. Quod ad me attinet
ſi Geneſius ipſe aliquid melius veriusque
quod pro Badioza adferat, etiam habuerit
idq; nobis, vt erudito homine dignum eſt
non inuideat, tantum abeſt, vt meas has ra-
tiones verioribus confutari vel doleam, ve-
indigner, vt etiam ea re magnam inituru-
illum

illum apud me gratiam iam nunc pollicear. Etſi enim diligentis nomen & amo, & quodammodo videor meo mihi iure ſine adrogantia vindicare, tamen non tantum mihi ſumo, vt alijs multa non concedam. Verum hæc hactenus. Erant præter hæc, quæ communicata tecum vellem. Sed ea, quod nondum ſatis maturuerunt, commodius alias. Mitto ad te oratiunculam, qua noſtræ vrbis nomine, aduentui Ioannæ Caroli Auguſti filiæ, principi noſtro deſponſæ, publice ſum gratulatus. Mitto autem Luſitane ſcriptam, vt ad Semiluſitanum. Sin tu iam omnino Hiſpanus factus es, ſcito etiã Hiſpanis adeò placuiſſe, vt ſupra viginti exempla primores eorum à me extorſerint. Vale.

Poſtquam hæc ad te ſcripſi, quum in tuis libris iterum vrbium, quæ ſiue olim habuerunt, ſiue nunc Epiſcopos habent, catalogũ legerem, hæſi ad Tabetanum Epiſcopatum, quem te ex tertio Toletano Concilio adcepiſſe arbitror, in quo ſubſcribit, *Muttoſe Tabetanæ Eccleſiæ Epiſcopus.* Et ſuſpicaris eũ Epiſcopum Africanum fuiſſe, ex eo quod apud Cyprianum in Carthaginienſi Concilio legitur; *Martyr Secundianus à Tabeis, dixit.* Sed nihil opus eſt, ea cauſa trans fretum peregrinari. Nullus enim Tabetánus, ſeu ex Africa, ſeu aliunde gentium, Epiſcopus in Toletano illo Concilio fuit: ſed electio peruerſe poſita

ſefellit. Legendum quippe, *Mutto Sætabitan Eccleſiæ Epiſcopus.* Nam Sætabis, etiam Epiſcopum olim habuit, vt patet ex ſubſcriptionibus Toletanorũ Conciliorum, quinti, octaui, & vndecimi. Et tu Sætabi ſedem Epiſcopalem fuiſſe, etiam adnotaſti. Huius te re viſum eſt admonere, ſi forte eum locum recudere non graueris. Etiam vale. Eboræ, quarto Nonas Februarij.

M. D. LIII.

* * *

L. AN

L. ANDR. RE-
ENDII PRO SANCTIS
HRISTI MARTYRIBVS VINCEN-
IO OLISIPONENSI PATRONO,
Vincentio, Sabina, & Chriſthetide, Ebo-
renſibus ciuibus, & ad quædam
alia Reſponſio.

Ad Bartholomæum Kebedium, ſanctæ Toletanæ Eccleſiæ ſacerdotem, virum doctiſsimum.

QVam non parum ſtudijs meis debeam, ſi antea, neq; ſemel, expertus non eſſem, ex tuis modo ad me literis Kebedi eruditiſsime, ſatis ſuperq; po-
i animaduertere. Satis enim amplum ex
fructum me cepiſſe confiteor, non mo-
ex ipſa rerũ notitia, propter quam ſecta-
s illa ſum, qualis qualis mihi ea contigerit,
rum etiam ex doctorum grauiumque vi-
rum, quam mihi domi ac foris concilia-
nt, amicitia. Fuerint ſanè alijs ſtudia ſua ad
m amplificandam lucroſiora, mihi vnum
c emolumentum ad hoc ætatis, fuit ſem-
r, eritque propoſitum. Quuius percupi-
ı eſſe me, nequaquam pœnitet, Sed doleo,

quaſique ſubiraſcor, has ad me literas ex ante diem calendarum Iunij anni ſuperioris Toleti datas, vſque ad eidus haſce Ianuarias iter paucorum dierum vix tandem confeciſſe, aut mihi redditas non eſſe, præſertim quum eo tempore ego minime latuerim, vt illis aliquot annis, quibus tu meum congreſſum fruſtra, vt ais, expetiſti. Perpetuum ſiquidem eum annum Oliſipone egi, palam mediaque in luce. Nempe eò vocatus à meo principe, ad prouincialis cōcilij decreta ſcribenda, & quotidie itabam ad ſummum templum, ad epiſcopos. Quod niſi tam diu illæ obdormiuiſſent, iam haberes ad ea quæ à me quæſiſti reſponſionem. Et, ſi ſatis tibi eſſet factum, adquieſceres; ſin non eſſet, commodius ipſe aliquid excogitares, ac commētareris. Reſarciam tamen iacturam hanc, ſi iactura vocari mereatur, prolixiſsima reſponſione, vt mea verboſitate ad faſtidium vſque ſatur, incipias minus noſtra eſurire. Sequarque in reſpondendo propoſitum à te quæſitorum ordinem. Beati confeſſoris *Gundiſalui* officium à me compoſitum mire extollis. Gaudeo ſane, & ita vere adfectum eſſe te, non ſolum gaudeo, ſed exulto. Modulationem tamen cantus valde improbas. Quid ni improbes? quum tam deprauate typis excuſa ſit, vt ego eam nec adnoſcam, nec ſaltem cantare me poſſe vllo modo ſperem,

qui

qui eam compoſueram. Spero tamen te, pſam typographi culpã à me præſtandam, pro tua æquitate, non exiſtimaturum. Ego, vir doctiſsime, autographum meæ manus n comitijs ſacerdotũ Prædicatorij inſtituti *Scallabi* habitis, quum obtuliſſem, ſcriptura comprobata, cantus examen cõmiſſum eſt fratri Iſidoro, homini veſtrati, muſicæ compoſitionis bene perito, & quatuor alijs, qui horagium in ſuis agerent cœnobijs. Qui quum ſemel atque iterum inoffenſe cantaſſent, retulerunt patribus, non modo ſe modulationem probare, ſed illa etiam mirifice uiſſe delectatos. Quumq́; vno conſenſu ditum eſſet, placere recipi, in comitium vocao, publice actæ gratiæ, & ab omnibus omia mihi felicia exoptata, Addo amplius. Quotquot inde Oliſiponem redierunt, vna um prouinciali præfecto, in naui officium pſum cantillando, nauigationis tædium iuunda cantus voluptate ſeſe propuliſſe, gloati apud me ſunt. Data poſt id imprimendi rouincia monacho viro Hercle docto & robo, ſed impreſſoriæ artis inexperto, neue ſcio quam canendi perito. Qui tum tyographo inſigniter eius rei ignaro, adhunc nodũ rem geſsit, vt niſi denuo ad autograhi ipſius fidem modulatio recudatur, poſſe ãtari mihi ſane videatur impoſsibile. Neq hoc dico, quaſi culpã vniuerſam à me able-

gem, & in typographum reiectam velim
Neque tu, ſi alioqui, præter deprauationem
abſona compoſitio eſt, culpam à me tranſ
feras. Si quid peccatum eſt, & minime ex ar
te factum, id ad me pertinere peccatum pro
fiteor. Nam tametſi non omnino rudis eiu
artis fuerim, eatenus tamen in ea laboraue
ram, quatenus opus erat homini choro & al
tari deſtinato. Cæterum literarū ſtudijs am
plius delectatus, ſcriptoris non indiligenti
nomen aliquod, & ſermonis nitorem, quo
quomodo potui, conſectatus ſum. Quam fe
liciter, viderint lectores. Muſici exquiſitio
ris decus nó ambiui. Tantum, quum offici
nonnulla huius noſtræ Eborenſis Eccleſia
à mea officina prodierint, ex eadem, cantu
adieci duobus, alteri Reginæ ſanctæ Eliza
bet, alteri huic Diui Gundiſalui, nimirum
offenſus cantu ab alijs in aliquot mea alia of-
ficia compoſito, per diuerſa ſyſtemata eua-
gante, nullaq; ἀρσεων και θέσεων ratione mo-
do faſtigato, modo depreſſo. Atqui ego de-
deram, vt putaui, operam, ne μελοπόιια ſen-
ſui ac literæ non conueniret. Et ſi ad Grego-
rianæ compoſitionis me normam adigis, ſi
quidem hic exodiorum & antiphonarum
cantus, qué omnes Eccleſiæ ſequuntur, Gre-
gorij eſt, poſſum oſtendere me nihil ſine
exemplo feciſſe. Vitaui tamen longiorum
pneumatum perplexitatem, & ſuper breueis
ſylla-

ſyllabas adcentu deſtitutas moroſam multarum notarum inculcationem. Sed vereor ne tu me iam ineptũ arbitrére, qui hæc apud te, virum, vt nihil amplius addam, inter Eccleſiæ Toletanæ ſymmyſtas celebrem. Quare ad illa quæ tibi placere magis ſignificaſti, iam pergam.

Viſcella fluuius, Luſitane, *Vizella* dictus in Auum maioris famæ fluuium, paulo infra Neruæ Traiani Cæſaris memoriam, in ipſa *Aui* ripa perdurantẽ ingreditur. Intra quorum fluuiorum cõfluenteis, *Vimaranenſis* eſt ciuitas, ſancti Pontificis Damaſi quondam patria, ſi per veſtros liceret. Tametſi nondum decennium eſt, quum prodijt Onuphrij Veronẽſis viri diligentiſsimi, de Pontificibus Romanis liber, omnibus Vrbis templis, archiuis, bibliothecis, perquiſitis, adcuratiſsime compoſitus. Is penitus Luſitanum ac *Igaditanum* eum facit. *Sanctus*, inquit, *Damaſus, Antonij filius, Egitanenſis, Luſitanus Hiſpanus.* Sed ego Eborenſis Eccleſiæ vetuſtum codicẽ ſuum ſequutus, quum eius vitam Breuiario inſerui. A Vimaranenſi ergo ciuitate interſtitio ſedecim milium paſſum, hoc eſt leucarum ad noſtram rationem quatuor, oppidum eſt *athanagilde* Viſcellæ impoſitum, *Athaagilde* Luſitane vocatum, è regione oppidi *Sancti Veriſſimi*, in altera fluuij ripa locati. Non procul ab Athanagildi,

ſecundo flumine, Vimaranium verſus, oppidum & templũ *Sancti Pelagij* eſt, quuius Gundiſaluus rector fuiſſe perhibetur, antequam Hieroſolymam petijt. Fueritne Athanagilde id nomen à Gothorum rege ſortitum, an aliam ob cauſam, adſeuerare modo nõ poſſum. Exſtant veſtigia quædam nõ contemnendæ antiquitatis, & ædes ſemidirutæ *Palatia* vulgo adpellatæ, ſtructura plane Gothica, non Romana.

Tamacæ fluuij nomen, quod Luſitanum petis, *Tamaga* eſt. Oritur is amnis nõ procul à Monte Regio Gallęciæ oppido, inde *Aquas* adluens *Flauias*, de quibus alibi, *Amaranthum* deſcendit, mediamque ſecat, vt duplex oppidum efficiat, duplici foro, dupliciq; iudicio, ponte nobili lapideo à Gundiſaluo exſtructo vtrinque iunctum. Idq; eſt, quod in Hymno dicitur. *Nec capit duplex Amaranthus amplas ſæpè cateruas.* Quod quã vere dictum ſit, liquêre hinc poteſt, quod paucis ante diebus quam hæc ad te ſcriberem, certior factus ſum, ipſius dicato die, quarto eidus Ianuarij, ſupra quatuordecim milia ſexus vtriuſque Amaranthum ad ſancti viri ſepulcrũ conueniſſe.

Quod interrogas de ſanctæ Reginæ *Elizabet*, officio, & an ante meum hoc aliud exſtaret, quod tamẽ apud ſolas Claraleis Conimbricenſis Parthenonis virgines, vbi ea Diua ſepul-

ſepulta eſt, feſto eius die ad quartum nonas Iulij celebraretur, quaúe id auctoritate, ſic adcipe: Felicis memoriæ Emmanuel rex, ab Leone decimo Rom. Pontifice impetrarat, vt in Parthenone ſepulturæ eius, & in ipſa vrbe & diœceſi Conimbricenſi, ſancta hæc Regina, vti Diua coleretur, pingeretur, & inuocaretur, eiusque annua memoria inibi celebraretur. Canebaturque tunc officium illud quo me offenſum in præfatione ſum teſtatus. Eaque fuit cauſa, vt nouum ipſe facerem. Creſcente indies propter miraculorum frequentiam fidelium adfectu, & propagata per totam Luſitaniam ſanctitatis eius fama, pijſsimus Ioannes hoc nomine tertius, erga quem gratitudinem animi tui & probo, & magni equidem facio, non ſatis pietati ſuę eſſe putauit, tam anguſtis terminis eum cultum circumſcribi. A Paulo igitur quarto ſummis precibus contendit, vt ſicut ea Diua toti olim regno præfuerat, ſic à toto modò *beatam* coli, celebrarique permitteret, Adnuente pontifice, factum eſt, vt Diuæ memoria anniuerſaria vbique iam celebrior habeatur.

Mones deinde controuerſiam, neque ſane exiguam, inter Luſitanos noſtros, ac Gallos prouinciæ Aquitaniæ, de reliquijs corporis *Diui Vincentij* leuitæ & martyris, inquientibus Luſitanis Oliſipone in ſummo templo

haberi, vbi religioſiſsime colitur, vt ipſe te-
ſtis oculatus es, Gallis contra, ad *Caſtrenſe*
oppidum Aquitaniȩ delatas quondam à mo-
nacho, qui Valentiam deueniens, Mauri
quuiuſdam indicio inuẽtas furatus ſit. Cum
quibus etiam Valentinos facere adſeueras,
& irridere ſolitos qui ſecus ſentiant. Quem-
admodum & *Petrus Antonius Beuter* ioca-
tur in noſtros, quaſi Vincentij corpus di-
cant natatu deueniſſe ad promontorium Sa-
cru, quod ab illo poſtea Sancti Vincẽtij no-
men ſortitum ſit. Facetum hominem. Sed ſi
facetos & ipſi nos faciamus, non deeſt inge-
nium ad facetias aduerſus ſannionem Beu-
terum comminiſcendas. Verum potius citra
vel iocos, vel iracundiam, ſedato quietoque
animo, diſpiciamus vtri veriore ac probabi-
liore ſe tueantur hiſtoria. Venit quidã mo-
nachus Valentiam, quadam motus reuela-
tione, regnante apud Gallos Carolo Caluo.
Qui nimirum regnum auſpicatus eſt, circa
annum Seruatoris octingenteſimum qua-
drageſimũ primum. Is monachus myſterio
quodam, induſtriáq; Saraceni quuiuſpiam,
ſanctum corpus inuenit, & furatus eſt. Iam
ergo Valentia in poteſtate erat Saraceno-
rum, & ſancti martyris corpus deſertum ac
ſine cuſtodia. Pergamus. Quumque clam il-
lud abſtuliſſet, deueniens Cæſaraugustam,
prȩda illa nobili ſpoliatus eſt. A quibus? A Sa
race-

racenis, an à Chriſtianis? A Chriſtianis arbitror. Namque cuſtoditus ibi eſt. Vnde poſt annos pleroſq; quibuſdam ambagibus deportatum tandem eſt in Gallias ad Caſtrenſe oppidum, ſub Pontifice, vt Platina dicit, Ioanne Anglico, quem ipſe óctauum facit, hoceſt, anno Chriſtianæ ſalutis octingenteſimo quinquageſimo quarto, aut quinto, vt Beuter autem adfirmat, anno à Chriſti natali octingenteſimo ſexageſimo tertio. Quo tẽpore, non Ioannes, ſed Nicolaus, erat Pontifex. Vtroquumque modo ſit, non paucos annos Cęſarauguſtæ retentum corpus fuiſſe adſtruuunt, indeq; poſtea deportatum. Quod ſi Chriſtiani auferri ſibi ſiuerunt, immane quam male meriti fuerint, parumq; pij, qui diuum indigenam, ſuumq; ciuẽ, & qui, vt ſacer ait Prudentius, *peregre necandus, Martyr his terris tenui notarat Sanguinis rore ſpecimen futuri Morte propinqua,* oblatũ ſibi tam opportune, quaſiq; iure poſtliminij redditum, ſic abire permiſerint. Niſi ſe etiam furto alterius monachi circumuentos eſſe querãtur. Eos tamẽ ante quã Luſitanos audierimus, nequaquam arguamus. Nõ proferemus monachilia furta, ſed regni publicos annaleis, & Alphonſi Henrici, primi Luſitanorũ regis hiſtoriam, non modo hanc quæ Luſitana lingua circũfertur, à Duarte Galuano viro nobili & eruditionis variæ, non tã compoſitam, quam in epito-

epitomen redactam,ſed antiquam, ab ipſius regis temporibus Latine, vt illa ferebant tẽpora,ſcriptam,quæ à Sanctæ Crucis Conimbricenſis, vbi idem rex ſepultus eſt, canonicis reuerenter adſeruatur. In his ergo legimus Alphonſum Henricum in Orichienſi agro memorabili prœlio Iſmarium, aliosq; quatuor Saracenorum reges fudiſſe, & exutos caſtris,multis milibus interemptis fugaſſe. Cui Conimbricam reuerſo, obcurriſſe ſanctum Theotonium gratulabũdum. Qui quum inter captiuos vidiſſet aliquam multos,qui ſe Chriſtianos eſſe dicerent,*Muzarabas* vocatos,hoc eſt, vt interpretantur, *mixtos Arabas*, petijſſe à rege, vt libertate donarentur. Quos ad ſe vocatos, quum interrogaſſet rex,qui nam, aut vnde gẽtium eſſent, reſpondiſſe,origine quidem ſe Valentinos, incolas verò promontorij fuiſſe illius,quod in Algarbij finibus mari prominet. Eorum maiores Valentia ſimul cum corpore ſacratiſsimi martyris *Vincentij* aufugiſſe, metu aduentantis Abderamenis, illôque in promõtorio conſediſſe,domosque ibi pauperes inædificaſſe, iuxta ſacellum,vbi ſancti martyris corpus cuſtodirent. Illicque eos manſiſſe, donec Maurus quidam potens venationis cauſa eo deueniens,eorum parenteis obcidiſſet, ſe pueros captiuos fuiſſe abductos. Signum rei certæ illud ſe poſſe dicere, ſi domun-

munculæ permanerēt, aut corui ſaltem, qui ſacellum illud familiariter frequentarent, à tempore quo martyr beatiſsimus illuc adplicuiſſet, vnde factum eſſet vt Mauri promontorium illud *Coruorum montem* adpellarent, id etiamdum priſtino more facerent. Regē his auditis, incenſum cupiditate, inijſſe conſilium, probaſſeque fieri aliquot dierum inducias. Eóq; quum iuiſſet fruſtra, loci facie ſitu iam deformata, infecta re tunc quidem reuertiſſe. Verum debellatis poſtea paulatim Saracenis, captâque Oliſipone exarſiſſe deſiderio inueniendi martyris, eaque gratia conſtruxiſſe canonicorum cœnobiū. Diuôque *Vincentio* nuncupaſſe. Anno tandē à capta Oliſipone vigeſimo ſexto, Allibo Iacob Hiſpalenſi regi inducias in quinquēnium poſtulanti, ſola huius rei gratia cōceſſiſſe, ac miſiſſe ad promontorium Saracenis iam vacuum viros armatos in naui, vnâque ex Muzarabibus illis ſeniores, qui locorum melius recordarentur. Ibi ſuppliciter adorato numine: domuncularum ac ſacelli, coruorum indicio, tandem reperiſſe veſtigia, multiſque foſsionibus aperta terra, & ruderibus expurgatis, inueniſſe ligneū ſacri corporis conditorium, ſubtus dirutam ſacelli aram. Quumque inter colligendum ſemiputre conditorium, ex ijs qui aderant vnus clā paruum os abſcondiſſet, lymphatum ac cæ-
cum

cum corruiſſe, donec quod in ſinu abſcõderat, deprõpſiſſet. Inde corpus impoſitũ naui quum eſſet, coruos duos, alterum in prora, alterum in puppi conſediſſe, tanquam familiareis Diui alumnos, neque inde reuolaſſe, verum comitatos in naui ſanctas patroni reliquias. Tandem adplicuiſſe Oliſiponi, iuxta fanum Diuarum *Iuſtæ & Rufinæ*, quo loci porta vrbis etiam nunc eſt, *Sancti Vincentij* adpellata. Eo enim vſque mare tunc erat, quod paulatim poſtea propulſum, ampliandæ vrbi locum reliquit. Tunc noctis ſilentio, vitandi tumultus cauſa, deportatũ corpus ad fanum Iuſtæ. Orto tamen die quum increbuiſſet fama, cõcurriſſe armatam multitudinem, diuerſis ſtudijs, parumq; abfuiſſe, quin vẽtum eſſet ad arma. Adcurriſſe tũc Conſaluum Viegam militiæ regiæ præfectum, & ſeditionem compoſuiſſe, exſpectãdamque regis eo tempore abſentis voluntatem perſuaſiſſe. Robertum denique ſummi templi decanum, ſuo & Capituli nomine, ſecreto conueniſſe Munionem Diuę Iuſtæ rectorem, impetraſſeque vt corpus ad ſummum templum deferri permitteret. Regem quod factũ eſſet, nõ improbaſſe, licet in animo haberet in Canonicorũ cœnobio Sãcto martyri à ſe nũcupato illud conlocare. Nec quieuiſſe illũ, ſed miſiſſe denuo ad promontoriũ, qui numquid adhuc ſupereſſet ſolertius

tius ſcrutarentur. Inuentam adhuc caluariȩ partem, & conditorij fragmēta aliquot. Regem ob geſtȩ rei memoriam Oliſiponi vrbi inſignia dediſſe, nauē iuxta malū Diui martyris imaginem geſtantem, ac duos coruos, alterum in prora, alterum in puppi cōſidenteis. Et in locô vbi ſanctū corpus diu latuerat, curaſſe tēplum nobile ædificari, & nomē promontorio immutaſſe, atque vt *Sācti Vincentij* poſt id vocaretur effeciſſe. Hæc ſumma eſt hiſtoriȩ Luſitanorum, quam te arbitror, quum apud nos eſſȩs, didiciſſe, inſignia paſſim vidiſſe, picturam geſtæ rei vetuſtiſsimā, veſtibus, calceis, capillitio, præ ſe ætatem illam priſtinam ferentibus, adhuc recordari. Confer nunc vtrorumque rationes, & num credendum magis putes monachi furto, an regni annalibus, Caſtrenſine oppido, an Oliſiponenſi vrbi, totique Luſitaniæ regno, & indito ex eo tempore promontorio nomini. Quod ſi parum adhuc egimus, ſuppetias petamus à noſtræ religionis hoſtibus, & veritas vndequumque eruatur.

Raſes Maurus, Dalharab Marrochiorum Miramolini, ac Cordubæ regis hiſtoricus, Hiſpaniæ vetuſtates ſcribere eſt adortus, vt regum Saracenorum: qui in Hiſpania regnarunt, annaleis, qui etiam nunc exſtant, cōcinnaret. Libri titulus eſt. *Incipit liber Raſæ, hiſtorici Dalharab Marrochiorū Miramolini Cor-*

dubaq́ꝫ regis, quem ipſius iuſſu compoſuit. Verſus eſt in linguam Luſitanam ex Arabica, per me magiſtrum Machometum Saracenum nobilem architectum. Et ſcribebat mecum AEgidius Petri, clericus Domini Petri Ioannidæ Portellenſis, patris Domini Ioannis Auolini. Is igitur Raſes, de montibus, fluminibus, & vrbibus Hiſpaniȩ, de priſcis Hiſpanorum regibus ante Romanos, de Romanis ac Gothis, nonnulla commode, permulta inepte, quo pacto ethnici ſcriptores atque poëtæ, de rebus ſacris diuinȩ ſcripturæ, quaſi per ſomnium, loquuti ſunt, omnia fabulis inuoluentes. Vt tamen ad Saracenorum regum compertiora ſibi tempora deuenit, nõ contemnendus ſcriptor iudicandus eſt. Ergo de Abderamene huius nominis quarto Saracenorum regum vnde vigeſimo, hæc ad verbum.

AEra *Arabum centeſima trigeſima octaua, Abderame Moabiæ filius, in Hiſpaniam venit. Et debellato interfectoq́ꝫ Ioſeph, regnum Hiſpaniæ inuaſit. Dixit Abdemelich filius Abib, ſe interrogaſſe nutritium Abderamenis, & de illo veritatem exquiſiſſe, quo patre, quò ve ortus eſſet genere. Nutritium reſpondiſſe. Patrem Abderamenis fuiſſe Moabian virum ruſticum agricolam. Ad quem quum caſu Miramolinus diuertiſſet, hoſpitio hilariter adceptum, motumq́ꝫ hoſpitis humanitate, eum ſecum duxiſſe. Moabian tam induſtrie ac ſapienter ſe geſſiſſe, vt*

breui

breui inter Miramolini familiareis & amicos primus fuerit. Deinde interiectis nonnullis, quæ ad rem non faciunt, ſequitur. *Hic Abderamen vrbeis omneis & oppida quæ Saraceni habebant in Hiſpania, in ſuam poteſtatem redegit. Bellum quoq; intulit Chriſtianis. Ac Hiſpali profectus, expugnauit Bexam, Eboram, Sanctirenam, Oliſiponem, totumq; Algarbium. Adflixitq; mirum in modum Hiſpaniæ Chriſtianos. Nec fuit ciuitas, aut oppidum munitum, quod ſe tueri aduerſus potentiam eius poſſet. Sed habitatores deſertis ciuitatibus confugiebant ad Aſturiæ Monteis. Hic omneis Hiſpaniæ eccleſias, quas adhuc integras inuenit, deſtruxit. Erant autem multæ & egregie fabricatæ, tam à Græcorum, quam à Romanorum temporibus. Hic omnia corpora illorum in quos Chriſtiani credunt, quosq; venerantur, ſanctosq; adpellant, rapta de Eccleſijs comburi faciebat. Quo viſo, Chriſtiani, vt quiq; poterant, cum talibus his rebus fugiebant ad monteis, & tuta atq; in adceſſa loca. Itaq; pleraq; omnia quæ in Hiſpania erant, ſecundum Chriſtianorum fidem religioſe culta, ad Aſturiæ montana ſunt deportata. Quum autem adpropinquaſſet Valentiæ, Chriſtiani qui ibi habitabant, habebant ibi corpus quuiuſdã hominis mortui, cui nomen erat Vincentius. Et ipſi adorabant illum, quaſi Deum. Et qui corpus in poteſtatẽ habebant, perſuadebant vulgo, quod ille homo cæcos faciebat videre, mutos loqui, & claudos recte ambulare. Ac ſic dementabant ſtultam gentem. Quum autem cognouerunt de Abderamenis aduentu, timuerunt*

muerunt ne hæc fallacia detegeretur, & fugerunt, corpus illius hominis ſecum portantes. Et dixit Allibohaces eques ille bonus Fæcenſis, ſe quum die quadam cum ſuo comitatu venationis cauſa veniſſet ad oram maris in Algarbio, in fine montis qui mare illud ingreditur, inueniſſe ibi corpus illius hominis, cũ ĳs qui cum illo fugerant à Valentia, qui ibi domũculas fecerant, in quibus habitabant. Et homines quidem obcidiſſe, pueros autẽ duxiſſe captiuos, corpus vero hominis illius ibi reliquiſſe. Hæc Raſes.

Videſne, vir eruditiſsime, quanta veritate nitantur Luſitani, & quam non fictam, aut heſternam ſui patroni hiſtoriam proponãt? Omitto Saraceni blaſphemias, quas propter detectam veritatem æquiori animo tolerabimus. Sed quod ait, Chriſtianos maxime ſub Abderamene adflictos, deſtructa tẽpla auguſtiſsima, multa ſanctorũ corpora ſcelerato igne combuſta, multa à pĳs in montana tutioraq; loca deportata, quod in laudẽ impuri Abderamenis impurus ſcriptor cõmemorat, non potuit quidquam ad cognoſcẽdas tempeſtatis illius miſerias adferre adcõmodatius, nihil verius narrare. Alioqui, diſquirendũ nobis, quonam modo tot ſanctorum Hiſpanorum reliquiæ perierint, quoúe à ſuis ſedibus demigrarint. Vt de cæteris perquam multis ſileam, noſtræ Eboræ apoſtolus ac martyr Mãcius Chriſti diſcipulus, quo pacto ad *Nouum Pagum*, iuxta Methyn-

nam

am ad Riuum Siccum deuenerit. Quo *Eu-*
lia & Iulia Emeritenſes ad Eunos in Gal-
ia? *Leandro* illo celebri Hiſpalenſi epiſcopo,
uid factum ſit? Imo etiam veſtra *Leucadia*,
ua ratione Tagi flumen Rheno commuta-
it? Suum hoc, ſuoque nomine vocatum, to-
àque Hiſpania celeberrimum templum de-
eruerit, vt *Coloniæ Agrippinæ* peregrinaretur,
antumque hoſpes habeatur? Veſter etiam
Ildephonſus ille, ſanctæ Dei matris amaſius,
& perpetuæ virginitatis eius propugnator,
uur ſede in qua cœleſti dono muneratus
ſt derelicta quũ ad Aſturas Ouetenſeis por-
aretur maluerit Zamoram incolere? Vnus
Raſes Maurus breuiter rationem reddidit.
Abderamen, inquit, *corpora Sanctorum quæ*
Chriſtiani venerabantur, comburebat. Quo alij
metu permoti, cum talibus his rebus fugiebant ad
Aſturiam, & tutiora loca. Perge Raſe, Quid
Vincentio Valentiæ culto adcidit? *Fugerunt,*
inquit, *cum eo, ad montem qui in fine Algarbij ma-*
e illud ingreditur. Ex dixit Allibohaces. Quid
dixit? Iam ſuperius explicaui. At Caſtren-
ſes dicunt veniſſe monachum Valentia.
Neſcio. Sed ſi venit ſub Carolo Caluo iam
olim ablatus inde erat Vincentius. Et ſi
Saraceni ſe commiſit induſtriæ monachus,
certe monacho Punica fide inluſit Sarace-
nus, cui pro Vincentij corpore, vtinam
non aliquuius Saraceni corpus colendum

 dede-

dederit, quo plane Saracenũ ageret. Verum miraculis res comprobata eſt. Et hoc neſcio. Si tamen miracula vlla ibi contigerunt, Dei hoc clementiæ adſcribendum, hominum fidẽ reſpicientis. Nec ſimilia deſunt exempla.

Animi cauſa, narrabo tibi Eborenſium meorum fabellam non inlepidam. Octauo ab vrbe lapide, Salacienſi via, lapidibus enim viarum trium Emeritenſis, Pacenſis, ac Salacienſis, milia paſſuum diſtinguuntur, fanum eſt Virgini Chriſti matri ſacrum, inter diruta à Romanis vſque temporibus ædificia. Locum *Turegiam* vocant. Manent adhuc aquæductus veſtigia, & aquarũ diuerſa conceptacula. Vnum cæteris capacius, *Agonem*, ſeu martyrum *Caueam* adpellant. Aiunt illic obciſos ſine certo nomine martyres non paucos, vna cum epiſcopo. Duas epiſcopo fuiſſe ſorores virgines, alteram *Columbam*, quæ ibi iuxta interfecta ſit, vbi etiam nunc ſacellum exſtat illius nomine. Alteram metu fugiſſe inſequutumque epiſcopum, puellam de perfidia increpaſſe. Illam reſpondiſſe, non mortis ſe metu, ſed ne barbaris ludibrio haberetur aufugiſſe. Orare tamen fratrem, vt virginali imbecillitati id condonaret, ipſeque ſororem ſua manu martyrem faceret, quãdo fugæ nulla ſpes eſſet reliqua. Epiſcopum ſororicidium auerſatum, verum ſatellitibus venientibus innuiſſe, qui puellæ

caput

caput amputarint. Vbi corruit, promanaſſe fontem aquæ dulciſsimæ, qui nunc vulgo *Fons Sanctus* nominatur, lippientibus ſalutaris. Puellam tamen in fugę pœnam, manſiſſe innominatam. Hoc peracto, epiſcopum rediiſſe ad Agonem, & martyrium conſummaſſe. Sepulcrum eius lapideum, ſi tamen eius eſt, viſitur in ipſo Dei matris ſano, vacuum atque apertum. Supra quod menſa exſtat lapidea inſcripta, columellis ſuffulta quatuor, ita vt pateat ſepulcrum à dextro in ſiniſtrum cornu ingredi, & tranſire volentibus. Menſa tamen minor eſt, quam vt monumenti operculum exiſtimari debeat. Arbitrorq; inuentam inter ruinas, in aræ vſum adcommodatam. Solebant illac meare, quibus lumbi dolerent, martyris epiſcopi auxilio implorato, & abſque dubio iuuabantur. Super aram etiam eandem, celebrabantur myſteria in martyris Epiſcopi honorem. Exſtat & pictura, & *Viarij* nomen Epiſcopo adſcriptum. Vnde id, mox aperiam. Hæc vetus fama. Quæ ſi hiſtoria eſt, ea nimirum obſoleuit, omnia confundente & obliterante barbaria. Mihi, quum Diuorum hiſtorias ad Eborenſis Eccleſiæ Breuiarium concinnarem, contigit illuc ire, indagandę antiquitatis cauſa. Fani eius parœcus reuerendus admodum ſacerdos, ac loquutuſ eius non inueuſte ad vocem geſtum adcommodans, vt

qui Romæ pluſculos fuiſſet annos, quum me perhumane excepiſſet, & cognita itineris cauſa, martyrum ſiue hiſtoriam hanc, ſiue fabulam denarraſſet, oro te, inquam, vir egregie, exſtátne ſcriptura quæpiam quæ id atteſtetur? Eccam, inquit ille, & quidem luculentam. Duxitque me ad aram. Et ablatis mappis quibus tegebatur, inſcriptionem oſtendit iſtiuſmodi.

D M S

Q. IVL. MAXIMO. C. V.
QVAESTORI. PROV. SICI
LIAE. TRIB. PLEB. LEG.
PROV. NARBONENS.
GALLIAE. PRAET. DESIG.
ANN. XLVIII.
CALPVRNIA. SABINA.
MARITO OPTIMO

Q. IVL. CLARO. C. V. IIII. VI
RO VIARVM CVRANDA
RVM. ANN. XXI.
Q. IVL. NEPOTIANO. C. I.
IIII. VIRO. VIARVM CVRAN
DARVM. ANN. XX.
CALP. SABINA. FILIIS.

Protenſo itaq; digito ad verba illa, VIARVM CVRANDARVM, ecce ait, nomen proprium *Viarij*, Illud autem CVRANDARVM, perinde eſt, quaſi diceret *Curam Curarum*. Cura verò Curarum, *Epiſcopus* eſt. Cætera, inquit, nomina, opinor aliorum martyrum eſſe peculiaria. Continui erumpentem riſum, atq; vt vere dicam, ſtomachum pudore motum cohibui, ne hoſpiti viderer parum ciuilis. Rem tamen ad Alphonſum S. R. E. Cardinalem principem meum, tunc Eborenſem pontificem, detuli. & interpretis belliſsimi narrationem, ac vnde *Viarij* nomen effictum eſſet, expoſui. Is imperauit obcludi ſepulcrum, ne peruium eſſet. Mihi verò qui auctor fuerim, non ſemel vulgus non tam adfectos lumbos, quam lumbifragium eſt imprecatum. Quod ſi Diui aut Diuæ quuiuſpiam ſepulcrum illud eſt, mihi vtrumlibet propitium eſſe velim, qui non fecerim vt ſanctitati detraherem, ſed vt fabulam à ſacro dimouerem, & vt ne homines ethnici *Viarum curatores* pro Martyribus colerentur. Iuuabantur tamen, vti prius dixi, *Viario* ſupplicantes.

Dionisij Epiſcopi & Martyris ſui corpus Pariſienſes oſtendunt. Oſtendunt id etiã monachi Benedictini, cœnobij Sancti Hemerami, extra muros Rętobonnę, ad Danubium, in Germania, & quo pacto Imperator Rodulphus

dulphus, ſi ſatis memini, integrum corpus ad eos trãſtulerit, vetuſtiſsima pictura, & ſcriptis non male ad rem facientibus comprobant. Alteros tamẽ mentiri neceſſe eſt. Vtrobique autem miracula & olim, & nunc, facta prædicantur. Quid, quod etiam Iacobi apoſtoli noſtri caput Toloſæ oſtẽditur, iactantibus Gallis à Carolo Magno eò ex Callæcia deportatum, votumq́ue ſuſceptę peregrinationis, *Compoſtellæ* nequaquam ſolui, niſi Toloſæ finiatur? Poteram huiuſcemodi rebus longos implere commentarios. Cæteroqui, non ignoramus quã Gallica natio ad ſimilia comminiſcenda proba ſit artifex. Luſitanis ſubrudi, vt perhibemur, genti, neque tanta ineſt ſolertia, neque tam venalis reliquiarũ ſanctarum cultus populo exhibetur. Adfatim tamen ſuppetunt rationes, quibus Caſtrenſium iſtam, ſiue confictam non ita pridem, ſiue temere ab illis creditam monachillis furti hiſtoriam, expugnemus atque refellamus.

Atqui, Valentini Caſtrenſibus ſubſcribunt. Si monachus induſtria & indicio Mauri clam corpús abſtulit, Valentinis inſcijs, quantum momenti habere debet iſtiuſmodi ſubſcriptio? An non ſimilis illi erit teſtimonio, quod à militibus Iudæi coëmerunt, *Venerunt nocte diſcipuli eius, & furati ſunt eum, nobis dormientibus*? Exſpectemus quid reſpon-

deant Valentini. Reſciuimus hoc poſtea. Quam mox *poſtea*? Nuper vtique. Nam qui hoc adfirmet, ante octoginta, aut ſummum, centum annos, nemo eſt. Luſitanorum verò adſertio reſq; geſta, ſuperat quadringentos.

Raſes autem quum librum ſuum ſcripſerit Dalharab Miramolino, qui regnare cœpit anno Arabum. CCCLXVI. hoc eſt, anno Chriſti. DCCCCXC. nimirum æquat annos quingentos ſeptuaginta. Valẽtini autem diſsipatam à Caſtrenſibus famã ſequuti ſunt, noſtris nondum ſcripturientibus, ſed contentis ſuum ſibi domi habere. Optimam vero Caſtrenſes Valentinis commenti ſui fautoribus gratiam retulerunt, dum publicè in templis canunt.

Hoc theſauro ſpòliantur
Valentini, dum fœdantur
Idolorum ſcelere.

Quod quam verum ſit, ipſis expendendũ relinquo. Miſeros æque fuiſſe, ac Hiſpanos reliquos arbitrabar, Idololatriæ deditos nõ putabam.

Cæterũ, turbat te Platinæ auctoritas. Ne turbet. Nam quum eius hæc verba ſint, *Sunt qui dicant huius temporibus beati Vincentij corpus è Valẽtia Citerioris Hiſpaniæ ciuitate, à quodam monacho in pagum Albienſem Vlterioris Galliæ deportatũ.* Quid heic ineſt, quo magnopere commoueare? *Sũt qui dicãt.* Qui ſunt iſti qui dicũt?

Caſtren-

Caſtrenſes, opinor. Atqui, ſunt qui non dicant, quiq; veriora dicant. Platina igitur nihil adſerit, tãtum eſſe ait qui dicant. Præſertim quum in Ioanne. IIII. contrarius ipſe ſibi videatur. Vbi etiam prudenteis expendiſſe velim, qui quadret, Anaſtaſij in Perſide paſſi corpus, quod Veneti ex Conſtantinopoli tranſlatum poſsident, cũ Vincentij corpore coniungere: nõ addito vnde, aut quonam modo factum id fuerit, vt iam neque heic, neq; illic pondus vllum habeat Platinę adnotatio. Tu verò, non pluris facies Diuũ Bonauenturã in beati Antonij Oliſiponẽſis hiſtoria, quã omnia Romana præferũt breuiaria, ita adſerẽtẽ? *In Hiſpania, ciuitate Vlyxbonæ, quæ ad obcidentalẽ regni Portugaliæ plagam, in extremis terræ finibus ſita eſt, quædã prægrandis ecclesia in honore glorioſæ virginis Dei matris fabricata cõſiſtit, in qua pretioſum beati Vincentij martyris corpus honorifice requieſcit.* Si ſcriptorũ tẽpora cõponas, hic multo antiquior eſt. Si pſonas, quãto hic illo grauior nihil attinet dicere.

Arbitrabar iam me Labyrinthũ hũc egreſſum, quum relegens epiſtolã tuã, denuo heſi ad id, quod te in chronico Prędicatorũ reperiſſe cõmemoras, Marię Magdalenę, & beati martyris *Vincentij* reliquias eſſe Maſsiliæ. At ego me iuuenem commoratum fuiſſe aio Maſsiliæ, vltra biennium, & ibi apud *Aquas Sextias* hypodiaconatus, & diaconatus ordinem

dinem ſuſcepiſſe, neque vnquã adiuiſſe Vincentij martyris ibi eſſe reliquias, aut Magdalenæ; ſi reliquias corpora intelligas. In Maſſilienſi, apud oppidum *Sanctum Maximinum* vocatum, Magdalenæ corpus ſcio adſeruari, religione celeberrima: Non parua Maſſiliæ, Lazarum Epiſcopum & Martyrem. Prȩterea Victorem militem indigenamq; martyrem; quuius feſtum ſoléni cæremonia ibi agatur. Vincentium vero neminem, niſi natus poſtmodo ibi ſit. Quod etiam Bracarenſem Eccleſiã *Vincentij* Tranſlationẽ ad quartum nonas Maij celebrare dicis, patronumque ſuum eum adpellare, facilius ab hoc, quã à ſuppoſititijs illis Vincentijs me extricauero. Bracarenſi archiepiſcopo data particula ſancti corporis à Rege eſt. Ea quo tempore in Bracarenſi Eccleſia eſt conlocata, ſolennem Tranſlationis diem fecit. Quæ res etiã hiſtoriæ noſtræ ſuffragatur, quum duæ tales Eccleſiæ vna conueniant, atque ipſum quod eſt, manifeſtum faciant. Puto me ſatis reſpõdiſſe pro Luſitanis, de Oliſiponenſi Vincẽtio.

Adgrediar nunc Eborenſium meorum decus Vincentium, Sabinam, & Chriſthetida. Quorum ex veſtris quidam, contra hiſto riæ fidem, patriam, non tam ratione, quam libidine, conantur interuertere, & à nobis alienare. Quorum temeritas, ioco potius, quam

quam ſtyli acumine explodenda eſſet, niſi tu eruendæ veritatis cauſa, ſicuti præ te fers, multo illis neruoſius, argumenta quædam in nos congeſsiſſes, quibus obcurrere neceſſe mihi ſit. Age, Braulio ſanctus Cæſarauguſtæ Pótifex, vt ais, horum trium martyrum hiſtoriam poſteriati mandauit, & Braulionis nomen liber Toletanæ eccleſie *Smaragdinus* adpellatus, oſtentat. De auctore certi nihil habebam, nec Eccleſiæ noſtræ Eboréſis lectionarius, ſane ante annos trecentos viginti ſcriptus, nomé auctoris pręfert. Credo tamen libro iſti Smaragdino, oppidò nó inuitus. Opuſcula enim, & vitam *AEmiliani* monachi ſcripſiſſe illum teſtatur *Sanctus Ildephonſus*, in libello *de inluſtribus viris*, quam ego in hoc Eborenſis Eccleſiæ lectionario reperi, tamen imperfectam, videlicet, vſque ad principium capitis, quod incipit, *Sed referam quod etiam latrones pertimeſcant*. Ex qua tamen, & ex epiſtolis eius ad Sanctum Iſidorum, quæ in libris *Etymologiarum* exſtant, & in additamento quodam ad librum Iſidori etiam *de viris inluſtribus*, non paulo caſtigatiore ac limatiore fuiſſe ſtylo depreéditur. Vtquumque tamen ſit, quantumquumq; longo parumque neceſſario vſus fuerit exordio, ſeculo illi indulgeamus, & quid ſcripſerit, non quo ſtylo ſcripſerit, expendamus. *Datianum* ait, *poſtea quam Hiſpaniam ingreſſus*, *Feli-*

Felicem, Cucufatem, Eulaliam Barcinone, & alios grauiſſimis tormentis interfeciſſet, & Cæſaraugustā ſanguine polluiſſet, Compluti Iuſtum & Paſtorem ferali immanitate ſuſtuliſſet, & Toleti Leucadiam virginem cuſtodiri feciſſet, Elboram profectum, cōſcēdiſſe in aulam, officiumq́ præmonuiſſe, vt indagine præmiſſa Chriſtianos quoſquūq inueniſſent, tribunali ſuo præſentarent. Statimq́ repertum adoleſcentem nomine Vincentium, ſatellites Præſidi ſtitiſſe. Quem diutius interrogatum, quum à Chriſti confeßione amouere non poſſet, iußiſſe duci, vt Ioui ſacrificaret, lapidemq́ ante aram ſimulacri emollitū vt cretam figularem, pedis veſtigium expreßiſſe, qui vſque ad eam diem perſeueraret. Ex quo prodigio, quum ortus eſſet tumultus, domum fuiſſe reductum, datis in triduū inducijs, cuſtodia remißiore, neque prohibitum conueniri. Eo triduo, Vincentiū multarū lucrum feciſſe animarum. Tandem germanarū fletibus deuictum, cū illis noctu fugā adripuiſſe, & alacri profectu, cornipedū euectatione (vtar enim iiſdē auctoris verbis, poſtea mihi ad reſpōdendū neceſſarijs) *Abulā cōtēdiſſe. Fuga cognita, quuiuſdam ſacrilegi indicio, immiſſos qui fugienteis perſequerentur. Qui eos Abulæ cōpreenſos tormētis adfectos varijs, inliſo tādē fuſtibus ſuper lapides cerebro martyres effecerint.*) & quę ſequuntur reliqua.

Controuerſum modo ſcriptores quidam veſtri faciunt, apud te, quænam vrbs ſit, quæ heic *Elbora* dicatur. Reſpondeat tibi Romana Curia, ecquem Epiſcopum hactenus, modo Ar-

o Archiepiſcopum norit Elborenſem, ec-
uod Breuiarium, ecquem ritualem ſacrifi-
iorum librum ad ſanctæ Elborenſis Eccle-
ę vſum admiſerit. Ecquam Sāctus Antoni-
us Florentinus pontifex, ecquā veſter Ro-
ericus Toletanus intelligānt, ipſorum ſcri-
ta ijs qui in media luce caligabunt, palā te-
tificentur. Neque enim ignota eſt Eccleſia,
uuius reditus tam opimi ſunt, vt annua ſola
ontificū quinquaginta ducatorū miliū, no-
tratis monetæ ſint, fabricæ annuus reditus
cto milium, ſacerdotiorum qui *Canonicatus*
ocantur, vnumquodq; mille ducentorum
ucatorum, interdum mille ac trecētorum
ummā exæquet. Vt pręter Toletanā veſtrā,
aud ſciam, an alia in Hiſpanijs ditior ha-
eatur. Quod non multū ſane ad rē facit de
ua agimus, ita non parū tamē ad notitiam.
Quū itaque Datianus Elborę conſcēderit in
ulā, vt libellus ait, quā putemus Elboram,
iſi quæ *Elbora* & eſt, & vocatur? vbi incuna-
ula sāctorum Martyrū fuere, vbi fanū eſt,
uæ domus illorum fuit, vbi adſeruatur la-
is ille, qui pedis veſtigiū expreſsit, vbi etiā
ū manet Cogominiorū familia, quæ ad il-
os ptinere memoratur, ab illa vetuſtate e-
iā inter Arabes aliquatenꝰ religioni habita.
At ex veſtris, obſcuri quidam & ignobi-
es, vt Diuorū originis poſſeſsione nos euer-
ant, *Talaueriam* diœceſeos veſtræ oppidum
Elbo-

Elboram fuiſſe olim vocatam fabulãtur. Adſertionis tamen ſuæ teſtem aut auctorem ex probatis & vetuſtis aliquem neque laudant, neq; proferre vnquam poterunt. Neque oſtendẽt *Talaueriam* epiſcopum habuiſſe peculiarem, quum toties in Concilijs pleriſque Toletanis, & in Iliberitano, atq; in vetuſtiſsimo Emeritenſi quod apud me eſt, *Elborẽſis* epiſcopus & interfuerit, & ſubſcripſerit. Neq; ſaltem Inſcriptionem antiquam aliquam producent, ex qua colligi idem poſſit, quum talibus ijs noſtra hæc referta ſit. Et ſi ſatis *Talaueriæ* recordor, nam iuuenis eam vidi, nulla ibi ſunt antiquitatis indicia, ſed omnia Maurorum tempora præ ſe ferunt, quum noſtræ vrbis interior murorum ambitus, porticus excellentibus columnis Corinthijs, Aquæductus olim à Sertorio exſtructus, à Diuo Ioanne. I I I. noſtra ætate reſtitutus, Inſcriptionesq́ue variæ, & ſtatuę, noſtram proclamẽt antiquitatem. Raſes ille à me ſuperius citatus, quum de termino Toletano loquitur, *Talaueriam* ait conditam ſuper flumẽ Tagum, in diuiſione limitum inter Mauros & Chriſtianos. Et muros laudat ab altitudine & turrium frequentia, additq́; Miramolinum poſtea Machometi filium, ſub æra Saracenorum. CCCXXV. ibi caſtrũ iuſſiſſe ædificari. Neque hoc dico, vt *Talaueriam* minoris, quam æquum eſt, faciam. Scio inſig-

inſigne eſſe oppidum, nobilibus familijs decoratum. Admodum eſſe vetuſtum nó ſcio, niſi hoc oſtendat vetuſtatis indagator aliquis, & quo nomine adpellandum ſit, non vt ariolus, ſed vt verus diſceptator, ex tenebris obliuionis eruat. Nã *Elboram* fuiſſe, nemo vnquam euicerit. *Talabrigam* Nebriſſenſi Antonio adſerenti nequaquam credas, quũ *Talabriga* ex Plinio, & Antonino Pio, ad flumen Vaccam, non procul ab Auiarienſi oppido ſitum ſit, vt ex Reſendij ſcrinijs candide communicatis, non cãdide vſurpatis, *Gaſpar Barrerius* noſter ſatis oſtendit. Sed prodierunt, ais, modo in *Ptolemæum* ſcholia quędam, cum locorum aliquot nominibus vel mutatis, vel declaratis. vbi legitur, *Libora, Elbora olim, Talabriga hodie, vulgo Talaueria.* Quid iſtis ſcholiaſtis credas, qui ex imperitorum relationibus, ſine vllo ſitus examine, in typographorum gratiam, quo vendibiliorem librum faciant, ita ludunt? Etiã eadem ſcholia *Iuliam Myrtilin Vahenam* interpretantur, & *Lancobrigam Conimbricam*, & *Scallabin, Iulium Præſidium* Plinio cognominatam, *Tregillium* ſomniant, & pleraque alia delirationi ſimilia, atque vbi Ptolemęus *Olioſipon* ſcripſit, addiderunt, *vulgo Lisbona, Salacia Plinio, Vlyſſeia Straboni*; Vadiani hallucinatione decepto ſcholiaſta. De qua re in Vincentij mei ſcholijs, ſatis diſſerui. Prætereo Geſneros, & Ca-

lepinos, aut in Calepinum additiones, Lucam Tydenſem, & nebulonem Marinæum, vniuſmodi notæ homines. Quid enim attinet iſtos inculcare, qui nullo veritatis fundamento nituntur? Imitabimúrne bellum illum ſcriptorem, qui pro geſtis Sanctæ *Marinæ* virginis & martyris apud Aquicaldenſeis ad Limiam paſſæ, *Sancta Margarita* à primo principio ad extremum vſq; finem geſta nobis obtruſit, ſe Theotimum faciens, & Antiochiam ad quam Olibrius venerit, Tyden Callæciæ ciuitatem ſomnians? Nihil audacius imperitia. Inſtituti Diui Francisci monachus, homo veſtras, qui ſe cognominabat *Valentiolam*, linguaciſsimus concionum actor, firmis lateribus, neq; parum multitudini iucundus, cordatis ob nimiam adrogantiam & vanitatem non perinde gratus, quum aliquando Conimbricæ de ſuggeſto concionaretur, *Totus*, inquit, *ciues gaudio perfundor, quum vrbem hanc antiquiſſimam, & campos hos intueor, vbi ciuium veſtrorũ auxilio, Pompeij filios Cæſar memorabili prœlio ſuperauit. Hæc enim eſt Munda illa famigerata, de qua Lucanus cecinit.*

Vltima funeſta concurrant prœlia Munda.

Nec defuerunt, quibus hac vaniloquentia perſuaderet, Conimbricam fuiſſe Mundam, præcipue nõ abludente fluuij nomine, quod etiam pridem Rodericus Toletanus in ambiguo

biguo reliquerat. Valentiola dixit, & in ſacra concione dixit. Satis hoc eſt. *Venit Elboram Datianus.* Quis hoc dixit? Braulio vetuſtus & grauis auctor. Ita enim vocabatur, quæ nunc Talaueria. Quis hoc dicit? Non Braulio, ſed Valentiola quiſpiam, & temerarius iſte neſcio quis. Satis id eſſe putemus? Nobis certè non eſt, qui Elborã incolimus.

Teneo te inquis Reſendi, qui in Eborenſi hiſtoria, *Elboræ* nomen repudiaſti, *Ebora* adſeruiſti. Ita certè. Ergo martyres tutemet alienos à veſtra vrbe facis qui Elborenſes fuerint, veſtra autem vrbs *Ebora.* Si efficax argumentatio iſthæc tua eſt, erit & iſta ſimiliter. *Diuus Antonius Patauinus*, ex Vlyxbona Luſitaniæ vrbe fuiſſe paſsim ſcribitur. Ego vrbem quam vulgo *Lubonam* dicimus, *Oliſiponem* dicendam, non *Vlyxbonam*, contendo. Ego igitur Diuum Antonium alienum ab Oliſiponenſi vrbe facio? & me auctore, quærenda in Luſitania *Vlyxbona* eſt, quæ Olyſipo non ſit? Nonne vides heic, vir doctiſsime, non agi de loco, de quo ſatis conſtat, ſed de vero & antiquo nomine ſeculi eruditioris? Alioqui, ſanctus Iſidorus, Hiſpalenſis non eſſet, quem in libris man u ſcriptis vbique *ſpalenſem* legimus, eumque ad Spalenſeis Citerioris Hiſpaniæ populos relegabimus. Rudior ætas in nomine hoc principium mutilauit, Olyſiponem

vero,in Vlyxbonam inuertit, propter conditorem, iam inde ex Sancti Iſidori temporibus, & retro, vt patet ex primo capite libri decimi quinti etymologiarum. Noſtræ vrbi,literæ vnius adceſsio, ex *Ebora Elboram* fecit,etiã ex mille & amplius annis,vt ex Concilijs à me ſupra memoratis liquebit,tametſi nuperrime, typographis quibuſdam alterũ illud ac vetuſtius nomẽ magis adriſerit.Nómen igitur quo politiores vtantur rediuiuũ facio, non diuerſas vrbeis conſtituto. Fecêrunt idem Legionenſes,vt ipſe etiam fateris, vbi reliquiæ horum martyrum modo eſſe dicuntur, id negante Abulenſi populo, addito inſuper; *Quæ ciuitas eſt regni Luſitaniæ*, Ioannes quoque Maldonatus Burgenſis. *Apud Eboram ciuitatem*, inquit, *Vincentius adoleſcens compreenſus eſt*. Siue itaque *Elboram* dicas recẽtiori vocabulo, ſiue *Eborã* priſco ac proprio, quo vſi ſunt Pomponius Mela, Plinius, & Antoninus Pius, & habent inſcalpta à Romanis vſque ſaxa, vna eademque ciuitas noſtra eſt, fauente etiam nobis *Muzarabum Eccleſiaſtico ritu*, qui in veſtra vrbe ex illa vetuſtate ſupereſt. Quuius tu ſi magni auctoritatem pendis,facis quidem recte, & mecũ ſentis, atque ego viciſsim tecum. *Elbora* igitur, *Ebora* noſtra eſt,quã Eccleſiæ iam ante Conſtantini Magni tempora, *Elborã* vocare maluerunt,vt peruulgatum nomen hoc aliubi quæ-

quærere, hominis nequaquam ſani merito eſſe videatur.

Pergis deinde argumẽtari, ab itinere Datiani. Et interrogas, quinã itineris ordo ſit, à Toleto proficiſcẽtem prius Elboram hãc noſtram deueniſſe, quam Emeritam, quum rectum eſſet iter à Toleto Talaueriam, oppidum iam tũc nobile, inde Emeritam? Tũc quænam loquutionis ratio, profectusq; Elbora, Emeritenſem adgreditur ciuitatem? quum potius dicendum eſſet, *regreſſusq; Elbora*. Videri igitur, non mala niti ratione, iſtos qui *Talaueriam Elboram* dicunt. Sic enim, rectum itineris ſeruari ordinem, neque vim inferri loquutioni, ſed ſponte fluere, *Profectuſq; Elbora, Emeritenſem adgreditur ciuitatem.* Si aliud non haberem expeditius, reſponderem, itinerum me Datiani neque menſorẽ, metatoremúe eius fuiſſe, neque cogendum rationem reddere, quur prius Bboram, quã Emeritam veniſſet, præcipue quum non ſolius Luſitaniæ, ſed Hiſpaniæ vniuerſæ Præſes fuerit. Equidem neſcius non ſum, Hiſpaniam diuiſam primum in prouincias duas, *Citeriorem & Vlteriorem.* Per bellum poſtea Macedonicum, in vnam tantum redactam. Rurſus, Q. AElio, M. Iunio coſſ. cẽſuiſſe patres, vt duæ fierent, quod refert Liuius quintæ decadis libro quinto. Treis inde factas, *Tarraconenſem, Luſitaniam, ac Bæticam.* Tarraconenſi

conenſi poſt id in treis diuiſa, propter magnitudinem, creuiſſe prouinciarum numerũ, & factam quartum *Callæciam*, quintam *Carthaginiẽſem*. De *Luſitania* quoque diuiſa, paulò inferius. Omitto *Balcareis* inſulas, & adnumeratam Hiſpaniæ Tingitaniã. Ex his quinque prouincijs, *Bæticam Luſitaniam*, ac *Callæciã* conſulareis fuiſſe, *Tarraconenſem & Carthaginienſem*, præſidibus gubernari, ante omnino corruptam reipublicæ adminiſtrationem, & nouum Comitum inuentum, quorum alicubi in Iuſtiniani Codice fit mentio. Sed quum *Præſidis* nomen generale ſit, vt Martianus Iuriſconſultus adfirmat, ff. *de officio Præſidis*, complectaturque & *Proconſules*, & *Cæſaris legatos*, & omneis, qui quoquo modo prouincias regerent, nec vnam tantum, ſed multas, vt eodem Titulo teſtatur Vlpianus, hiſce verbis: *Qui vniuerſas prouincias regunt, ius gladij habent, & in metallum dandi eis poteſtas permiſſa eſt*, nos quum Datianum Hiſpaniarum *Præſidem* vbique legimus, vel Auguſtorum legatum intelligamus, quemadmodũ Papinianus interpretatur, vel Præſidem vicaria ac plena gladij & in metallum dandi poteſtate. Talis certe fuit carnifex ille. Hiſpaniarum *Præſidem* eum vocat Martyrologij auctor, ſiue ſit Hieronymus ad Chromatiũ, ſiue presbyter Bedas, vt alij habent libri. Sufficiat locus vnus, XI. cal, Februa-

bruarij, *In Hiſpanijs, ciuitate Valentia, ſub Datiano impijſsimo Hiſpaniarum Præſide*, &c. Hiſpaniæ igitur vniuerſæ Preſes, poterat à Toleto hac illac euagari per conuentus, antequam Emeritam deueniret, pro renata, vel arbitrio. Verum diuerticula non quæramus, donemusque tibi non tamen neceſſario, recta venturum fuiſſe illum Toleto Emeritam, ac Talaueria tranſiturum oppido nobili, quod tu tantum abeſt vt oſtendas, vt neque ſi iam erat, probare poſſis. Dixi ſuperius recentius ædificium videri. Fuerit tamen, & fuerit quantum velis nobile, *Elbora* certe non fuit. Neque Antoninus itinera duo *ab Emerita Cæſaream Auguſtam* quum propoſuiſſet, alterum alia, alterum Toleto, nullius ſiue *Eboræ*, ſiue *Elboræ*, inter Emeritam ac Toletum meminit, non prætermiſſurus vtique, ſi vlla exſtaret, præſertim quuius eſſet habenda ratio, propter nobilitatem. Recta ergo Emeritam veniſſe concedo, & inde Elboram, Elboram tamen noſtrã hanc intelligo. Quur igitur prius Elboram veniſſe legitur, quam Emeritam? Braulio itinerarium Datiani ſcribendum non ſuſcepit, ſed ſanctorum martyria & agones. Atq; vt quiq; præceſſerant, ita narrauit prius. Aliorum ſummatim, nominatis tantummodo locis, horũ triũ explicatius. Integer enim contextus eſt. Et ſi dicas diſsipatã poſtea fuiſſe hiſtoriã in

ſingulos quoſque, potero abs te quærere, quur longiſsimum illud exordium, *In diebus* dum poſt corporeum Saluatoris aduentum, *illis*, in ſolis his repetatur, non vtique neceſſarium, ac nō item in Felice, non in Cucufate, quamquam hic ſub Rufino legitur effectus Martyr, non in Barcinonēſi Eulalia, de qua nihil me hactenus potuiſſe inuenire, doleo neque mediocriter, non in Cæſarauguſtanis Martyribus *Vincentio, Encratide*, & duo de viginti eius ſocijs, in quibus Braulio Cæſarauguſtæ Pontifex plus debuiſſet immorari, nō in Complutenſibus *Iuſto atque Paſtore*? *Leucadiam* quoque obiter commemorauit, ſic inquiens, *vinclis recludens Toleto Leucadiam virginem Elboram properans.* &c. Quamquam in *Leucadiæ cōfeſsione* (ſic enim codex noſter habet titulum) idem exordium totidem verbis reperitur, addito dialogiſmo inter ipſam & Datianum. De quo quid ſentiam poſtea. Tranſilijt vero Emeritam Braulio, quoniã carnificinam tunc ibi non exercuit lupus ille. In Eulaliam ſæuijt, inquies. Ego pace tua id inficior. Siquidē *Eulaliam* Datianus martyrem non fecit, ſed Calpurnianus Prouinciæ Luſitaniæ præſes, qui à Maximiano imperatore & perſequutore fuerant directus, ad Chriſtianorum perſequutionem, vt geſta ipſa teſtantur. Probabileq; eſt, fuiſſe hoc poſt Datianum, Diocletiano orientale im-

perium

perium gubernante, obcidentale Maximiano. At Datianus à Diocletiano & Maximiano pariter miſſus legitur. *Laurentius Padilla*, Calpurnianum Datiani legatũ facit. Quod equidem neque adſero, neque refello. Proconſules habere ſolitos ſecum legatos, ſcribunt Iuriſcõſulti, ff. *de offic. Proconſulis.* Quod etiam oſtendit Marianus Scotus, in *Notitia Prouinciarum.* Sed quũ Legati iuriſdictio arctis admodum limitibus cõtineretur, vt neque animaduertendi, neque coercendi, vel atrociter verberãdi ius haberet, ſed ad proconſulẽ eum oporteret, ſiquid grauius orietur, referre, non mihi *Calpurnianus* tantum Legatus videtur potuiſſe muneris ſui metas tranſilire, niſi extraordinariam à Proconſule mandatam fingamus poteſtatem. Quod poſſe fieri negat Vlpianus. Geſta diſerte aiũt Calpurnianum Præſidem fuiſſe Luſitaniæ à Maximiano miſſum, non autem à Datiano legatum. Quod etiam ſi maxime fuiſſet, illud mihi abunde eſt, *Eulaliæ* martyrium ad Datiani præſentiam non pertinere. Eaque propter, & ſi Emeritam antequam Eboram veniſſet, aduentus ad Emeritam non meminiſſe Braulionem. Reditus vero meminit, quia tunc Chriſtianos ibi adflixit.

Neque eſt quur offendaris loquutione, *Profectusq́; Elbora*, quum, *regreſſusq́;*, fuiſſet rectius. In ſcriptore non tam eruditæ dictio-

nis,nimia exactio iſta eſt.Et neſcio an Braulionis ſit coronis hæc, *hiſtoria Vincentij ac ſororum*, eôque magis, quod in ea Datianus *Eulaliam* martyrio conſecraſſe dicitur, neque plene, ſed vix ſextem verbis, quod eſt contra geſtorum fidem.In noſtro hoc Eborenſis Eccleſiæ libro, ſi non *Smaragdino*, ſaltem membranaceo, valdeque antiquo, ea certe coronis non eſt. Sed concluſa martyrum hiſtoria per baſilicæ conſtructionem, additur. *In qua, ſi qui puro corde, fideli deuotione,& fide prompta orauerint, ſtatim petita vltro aduenivnt,& omnis infirmitas amouetur, per eum qui ſanctos ſuos coronauit,per bonam confeſsionem. Cui eſt honor & gloria, virtus & imperium, & poteſtas,in ſecula ſeculorum, Amen.*

Appendicem verò illam in Leucadię confeſsione, quæ poſteaquam in ergaſtulum illam detruſam dicit, ſtatim verba hæc ſubdit. *Properans itaque Elboram, officium præmonet vt indagine percurrente, Chriſtianos quoſquumque inueniſſent eius tribunali præſentarent. Statimque repertum adoleſcentem quendam nomine Vincentium, quuius meritum nomini comitabatur ſuo,compreenſum eius conſpectibus ſiſtunt.Quem cum Sabina & Chriſtheta eius ſororibus in Abulenſem vrbem perſequens, digna Chriſto munera conſecrauit. Profectuſque ab Elbora, Emeritenſem ingreditur ciuitatem, & illico tribunal ſibi præparari*

*ari præcepit, multosq́ ſanctorum crudeliter fu-
os, tranſmiſit ad dominum, inter quos, ſanctam
Eulaliam multis verberibus adflictam, igne adplica-
o, Domino conſecrauit. Quumque in Toletanam vr-
em ad beatam Leucadiam percurriſſet fama geni-
us in oratione poſitis, in eodem quo retruſa teneba-
ur confeßionis loco, completa oratione, ſuum domi-
o commendauit ſpiritum, qui martyres & confeſ-
ores ſuos coronauit in pace. Ipſi honor & gloria,
irtus & imperium, in ſæcula ſeculorum. Amen.*
Arbitrarer ego non à Braulione, ſed ab ali-
quo alio, qui de eadem fidelia duos voluit
lealbare parietes, fuiſſe additam, vt Leuca-
liæ confeſsio cócluderetur. Aut ſi ad Brau-
ionem referri placeat, vel hoc de Eulalia
nteriectum ab alio eſt, vel Eulaliæ marty-
ium Braulio ignorauit. Quam notam ſan-
cto & docto viro inuſtam Medius Fidius
nollem. Sed redeamus ad propoſitum, à quo
paúxillum declinauimus.

Elboræ itaque, ſiue eò recto venerit iti-
nere, ſiue flexo, prius fuit, quam in Chriſtia-
nos Emeritæ gladium exſereret. Sed inſtas.
Quid opus erat Eboram, tametſi munici-
pium, deſcendere? quum nó venerit vt Præ-
fectus municipij quuiuſquam eſſet, verum
vt Emeritæ, quæ Luſitaniæ erat Metropo-
lis, & iuridicus conuentus, reſideret. Hoc
vnde

vnde colligas non video. Datianus, vt ante dixi, Hiſpaniæ vniuerſæ Præſes fuit. In Hiſpania autem, multi *Iuridici* erant *conuentus*, quos regionatim circum ire, ex officio teneretur. Quamquam ſi vnius prouinciæ Luſitaniȩ Præſes fuiſſet, non ideo Emeritæ reſidere, tanquam regem in regia, eum oporteret. Iuridici etiam conuentus erant & *Scallabis*, *& Pax Iulia*, quæ eodē iure vtebātur, quo *Emerita*. *In Lyſitania*, inquit Iuriſcōſultus Paulus, *Pacenſes & Emeritēſes iuris Italici ſunt*. Quū tres itaque diſtincti Conuentus eſſent, quur Præſidi Prouinciæ Luſitaniæ ſedem adſignes *Emeritam?* nedum præſidi Hiſpaniæ vtriuſque? Quamquam autem *Ebora* neq; colonia eſſet, neque conuentus, ſed tantum municipium *Latij* veteris, nobilitate tamen, & ædificijs, quorum alia etiamdum exſtant integra, alia ſȩmidiruta, *Pacem Iuliam* vicinam, coloniæ & conuētus dignitate inclytam, ſuperabat. *Emeritam*, ſi theatrum, naumachiā, pontem, & Tropæi arcum excipias, pœne æquabat. De quibus alio egi loco. Et quum aliquando de agri finibus cum Pacenſi colonia, contenderit, vt ſtatim oſtendam, videri mirum non debet, ſi litis componendæ cauſa, eo venerit Datianus. Teſtatur hoc meta lapidea, via Pecenſi, in colle iuxta vetus, ſemidirutumq́ue oppidum Aureolam, quod ad

ad archidiaconũ tertiæ ſedis Eccleſiæ Eborenſis pertinet, quæ ex ea parte qua Pacem Iuliam ſpectat, credo coloniæ & conuentus habita dignitatis ratione, huiuſmodi Inſcriptionem habet.

Verſus Pacem Iuliam ——————

D D. N N.
AETERN. IMPP.
C. AVR. VALER
IO. IOVIO. DIO
CLETIANO. ET
M. AVR. VALERI
O. E R C V L E O
M A X I M I A N O
PIIS. FEL. SEMPER AVGG

TERMINVS. INTER
PACENS. ET. EBORENS.
CVRANTE. P. DATIANO
V. P. PRAESIDE. H H.
N. M. Q. E O R V M
D E V O T I S S I M O

HEINC PACENSES

Ex altera vero parte Eboram verſus, hæ tantum cernuntur in media meta literæ, HEINC EBORENSES.

Præterea quod de fuga argumentaris, tãquam vero ſit ſimilius à Talaueria Abulam propinquam vrbẽ fugiſſe, donarem forte, ſi duas admitterem Elboras. Sed quum vna tantum ſit, exiguam, ac potius nullam vim habet argumentatio. Quaſi vero neceſſario ſequatur, ideo Talaueriam Elboram eſſe, quia illi quam Eboræ vicinior ſit Abula. Vt impeditiorem profectionem eam fingas, non euinces, vt Elbora heinc Talaueriam demigret. Quod autem ad impedimẽta fugæ attinet, non erant tam delicatæ Vincentij ſorores illæ, quam modo noſtræ ſunt mulierculæ, quæ prius quam amoliri ceptent, integer tranſit annus. Et alioqui, fugere norunt etiam delicatæ, inquiſitoresq́ue fallere, At carro vectas inquis. Id enim ex illis verbis intelligi vis, *Cornipedum euectatione*. Quonam pacto? *Cornipedes*, equi ſunt, vt eos vocat Maro, dictio poëtis quam oratoribus aptior. *Equo vehi ac vectari*, bene Latine dicitur, vel dorſo nudo ſine ſtragulo, vel ephippio. Vbi heic *carrus* lateat, nondum video. Non ægre tamen id concederem. Nam noſtra etiam ætate, carrucis contectis vſque ex Celtiberis, Vardulis, & Carpetanis, ad vrbem hãc mercatores nonnulli veniũt,

citato

citato mularum carrucariarum curſu multum itineris quotidie conficientes. Quod ſi illo tempore ita fiebat, ſane & fugere celerius, & commodius latêre potuerunt, negata curioſis introſpiciendi facultate. Ad hæc. Etiam ſi inſequuta die cognitum de fuga eſſet, incerto quò quà ve abijſſent, retardanda erat inſequutio, donec indicium fieret. Quod ſatis illis erat ad longius euadendum.

Neque moueor, quod Talaueriæ quoque dicatum illis templũ eſt. Adde, ſi placet, noſtro quod hactenus fuit nobilius. Nam modo, incentore me, elegãs admodum ac capacius noſtra vrbs exſtruit. Neque item, ſi domeſtici eorum lares effingantur, oſtendaturque in lapide pedis veſtigium, ſicuti apud nos. Ei enim qui Talaueriam in Elboram transformare potuit, quantum erat domus vnius facere metamorphoſin, & veſtigium adſimulare? Quuius mendacio recepto ſemel, facile fuit templum ciuibus creditis, in oppido nobili atque opulento ædificare. Quod autem veſtigium & heic & iſtheic dicis plantæ pedis formam non ſatis exprimere, iſthuc quidem ita apud nos eſt. Sed pro hoc noſtro reſpondebo. Ante quadraginta ab heinc annos, adprime expreſſum viſebatur. Feminarum poſtea pia ſed incõſulta religio, ramenta quædam atque puluiſculum inde, quæ ægrotantium collo ſuſpenderent, eraden-

eradentium, formam abſtulit.

Porro tua illa ſolicitudo, Talaueriam Elboræ vel Talabrigæ nomine excluſam, aut ἀνώνυμον omnino manſuram, aut neceſſe eſſe Liboræ ei nomen adaptare, neque enim probas *Aquis* nomen fuiſſe, quod illi veſter archiepiſcopus tribuit, quodque vbinam inuenerit, te dicis ignorare, illud item, quod poſtea leuiter, quaſique aliud agens, iniecta corrupti nominis ſuſpicione, diffiſus, vt adparet, Elboræ nomen Talaueriã poſſe trahi, cardinem quæſtionis verti dicis in nomine vel Eboræ vel Liboræ in Elboram deprauato, non parum mihi diſplicet. Eſt enim hoc hominis inferre iniuriam meditantis, & litem nobis alteram ex altera conſtituentis. Iamne non placet parentheſis, quam hiſtoriæ veſtri interſperſerunt, *Elboram vocatam olim, quæ modo Talaueria ſit*? Iamne vel ab Ebora, vel à Libora, calumniæ male textæ, penitusque ieiunæ, ſuppetias petendas etiam ipſe *decreſti*? Etiamne *Talaueria Ebora* vocata olim eſt: Gratiam Braulioni habeo, quod Elboram dixit, & ſi minus erudite, minus tamen parti noſtræ fauturus, ſi Eboram dixiſſet. Fuit vetus Carpetaniæ veſtræ oppidum *Ebura*, per quintam vocalem, & ſecunda intenta ſyllaba, ad quod, vt decimo quartæ decadis libro Liuius auctor eſt, Q. Fuluius Flaccus Prætor, memorabili prælio, ad viginti tria

Celtiberorum milia, die vna cecidit. Quiuis oppidi inter Carpetanas vrbeis etiam meminit Ptolemæus. Fuit quoque *Ebora* Caſtellum, in Gaditano litore, inter Bætis æſtuaria, Pomponio & Plinio, licet Hermolaus Barbarus *Coram* legat, non *Eboram*. Sed ego Melæ terræ eius indigenæ adcedo. Strabo lib. tertio Eburam eam vocat. ἐντεῦθεν δὲ ὁ τοῦ βαίτιος ἀνάπλους ἐςὶ, καὶ πόλις ἔβουρα, καὶ τὸ τῆς φωσφόρου ἱερόν. Vtrumque tamen oppidum hoc vetuſtate intercidit. Eſt & noſtra *Ebora* quæ vetuſtati non ceſsit; imo longe auctior eſt, in *Elboram* Eccleſiaſtico vſu mutato iam pridem nomine. Quas turbas igitur conciuiſſet nomen tribus communicatum, ſi vni tantũ peculiare in has nos deduxit difficultates, inuadẽtibus in alienam gloriam ijs qui ne veſtigium quidẽ vel tenue, nominis huius poſſunt proferre? Vertant ſe refractarij in alias atque alias formas, omnem moueant lapidem, Elboram veniſſe Datianum, librorum omnium cõſenſu, ſcripſit Braulio. *Elbora* præter noſtram, nuſquam comparet. Agite, aliud commentamini. Tu modo rimam aperis, ad Liboram ſaltem confugiendi. O inopem ſemper conſilij, & imbecillam apertę varietatis inficiationẽ. Cui quaſi nomine carituræ metuebas, in ſex iam nomina concreuiſſe videtur, *Talabrigam, Eboram, Elboram,*

ram, Liboram, Aquas, Talaueriam. Septimum addas licebit, *Deobrigam,* quod nõ indocti quidam ſunt opinati. Ex ijſq; omnibus, nullum illi proprium oſtenditur, niſi id quod habet. Nam non eſſe *Talabrigam,* perſuaſus ipſe iam es. *Eboram* excludit parentheſis à veſtratibus interiecta, *Talaueriam Elboram fuiſſe vocatam.* De *Elbora* confido me euiciſſe. *Aquas* ipſe nõ adgnoſcis. *Deobrigam,* forte nouitium reputabis inuentum. *Liboram* videris anteponere, vt deprauationi viciniorem. Memineris tamen quonam pacto ſis ratiocinatus. Si *Talaueria,* inquiebas, in Tarraconenſi prouincia ſita eſſet, ſicut & *Toletum,* non autem in Luſitania, amota eſſet omnis dubitatio. Vis itaque in Luſitania ſitam eam eſſe. Si in tua ratione perſiſtas, iam Talaueria Libora non eſt. Libora enim, non Luſitaniæ, ſed Carpetaniæ ciuitas eſt, id atteſtante Ptolemæo. At Carpetania, quuius caput Toletanos facit Plinius, pars vtique Tarraconenſis eſt. Igitur & Libora ad Tarraconenſem pertinet. Talaueria ergo, ſi Libora eſt, non ad Luſitaniam, ſed ad Tarraconenſem prouinciam eſt referenda. Quod & ipſe poſtea confiteris. De hoc viderint antiquitatis curioſi, & ex tot nominibus ſeligant, quo Talaueriam vocari velint. Si oppidũ vetus eſt,

ſaxa inerunt non muta. Elboræ falſum nomen excipio. Quod ſi vnquam habuiſſet, nequaquam id tacitum præterijſſet Rodericus Ximenius Toletanus Pontifex, huiuſcemodi rerum non diſsimulanter adfectator & ambitioſus, neque *Aquas* vocatum ſcriberet. At nomē hoc vbinam repererit, tu te ais neſcire. Ego ſcio. Nempe ibidem, vbi Conſules *Tolemonem & Brutum* Toleti conditores, centum & octo annis ante quam C. Cæſar rempublicam inuaſit. Equidem Toletum non paulo antiquius exiſtimabā. Nimirum quia Philippi Macedonum regis, & Annibalis antecedit ſecula.. Legeram ſiquidem in quinto quartæ decadis Liuianæ libro, apud *Toletum* cum Vaccæis & Vettonibus ac Celtiberis dimicaſſe M. Fuluium, poſteaque vrbem ipſam tunc quidem paruam, ſed loco munitā, ab eodem M. Fuluio, fuſis Vettonibus qui ſubſidio venerant, expugnatam. De hoc tamen fortaſſe alias. Nunc ad rem.

Quod ais te neque Toletanum, neque Talauerienſem, neque Abulenſem eſſe, ſed ex veteri Caſtella, oriundum, videlicet, vt intelligamus ſimpliciore te ingenio, & moribus eſſe longe candidioribus, (Taleis enim veteres Caſtellanos & fama prædicat, & nos experti non raro ſumus) facetum plane eſt. Sed nihil opus erat. Inter bonos & literatos viros iſtiuſmodi vulgareis adfectus reperiri

æquum

æquum non eſt. Aut certe ſi aliquatenus inſint, ratione cohibendi ita ſunt, vt veritas omnino præponderet, principemq́; locum ſemper obtineat. Ex eo tamen quod tantopere glorioſius & importunius ſe efferentis vulgatum gẽtis morem à te ſegregas, (à quo ego crimine ſemper nobilitatem exciperẽ,) videris mihi de induſtria radicem attigiſſe, vnde pullulauit atq; in promiſcuum vulgus inrepiit parentheſis illa, *Talaueriam vocatam olim Elboram*. Quapropter ignoſce veterem noſtratium querimoniam repræſentanti.

Amplum lateq́ue diffuſum veſtræ gentis eſt imperium, vrbesq́; quaqua Hiſpania eſt, celeberrimę ac florentes, paſsimq́ue memoriæ veteris res cognitu digniſsimæ, vt nulli terrarum inuidére iuſte poſſitis. Hoc quamquam ita eſt, veſtrates quidam, neſcio quo liuore, ſeu potius, quo maleuolo genio inſtincti, multum angulum hunc noſtrum, ac *Portugaliolam*, vt contemptim adpellant, nõ modo laceſſunt, verum faſtidire etiam ſe oſtendunt, nec perſuaderi queunt, aut ęquo animo patiuntur, quidquam apud nos eſſe vel mirificum, vel excellens. *A Nazaret*, inquiebat ille, *poteſt aliquid boni eſſe?* Veſtri iſti ſimiliter. *A Portugalia poteſt aliquid boni eſſe?* vt etſi clamemus, *veni & vide*, agamus paulò plus nihilo. Auctorum teſtimonia laudem nobis aliquam tribuentia, aut diſtorte inter-

pretantur, aut malitioſe inuertunt. Geſtas præclare res aut ſupprimunt, aut fide referunt nequaquam bona. Sicubi vel inclinatiore fortuna vſi ſumus, vel minus honori noſtro conſuluimus, ibi Thraſymachos ac plane λογοδαιδάλους, poſt terga relinquant. Longiſsimum eſſet, iſthæc omnia perſequi. Sed vt breuiter, atq; ex multis pauca dicam, heinc Damaſo noſtro patriam commenti ſunt *Madritium*, ſiue ea *Mantua Carpetanorum* eſt. Quin & *Viriatum* finxerunt *Zamorenſem*.

Bambæ regis humilitatem generis, atque originem, non ob aliud inter fabulas reiecerunt, quam vt Luſitanũ fuiſſe ne faterentur. Eſto ſane, inſit fabuloſi aliquid in illa hiſtoria, vt plerunque ſolet in ſimilibus, atque vt adcidit in *Ciddi* bellatoris ſtrenuiſsimi hiſtoria, quuius fortiſsime geſtis rebus intermixta ſunt quędã male ſarta delirameta. Sed non ideo negandus erat natiuitatis locus, ei quem alicubi natum eſſe neceſſe ſit, niſi alio probabiliter adſignato. Atqui in tot ſeculis poſtea exactis, nec aliam illi patriam, nec nataleis alios comminiſci potuerũt, præterquam equité ignotum neſcio quem, ex Gothorum ſanguine fuiſſe. Vetus autem fama abolita nondum eſt, & in *Igæditanorum* agro prædium & arbor ficus, & fons quadrato conſtructus lapide, etiam dũ regis *Bambæ* adpellãtur. Quæ poſſeſsio eius fuiſſe perhibetur.

Victo-

Victoriæ de Saracenis ad flumen *Salſum*, quum maxima pars, imo pœne omnis ad Luſitanos pertinuerit, fuſo Granatæ rege, captis & interfectis regulis tribus *Allibobacæ* filijs, antequam ſuas copias Caſtellæ rex loco promoueret, hoc tamen ſuperficie tenus leuiſsime attingunt hiſtorici veſtri.

Quantum attulerit momenti ad Tunetẽſem expugnationẽ Luſitana claſsis, & princeps Ludouicus, palam fatebatur Carolus Cæſar. Qui eam expeditionem literis & memoriæ mandarunt, diſsimulanter iſta prætereunt, tanquam noſtri vel non interfuerint, vel tantum egerint ſpectatores. Certe illa claſſe, illôq; bellico adparatu, ac ſub tali principe noſtra in Africa prouincia Mauritania Tingitania fines latius promouiſſet. Saltem *Laracium & Tituanum*, duo improba Mauruſiorum piratarum receptacula ablata eſſent, ac in poteſtatem redacta.

Audiui aliquando Salmanticæ *Alphonſum Caſtricum*, monachum, anniuerſarijs Diui Antonij Olyſiponẽſis ſolemnibus, è ſuggeſto concionantem. Erat autem multitudini gratus, & quem ego poſt Laodicienſis epiſcopi tubam illam ſonoram mihi imitandũ propoſueram. Quumque opus eſſet patriæ meminiſſe. *Olyſiponenſis*, inquit *fuit*. Et caput ſubinde quaſſans, non ſine ſtomacho,

tandem tandem ait, *noſter Antonius Portugalenſis exſtitit*, quaſi portentum aliquod denunciaret.

Areius Luſitanus quadraginta, & eo plus, annos Salmanticæ tum Latinas literas, tum Græcas magna cum laude profeſſus eſt. De quo illud exſtitit Antonij Nebriſſenſis elogium, in præfatione *Introductionum Græcanicarũ* vt in autographo eius Salmanticẽſis bibliothecæ non ſemel vidi, & in Cantabrica editione incorrupte adhuc perſeuerat, hiſce verbis. *Ego verò quum in meis introductionibus multos locos ex Græco inchoatos reliquiſſem, communicata re prius cum Areio Luſitano, à quo vno, ſiquid vſquam Græcarum literarũ apud nos eſt, emanauit, auſus ſum facere quod ille harum rerum peritior facere debuiſſet.* Hoc ad iſtum modum deprauarunt. *Ego verò quum in meis introductionibus multos locos ex Græco inchoatos reliquiſſem, communicata re prius cum ijs à quibus ſiquid vſquã Græcarum literarum apud nos eſt, emanauit, auſus ſum facere, quod alius harum rerum peritior facere debuiſſet, Areij* expuncto nomine, hominis de Hiſpania tota quam optime meriti. Niſi ſi *Antonius* tam leuis fuit, vt eũ conſilij ſui prioris, & relatæ viro ſemper amiciſsimo gratiæ poſtea pœnituerit. Nec abhorret hoc ab ingenio illius. Ex Vernandi Catholici regis, & Elizabet excelſæ reginæ hiſtoria, quam & Latine & Hiſpanice ſcripſit, vbi vbi nos tangit,

git, quam effuſo mentiendi ſtudio feratur, nemo, non intelliget. Atqui ad id quod efficere cupiebat, non minimum intererat verecundius ac tectiùs reginæ adulari.

Mihi quoque nonnihil adcidit incommodi. Scripſeram ad Vaſæum Belgam epiſtolã de *æra* nomine atque origine. Eam ille oſtẽdit D. *Didaco à Caſis Rubris* (Hic *Didacus à Leiua Couaſruuias* eſt, I.C. egregius, Salmanticæ doctor, ſcripſit in iure varia, quæ doctis mirè placent ob ſingulare iudiciũ.) Quali verò? Si genus ſpectes, nobili? Si literas, iuriſconſultiſsimo; Si famam, ſcriptis iam noto; Si auctoritatem, paulo poſt Rodericopolitano Epiſcopo; & nũc Oxomenſi. Viſam nõ modo laudauit, ſed correxit opinionem ſuam priſtinam, ac vulgarem, mihiq; id debere ingenue faſſus eſt. En prodijt tertia eius editio alijs iam verbis, quaſi nõ ego prior rem eam diſquuſſerim, ſed ab illo prius diſquuſſæ adhæſerim adſtipulator. Tã nihili apud vos ſumus. Sed vos, eſtote beati, eſtote felices, muneribus à Deo conceſsis gaudete, latêque dominamini. Sinite nos pauxillo noſtro etiam frui. Hiſpani omnes ſumus, magnis inuicem propinquitatibus, adfinitatibusque cognati, ac familiarum mutua vtrimq; permixtione cõſanguinei. Verum de his, nimio pluſquam conſtitueram, ſed fere neceſſario, vt oſtenderem ab hoc ſeminario ſubcreuiſ-

ſe nominis *Talaueriæ in Elborā* inuerſionem, non ferentibus iſtis, trium martyrum noſtram vrbem fuiſſe matrem, noſtram gentem altricem.

Cæterum Legionenſis Breuiarij lectionem, in qua, non *Elbora* ſed *Ebora* legitur, & ſubiungitur, *Quæ ciuitas eſt regni Luſitaniæ*, eatenus probas, quatenus facit ad explicandam Martyrum patriam. Improprietatem vero loquutionis non probas, quum non dicamus, inquis, *regnum Luſitaniæ*, ſed *prouinciam*, ſicut neque *prouinciam Portugaliæ*, ſed *regnum*. Hoc iam extra controuerſiam noſtram eſt. Poteramque â reſpondendo ſuperſedere, niſi & ipſi *Luſitaniæ regnum, & regem Luſitaniæ* ſimiliter diceremus. Improprie dices, quum titulus *regni* Portugaliæ & Algarbiorum ſit. Imo tam proprie, quam vos *Hiſpaniæ regem* veſtrum adpellatis, quum titulus ſit, *Caſtellæ, Legionis, Aragoniæ, atq; Nauarræ*. Omitto breuitatis cauſa cæteros, *Toleti, Murtiæ, Granatæ*, & ſiqui ſunt alij. Omnia iſta enim vno *Hiſpaniæ*, aut *Hiſpaniarum* nomine continentur. Et nos breuitati ſtudentes, ne *Portugaliæ, Luſitaniæ, & Algarbiorum* dicamus, *Luſitaniæ* tantum dicimus, videlicet à maiori regni ipſius portione. A Durio enim vſque ad Sacrum promontorium Luſitania protenditur. At *Portugalia*, vel vt magis proprie &

vetu-

vetuſte dicam, *Portugale*, à Durio tantum, vſque ad Minium.

Incunabula noſtri regni tibi homini antiquitatis ſtudioſo explicabo. Sunt qui *Portugalliam*, quaſi *Galliæ portum* confingant. Sed ij incerto errore feruntur, aut in adulationem Gallorum etymon extorquent. Nos vetuſtum nomen *Portugale*, vel, ſi blandius loqui placet, *Portugaliam*, præponimus. Oppidum vetuſtiſsimum eſt ad oſtium Durij fluminis, *Cale* ab Antonino vocatum. Quod quia ſitum in monte eſt, difficilemque habebat vſui hominum ſeruitutem, loco plano in ripa fluminis cœptum habitari, facto à piſcatoribus initio. Creuitque paulatim multitudine habitatorum locus, vocatuſque eſt *Calis portus*, vel vno nomine, *Portucale*, & ex frequentia, in ciuitatis dignitatem deuenit. Quuius Epiſcopus *Portucalenſis* in antiquis Concilijs nominatur. Nota vero eſt cognatio literarum C. & G. præcipue Hiſpanis noſtris. Ad ſolam igitur vrbis huius diœceſin, *Portugalis* nomen proprie pertinet. Diffuſum inde ad Bracaros Callæciæ partem. Crede hoc ſaltem veſtro Roderico Toletano, in cap. *de morte Ranimiri*. *Interea*, inquit, *Alcorexi rex Agarenorum, eam partem Gallaciæ, quæ nunc Portugalia dicitur, & vſq; ad Sanctum Iacobū non veritus Apoſtolum, deuaſtauit.* Et paulò poſt, quum agit de morte Alman-

zoris.

zoris. *Igitur anno terdecimo, Almanzor reſumpto exercitu ingreſſus eſt per eam partem Gallaciæ, qua dicitur Portucale.* Et in cap. de monarchia Vernandi regis *Quumq; tranquilla ſecuritate gauderet, congregato exercitu proceſsit, vt Portugaliam & Luſitaniam obcuparet.* Adducerem de hac re inſcriptiones plurimas, niſi prolixitatem vererer, & niſi alibi ea de diſſeruiſſem. Hoc non omittam. Vbi *Portugalis* nomen cœpit vltra diœceſin ſuæ vrbis exire, & ad alias proximas extendi ciuitates, Epiſcopos, qui prius *Portucalenſes* dicebantur, vitandæ amphibologiæ cauſa, vocatos exinde *Portuenſeis* tantum. En tibi *Portugale* vix quartam regni noſtri partem.

Non dicimus, inquis, *Luſitaniæ regnum*, ſed *prouinciam.* Et Hiſpania *prouincia* fuit, & *prouinciæ*, & tamen belle *regnum* adpellatur. At non totam Luſitaniam rex noſter poſsidet. Neq; totam Hiſpaniam veſter.

Expoſtulat hic locus, vt quod de diuiſione Luſitaniæ ſupra ſum pollicitus, modo perſoluam. In treis conuentus Luſitaniam diuiſit Plinius, *Emeritenſem*, *Pacenſem*, & *Scallabitanum.* Duos nos habemus, & vltra Anam ex Bætica oppida aliquot neque ignobilia. Adhuc expreſsius. *Luſitania*, vna fuit prouincia, tribus diſtincta conuentibus. Diuiſa poſtea eſt propter magnitudinem. Et conuentus duo, hoc eſt, *Pacenſis & Scallabitanus*

nus, nomen retinuerunt Luſitaniæ. Vnus *Emeritenſis*, amiſſo Luſitaniæ nomine, *Vettoniæ* nomen, à gēte, ſortitus eſt. Teſtatur hoc cippus Emeritæ, in domo Petri Meſsiæ.

D M
P. AELIO. VITALI
AVG. LIB. TABVL
PROVINC. LVSITANI
AE. ET. VETTONIAE
STEPHANVS. LIB
ET HERES. PATRO
NO. FECIT

Heinc illud ſacri Prudentij in Eulalia.

Nunc locus Emerita eſt tumulo,
Clara colonia Vettoniæ.

Heinc etiam *Vettones* iam ſeparati à Luſitanis reperiuntur, tametſi & ipſi prius inter *Luſitanos* cenſerentur. Domi meæ ingentem cippum marmoreū habeo, quuius meminit Reuerendus Dominus Didacus à Leiua Couaſruuias Iuriſconſ. nunc Oxomenſis Epiſcopus, in libris *Variarum Reſolutionum.* Is ita habet: Niſi quod literarū inuicem complicatarum compendij cauſa connexiones, ob characterum inopiam, exprimere non potuimus,

L. VOCONIO. L. F. Q. VIR.
PAVLLO. AED. Q. II. VIR.
VI. FLAM. ROM. DIVORVM
ET AVGG. PRAEF. COH. I.
LVSIT. ET COH. I. VETTO
NVM. Ↄ. LEG. III. ITAL. OB
CAVSAS VTILITATESQ. PV
BLICAS, APVT. ORDIN. AM
PLISS. FIDELITER ET CON
STANTER DEFENSAS. LE
GATIONE QVA GRATVI
TA ROMAE PRO. R. P. SVA
FVNCT. EST

LIB. IVL. EBORA
PVBLICE IN FORO

Quum itaque duas veteris Luſitaniæ parteis poſsideamus, vna excepta, quæ ex prius Luſitania facta *Vettonia* eſt, ſine iniuria, qui in duabus his partibus regnat, *Luſitaniæ rex* poteſt adpellari. Non igitur Legionenſis Breuiarij conditores perperam *Luſitaniæ regnum* dixerunt. Neque nos erigimur, aut inuaſa Luſitania inſurgimus, falſosúe nobis titulos induimus, vt à te ambitus, tametſi ioco, notari debeamus. *Inſurgitis*, ais, *cum Luſitania. Sed nos heinc vobis illam cedimus.* Lepide. Sed vtrum nobis ceditis? Terrámne ipſam Luſitaniam, an nudam adpellationem? Si terram dixeris, duas certè eius parteis vos nobis non ceſsiſtis, ſed eas noſtri maiores labore & ſanguine infidelibus ademerunt. De tertia quæ apud vos eſt, quam prouinciam *Vettoniam* dixi, vtinam decederetis. Sed vereor ne non velitis. Si vero adpellationem ſolam dicas, mirifice liberaleis vos. Eſt quur gratiam magnam vobis habeamus qui tanta nos nuncupatione donatis. Verum iſta omittamus.

Miraris, in calendario Breuiarij Eborenſis à me facti, quarta decima Februarij die *Valentinum* presbyterũ & martyrem Barcinonenſem reperiri, & ignotum vobis eſſe ais Valentinũ hunc Barcinonenſem. Mihi quoque ignotus æque eſt. Sed quibuſnã tu oculis hoc in meo Breuiario legiſti? Hyalinisne,

an tuis?

an tuis? Si hyalinis, fefellerunt plane. Si tuis, feſtinabas. Dictio enim *Barcinonenſis*, non additur *Valentino* presbytero & martyri. XVI. Cal. Martij, ſed *Eulaliæ* virgini & martyri, pridie eidus Februarij. Cui Diuę lectiones ideo non adpoſui, quia quæ de illa circumferuntur, fere ex *Emeritenſi Eulalia* ſumpta ſunt. AEtas annorum tredecim, habitatio in ſuburbano prædio, presbyteri Donati eruditio, ſpontaneus adceſſus ad forum, libertas in reſpondendo, & denique Præſidis carnificina, fere ſunt eadé, vt hoc forte nonnullis impoſuerit, vnam tantum fuiſſe Eulaliam exiſtimantibus. De Emeritenſi, exſtant & acta, & ſacer ille Prudentius. De altera, viderint ciues Barcinonenſes, & ſolertius inueſtigent.

Redeo ad Kalendarium Breuiarij. Contuli data opera, ſupra centũ volumina, heic apud bibliopolam reperta, & totidem fere per ſacerdotũ manus, mire conſentientibus exemplaribus. Fieri tamen potuit, vt atramenti viſcoſitate correpti laxius hærentes typi, euulſi fuerint, & ab ignauis operis loco non ſuo repoſiti, in pauca aliquot exemplaria. Credo te nõ ignorare typographorum, præſertim indoctorum oſcitantiam, cui neque tres Argi ſufficiant. Sed arbitror ſatis me de hoc capite apud te eſſe purgatum.

De Vaſæo quod ſcribis, fateor à me adiutum

tum in pleriſque vt ęquum fuit, hominē beneuolentem, quem in Gallia Belgica, *Nicolao Clenardo* viro doctiſſimo, ac pientiſſimo ſacerdoti, in Hiſpaniam me impulſore venturo, profectionis comitem addiderā, quēque poſtea quàm Salmantica Clenardū abduxi, etiam in Luſitaniam aduocandum curaueram. Sunt itaq; nō pauca, & ferè quæ ad *antiquitatem* pertinent, vel à me data, vel certè communicata mecum. Reliquorum omnium conlector ipſe fuit, & omninò *Chronicorum* ſuorum auctor. De altero quem promiſit Tomo, nihil habeo quod reſpondeā, niſi apud me non eſſe. Tantum petierat à me, vt quos nam *Deos* ante Chriſti ſuſceptā gratiam peculiariter Hiſpani coluiſſent, ad ſe ſcribere ne grauarer, & quædam alia. Quę dum commentarer, ingratus de morte eius nuncius commentationem meam illam hactenus interrupit.

Librum τῶν γενέσεων, aut *proſapiarum*, ſi mihi permittant Ciceroniani priſco vti vocabulo, nobilium Hiſpaniæ familiarum, quem *Gaſpar Barrerius* in ſua *Chorographia* promittit, antiquum eſſe ſcito, auctoremq; eius Petrum Comitem Barcellenſem, regis noſtri Dionyſij nothū. Liber eſt, etſi ſtylo rudi, vt illud erat ſeculum, lectione tamen nō indignus. Comptiorem eum facere poterat *Barrerius*, cui nō deeſt ingenium & ſer-

monis vſus, nouū facere nō poterit, niſi plagio ſe inuoluat aduerſus auctorem, ſimile ei quod in *Chorographiæ* pleriſq; locis aduerſus me, commiſit. Vſq; adeò verum eſt, quod ait Martialis.

Qui velit ingenio cedere, rarus erit. Aliquam tamen illi gratiam debeo, quod mea ſic tractauit, vt aperte domini fidē implorare videantur. Sed hæc latius in expoſtulatione cum illo mea. A Barrerio vero neſcio quā circa familiarū notitiā verſato, quid exſpectare poſsis nō video, præcipue poſt mutatū vitę prioris inſtitutū. Quæ res vt illi benè & feliciter, atq; ad animæ ſalutem vertat, Chriſtum omnipotentē quæſo. Tractat idē argumentum, ex aulica nobilitate D *Antonius Limicus*, materiæ ſuſceptæ non paulo adcommodatior. An ſummam impoſuerit manū, equidem modo non ſcio.

Sancium poſteriorem Luſitaniæ regē, qui ob ſocordiam, nō quidē regno priuatus, ſed motus regimine exſtitit, quū ignominiā nō ferret. Toletum ad Hiſpanię regē cōſanguineum auxilij petendi gratia ſe cōtuliſſe, vbi alijs atq; alijs cauſificationibus, quum eſſet de ſpe deiectus, mę rore ac tędio vitā finiſſe, ibique ſepultū, ſcriptores noſtri oēs cōmemorant. *Flectium* autē Conimbricenſis arcis & vrbis præfectū, quū nullis conditionibus adduci

duci poſſet, vt vrbem fratri ſubceſſori traderet, mortuũq; nũciãti nõ crederet, poſtulaſſe vt, explendæ fidelitatis ſuę cauſa, Toletũ ſciſcitatum de morte eius adire permitteretur. Interea, ab vrbis oppugnatione abſtinerent milites. Quũ placuiſſet hominis poſtulatum, permiſsũ adire Toletũ. Vbi ſepulcro adaperto, Conimbricæ claueis mortuo regi in manu poſuiſſe, taliq; vsũ oratione. Quã diu Rex Sanci, viuum te arbitrabar, extrema omnia ſum perpeſſus. Corijs famem, lotio ſitim toleraui. Ciuiũ animos conſilia de deditione agitantiũ, ad malorũ patiẽtiam erexi. Quidquid à me homine tibi ligio, atque in verba tua iurato, pręſtandũ erat, pręſtiti bona fide. Mortuo, tuæ tibi vrbis claueis trado, ſacramento me ſoluo. Ciuibus deceſsiſſe te nunciabo, ne pertinaciter in ſuã perniciem ſubceſſori reſiſtant. Hæc Toleti facta ſcribunt hiſtorici noſtri. Ex veſtris quoque, ea tẽpora qui attigerunt, idem confirmant Satisq́ue ſit, geſtorum Alphonſi regis vocati Sapiẽtis caput ſeptimũ indicare. Arbitrabar me quũ iuuenis Toletũ deueni, in altero cellæ ſummi templi latere, infra Magni Alphõſi mauſolæum, huius noſtri vidiſſe conditorium, ſtatuamq́ue ſuper porrectam, in ſchemate monachi ex Diui Franciſci, in quod propenſus fuerat, inſtituto. Verum corona regia ſepulti olim dignitatem atteſtante.

Neſcio an fefellerint tunc oculi, an *γεροντικῶς* vacillet ipſa memoria, an potiùs ablatus inde, & alio tranſlatus ſit. In tota certe Luſitania nuſquam ſepulcrum eius exſtat, nec vel tenui ſaltem fama.

De cognomine Legionenſis vrbis, quod poſt Vaſæum me interpellas, reſpondebo adhuc timidiuſcule. Nõ enim temere vetuſtiorum auctorum lectionẽ ſoleo inuertere, niſi ipſa ratio conuincat loci corruptionem. Ptolemæi codex ita habet. *ἀπ' ἀνατολῶν δὲ τούτων, παράκειται ἡ ἀστουρία, καὶ πόλεις ἐν αὐτῇ. &c. λεγίων. ζ. γερμανική.* Ideſt, *Legio ſeptima Germanica.* Quam lectionem ſequuntur interpretes, & noſter Nebriſſenſis. Multum tamen moueor Antonini auctoritate, vbi ſcribit iter à Mediolano Vapinquum, trans Alpeis Cottias, atque inde ad Callæciam, *ad Leugas VII. Geminam*, quod legendum me dixi arbitrari, *ad Legionem ſeptimam Geminam.*
Nec parum incitamenti addit Inſcriptio iſta inuenta in pago Legionenſis agri, quam adcepi lateritiam eſſe, quaſi defuerint ibi lapides. Quuius exemplum neque Vaſæus, neque tu modo ad me miſiſti. Quod maluiſſẽ percenſendę rei cauſa, quam adnotationẽ illi modo adiectã. In Claudio, Luperco, atque Victorico, in hanc partem iam ante inclinaueram, ſed tamen reuerebar Ptolemæũ. Verũ ſi inſcriptio iſta ad Antonini itinerariũ

ad-

adcedat, audebo forſitan manum Ptolemęo admouêre, & illud, λεγϊων.ζ.γερμανική, emendare, vt ſit. λεγίωμ ζ. γεμινιανή.

Grati muneris loco mihi fuit commentariolus Tranſlationis nuper factæ *Sancti Eugenij* primi Toletani epiſcopi, & martyris, ſi modo *Toletanus Epiſcopus* ille fuit. Neque dubitationem meam de nihilo prouenisse arbitreris. Veſter *Ildephonſus* in *Cathalogo virorum inluſtrium*, & maximè eorum qui Toletanæ eccleſiæ præfuerunt, duos tantū Eugenios recenſet, alterū Helladij diſcipulum & Iuſti conſortem, ſub Chintilla, Tulgane, & Chindaſuintho regibus, alterum, cui ſe Ildephonſus ſubceſſiſſe teſtatur, ſub eodē Chindaſuintho & Receſuintho, Eugenij prioris ſubceſſorem. Hunc *Iulianus*, qui libello illi additamentum fecit, ſecundum vocat Eugenium, de Ildephonſo ita ſcribens. *Præſul poſt ſecundum Eugenium*. Et de Iuliano altero: *Iulianus*, inquit, *Eugenij ſecundi diſcipulus*. Tam Ildephonſus igitur, quam Iulianus, ſanctiſſimum hunc martyrem Eugenium Toletanum epiſcopum non agnoſcunt. Si in tantâ noſtrarum rerum ignoratione locus coniecturæ ſit dandus, prędicaſſe euangelium Toletanis non abnuerim, credendum enim antiquitati, ſed quum non multum fortè promouiſſet, in Gallias, vnde venerat, videtur veriſimile rediiſſe, parum alioqui offi-

cio epiſcopi functum, ſi primis illis initiis bonum prædicationis ſubceſſum ſolo videndi magiſtri deſiderio reliquit.

Imò ſi veritas patefacienda eſt, Quid enim oportet falſis nos titulis gloriari? & *Eugenius* hic qui primus veſtræ vrbi Chriſtum adnunciaſſe perhibetur Dionyſij Pariſiorū epiſcopi ac martyris exſtitit diſcipulus, quū is Dionyſius non Areiopagita ille fuerit, quod nobis perſuadere nituntur Galli, ſed alter circa annum Seruatoris noſtri ducenteſimum quinquageſimum tertiū, Decio & Grato Coſs. Romæ ex presbytero cum alijs ſex epiſcopus ordinatus, atque in Gallias ad prædicandum miſſus, vt auctor eſt S. Gregorius Turonenſis in primo hiſtoriarū ſuarum libro, Gallus ille quidem, atq; in ſuam alioqui gentem propenſus, reuocāda ad calculum, & ineunda iterum tuæ tibi ſupputationis ratio illa eſt, poſt quadringētos quinquaginta ſupra mille annos, ex quo paſſus ſit, eſſe tranſlatum. Atque etiam ſi *Epiſcopum* fuiſſe donemus, neq; ſeuerius diſquiramus, an à ſolo Dionyſio ordinari potuerit epiſcopus, & ab eo in Hiſpaniam delegari, quod factum in eius legitur hiſtoria, expendendum, an in illum conueniat id quod ais, *Toletanæ vrbis, ac totius Carpetaniæ primum fuiſſe* antiſtitem. *ſi primum*, non ad tempus, ſed ad dignitatis prærogatiuam referas. Quod ſi ad tem-

tempus referendum dicas, explices, oportet quur tam Ildephonſus, quam Iulianus Toletanæ eccleſię alumni duorũ tantum Eugeniorum meminerint. Propter vetuſtatemne & exoletam ſeculorum memoriam? An quia omiſſo Toleti grege receſſit? An magis quia verè Toletanus epiſcopus non fuerit, licet ibi Chriſtianæ religionis fundamẽta iециſſet? Et quidem memoriã vſq; eo obſoleuiſſe, putandum non eſt, quum à Decio & Grato Coſſ. ad Chriſtianorum perſecutionem quæ ſub Diocletiano facta eſt, poſtquam Toletanam cępiſſe eccleſiam mox aperiam, anni tãtum intercesserint quinquaginta, vno plus minùs, quumque inde ad Conſtantinum & Iliberitanum concilium, quo tempore Toletanam Eccleſiã epiſcopũ iam habuiſſe etiam oſtendam, pauci admodum anni præterierint. Non poterat igitur memoria tanti Martyris, ſi Epiſcopus fuiſſet, ex Epiſcoporum ſerie interiiſſe.

Sin quum primum dixiſti, pręrogatiuam ſedis intellexiſſe te inquias. hoc quonam pacto poſſis tueri, non video. Nondum enim illo tempore Toleti erat Eccleſia conſtituta, quum neque dum, eo veniente Datiano, eſſet, verum pauci atque latentes ſuſceptã non ita pridem ab Eugenio religionem formidoloſè ſeruarent. Poſt martyrium vero ſanctæ virginis *Leucadiæ*, videlicet à

 puellæ

puellæ fortitudine animoſiores factos, Eccleſiam inſtituere cœpiſſe, teſtatur Raſes, hiſce verbis. *Diocletiani tempore, Chriſtiani qui Toleti in Hiſpania erant, Eccleſiam conſtruere cœperunt, quæ poſtmodum regum dicta fuit. Chriſtiani vero Sanctam adpellant Leucadiam.*

Nec puto, non dico iam Toleti, ſed etiam in tota Hiſpania, Epiſcopum poſſe iuſtum, ordinariumúe oſtendi, ante Conſtantini Magni tempora. Si qui autem ad id tempus alicubi fuiſſe legantur, quum inter paucitſimos profiteri religionem perſequutorum metu vix audenteis, præter ordinem, prædicationem, & ad martyrium expoſitam mentem, epiſcoporum nihil habuerint, talibus quæ prærogatiua conueniat, ipſe videris. Imperio itaque Conſtantini epiſcoporum dignitas, & ſedium emerſit prærogatiua. Is enim optatam Chriſtianis pacem reddit, & epiſcopos archiepiſcopoſque fieri per Hiſpanias edixit, & metropoleis ordinauit, per iuridicos Hiſpaniæ conuentus, iuxta *Diui Clementis* preſcriptum, *in epiſtola ad Iacobum fratrem Domini*, quod citatur à Gratiano, 80. diſtinctione. De qua re ita Raſes. *Conſtantinus diuiſit Hiſpaniam ſex epiſcopis qui religionē Chriſtianam populos docerent.*

Primum fecit *Narbonenſem epiſcopum, cui dedit alias ciuitates ſex, quib. in animarum cura, iuxta Chriſtianorum fidem, præeſſet, videlicet Blitteras ſiue*

ſiue Beterrin , Toloſam Magolonam, Nemauſum, Agatham, & Carcaſſonam.

Secundo dedit *etiam bonas ciuitates, Bracaram, Dumiam Portugale, Auriam, Tuden, Lucum, Iriam, Britaniam Ouetum, & Aſturiam.*

Tertio, Tarraconem, Barcinonem, Cæſar auguſtam, Ilerdam, Auſonam, Dertoſam, Oſcam, Calagurrin, Oriollam, & quatuor alias, tam barbarè in ſcriptura deprauatas, vt quænam fuerint, ex barbaro hoc auctore non intelligam, nec animus ſit hoc aliunde ſupplere.

Quarto, Carthaginem, Lorcam, Baſtam, Toletum, Albararam, Oxomam, Saguntiam; Valentiam, Valeriam, Caſtulonem, Menteſam, Oretum, Secobrigam, & quinque alias quorum nomina non intellexi.

Quinto Emeritam Pacem, Olyſiponem, Oſſonobã, Abtaniam, puto Igaditaniam, Conimbricam, Lamecam, Eboram, & Cauriam. Sexto, Hiſpalim, Italicam, Cordubam, Xeritium, Sadunum, Neuolam, Malacam, Iliberin, Aſtygin, & Agabram.

Sub Conſtantino itaque Toletana eccleſia nō pridem inſtituta, Epiſcopum ſane habebat, vt patet ex Iliberitano Concilio, in quo ſeptimo loco ſubſcripſit *Melanthius epiſcopus Toletanus.* Erat tamen ſub metropoli *Carthagine noua,* in qua, auctore Plinio, conuentus erat, quæque, vt ait libro etymologiarum decimoquinto Iſidorus, à Romanis colonia facta, nomen etiam prouinciæ de-

dit. Nunc auté, inquit, à Gothis ſubuerſa, atque in deſolationem redacta eſt. Rodericus Toletanus à Gūderico Vandalorū in Callęcia, & Sueuorum rege euerſam dirutamque ait, ibiq; antiquitus dignitatem ciuitatis fuiſſe antequam à Vandalis eſſet euerſa, cõfitetur. Gothorū tempore, dignitatem ad Toletanam eccleſiam eſſe tranſlatam, & adhuc *Carthaginienſem* dici *prouinciam*. Sit ſane à Vandalis euerſa. verum, etiā Vandali Gothi erant, vt teſtis eſt Procopius. Alioqui ſatis nobis erat Iſidorus, qui à Gothis euerſam dicit. Mallem tamē, vt Rodericus explicatius diceret, ecquam ciuitatis dignitatem Toletū tranſlatam intelligat. Nam ſi epiſcopalem tantum ſedem intellexit, ex Iliberitano cõcilio prius oſtēdi, iam ante euerſam Carthaginem Toletum epiſcopalem dignitatē habuiſſe. Quanto erat ſimplicius, *metropolitanam dignitatem* tranſlatam dicere?

Euerſa ergo Carthagine, quum Gothi Toletum ob loci ſitum, & ſoli cõmoditates comprobaſſent, & vrbem feciſſent *regiam*, eò metropolitano dignitas eſt trāſlata, verū manente prouinciæ Carthaginiēſis titulo. Adparet hoc ex primo Toletano Concilio, ab vndeuiginti epiſcopis prouinciarū Tarraconēſis, Carthaginienſis, Luſitaniæ, & Bæticæ celebrato, ſub Honorio & Arcadio **AVGG. circa tēpora Anaſtaſij papæ, præſidente**

dente *Patrono* Tarraconenſi metropolitano, ſubſcribente ſexto loco *Aſturio Toletano*, quem ſanctus Ildephonſus Audétio in Toletana vrbe metropoli prouinciç Carthaginis ſubceſsiſſe dicit, & ob inuẽtos diuina reuelatione in *Complutenſi* municipio Chriſti martyres, redire in ſedem ſuam noluiſſe, ſed in ſanctorum miniſterio atq; complexu, diẽ obijſſe. Eôque factum, vt Aſturius, qui apud Toletum nonus erat ſacerdos, apud Cõplutum primus haberetur.

Vides quàm recens erat epiſcoporum Toletanorum origo, vt Aſturius nonus numero perhibeatur? Nec ſane plures eſſet poterãt centum fere annis, ab Eccleſiæ Toletanæ primordijs, hoc eſt, à fine imperij Diocletiani, vſque ad Arcadium & Honoriũ AVGG. & Stiliconem cos. quo tempore fuit Aſturius. Vides etiam tranſlatam iam Toletum metropolim, nondum Carpetaniç, ſed Carthaginienſis titulum prætuliſſe? Proceſſu inde tẽporis, inrepſit paulatim Carpetaniæ adpellatio, vt in tertio Toletano concilio, ſub Recaredo principe, in quo ſecũdo loco, hoc eſt, poſt Mauſonam Emeritenſem prouinciæ Luſitaniæ metropolitanum, ſubſcripſit *Euphemius*, in Criſti nomine, eccleſiæ Catholicæ Toletanæ, metropolitanus epiſcopus, *pro Capitaneis*, quod emendandũ eſt, *prouincia Carpetania*. In quinto rurſus, Eugenius

prior

prior: ſe Toletanæ eccleſiæ epiſcopũ, prou
Carthaginienſis metropolitanum vocat. E
ſic fere in cæteris. Nec aliter Ildephonſus &
Iulianus vtuntur, in illo *de viris inluſtribus* li
bello. Atq; hęc non eò dicta à me ſunt, quo
Toletanis de ſua quidquam antiquitate de
tractum velim, Sed quia inluſtria Diuorum
martyria, falſorum admixtione contami
nari non probem.

Ex paulo ante dictis intelliges *Ildephonſ*
de inluſtribus viris libellum eſſe apud me, cum
ſuperioribus eiuſdem argumenti ſcriptori-
bus. hoc eſt, *Hieronymo, Gennadio, Iſidoro, Brau*
lione, poſt quos, ſequũtur *Ildephonſus & Iulia*
nus. Eſt etiam in noſtra Eborenſi Eccleſia li-
ber ipſius *Ildephonſi, de perpetua ſanctæ Dei ma-*
tris virginitate, non parum quidem antiquus
attamen non parum etiam mendosè ſcrip-
tus. Interque nonnullos bibliothecæ meæ
vetuſtiores manu deſcriptos, *Concilium* extat
Emeritenſe, à duodecim prou. Luſitaniæ Epi-
ſcopis celebratum, anno decimo octauo
Receſuinthi regis, æra DCCIIII. ſimulque
Homilia beati Leandri epiſcopi Hiſpalenſis, habita
in tertio Toletano concilio, pro conuerſis
ab Arriana impietate Gothis. Quuius me-
minit Rodericus Toletanus in Recaredo.

Iulianum Pomerium iam olim deſidero. Eo-
que magis quod ſanctus veſter pontifex *Iu-*
lianus Eugenij ſecundi diſcipulus, *Quirici* ſub-
ceſſor,

eſſor, multum illi tribuit, in libris quos *de rognoſticis futuri ſeculi* ad Idalium Barcinoné-em conſcripſit. Eos mihi furto à Pariſienſi uodã hoſpite ante annos viginti ſublatos, dcepi poſtmodum typis excuſos, non ta-ien ſatis mendis quibus paſsim ſcatebant, urgatos. Vidi aliquando in Germania *car-inum* eius *libellum*, ſed apud hominem qui eque vnius diei vſuram præſtare voluerit. *ſidorũ Pacenſem* citat alicubi Vaſęus in Chro-icis. Non dubito in Eccleſiæ veſtræ, quæ rima ex Saracenica inluuione & reſpira-it, & priſtinum ſplẽdorem recepit, inſtru-tiſsima, vt ais, bibliotheca, merces has poſſe eperiri. Quibus ſi nos participes, opta viciſ-m heinc aliquid, quo tibi nos gratifice-aur.

Concilium Toletanum ſtatim vt prodijt, de-tum ad me eſt. Noſtrum *Olyſiponenſe* abſo-imus circiter Saturnalia, vel, vt potius hriſtiane loquar, inſtante Seruatoris no-ri natali die, ſex Actionibus diſtinctum. reuit in iuſtum volumen, vt quod *Decreta* ontineat ſupra tercentum. Nondum exijt, urbato apud nos nõnihil Eccleſiaſtico ſta-u, ſiue circa iuriſdictioné, ſiue neſcio quur, ſi ſcio, non tam longe vterque diſtamus, uin eorũ quę heic geruntur, ad vos rumor eleriter pertingat.

Delaſſaui te arbitror, verboſiſsima epi-ſtola,

ſtola, aut ſi mauis, libello. Sed boni conſules prolixitatem hanc, vbi attenderis, ad litterarum tuarum capita vix potuiſſe me pro materiæ dignitate reſpondere, niſi tot verba neceſſario funderem. Benè vale, & huic homini, quem ſpontè ad amicitiam prouocaſti, indies amiciori, mutuam amicitiam ſerua. Eboræ, 4. Nonas Maij, M. D. LXVII.

AMBROSIVS MORALES COR-DVBEN. ANDREAE RE-SENDIO. S. P. D.

AMo te, Reſendi doctiſſ. amo te, & vnice profecto diligo: vel de tua nobilitate, quã mihi ego in bonis ſemper ſuſpiciendã & colendã exiſtimaui: vel de tua iſta inſigni eruditione, & eximia Hiſpanæ antiquitatis cognitione, qua noſtrates omnes præcellere, & longo interuallo videris anteire: vt carminum tuorum iucunditatem, mihi poetices amantiſsimo dulciſsimam, orationum grauitatem eloquentiæ profeſſori cõmendabilem interim taceam. Accedit inſignis tuus cãdor, & in iuuandis aliorum ſtudijs benignitas, qua nunquam grauaris libenter alijs impertiri, quicquid ingenio & ſingulari iudicio fueris aſſequutus, aut indefeſſa diligẽtia aliquãdo eruiſti. Quis non hoc amare? Quis non plurimi facere debeat? Ego vero & amo & admiror, & bonorum & eruditorum omnium nomine, humanitatis huius tuæ ergo, ingentes tibi gratias ago. Offenſus nimirum & peſsima & frequenti multorũ apud nos tenacitate, qui ſi quid vel exiguum antiquitatis monumentũ adepti ſunt, ita occultãt, ita alijs denegãt: vt perire ſibi omnem eruditionem putent, ſi cũ quoquam id communicauerint. His de cauſis cum te iam

pridem

pridem amem, & iuuari abs te magnopere ſtudia mea poſſe intelligam, ſcribere ad te cōſtitui: vt tu me viciſſim pro ingenua tua humanitate ames, mihi reſcribas, & me opem tuam enixe poſcentem libenter adiutes. Scripſi enim Hiſpaniæ totius hiſtoriam ad Roderici Regis tempora, quinq; Floriani libros ſeptem alijs continuato opere proſequutus. Non quod mihi eius hominis ſcripta perplacerent, vel quod tibi diſpliceant: ſed quod iuſtis de cauſis mihi fuit, indidē vbi ille deſijt incipiendum. Vrbium origines, ſitus, nomina, & quæcunq; ad illarum antiquitatem pertinebant, hiſtoriæ non admiſcui: ſed peculiari cōmentario ſeorſum adnexui: quia liberiora ſpatia ad hunc curſum plenius conficiendum mihi patere cuperem. Atque vtinam vtrunq; id opus coram tecum relegere, & te admonente, atq; adeò edocente corrigere mihi licuiſſet: tunc demum mihimet ipſe in meo opere ſatisfacerē, & doctis omnibus ſatisfacturū ſperarem. Nihil, ita me Deus bene amet, quantū ad ſtudia ſpectat, libentius vnquam in vita feciſſem, quam v hoc iter caperē: vt tecum aliquandiu verſarer, multo abs te doctior recederem, opuſque noſtrum tali iudice caſtigatum innocens iam & planè abſolutum reducerem. Sed quoniam tum ingraueſcentis ætatis ſenium, tum etiam peculiaris valetudinis imbecillitas hoc ipſum vetat optare: quod vnum datur, tuaque benignitas tribuit ſperare, te de multis per literas percontabor. Vides enim, mi homo, quantis & quam multis in rebus, ſuppetias mihi poſſis adferre. Ego vero hic iā mature, opem tuam, quo magno ope-

r

re indigeo, implorare, & de multis interrogare te incipiam.

1. Qualiter putes intelligenda poſtrema illa verba, quæ in pontis Alcantaræ delubro poſt epigrãma legũtur. C. IVLIVS. LACER: &c. Nã mihi niſi reconditum aliquid ſubſit, difficilia videntur intellectu. Quæ ego in hiſtoria dixi, cum his litteris accipies.

2. Quæ apud authores leguntur de oppidorum nominibus, quæ in eodem ponte recenſentur, mihi ſunt percognita: neque tamen inde ſatis poſſum quippiam certi & perſpicui afferre. Tu qui vicinior has regiones incolis, non dubito quin aliqua planiora & indubitata magis perueſtigaueris. Ea mecum obſecro cõmunicato.

3. Ecquid habes, quo rationem reddere poßis, & aſſumpti & continuati in regibus Gothorum prænominis Flauij. Ego enim in hac parte nihil habui quod dicerem, præter vnam coniecturam æmulationis imperatorum. Nam cum ab Conſtantino, & retro etiam, imperatores omnes Flauij prænomen continuarent: Gothi toties imperat. victores, æmulatione ſuccenſi, id ipſum etiam prænominis ſibi videntur deſumpſiſſe.

4. Ecquid inſigne & memorandũ legeris alterutrũ Reccaredum regem in veſtrã vrbe Eborenſi feciſſe? Nam ſi quid eiuſcemodi protuleris: omnem ego iam tuam illam cum Quebedio de Elboræ nomine cõcertationem diremero. Interim ſcias proximo Auguſto Quebedium Toleti obijſſe, opuſq; ſuum de ſanctis Hiſpaniæ, vix dum inchoatum reliquiſſe.

5. De Acoſta Rege ſiquid certum alicubi reperiſti, id magno opere cupio intelligere. Quidam enim vti ſcis, regnaſſe negant, quidam affirmant. Nummi, qui tanquam regis huius ſint, oſtentantur, ego adduci non poßum, vt credam eius eſſe regis.

6. Si quos habes Gothorum Regum nūmos non grauaueris obſecro deſcriptos ad me tranſmittere.

7. Scire cupio concilium illud Emeritenſe, quo menſe, quo die, quibus cum epiſcopis ſit celebratum: Tum præterea ſiquid inſigne in eo ſit decretum.

Onero te multis quæſtionibus? Tuæ iſti ſingulari eruditioni ſuccenſeto, quæ ſola hæc noſſe, & poteſt docuiſſe: tuæ humanitati iraſcere, quæ aditum ad percunctādū patefacit. Tu vero viciſſim à me, ſiquid habeo quo tibi gratificari poßim, requirito. Pauperis eſt numerare pecus: ſed tamē quid à me poßis optare, ſignificabo. Nummos antiquos cum oppidorum Hiſpanorum nominibus priſcis plus quadraginta diuerſos congregaui. In his ſunt. Sagūtos, Caſtulo, Valētia, Graccurris, Obulco, Sacili, Vlia, Carmo, Ebora Claritas Iulia, Corduba Colonia Patritia, Ercauica, Caſcantum, Hiſpalis, & quædam alia.

Gothorum regum nummi hi ſunt apud me.

Diui Ermenegildi aureus, quo tempore cum patre bellum gerebat percuſſus. Bone Deus, quem theſaurum nomino.

Fratris eius Reccaredi aurei quatuor, argēteus vnus, diuerſi omnes.

Liuuæ huius filij aureus.

Suintilani aureus.

Rec-

Reccesuinti aureus.
Eruigij aureus.
Vuitterici aureus.
Vuambæ argenteus.
Vuittizæ & Egicæ aureus.

Inſcriptionum antiquarum ex multis Hiſpaniæ regionibus magnam copiam comparaui. Ex vetuſtiſſimo Ouetenſis Eccleſiæ codice Sancti Deſiderij martyris vitam tranſcripſi, ab Rege Siſebuto conſcriptã. Multa alia inde habui. Eiuſdem Regis epiſtolas aliquot, & eorundem temporum alia nonnulla. Chindaſuindi Regis priuilegium, quo patrimoniũ monaſterij ab Sancto Fructuoſo in Bergido ad Complutiсam erecti adauget. Poſt Regem Pelagium antiquiſſimorum regũ noſtrorum priuilegia quamplurima, leges item antiquas (fueros *noſtri vocant) quarundam ciuitatum noſtratium vndecunque corraſi. Sed hæc nihil ad te. Aliorum omnium, quæ te oblectare, aut quaqua ratione tua intereſſe poterunt, quiduis optato, quiduis petito, deſcriptum quamprimum remittam. Doctor Ioannes de Sancto Clemente Badaiocenſis eccleſiæ canonicus Theologus, qui has ad te mittet, tuas ad me transferendas tuto recipiet. Eum ego hominem multis de cauſis, tum amo mirifice, tum etiam plurimi facio. Neque ideo ſolum quia mecum ſit aliqua propinquitate coniunctus: neque quia pene à paruulo eduxerim in litteris, amauerim pro meo, & in eo me oblectem, ſed quod in eo ingenium, virtus, doctrina, magna omnia, ita decertent, vt non cuiuis facile ſit, quid præcellat iudicare.*

Ego ſemper vitæ innocentiam & ſanctitatem præfe-ro. Per eundē cum his litteris librum noſtrum de ſanctis Iuſto & Paſtore accipies: quem eo conſilio miſi vt ſi quid in eo ſit, quod te legiſſe iuuet, ea te pia & erudita voluptate minime fraudarem. Potui fortaſſe errare, quia tēplum illud horū martyrū cum inſcriptione, ad Salaciæ ineſſe ſcripſi. Nā. F. Alfonſus Chaconus Dominicanus, qui abs te mutuatam eā inſcriptionem ad me miſit, perperam titulum addiderat, vt ego quo in loco reperiretur, planè non poſſem intelligere. Interim ſcire peruelim, probes ne noſtrā in peruestigādis vrbiū antiquitatibus rationem, cuius exēplum in Complutenſibus antiquitatibus cernere poteris. Ibi tu mihi nominari non potuiſti. Vbicunque interuenis, hominis & tibi amiciſsimi, & eruditionis tuæ non vulgaris æſtimatoris officium non requires. Tu vale, meq; ama, & amanter reſcribe.

Compluti. XXX. Ianuarij. M.D.LXX.

Vincentium tuum fac ad me mittas, quem ego cum legere magno opere iam diu cupierim, numquam datum eſt inuenire. Iterum Vale.

L. ANDREÆ RESENDII, LVSITANI, AD EPISTOLAM. D. AMBROSII MORALIS VIRI DOCTISSIMI, *inclytæ academiæ Complutenſis Rhetoris, ac Regij hiſtoriographi Reſponſio.*

D. AMBROSIO MORALI, VIRO ERVDITISSIMO. L. ANDREAS RESENDIVS. S.

AD eidus ferè Martias, Ioannes à Sancto Clemente neceſſarius tuus, libellum & litteras à te amantiſſimas, vna cum ſuis, etiam amantiſſimis, ad me miſit. Quid ego vtriq; veſtrum aliud reſpondeã, quam meæ me felicitati, ob taleis viros amicitiam meam ſpontè ambienteis gratulari, nihil equidem intellego. Certè amanteis, quantum intendi amor poterit, redamabo, daboque operam, ne quod priores diligere cœpiſtis, in eo erraſſe videamini. Tibi verò cui has peculiariter modo ſcribo, immortaleis ago gratias, de tua iſta humaniſſima comitate, comi, vt comior eſſe non queat, humanitate. Nec vtique ob id, quod mirifi-

cis me laudibus euehis, an obruis? Neque enim tam elato ſum ingenio, vt quæ ſcribis mihi quaſi meo iure adrogem, ſed quod tua iſthæc laudatio quum ab incredibili animi candore proficiſcatur, non poteſt iucunda mihi non eſſe. Pudefacit igitur multum me, multum tamen delectat. Lætus ſum, laudari me abs te pater, laudato viro, inquit apud Næuium Hector, & vſurpat, Catoni reſpondens, noſter Cicero. Sed de his dicam modicè. Vereor enim ne mutuum reddere conatum eſſe me quiſpiam ſuſpicetur. Quod tamen potius deinceps ſpondeo, atque in me recipio. Nunc ad epiſtolæ tuæ præcipua capita. Eſt ſane quod ais, mea ſatis procliuis in communicandis quæ vel ingenio, vel ſedulo nauata opera, depreendi, inueníque facilitas. Quæ mihi nonnunquam obeſt, inſidiantibus meo labori plagiarijs quibuſdam, qualis fuit in pleriſque amicus olim meus Barrerius, qui locos ſupra viginti candide impertitos, ſuæ immiſcuit Chorographiæ, non habita commonſtratori gratia. Quorum tamen non paucos ea dexteritate tractauit, vt mihi illud Martialis in eum iure liceat detorquêre.

Quem recitas, meus eſt ô Fidentine libellus,
Sed male quum recitas, incipit eſſe tuus.

Ingenue magis Vaſæus, tametſi neq; ſemper,

per, neque alicubi, maxime expoſcente loco, non diſsimulanter. Ei certe quæ de Romanis tribubus, ſiue legendis libris, ſiue inſcriptionum veterum monumentis, compereram, additis auctorum priſcorum teſtimonijs, commũnicaui. Compleueramque vnius & quadraginta numerum, hoc eſt, ſupra triginta quinque confeſſas atque receptas, ſex alias. Non enim plureis eatenus diſerte inueneram, præter treis, litteris quamque tribus. CAM. CLV. HOR. ſæpe in marmoribus adnotatas, quarum integra nomina neq; apud idoneum ſcriptorem aliquem legeram, neque ſine veterũ teſtimonio, ſola trium literarum coniectura, Camillam, Cluentiam, Horatiamúe, pronunciare ipſe audebam. Nam C L V. pro CRV. hoc eſt, Cluſtuminam pro Cruſtumina dici, nondum ſatis eram, neq; adhuc ſum perſuaſus, quum ciuitas vnde nomen habet, Cruſtumium vocetur, non Cluſtumium. Mihi autem non contigit marmor videre, vbi C L V S, vel C L V S T, ſcriptum eſſet. Hærebam igitur in ſcriptura, CLV. eſſétne interpretandum Cluſtumina, vt bene docti quidam exiſtimant, an Cluentia, quæ extra numerum, ſicut CAM. & HOR. tribus eſſet. Omneiſque has apud me in ſchedijs conlectas, neque dum ſtylo ordinatas eo conſilio reprimebã,

vt]ſi lectione aſsidua certius tandem aliquid eſſem adſequutus ea in re ſtudioſis antiquitatis mea diligentia non deeſſet. Ecce autem in libris variarum reſolutionum Reuerendi. D. à Foſsis Rubris, Redericopolitani Pontificis, prodijt de Romanis tribubus opuſculum , in quo inter multa alia, quæ vir ille eruditiſsimus & ex veteribus, & ex neotericis congeſsit, quæ ego peculiariter lucubraueram, vna reperi, à Vaſæo, ſicut poſtea reſciui, prodita, tantum cippi. L.Voconij, L.F. Q V I R. Paulli, qui domi meæ eſt , facta obiter mentione, videlicet vt indicio eſſet, illuc ſcrinia mea , non meo conſenſu , perueniſſe. Quod ægre minime equidem tuliſſem, imò vltro egiſſem gratias, ſi treis illas, quas pro ignotis adhuc habeo , etiam expediuiſſet. De quibus neque verbum vllum fecit, neque exceſsit triginta quinque numerum, neque rem omnino ad amuſsim dolauit. Vicit ea in re, & nos, & illum, & cæteros qui noſtra ætate id attentarunt, Onuphrius Panuinius, quanquam neque in illo exactius aliquid non deſideres. Sed ad rem. Vaſæo homini quoad vixit beneuolenti, leuem hanc pleni officij prætermiſsionem , libenter condonamus. De fraude, cum Barrerio, neque ſane iracunde , expoſtulauimus. Neque propter illum ſimileisq;, reſtrictiori animo
in

n aliorum iuuãdis ſtudijs, ſi forte potero, e-
quidem ſum factus. Minus autẽ poſſe, vehe-
nẽter doleo. Nõ enim pudet inſcitiam meã
ateri. Nam à perueſtigandis eruendisq; an-
iquitatibus, ad quam rem videbar ab natu-
a propenſus, maiora me ſtudia, & neceſſa-
iæ quædam compedes retraxerunt, atque
èmotum à doctorum hominum quotidia-
io congreſſu, quo & erudiebar, & delecta-
ar, ad rudem cõpulêre inuitũ, & in hoc pa-
riæ angulo, quaſi in ingloria ſenectute de-
iteſcentem, retinuerunt. Sed qualis iſta quũ-
que eruditio noſtra eſt, ad quam velut ad
rauioris itineris diuerticulum, nonnun-
quam animi cauſa deflectimus, nõ enim no-
tri nos omnino pœnitet, certe doctis ac tui
imilibus, ſemper erit obnoxia. Quare o-
niſsis ambagibus, quod in epiſtola tua petis,
t te viciſsim amem, etiam ſi non petiſſes,
pſe vltro prouocatus, eram facturus. At-
que vt initio teſtatus ſum, maximo te ope-
e profecto amo. Vt verò de ſtudijs tuis lo-
quar, probo conſilium tuum, quod vrbi-
ım origines & vetuſta nomina hiſtoriæ re-
um geſtarum non admiſcuiſti. Impediſ-
et enim hoc ipſum hiſtoriæ quaſi corpus,
& narrationis curſum remoraretur, ac
erplexiorem reddidiſſet. Separato verò
ommentario, antiquitatis ſtudioſis eò
nelius, quo liberius ſatiſfiet. Sed per tuam

te fidem oro atq; obteſtor, vt in reddendis originibus, ſi nódum opus emiſiſti, religioſiorem te præſtes, quàm fuit in comminiſcendis Florianus, multæ alioqui lectionis homo.

Quæris à me quonam modo intelligenda putem poſtrema verba inſcriptionis eius fani, quod ad pontem eſt Alcantarę. C. IVLIVS LACER, &cæt. nec integram eorum verborum lineam miſiſti, quod equidem maluiſſem, quum verbum quod ſtatim ſequitur, ſemiabraſum ſit tribus tantum, vt adparet, litteris inſculptũ. D : . ƆS. Ego ante multos iam annos, quum ſcalas loco adhibuiſſem, horam integram, eoúe plus, etiam pluente cœlo, legendæ inſcriptioni impendi, præcipuè propter octauum carmen, quod falſiſſimè tranſlatum, nullo penitus ſenſu, circumferebatur, etiamque dum circumfertur. Quod ex ductuum abraſarum literarum veſtigijs, me puto ad germanum verumque ſenſum reſtituiſſe, comprobantibus multis, quibus id poſtea communicaui. Sed hæſi, hæreoque adhuc in tribus illis litteris, D : : ɔS. non hæſurus ſi duæ tantum eſſent. D. S. Quæſtio vero tua non eſt niſi in verbis quæ ſequuntur, F. ET DEDICAVIT. AMICO CVRIO LACONE IGAEDITANO. Et ſciſcitaris an probem lectionem tuam & expoſi-

oſitionem, quam extra epiſtolam in com-
ıentariolo Hiſpanice confecto miſiſti, *fe-
t, & dedicauit, amico curione Lacone Igæditano,*
d hunc ſenſum, *fecit, & dedicauit*, dedica-
onis munus obeunte *amico Lacone, curione*,
d eſt, ſacerdote *Igæditano*. Verbum autem
VRIO, conciſione dictum exiſtimas, pro
VRIONE. id eſt ſacerdote. Ita, vt *curio Igæ-
itanus*, hoc eſt, Sacerdos Igæditanus, Laceri
micus, delubrum dedicauerit, quum nefas,
t ais, eſſet, ſine ſacerdote hoc fieri. Et *curio-
em* pro ſacerdote, apud bonos auctores re-
eriri, verbo, non re, confirmas Dicam
bere, bona tua venia. Mihi argutius,
uam verius, eſſe hoc videtur. Primò, quia
ametſi donarem *curionem* pro ſacerdote
eperiri, vim facis latinitatis contextui,
mico curione Lacone Igæditano, pro eo quod
ſſe debuiſſet, iuxta tuam ſententiam, A-
MICO LACONE CVRIONE
GAEDITANO. Imò neque ſic, o-
tendebat *curionem*, hoc eſt, ſacerdotem
gæditanum dedicationem peregiſſe, & tem-
lum ſolennibus verbis fuiſſe effatum. Si
nim hoc eſſet, ita ſignificari debuiſſet, ef-
ante, vel dedicante, vel præeunte, *amico
acone, curione Igæditano*, non autem diſtor-
iſſime, *amico curione, Lacone Igæditano*. Dein-
le, vt velis corrigere, ꝙ dixiſti, *curione mu-
icipij Igæditani*, & dicas, *amico curione*, ideſt ſa-
cer-

cerdote, *Lacone Igæditano*, vt curio non intelligatur ſacerdos eius municipij fuiſſe, ſed id municipium patria fuiſſe Laconis, reſtat tũc inquirendum, apud quem veterem auctorem legeris, id quod fidenter adſeris, *curione* pro ſacerdote, aut potiùs flamine, in prouinciis, & extra vrbem Romam. Romam enim à principio Romulus in treis diuiſit tribus, & tribum quamque in decem curias. Tribuum trium pręfectos, tribunos adpellauit, Curiarum triginta præfectos, vocauit curiones. Et qui curionum omnium princeps eſſet, is curio maximus eſt nuncupatus. Curiones autem hi, ſuæ quiſque curiæ curam habebant, & in calanda, hoc eſt, vocanda ad curiam Calabram, vel alio, concione, & in ſacris faciendis, & in procurandis curialium commodis. A cura enim nomen erant ſortiti. Vnde illud Plautinum eſt.

Nam noſter noſtræ qui eſt magiſter curiæ.
Diuidere argenti dixit nummos in viros.

Fuiſſeque id ſacerdotium Romæ honeſtũ, vel ex vno Liuio poteſt liquêre. At extra Romam, vbi nullæ curiæ fuêre, quonam modo eſſent curiones? Inquies fortaſſe, ab illa Romana conſuetudine, etiam alibi Curiones pro ſacerdotibus vſurpare. Hoc oſtendendum à te eſt. Ego ſacerdotes, flamines, ac flaminicas paſſim inuenio, curiones eo quo tu vis modo, nuſquam. Quod ſi ego

in

ſtudiis non ſatis profeci, abs te peto, vt
uod rectiùs ipſe noſti, amice impertias. Ad
æc, CVRIO, pro CVRIONE, extrema, bre-
tatis cauſa, mutilata ſyllaba, nõ magis ad-
itto, quã admitterem. Sermo in ſexto ca-
, pro Sermone, faciliùs admiſſurus, ſi tan-
m CVR. ſcriptum eſſet. Inſuper, LACON,
ne dubio cognomen eſt, non nomen. Sa-
rdotem autem per cognomen tantum, at-
ue id obſcurum, prætermiſſo priori nomi-
e, contra Romanorum conſuetudiné no-
ri ac deſcribi: in tẽplo quod ipſemet dedi-
iſſet, minus certè conuenit. Quare duabus
lis dictionibus CVRIO LACONE, nomen
cognomen Igæditani illius ſignificari nõ
ubito. Quomodo igitur interpretamur, F.
T. DEDICAVIT, AMICO CVRIO LA-
ONE, IGAEDITANO? Nempè ſic. Si mi-
us placet ſubaudiri præpoſitionem CVM,
t ſimul cum amico Curio Lacone Igæditano feciſſe,
dedicaſſe intellegatur, certe AMICO, ad-
ctiuum nomen erit, non ſubſtantiuum.
AMICO, ideſt, fauente, iuuante, operamve
ante, Curio Lacone Igæditano. Quemad-
odum apud Horatium, *Diues amico Hercu-*
, Siue CVRIVS LACON flamẽ fuerit, quod
on multum curo, ſiue faciendo pontis o-
eri, atque erogandæ in operarios ſtipi præ-
ectus, præcipuè quũ Igæditanus eſſet, qui
unicipes in pontis effectione primi rece n-
ſen-

ſentur, ſiue carminum illorum auctor. Quod pronunciare non poſſum. Atqui, ſi *Curius Lacon* præfectus operi faciundo fuit, fauore ſane illius indigebat architectus, vt permitteretur iuxta publicum opus fanum exſtruere, quod quidem non tam religione ductus, quam cupiditate ſui nominis poſteris commendandi faciebat. Et quoniam ea in re facilem habuerat forte *Curium Laconem Igæditanum*, id teſtificari voluit, ac quaſi gratiam reddere, facta nominis eius & patriæ mentione. Fuiſſe quoque *Igæditano* illi prænomen *Curius*, verum videtur, ex multis marmoribus in ipſis Igæditani municipij ruinis, vbi Curiorum familia frequens fuiſſe inuenitur, vt oſtendemus, Deo bene iuuante, in noſtra Luſitania, quæ modo in incude verſatur. De nominibus municipiorum in eodem ponte recenſitis, quæ neoterici tradunt, tibi nequaquam probari, nihil miror. Sunt enim magna ex parte mera ſomnia, & diuinationes, propè dixerim, ebriæ. Sunto exempli cauſa hæc, Coloniam Scallabin, Præſidium Iulium cognominatam, modo eſſe Trogillium, Norbam Cæſaream, Alcantaram, Iuliam Myrtilin, Vaenam. Et ſimilia, quorum commemoratio nō modo faſtidium, ſed indignationem etiam mouet, quando iſtorum næniæ non in Hiſpania noſtra ſopiuntur, ſed peruadunt,

& in

& in Italiam,& in Gallias,& vſq; ad Germanos,atque illic homines ſanè doctos, ſed nimium credulos, in errores puerileis inducunt.Ego nō omnia illa,quę in ponte recenſentur municipia,percognita habeo. Quæ vero pro compertis poſſum adſerere, propediē vt ſpero,proditura exſpectato. Nam ea epiſtolaribus cancellis concludi nō poſſunt.

Exquiris ecquam rationem poſſim reddere, adſumpti & continuati apud Gothorum reges in Hiſpania Flauij prænominis. Nullam certam,vt verum fatear. Sed ſi diuinationi locus eſſe vllus poterit, ego ita coniecto. Flauium prænomen,quod à Veſpaſianis incepit, reliqui Cæſares, qui vel ſanguinis propinquitate ad illos pertinebant,vel eo ſe nomine gratioſos fore putabant,ſunt proſequuti. Quemadmodum & M. Aurelij Antonini Pij, magna ambitione nomen per multos decucurrit. Quin & Traiani nomen Decius quoque adamauit. En tibi poſt multos annos. Fl. Valerius Conſtantius. Fl. Valerius Conſtantinus. Fl. Valerius Seuerus. Fl. Valerius Criſpus. Fl. Valerius Conſtantinus iunior. Fl. Iulius Conſtantius. Fl. Iulius Conſtans. Fl. Nepotianus. Fl. Claudius Iulianus. Fl. Iuuianus. Fl. Valentinianus. Fl. Valens. Fl. Gratianus. Fl. Valentinianus iunior.

Fl.Theodoſius.Fl. Arcadius.Fl Maximus. Fl.Eugenius.Fl.Honorius. Fl. Theodoſius iunior.Fl.Ioannes. Fl.Placidius. Fl. Marcianus.Fl.Auitus. Fl.Leo. Fl.Maiorianus.Fl.Vibius Seuerus. Fl. Anthemius. Fl. Olibrius. Fl. Leo iunior.Fl. Glicerius. Fl.Zeno.Fl.Nepos. Fl. Baſiliſcus. Fl. Auguſtulus.Fl.Zeno Iſauricus. Fl.Anaſtaſius. Fl. Iuſtinus.Fl.Iuſtinianus. Fl. Iuſtinus iunior. Fl.Mauricius.Fl.Phocas.Fl. Heraclius. Vides ambitioſam Cæſarum, & inter Cæſares tyrannorum aliquot Flauiorum turbam? vt longam imperatorum reliquorum orientalium,ſeriem,vſq; ad Palęologos, vt Stiliconem,aliosq; militiæ magiſtros, vt Odouacrum tyrãnum,vt Narſen eunuchum, vt Beliſarium, vt conſulum centurias, ſilentio præteream. Vnde ad Gothos in Hiſpania regnanteis id prænonem defluxit? Nam eorum maiores Flauij adpellati non ſunt. Arbitraris tu, æmulatione imperatorum, quos non raro vicerant, eos ita voluiſſe nũcupari. Poteſt hoc eſſe. Quamquam ab hac ſententia iſta potiſſimum ratione diſcedo. Nam ſi æmulatione id feciſſent, illi maximè feciſſent, qui de Roma vrbe triũpharunt, quaſi ſic,Romanis inſultarent, vt Alaricus, vt Ataulphus, vel etiam Gizericus Vandalorum Rex, qui ex Africa veniẽs Romam eſt deprædatus. Quibus Flauiũ adie-

ctum

ctum fuiſſe prænomen, nuſquã, quod equidem meminerim, adhuc legi. Quare non peſsima coniectura exiſtimarem, potiùs ex adfinitatibus, & iam conſanguinitate, vel ex beneuolentia & obſeruantia erga Cæſares ipſos, conſeruandæque amicitiæ cauſa, adulatione quadam eſſe id factum. Nam quum Ataulphus Alarici propinquus Placidiam Theodoſij filiam in vrbis direptiõe captam iugali ſibi vinculo ſociaſſet, vt tradunt Oroſius & Iornandes, atque Alarico mortuo, in Gothorum regnum ſuffectus eſſet, paulatim Placidiæ moribus lenitus, ad pacem ſe, & Romanorum amicitiam conuertit, Honorioque adfini gratificari ſtudebat. Poſt quem, Regerico, qui ſubceſſerat, ſuorum fraude interempto, Vallia quuartus ab Alarico ſequutus eſt. Qui non modo pacem cum Honorio confecit, ſed ſororem illi etiam viduam, honorificè ſemper habitam, remiſit, & bella plurima, etiam contra gentileis ſuos, pro Romano geſſit imperio. Teſtatur hoc Sidonius Apollinaris, in Anthemij Panægyri.

ſimul & reminiſcitur illud,
Quod Tartheſiacis auus huius Vallia terris
Vandalicas turmas, & iuncti Martis Alanos,
Strauit, & obciduam texêre cadauera Calpen.

Simili modo Theodericus Veſogothorum rex, vt eum Sidonius Apollinaris, & Iornã-

desadpellant, ſiue Theoderedus, ſi magis Roderico Toletano adſentiaris, pacem cum Valẽtiniano, quam prius fregerat, tandẽ cõfirmauit, & cum Aetio in campis Catalaunicis, pro Romanis, aduerſus Attilam potentẽ Hunnorum regem fortiſsime pugnans, obcubuit. Iam Amalaſuintha magni Theoderici Amali filia, per obitum Eutharici mariti Hiſpaniæ regis vidua relicta, ſuam viduitatem, & Athalarici filij pueritiam Fl. Iuſtino imperatori, quaſi in tutelam commendauit, eò quod pater Theodericus Athalarici auus è vita migraſſet. De qua re latius poſtea. Athanagildus vero contra Agilam, ſiue Agilanem, vt Gregorio Turonenſi placuit, auxilia ab imp. Fl. Iuſtiniano petijt. Herminigildus inſuper, vt ab Ariano patre ſe defenderet, ad Tiberij imperatoris parteis ſe tranſtulit. Quod Gregorius Turonenſis libro quinto, ſexto, & octauo, memoriæ tradidit. Notum etiam eſt. Stiliconem Gothum, nempe Vãdalum, genere fuiſſe, vel Oroſio atteſtante, cap. 38. lib. ſeptimi. Is Flauij prænomẽ tum ſibi, tum Eucherio filio indidit, videlicet, vt Cæſaribus per quos ad immodicam illam potẽtiam erat euectus gratificaretur, ac præcipue maiori Theodoſio, qui ei Serenam adoptiuam filiam, ex Honorio fratre natam, in matrimonium dederat. Quam rem, quia ad Hiſpa-

niam noſtram pertinet, aliquanto perplexam,latius explicemus. Theodoſius Hiſpanus, ex prouincia Bætica, ciuitate Italica, dux egregius Valentiniani comes, qui & in Britannia res magnas geſſerat, & Africam à Firmi tyrannide Romano adſeruerat imperio, vt vigeſimo octauo, & vndetrigeſimo lib. narrat Marcellinus, duos habuit filios, Honorium & Theodoſium. Hũc Valens inſanus ac ſuperſtitioſus imperator fecit interfici, vt teſtantur Hieronymus, Oroſius & Iornandes. Cauſa fuit, vel inuidia, quod adſerit Oroſius, vel quod Valens temeraria curioſitate quum de imperij ſubceſſore magice eſſet ſcrutatus, ſiue ipſe, vt Socrates in hiſtoria Tripertita narrat, ſiue Libanius rhetor & Iamblichus Procli magiſter, vt ſcribit Zonaras, adcepiſſetque ſubceſſurum eum, quuius nomen per quatuor has literas inciperet, Th. e. o. d. interimi fecit multos ex nobilib. Theodoros, Theodotos, & Theodoſios, inter quos etiam Theodoſium hunc virum optime de imperio meritum. Eo interfecto, Theodoſius filius iam tum nominatiſsimus, Nempe qui ſub Valentiniano Valentis fratre dux fuerat Mœſiæ, prima etiam tum lanugine iuuenis, princeps poſtea perſpectiſſimus, vt Ammiani Marcellini in calce lib. vigeſimi noni verbis vtar, periculi euadendi cauſa,

vel vt parium declinaret inuidiam, quod Theodoreto placet, in Hiſpaniam redijt, vbi & ortus fuerat & nutritus, ac cum fratre Honorio priuatam quietamque vitam ducebat. Honorio tres erant filiæ, Flaccilla, Thermantia, & Serena. Et quidem Flaccillam, quam Theodoretus, & Zonaras Placillam vocant, Theodoſius patruus adhuc priuatus, vxorem duxit, ex qua Arcadium genuit atque Honorium, fratris iam mortui nomine illi impoſito. Horum adſtipulator eſt in laudibus Serenæ Claudianus.

geſtabat Honorius arcto
Te pater amplexu, quoties ad limina princeps
Theodoſius, priuatus adhuc, fraterna veniret.
Oſcula libabat, têq; in ſua tecta ferebat.

Et quum Honorium iuuenem Serenam adloquentem inducit.

ô patrui germen, cui nominis, hæres
Subceſſi, ſublime decus torrentis Iberi,
Stirpe ſoror, pietate parens.

Tandem Theodoſius Theodoſij comitis à Valente interempti filius non Honorij, vt falſo exiſtimauit ſiue Sex. Aurelius Victor, ſiue qui eum in epitomen redegit. Tandem inquam Theodoſius à Gratiano vocatus, & apud Sirmium Pannoniæ ciuitatẽ imperator adpellatus, quum ſe Bizantium contuliſſet, fratris Honorij filias Thermantiam & Serenam, vxoris Flaccillæ ſorores, adduci

duci fecit, atque adoptauit. Confirmat hoc Claudianus his verbis.

Defuncto genitore tuo, ſublimis adoptat.
Te patruus. & ſtatim.
Addidit & proprio germana vocabula nato,
Quâq; datur, fratris ſpeciem ſibi reddit adempti.
Deniq; quum rerum ſummas delectus habenas
Suſciperet, non ante ſuis impendit amorem
Pignoribus, quam te pariter, fidamq; ſororem,
Litus ad Eoum terris adciret Iberis.

Adductas igitur atque adoptatas patruus Theodoſius, principibus viris dedit coniuges. Nam Serena ætate iunior, Stiliconi nupſit, ex qua nati ſunt Maria & Eucherius. Maria, Honorio Auguſto Flaccillę materteræ, & patrui Theodoſij filio, in coniugium eſt tradita. Hoc ita Claudianus.

Adſtitit, & blande Mariam Cythereia ſalutat.
Salue ſiderea proles auguſta Serena.

Ad tantam igitur potentiam Auguſtorum beneficio, & ſuis eò tempore meritis, euectus Stilico. Flauij prænomen adſumpſit. Atqui Theodoſius comes, à Valente interēptus, & Theodoſius eius filius, poſtea imperator, & Honorius huius frater, cũ filijs Flaccilla, Thermãtia, atq; Serena, vti dixi, Hiſpani & in Hiſpania orti educatiq; erãt: vt oſtēdit idē Claudianus in laudibus Serenæ, & in panægyri de quarto Honorij conſulatu. Non ergo erit abſonum ſuſpicari ex ijs man-

ſiſſe gentem in Hiſpania, quuius conubijs permixti Gothi, Flauium prænomen non modo non adſpernarentur, ſed etiam ambirent, præſertim vigente adhuc in imperio Flauiorum, Theodoſij vtriuſque atque Honorij progenie, quorum conſanguinitatem adfinitatemúe Hiſpaniæ reges præ ſe ferrent. Sumo argumentum ex ſubſcriptionibus tertij Toletani concilij, vbi inter proceres qui ex Ariana hæreſi reſipuerant, ita legitur. Flauius, vir inluſtris ſubſcripſi. & ex Theodoſia Seueriani prouinciæ Chartaginienſis ducis filia. Quod nomen non Gothicum eſt, ſed in Romanum vſum ex Græcia tranſlatum, atque adeò Theodoſianam præfert originem. Theodoſia verò hæc Seueriani filia, Leonigildi Regis vxor fuit, & mater Flauij Recaredi. Quin & Seuerianus ipſe Theodoſiæ pater, à Luca Tudenſi, & Roderico Toletano, Magni Theoderici Amali filius fuiſſe adſeritur. Quæ res vt facilius intellegatur, Theoderici ſubceſſus, ex Iornande in Gethicis, ſalutatim ac ſummotenus percurram. *Theodemirus ex Amala ſtirpe Oſtrogothorum, rex, Valemiri & Videmiri frater, quum in Pannonia regnaret, pacis obſidem filium Theodericum adhuc infantulum imperatori Leoni Cōſtantinopolim miſit. Quem imperator nutriri fecit, & pueri elegātia, bonaq; indole delectatus, carū habuit, atq; ad ſuos liberaliter dona-*

donatũ remiſit. Vnde adcepto paterno regno, à Zenone eſt vocatus, & inter aulæ auguſtæ proceres adſcriptus. Deinde ab imp. in filiũ adoptatus, & cõſul ordinarius factus, equeſtri quoque ſtatua honoratus. Demum Zenonis permiſſu & voluntate in Italiã venit, vt Romam ipſamq; Italiam à Turcilingorũ Rugorũque tyrannide liberaret, Zenone illi Senatum. P. Q. R. cõmẽdante. Dominus itaq; Italiæ factus, & veſtitum, & inſignia ſumpſit, quaſi Romanorum Gothorumq; rex. Miſſaq; ad Clodouæũ, vel potius Clodouichum, vnde nobis Lodouici prodierũt, Francorum regem legatione, Audefledam illius filiam vxorẽ duxit, ex qua filiam Amalaſuinthã ſuſcepit. Genuerat verò Theodericus in Mœſia filias duas, quarum alteram rerum in Italia potitus, ante quam ex Andefleda liberos ſuſcepiſſet, Sigiſmundo Burgundionum regi, vt præter Iornandem Gregorius Turonenſis confirmat, licet Gulielmus Paradinus nõ Sigiſmũdo, Sed patri eius Gũdebado adſerat, *alteram Alarico Veſogothorũ regi in matrimonium dedit. Ex Alarico natus eſt Amalaricus. Cui parentibus orbato, Theodericus auus Thiodẽ, noſtri Theudẽ adpellãt, tutorẽ in Hiſpaniæ regno adſignauit. Sed ſublato in adoleſcẽtia Amalarico, Thiodes regnũ inuaſit.* Hęc ex Iornãde. Addam⁹ ex ſancto põtifice Iſidoro, Theodericũ hũc in Hiſpania quoq; regnaſſe annos 15. Quod ita intellego. Alarici generi comperto obitu, deſcendiſſe eum in Hiſpaniam, vt Amalarico nepoti infantulo regnum ſtabiliret. Inde

adulto iam puero, ſub tutela Thiodis regno tradito, Romam reuerſum. Addit Lucas Tudenſis, illum in Hiſpania vxorem adcepiſſe, ex prima Hiſpanorum nobilitate, & forte ex Honorij ac Theodoſij familia, quorum ſumma erat nobilitas. Ex qua vxore Seuerianum genuerit, Theodoſię patrē, Herminigildi & Recaredi auum. In tãta rerum felicitate Theodericus, ſemper imperatores per quos creuerat, eſt veneratus, & ſumma reuerētia coluit. Quare ipſe quoque, vt pote à Fl. Leone nutritus, à Fl. Zenone adoptatus, ordinarius conſul, Romanorum denique & Italiæ factus Rex, in imperatorum gratiam, aliorum multorũ more, Flauij prænomen non prætermiſit. Quod eius nepos Amalaricus, & pronepotes Herminigildus & Recaredus ſuo ſibi iure vindicare potuerunt. Ex hactenus dictis, habeo vnde, Fl. Amalaricus. Fl. Herminigildus, Fl. Recaredus dici potuerint, nimirum ille ab auo, hi à proauo mutuato prænomine, & probabili coniectura, quo ad Herminigildum & Recaredum, per maternam lineam à Theodoſijs Honorioúe, origine deriuata. Redeo ad Theodericum. *Is quum noſſet in Hiſpaniæ parte regnare Euthari-cum Viterici filium, Beremundi nepotem, ex nobili Amalorum ſtirpe deſcentendē, iuuenem impigrum, ac ſtrenuum, ad ſe vocato, filiam Amalaſuintham in*

matri-

matrimonium conlocauit, & conſulari dignitate honeſtatum, Fl. Euthariсum Amalum nuncupauit. Ex eo coniugo procreati ſunt Athalaricus & Mathaſuintha. Euthariсo defuncto, Theodericus Amalaſuintham filiam, Athalaricum nepotem, & neptem Mathaſuintham ad ſe recepit. Et ſenio confectus, quum non diu ſe victurum intelligeret, ac prolem maſculam non haberet, Gothorum conuocatis primatibus, Athalaricum nepotem, vix decimum ætatis annum tunc agentem, pro ſe regem conſtituit, Fl. Athalaricum Amalum adpellatum, mandans, vt Senatum P. Q. R. amaret, & orientalem principem ſtudioſe coleret. Quod Athalaricus, & Amalaſuintha mater quamdiu fecerunt, per annos octo. & aliquanto plus, quiete regnarunt. Mathaſuintham Vitiges tyrannide obcupata, vel nolentem, ſibi fecit coniugem. Sed à Beliſario debellatus, vna cum vxore ad Iuſtianum perductus eſt, vbi ſine liberis fato conceſsit. Mathaſuintha autem vidua, Fl. Germano patricio, Iuſtiniani Auguſti ex ſorore nepoti, imperatoris iuſſu denupſit, peperitq; filium, Fl. Germanum vocatum. Hæc ex Procopio, qui ſub Beliſario duce militauit. Et heinc quoque habeo vnde meam alam atque ſtabiliam opinionem, adfinitatibus & cognatione, Auguſtorum Gothorumque regias ſibi inuicem fuiſſe obnoxias, Gothorumq; in Hiſpania reges, ad decus & honorem ſuum pertinere prænomen illud exiſtimaſſe. Absque hoc, quod ita gratiores ſe facerent Hiſpanis gen-

tibus, quæ in Romanos iam pridem mores abierant. Adcipe iam Fl. Recaredi, de ſolo enim eo breuitatis cauſa loquar, cum gente Flauia cognationem. Recaredus Theodoſiæ fuit filius, Seueriani nepos, Fl. Theoderici Amali pronepos. Amalaſuintha. Fl. Theoderici Amali filia Seueriani ſoror, magna Recaredi amita fuit. Fl. Athalaricus & Mathaſuintha. Fl. Theoderici Amali nepotes, Fl. Eutharici Amali & Amalaſuinthæ filij, Theodoſiæ Fl. Recaredi matris fuêre amitini. Fl. Germanus iunior, Fl. Germani & Mathaſuinthæ filius, Fl. Iuſtiniani ex ſorore nepos, & Fl. Recaredus, inuicem ſobrini, vt Amalarici Fl. Theoderici Amali, ex naturali filia, quam Alarico Veſogothorum regi nupſiſſe ſuprà diximus, nepotis conſanguinitatem omittam.

Theo-

Theoderici concubina in Mœſia.
Theodericus Amalus, & Audefleda vxor.
Theoderici vxor in Hiſpania.

Vxor Sigiſmundi. Burgund. regis.
Vxor Alarici Veſogoth. regis.
Amalaſuintha vxor Eutharici.
Seuerianus.

Amalaricus.
Athalaricus & Mathaſuintha. vxor Germani. Iuſtiniani nepotis.
Theodoſia vxor Leonigildi.

Germanus Iunior.
Herminigildus & Recaredus.

Verum

Verum hoc quod hactenus diſputaui,ſi parum procedit,age alia via, atque indagine,rem iſtam perueſtigemus. Langobardi Germanica gens,à Narſe eunucho,ſed duce non inſtrenuo,propter Auguſtæ Sophiæ acerbum dictum,animo ex iniuria exaſperato,in Italiam ſunt ſedibus ſuis euocati. Quã ita obcuparunt,vt ſuprà CC. annos tenuerint.Horum, poſt annorum decem ſub variis ducibus interregnum, in Italia rex fuit Autharus, ſiue Autharis, Clephonis filius, vt ſcribit libro tertio Paulus diaconus. Matthias Palmerius Daphonis, filium dicit. Tanta eſt in barbaris hiſce nominibus varietas apud auctores. Sed ego Paulo ex eadem Langobardorum gente oriundo magis adcedo. Sit igitur interea Autharus ſiue Autharis quuius velis filius. Hunc, inquit Paulus,etiam ob dignitatem, Flauium adpellauerunt. Quo prænomine omnes qui poſtea fuere Langobardorum reges feliciter vſi ſunt. En tibi & Langobardos Flauij prænominis amatores,ſumpto ab Authare principio, per FL. Mauricij imper. tempora, ob dignitatem prænominis ipſius, quo Auguſti, Duces, Comites, & conſules vtebantur. Quid ni ergo, etiam ob dignitatem,Hiſpaniæ Recaredus rex,qui tam propinqua ſanguinis communione gentem Flauiam contingebat, id prænomen adſumeret,

ret, quod in poſteros hæreditario iure trãſmitti poſſet? Sed vereor ne de Flauio prænomine longa commentatione tibi faſtidium attulerim. Quam tamen ideo protraxi diffuſius, quia Rodericus Toletanus pontifex, rei alioqui per ſe non ſatis apertæ, magnas ex negligẽtia tenebras obduxit. Nunc ad alia.

Poſtulas à me, ecquid inſigne memorandumve legerim, alterutrum Recaredum in noſtra vrbe feciſſe. Nam ſi quid eiuſcemodi protulerim, omnem iam meam cum Kebedio, de Elboræ nomine concertationem dirempturum te polliceris. De neutro apud nos quidquam adhuc legi. Miraberis forte id. Verum ego nolo, vt concepta maiore quam pro re de nobis opinione decipiaris. Ego vir doctiſſime, perpaucos rerum Hiſpanicarum ſcriptores habeo, perq; parum iiſdem rebus operæ impendi, vitę inſtituto ad alia me ſtudia neceſſario trahente. Quare ſi id quod à me petis, tu potius mihi potes ſuppeditare, per amicitiam te quæſo, vt eius rei participem me facias. nõ quidem dirimendæ controuerſiæ gratia, quam pro ſatis dirempta ego habeo, ſed vt eorum quæ ad meæ vrbis hiſtoriam pertinent neſcius ne ſim. Siſebuti regis tempore argentariam officinã cudendæ monetæ in hac vrbe fuiſſe adparet. Quod colligo ex aliquot argen-

teis

teis nummis, apud nos ab heinc annos decem repertis. In iis, altera ex parte ipſius regis effigies eſt, cum hac inſcriptione. D. N. SISEBVTVS REX. ex altera vero, ſignum crucis ab extremo in extremum decuſſatim pertingentis. atque hæ in medio literæ. CIVITAS EBORA. per circumitum vero, hæ. DEVS ADIVTOR MEVS. Turres quoque vaſtiſſimę duę Siſebuto adſcribũtur, à Recaredis geſtum apud nos nihil ſcimus.

Nec felicior ad reſpondendum ſum de Acoſta ſiue rege ſiue tyranno, percontanti. Quem an in mundo natus ſit, haud quaquam adhuc ſcio. De Emeritenſi concilio reſpondebo expeditius. Titulus hic eſt, totidem iiſdemque verbis. In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Synodum quod geſtum eſt in prouincia Luſitaniæ, apud vrbẽ Emeritenſem, quæ caput eius dignoſcitur eſſe, duodecim epiſcopis in vnum conlectis, die octauo eiduum Nouembrium, anno 18. Sereniſſimi & piiſſimi Reccesuinthi regis, Era. DCCIIII. Sunt vero concilij capita viginti tria. Quæ quia diffuſiora ſunt, quam vt inſeri heic poſſint, prætermitto, integrum concilium cum mea Luſitania, fauente numine, publicaturus.

Legi cum voluptate priſca oppidorũ nomina, in antiquis nummis, vt adſeris, inſcripta,

pta, vellemque diſtinctius iſta intelligere. præcipuè quid ſibi velit, EBORA, CLARITAS IVLIA. Nam ſi ad noſtram vrbem referri id autumes, ea non Claritas Iulia, ſed Liberalitas Iulia cognominatur, Plinio referente, & vetuſtis marmoribus palàm atteſtantibus. Attubi, Aſtigitani conuentus oppidum, Claritatis Iuliȩ cognomen habuiſſe, ex Plinio didici. Nec aliud eodem cognomine vſquam in Hiſpania legi. Oro ergo te, vt denuo ipſum nummum, vel mea cauſa, inſpicias, & exacta diligentia inſcriptionem recognoſcas. Aduerte fatui palati mei faſtidium. Gothorum regũ numiſmata, non raro apud nos in veterib. ruinis reperiuntur. Quæ aliquando ad me adlata, propter barbaram litterarum diſtortionem, non magni hactenus pendebam, quũ tamen ab Romanis illis ſeculis, nummationẽ non mediocrem ſedulo compararim. Eius me modo ſtultitiæ ſerò pœnitet.

Tuam in congregandis antiquis inſcriptionibus diligentiam, merito laudo. Nec opus eſſe arbitror, admonêre te virum talẽ, vt non facilè alienæ fidei credas, niſi tu te lapidem inſpexeris. Multa enim adferri ſolent commentitia. Multa quoq; parum fideliter exſcripta. Quod finxit, quiſquis fuit, Cyriacus Anconitanus, dum antiquarij famam, etiam ab ementitis, aucupabatur?

Quam

Quam perperam pleraque, vt omittam ficta, non ſolũ Petrus Apianus, & amicus meus Amantius, in libro cui, Inſcriptiones ſacroſanctæ vetuſtatis, nomen fecerunt, & ij qui Germanicas & Auſtriacas ediderunt antiquitates, ſed qui Romanas etiam atque Italicas? Eruditum non vulgariter, & prope ad ſuperſtitionem vſque religioſum oportet eſſe, eum qui vetuſta monumenta deſcribit. Adfecit me ſtupore Complutenſium, pro receptis poſtliminio ſanctorum martyrum Iuſti & Paſtoris reliquijs, ſimul publica hilaritas, ſimul profuſa magnificentia. Ego nondum annos decem & treis exceſſeram, quum iſtheic, curante matre, nam patre orbatus pridem eram, Antonio Nebriſſenſi præceptori operam dedi. Sed coorto inter funebria iuſta, quæ Cardinali academiæ patrono, per eos dies mortalitatem exuto, ſoluebãtur, neſcio quo inter municipes & ſcholaſticos tumultu, abductus inde ſum. Ea tempeſtate, neque tam validum, neque tanta opulentia oppidum eſſe videbatur. Verũ creuit academia, magiſtris ſemper eruditiſſimis florens, eoque confluxere lectiſſimi adoleſcentes, ſummorum hominum liberi. Quo effectum eſt, vt nulli vrbium Complutum iam cedat. Sed ego videor tam magnifici adparatus quaſi choragum, & inſtinctorem internoſcere. Quæ de inſcriptione

tem-

empli eorum martyrum ab Alphóſo Chiaonio ex me mutuata dicis, nihil miri eſt pa-rũ te explicate adcepiſſe. Nam ille, vt eſt ea-rum rerũ auidus, biduo quod apud me fuit, dũ ſchediázein feſtinat, me neq; vrgente, neque ad ſumendum quę vellet horas præſcribente, multa arbitrio ſuo conferſit, congeſſitque potiùs, quã digeſſit. Rem ſi explanatius ſcire deſideras, ſic adcipe.

Exarrama fluuius à noſtræ vrbis ſuburbanis, ac pœne ex pomerio primo tenuiter ortus, deinde emendicatis fluentis auctus, & mixtus Calipodi validiori flumini, in ſinũ Salacienſem iam nauigiorum capax ingreditur. Iuxta fluminis huius ripam, antequã Calipodi miſceatur, paulò infrà Terranum oppidum, fanum olim fuit, Ioui ſacrum. vbi cippi aliquot ſcripti etiam dum perdurant. Id fanum inualeſcente Chriſtiana pietate dirutum, & poſtea refectum, in ſanctorum martyrum templum eſt commutatum. Nec veteres cippos pij homines aboleuerunt, ſed addiderunt titulum huiuſcemodi, quem cũ ſuis ſolœciſmis adponam. Petoque abs te, vt litteris ſuprà titulum mutuo inter ſe complicatis, pauxillum operæ impendas. Ego enim extricare atque enodare minimè potui.

✠ HVNC DENIQVE EDIFICIVM SANCTORVM NOMINE CEPTVM, IVSTI ET PASTORIS MARTIRVM QVORVM CONSTAT ESSE SACRATVM CONSVMMATVM EST O C OPVS. ERA. DCCXX.

Poſtremò ſcire expetis probemne tuam in perueſtigandis vrbium antiquitatibus rationem, capta ab ijs quæ de Compluto feciſti coniectura. Si ad hoc exemplum vrbeis cæteras proſequare, probo & quidem valde. Hoc enim eſt antiquitatem ab interitu vindicare, atque efficere, denuo vt iuueneſcat. Non autem frigidiſſimis etymologiis, & malè ſartis fabulis ariolari. Tu meam ſimiliter rationem ex ijs quæ pro Pacenſi colonia diſputaui, potes animaduertere. Sermocinandi tecum deſiderio, in loquacitatis vitium credo vix ſentiens incurri. Sed ita res tulit, vt alias in ſcribēdo breuitatis amator, euitare nequiuerim prolixitatem. Vincentium meum, quem deſiderare te ais, mitto, & epiſtolam quam Philippo clariſſimo regi, per hos dies, à ſacris Cineralibus, ſcripſi. Carmen quo regi noſtro ætate quidem tūc puero, verū indole excellēti nō puero, permiſſam regni gubernationē ſum gratulatus, vnà mitto. Quod ſuppreſſi hactens; contentus

ius ſoli regi animum meum ſignificaſſe. Nūc partim importunis amicorum poſtulationibus, partim quia tibi, quantum ex te intellego, poetices amatori, gratum fore exeſtimo, edendum curaui.

A Kebedio, quem è vita deceſſiſſe ægerrime tuli, poſtularam Iuliani Pomerij, & Iſidori Pacenſis ſcripta, ſi in Toletanæ eccleſię bibliotheca fortè reperirentur. Hęc eadem, quæ apud te maiori eruditione hominem, diligentem hiſtoriarum ſcriptorem, veterumque librorum ſuppellectile inſtructiorē, reperiri nō ambigo, forſitan inuerecunde, ſed tamē enixiſſime peto. Vale, & quem ingenij tui bonitate amare cępiſti, eadem viciſſitudine iam addictum, amarę perge. Eboræ, 14. Kalend. April. M. D. LXX.

(***)

L. ANDREAE RESENDII ORATIO HABITA CONIMBRICAE IN GYMNASIO REGIO ANNIVERſario dedicationis eius die 4. Kalen. Iul. LI.

D. EMMANVELIS F. PII FELICIS INVICTI, FILIAE. D. IOANNIS III. P. F. INuicti. Sorori, Mariæ principi eruditiſſimæ, L. Andreas Reſendius.

LABORANTEM *agricolam, oportet primum de fructibus percipere, inquit diuinus Paulus. Iuxta quam ſententiam, omnes qui ex literario agro apud nos fructus proueniat, auguſtiſſimo regi fratri tuo optimo ſane iure debentur. Ipſius ager eſt, ipſe coluit, ſementē ipſe fecit, ipſe huic agricolationi cōduxit operas. Nos quū fructum metamus, faceremus iniq; , ſi tanto agricolæ manipulos ſaltem aliquot non offerremus. Quare noſtra academia eum morem recepit, vt quotannis certo die ad Gymnaſium regium conueniat, & decretam regi laudationem audiat. Mihi pro officio,*

ea nunc

ea nunc obtigit prouincia. Scripſi breuem hanc orationem, quam præſentibus Conimbricenſi ampliſſimo Antiſtite, Lamecenſi electo, ita egi, vt auditus fuerim attentiſſime. Eam quum petentibus diſcipulis edere conſtituiſſem, meamq́; non iam nouitiam in regem pietatem illi cuperem ſemper augmento aliquo patefacere, ſuſpicionem autem adulationis vererer, conſilium fuit, ad te mittere, qua me etiam in tuam fidem non grauate pridem adcepiſti. Nam & tu fraternas laudes leges cupidius, & ego tibi offeram verecundius, & quum minus ita videar blandiri, me tamen inſinuabo,

Vale.

ORATIO.

SI vllùm vnquam fuit tempus, viri doctiſſimi, quo non modo mihi ipſe diſplicuerim, verum etiam mei me vehementer puduerit, hodiernus profecto dies eſt, quum in veſtro hoc conſeſſu, in hac hominum luce, atq; adeò frequenti totius ferè vrbis concione, de ſuperiore loco dicturus, concitatæ vulgo de me expectationi reſpondere ſatis non queo. Equidem ante hac, vt videor, ſuſceptas res ingenio ac oratione pro dignitate ſum proſequutus. Sed minoribus illis cauſis dicendi vis & ingenium paria fuêre. Nunc verò, quum ex maiorum inſtituto ſolenne vobis eſt, anno vertente, ad regis noſtri Opti. Maxi. huius academiæ conditoris ac parentis laudes audiendas conuenire, quanto cauſa quidem exiſtit illuſtrior, quanto amplior materia, quod vireis omninò impares ad dicendum meas eſſe intelligam, tanto ego magis animo plane concidi, vt qualiſcumq; in me eſſe eloquentia videbatur, ſi non penitus obmutuit, certe reb. ipſis cõſiderandis, quib. minus eſt idonea, ita impediatur, vt niſi oratoris partes hodie mihi neceſſario eſſent agẽdæ, quas ſine ignominia ſubterfugere nõ poſſem, lõgè melius & honori meo & famæ cõſultum fuiſ-

fuiſſe exiſtimem, ſi ampliſſimũ hunc & ornatiſſimum locum nequaquam adſcendiſſem. Multum tamen ex hac qua tenetur difficultate meus alioqui perplexus animus reficitur ac recreatur, quod nõ ſum neſcius omneis vos qua eſtis prudentia, quo in æſtimandis reb. iudicio, intelligere, eã à me pro officio ſuſceptam neceſſario eſſe prouinciã, quæ non modo perpuſillam meam dicendi copiam obrueret, verum ſummorum etiam oratorũ, & ipſius ſi nunc reſurgeret Ciceronis, torrentẽ illam eloquẽdi vbertatem diuexaret, vt minori iam pudore adficiendi ſimus, ſi amplitudini materiæ verba nõ ſuppeditauerint. Quamquam ego quum paulo conſideratius mecum rem ipſam cogito, & quid, nõ dico iam in vniuerſum omnes, ſed priuatim ipſe debeam mente voluo, magis profectò pudendũ mihi eſſe arbitror, ſi non dicam, quam ſi minus ornate dicam. Nam vbi vel neceſſitate, vel ex animi cãdore maiora viribus tuis attentaueris, ſi tua in ea rẽ forte erit temeritas & audacia redarguta, pietas certè non poterit non laudari. Verum tanti ipſum te æſtimare, tantum amare, vt illi⁹ per quem creueris cauſa, leuiſſimã eius quæ de tua eloquẽtia vulgo hominũ habeatur opinio, iacturam facere reformides, id verò non ingratum modo, ſed etiam ſuperbum, & adrogantia intolerabili plenum

eſſe exiſtimo. Quare quum in hoc boni viri lædatur exiſtimatio, in illo tantum diſertæ orationis ac elegantiæ in dicendo fama delibetur, iniquum erit ingenij laudem nolle minui, deſerti officij vituperationem velle potiùs incurrere. Adgrediar igitur ipſam rem, eoq́ue iam cõfidentiùs, quo ad audiendum alacriores vos eſſe animaduerto. Tantam enim pro eximio veſtro ac ſingulari ſtudio, ſummaq́ue in ipſum regem obſeruantia, animorum veſtrorum in me inclinationem perſentiſco, vt iam non metuam ne vobis non placeat quidquid dixero, etiam ſi in maxima rerum copia verborum ieiunitate eſſem longè quam ſum inconcinnior. Neque vero me arbitremini ita loqui quaſi omnia quæ dici poſſint, perſequuturum me audeam polliceri. Pauca dicam, & tempori quod ad agendum in præſentia conceſſum mihi eſt, conuenientia, quod tamen quum anniuerſaria viciſſitudine ſuperis bene iuuantibus redire ſoleat, ab alijs & ornatius & ſuauius longè plura, imò ſemper noua ſpero audietis. Mihi de ſumma pientiſſimi regis in Deum Opti. Max. religione, de prudentia, de iuſtitia, de animi excelſi atque inuicti magnitudine, deq; egregia in omni vita moderatiõe, placuit nõ nihil attingere. Ita enim dicam verius, quam narrare. Et quidem religionem intuẽti, quum ſe cer-

tent

tent ante vertere exépla, de ijs, ita vt erumpunt, non ita vt fortaſſe ordo poſtulat, videtur incipiendum.

Δεινὸς χαρακτὴρ κ'ἐπίσημος ἐν βροτοῖς
Ε'σθλῶν γενέσθαι.

dixit Euripides. Et oſtendit Plutarchus grauis cum primis auctor, à parentibus ſemina quædam latentiaque virtutis principia in ipſa generatione liberis communicari. Minime autem ſperandum erat, vt à Diuo Emmanuele, Diuaque illa Maria, aliter morata ſoboles, pręſertim prima, procrearetur. quũ ergo talem habuiſſet ortum Diuus IOANNES III. ab ipſa protinus infantia cum ætate illi creuit & paterna religio, & materna pietas ac ſanctitas, verum ita creuit, pace dictum ſit piorum manium, vt multis partibus adceſsionibusque redundauerit. Vererer nequis me hæc ad gratiam aucupandum loqui ſuſpicaretur, niſi dicerem apud vos, qui ea non tam exactę dici à me verbo, quam re ab illo fieri & noſtis & quotidie experimini. Sed tamen ſi quiſquam eſſet odioſe luſcioſus, qui in tanta rerum & exemplorum luce hallucinaretur, hunc ego ſubmonerem licere illi iſta tribus quaſi ex fontibus liquidò intueri. Ex ipſa regis pientiſsimi perſona, ex religioſiſsima domus regiæ diſciplina, & ex ipſo diuinitatis publicè amplificato cultu. Atque vt aliquid de perſona commemo-

rem, ecquemnam ex omnibus, licet antiquitatem omnem longe retro exquutiamus, ecquem nam inquam ex omnibus regem proferre poterimus, qui maiori ſtudio ad diuina ferretur? quuius eſſet amplior & incorruptior numinis maieſtatiſq; ſummi dei veneratio? quuius mens ad perſoluendam iuſtis honorib. Deo meritam gratiam promptior, magiſúe memor? Qui magis, vel perparua cõſcientię labe terreretur? Cui idcirco piacularium ſacrorum vſus fuerit ſiue religioſior, ſiue frequentior? Olim ſolebamus flamines atque ſacerdotes à precationibus in certas horas rite perſolutis, ex frequẽti peccatorum ex homologeſi, ab aſsidua ſalutaris hoſtiæ procuratione, collaudare. Iã ne ea laus ad ſolos pertineret ſacerdotes, regia pietas effecit. Nimium in rege eſſe id, & ſuperſtitioni proximum, obloquentur nonnulli. Sed Hercle neque vlla in deum nimia poteſt inueniri pietas, quæ reges dedeceat, neq; ſi poſſet, paulo meliores exiſtimari oportet, qui vicina ſuperſtitione quaſi perſtringãtur, cõſceleratis quibuſdã & impia fraude obligatis, qui velut ἄθεοι nullo deorũ metũ conquutiuntur. In quibus videant ne numerãdi iſti ſint, qui quod admirari maxime per virtutẽ deberẽt, ſatagũt vitio vertere per malitiã. Sed rex nulla ſuperſtitiõe imbutus, verũ eximia pietate maximus, quales erga deũ cupe-

cuperet ſuos eſſe ciues, ex ſe primũ, deinde ex ſuæ domus & familiæ inſtitutione, quæ quaſi maiorib. theatris propoſita, prçlucet vniuerſo populo, palam oſtẽdit. Omitto quidquid de auguſtiſsima Regina dici poterat, quod ea res, ſicuti laudis communione non minus cum cauſa viri coniuncta eſt, quam ipſorum inter ſe animi & mutuo amore & virtutis æmulatione coniunguntur, ita commodius hoc tempore ab hac communitate nõ ſecernetur, quum alioqui longiſsima ſeparatim indigeret tractatione. Ad principis ſereniſsimi educationem tranſeo, qui vnicus ex tam numeroſa prole relictus eſt, in quuius iã verba volentes ac libentes iurauimus, de quo, ſi quid certi humanæ mẽtes augurari poſſunt, nihil non magnum, nihil non auguſtum nobis pollicemur. Hunc igitur quum ad regni tirocinium paulatim aſſuefaciat pater, & virtutibus omnibus quæ futurum regem deceant, ætatem illam teneram imbuendam curet, quæſo nonne præcipuum à religione docet ponere rudimentum? Sed ego parum egi caute, parumque prouidè, qui de domeſticis regiæ diſciplinis ſermonem inſtitui, re videlicet aperta & prompta ad intelligendũ, non item ad dicendum. Nam quo te vertes, vt in promptu nõ ſit religio & pietas, quam tamẽ verbis exſequi nequaquam poſsis. Porro auctũ amplificatumq; publicè maieſtatis diui-

diuinæ, & religionis cultum, quis tam pere grinus eſt, qui non norit?tam excors, qu non ſentiat? tã infeſtus virtuti qui nõ laudet tam huic reipub.infenſus,qui nõ gratuletur Etenim ſi veri,ſi grati velimus perhiberi,nõ fateamur ſolum, ſed etiam profiteamur oportet, Chriſtianorum ſacrorum ritus ceremoniaſque ſanctiſsimas purius & caſtius ſub hoc rege coli atq; ſeruari,quã antegreſsis aliquot ſeculis. Videlicet obſcurum eſt, hoc auctore eccleſiaſticã rem longe quam olim auguſtiori eſſe ordine conſtitutã,&aucto diœceſium numero multo iam commodius adminiſtrari. Deuotorũ ſodalitates in ſtatum priſtinum veteri inſtituto reuocato inſtauratas. Procuratam in his regnis ſacroſanctæ religionis ſinceriorem puritatem, & datam gnauiter operam ne impunè peruerſis dogmatibus exoticiſque doctrinis polluatur. Propagatam quoq; longe gentium in abditiſsimas terras, etiam ante hoc tempus ignoratas,Dei opt. max. notitiam, vt tametſi eæ gentes huius auſpicijs, noſtris armis, deuictæ ſint, earum tamen interfuerit ita vinci, bonôque illis ſit ſeruitutem eam perpeti, quæ in veram animorum adſerat libertatem,poſitoque fœdiſsimo ſimulacrorum cultu, ac dæmonum abiecto iugo,quo obligatę atque detentæ ſuperſtitione turpiſsima conflictabantur,iam cœlum ſpectãt,iam omnium re-

rum

-um parentem adgnoſcũt, ſanctéq; venerã-
ur. Adumbraui excellẽtem regis noſtri re-
igionem. Dicam breuiſsime quanta prudẽ-
ia, quam cõſideratis ſemper actionibus no-
ſtram geſſerit rempublicam. Trigeſimus eſt
hic, magnaque ex parte iam exactus annus,
ex quo regni inſignibus, &, ſi priſco mihi
more loqui permittitis, non ſine ſoliſtimo
tripudio eſt inauguratus. Quibus tempori-
bus, ſi qua vnquam difficillima, nulla profe-
cto cõſtat fuiſſe difficiliora. Inter duos ma-
ximos ac potentiſsimos Chriſtiani nominis
principes, cum quorum altero noſtræ rei-
pub. omnes erant vetuſtiſsimæ amicitiæ ne-
ceſsitudines, cum altero, præter hæc, etiam
huic arctiſsima ſanguinis amoriſq; coniun-
ctio, acerbum diuturnumque bellum exar-
debat. Imo ex ijs duobus conflato, ita Euro-
pa vniuerſa pœne conflagrauit, ita profana
ac ſacra vis incendij eius inuoluit, vti non
modo vrbem Romã ſedem ſtabilem & do-
micilium Chriſtianę ſanctitatis, delubraque
ſanctiſsima, atque ſacrorum antiſtites, verũ
ipſum etiam maximum publicæ religionis
pontificem ac magiſtrum, flamma corripue-
rit. In his difficillimum erat partium ſtudijs
non teneri, quum præſertim hinc conque-
ſtionibus crebris, & in iras non obſcure iam
erumpentibus, illinc apertis violatæ pacis ſi-
gnificationibus, inſuper adceptis, infeſto
per

per emiſſarios piratas mari, aliquot incommodis, vrgeretur. In quibus moleſtijs ita ſe moderatrice geſsit prudentia, vt neque conſanguinitati defuerit, neque amicitiam læſerit, neque ſuũ regnum paſſus ſit funeſtiſsimo bello implicari. Multa præterea dici ac commemorari à me poſsẽt, quę conſulto pręter-mittẽda eſſe duxi, ne lõgiſsima vos orationẽ cogar detinere. Illud ſummatim ac breuiter dictum ſit, nouos ſæpe caſus ſe obtuliſſe, ad quos niſi conſilia maximę prudẽtię plena adcommodaſſet forte neque tã firmę noſtrę opes, neque tam florentes noſtræ modo res eſſent publicæ. Non ignoro aliquam multos eſſe, qui, vt eſt generoſa Luſitanorum indoles, & ad belli gloriã quã ad pacis artes ab natura pronior, hæc vſq; adeò nõ probent. Quin etiã recordor quum iſta contingerent, plæroſq; vulgo bellum inclamaſſe, & in optimum prouidentiſsimumq́ue principem licenter ſtomachum erupiſſe, quaſi illi vitio verterẽt, quod nimiũ ſtudioſus eſſe pacis videretur. Sed illorum ego ſicuti animorum alacritatẽ ad bellum pro patria ſuſcipiendũ non vituperarim, ita huius factum nolim repreendi. Neq; enim, ſi illi verè ſe Luſitanos, hoc eſt, fortiſsimos fideliſsimosq́; oſtendebant, committendum huic erat, vt ſe Luſitaniæ verè regem eſſe, hoc eſt patriæ parentẽ, non oſtenderet. Sciebat ei ſe gẽti imperare,

uæ non vinci ſed vincere conſueuiſſet, cui ortunarum capitiſq; pericula omnia poſte- iori loco ſint, quam regis non modo ſalus c dignitas, verum ipſa etiam imperia. Sed mul intelligebat nullam eſſe victoriam tã acilem, vt magno rerum ac ſanguinis pre- o non ematur. Quare parteis eſſe ſuas iudi- auit, talium ciuium cõmoda habere cariſsi- na, vt interim illud non omittam, nũquam um Chriſtianis tam iuſtum ſuſcipi bellum, uin multum ſceleris contineat dum indi- itur, multo plus contrahat dum admini- ratur. Chriſtiana igitur moderatione vſus ex ęquiſsimus, nefario bello tum ipſe abſti- uit, tũ illud cupientibus denegauit. quod ſi ui pręferoces atq; bellicoſos vſq; eo titulos dmirãtur, ijs Indici Carmaniciq; triũphi in nentem veniant, ij inquam debellatos non a pridem reges potentiſsimos, bellicoſiſsi- nas nationes iugo preſſas, Turcarũ peſtife- ã gentẽ & vnis omnium Chriſtianorũ Luſi- anis infenſiſsimã, toties illic ad internecio- em cæſam atque deletam, in memoriam edigant, ſibiq; gratulentur, quod regis ve- è maximi prudentia foris vincant, domi ace ſalutari perfruantur. Porro de iuſti- ia dicturus, vt breui rem abſoluam, non hę- ebo in commonſtranda legum noſtratiũ ę- uitate, qua tanta pollet, quanta quæ vſpiam pud vllas gentes æquæ ſanctæúe, aut ſint,

aut

aut fuerint. Non in magiſtratuum creando-rum diligentia iuſtitiæúe adminiſtratione percommoda, quandoquidem hæc tametſi rex æquiſsimus præſtat, ac bona ex parte etiam vel inſtituit, vel correxit, videtur ea tamen ſimul cum hæreditate quam auxit, à maioribus adcepiſſe. Ad illud quod propriũ & peculiare ipſius eſt, mea feſtinat oratio.

Δίκαιος ἂν ἦς, ᾧ τρόπῳ χρήσῃ νόμῳ,

dixiſſe Menandrum legimus. Iudicabat homo peritiſsimus illum iuſtum re eſſe vera, qui moribus tãquam legibus vteretur. Cernite igitur animo, viri ſapiẽtiſsimi regis noſtri mores, & ſi à iuris ęquabilitate deflectãt, mendacij me atque vanitatis reum coarguite. Non alea, nõ luſionibus vllis delectatur, non profuſo comeſſationum adparatu, aut epulari adcubatione tempus rebus agendis ſubtrahit. Solus more maiorum, propalam atque in omnium conſpectu cibum capit, ſine omni vinolenta potione. Coniugium, ſi quis alius, ſeruat integrum & incontaminatum. Veſte vtitur non tam pretioſa, quam munda, nigra, tonſa, vel vt multum, villicriſpa. Bombycinæ vſu, quem ſuis interdixit, ipſe primus ita abſtinet, vt ſi cultum ſpectes, vnum ex priuatis aliquem iudices, quũ tamen inceſſum, grauitatem, ac vultus maieſtatem intuearis, protinus regem adgnoſcas. Hi mores, quum nihil à legibus diſcrepent,

dubium

dubium ne eſt, ita moratum regem iuſtitiæ fore ſtudioſum, atque à tyrannica dominatione abhorrentem? Mihi verò iuſtitiam & continentiam huius intuenti, non modo patria hæc à tyrannide omnino videtur aliena, ſed, quod cum magna mea voluptate dico, etiam vnà omnium vel maxime. Multas ego viri clariſsimi, ingenij excolēdi cauſa, regiones peragraui, in quibus non tam aliud ſemper egi, vt quamquam id curioſe nō exquirerem, conſuetudine tamen has vulgi conqueſtiones non audirem, reges, dynaſtas, magiſtratus, in bona ac fortunas priuatorum tecte, apertę, iure, iniuria, inuolare, tributis, fiſci aucupio, oblationibus, collectis, indictionibus, cenſibus, præſtationibus, nullum eſſe modum. Atqui in Luſitania expedita ſimplexque eſt canonis ac vectigaliū præſtatio, exactio minime violēta, redēptoribus perfaciles remiſsiones, oblationes vero vt moderatæ ac raræ, ita iuxta nominis notationem ſponte in conuentibus oblatę, indictiones nullę, cenſus omnino ignoratus, penſitationum cæterarum aliter atque aliter adpellatarum, ſumma immunitas. Iuſtiſsimi ergo ſunt, &, vt ita dicam, exſangues noſtri regis annui reditus. Quos tamen ſi quas in res inſumat exquiramus, inueniemus magis quēpiam ęrarij publici ordinariū diſpēſatorem, quam principem ſuę ipſius rei

dominum. Quotam enim eorum partem in ſuos priuatos vſus & baſilicanas functiones decerpit? Claſsibus ædificandis, & tam naualibus ſocijs, quam militibus ad regni tuitionem ornandis, molibus ac naualibus exſtruendis, arcibus muniendis, præſidijs alendis ac ſuſtētandis, fluminib. arcēdis, nouis pontibus faciendis, quíue conlapſi vetuſtate ſint reſtituendis, paludibus exſiccandis, & in ſolum frumentarium redigendis, annona duriore ſubleuanda, rectoribus prouinciarũ vrbiumque magiſtratibus ſalarijs conſtituẽdis, alijſque rebus ſimilibus faciendis, regij fiſci, & ex barbaricis victorijs theſauri, penitus exhauriuntur. Teneri ad id ex officio faciendum, dicet aliquis, & commeritũ in ſe culpam, ſi prætermiſerit. Sit ita ſane: Sed hoc idem, eſt iuſtũ eſſe regem, qua de re nunc agimus, videlicet iuſtam effugere repreenſionem. Ego autem vobis ante oculos exponam alia, quæ ad ſolam beneficentiam liberalitatemque pertineant, quæque prætermiſſa repreenſionem meritam nõ incurrant, vt tum ex priori illo genere, tũ vero ex hac magis populari plauſibilique iuſtitiæ parte, non modo ſuis, ſed etiam exteris, & admirabilem & amabilem debere eſſe hunc, merito eius fateamini. Rhodũ ærũnoſam illã obſidebat immanis Turcarũ exercitus, & conniuẽtibus ijs qui reipublicæ Chri-

ſtianæ

ſtianę duces vel perhiberi primi, vel ſoli eſſe contēdunt, noſter hic claſſem omni bellico adparatu inſtructiſsimam eò miſit. Quæ niſi aduerſis ac omnino incōmodis tēpeſtatibus eſſet iactata, adeo, vt ad tēpus adeſſe non potuerit, forſitā illud aduerſus noſtræ religionis hoſtes nobile propugnaculū nequaquā amiſiſſemus. Pauci interfuerūt anni, & legatos cū magna auri atq; argenti vi in Germaniā miſit, vt ibi quāta maxima fieri celeritate id poſſet, mercede cōflarent exercitū, qui periclitanti Ludouico Pannoniæ vtriuſque regi, auxilium faceret. Vnuſque omnium propemodū fuit, qui regis illius labores miſeraretur. Exercitum ducebat Carulus Cæſar in ea expeditione qua vagantē per Pānonias Turcarum imperatorem reprimeret. Is exercitus quum eſſet maximus & fortiſsimus, &, ſi rei nummariæ foret cautum, cæteris omnibus videretur ſatis contra hoſtes eſſe munitus, num obcluſa fuit huius in conſobrinum liberalitas? Si meum ea de re teſtimonium tā graue exiſtimarem futurum, quam amplum verumque eſt, dicerem viri clariſsimi, vidiſſe me, quum ab legionibus non minori alacritate abſenti regi, quam præſenti imperatori eſt adclamatum. Recentior multo eſt Tunetenſis expugnationis memoria. Quæ claſsis auxilio miſſa? Quantus virorum ex ſelecta nobilitate adparatus? Ducem

commemorare nollem equidem. Nam videtur indignum breui tantum oratione attingere Loiſidem animoſum principem, regis ipſius fratrem germanum, ſtudijs, armis, ac tot alijs nominibus rebuſque magnum, quuius vnius conſilio atque animo fretus Cæſar, diſſuadentibus, imo & à cœpto deterrentibus ijs qui rei militaris omnium peritiſsimi habebantur, & vrbe potitus eſt, & victoriam glorioſiſsimam reportauit. Sed redeamus in patriam, & vt multa eius vrbibus & oppidis præſtita beneficia trãſcurramus, nempe alia ex municipiali cõditione in adpellationem ciuitatis, iuſſa meliori eſſe iure, tranſijſſe, alijs auctiorem datam immunitatem, alijs magnificentiſsimos aquarum ductus exſtructos, alijs delubra ac templa ſumptuoſiſsime ædificata, religioſiſsime effata, vt hæc inquam breuiter tranſcurramus, poſſumuſné ſine flagitio præterire, neminẽ in his regnis reperiri, quuius exſtent vllæ maiorum imagines, permultos verò quorũ nullæ, cui ex fiſco annua non præbeantur, quuius liberi in aula tanquam in communis parentis domo cultum non capiant? Itaque inde commoda adcipimus, inde alimur, inde victitamus, vt non minus verè quam feſtiue & ſalſe quidã dixerit, alibi, ſolere reges eos quibus imperant vectigaleis facere, nos autem ipſum regem habere vectigalem.

Vide-

Videorné vobis, viri clariſsimi, munificé-tiſsimã auguſti Regis liberalitaté ſatis aperte demõſtraſſe, an teſtatiorem eam fieri poſtulatis? Intelligo quid exſpectetis. Sed me dulcis quidam amor, ac potius pietas, ducit, rapit, trahit, vt alioqui feſtinantem coëgerit his commemorandis diutius immorari. Satisfecerat officio Rex inclytus, ſatisfecerat omnibus, & quidé omnium iudicio etiã prolixe ſatiſfecerat, bonitati tantum naturę ſuæ ſatis eſſe factum non putauit, dum aliquid eſſet apud alias cómodis moribus inſtitutas, nationes, magnum ac ſplendidum, quod nos deſiderare poſſemus. Præter literarum in omni diſciplinarum genere aſsiduam exercitationem, erat nihil. Ea vna in re ab Italis, à Germanis, à Gallis, ab Hiſpanis, ſuperabamur. Non quod parum idonea ab natura noſtrorum hominũ eſſent ingenia, Poſſum enim oſtédere Luſitanos & philologos eſſe, & intra quinquaginta proximos hos annos non pauciores triginta floruiſſe, etiam ſcriptis editis, qui veteribus quum dictionis elegantia tum rerum grauitate, poſsint iure conferri. Poſſum mulieres quoq; oſtendere quæ cum omni vetuſtate certent eruditione ac in primis Mariam regis noſtri ſororem. Sed quia ad cultum ingenij capiendum fere oportebat peregrinari, nimirũ quibus ad id conandum aut ſuæ facultates, aut principis

deeſſet benignitas, emergere nequaquã poterant. Eoq́ue fiebat, vt paucioribus felicitas ea contingeret. Non eſt igitur paſſus, nos vltra eius rei commoditate deſtitui, ſed noua conſtituta academia, quantum doctrinarum, quantum elegantiæ, quantum linguarũ ornatiorum apud omnes portionibus habebatur, tantum ſuo regno ſimul inuexit. Conquiſitos vndique viros excellenti eruditione præſtãteis magnis propoſitis pręmijs & honoribus, cõuocauit. Scitis ita eſſe, adeſtis, video ego vos, viri doctiſsimi, quorum me non ſolum mirum in modum recreat, ſed etiam cum incredibili voluptate iucundiſsimus detinet adſpectus, quorumq́ue in oculis ac vultu libentiſsime adquieſco, à quibus nominatim adpellandis ægre Hercules me contineo, niſi quod ſuſcęptum de rege dicendi onus, orationem non patitur euagari. Elegit autem vrbem hanc, in qua ſedes & domicilium ſapientiæ conlocaret, ſiue quod ea in media eſt Luſitania, ſiue quod loco ſita ac cœlo minime calamitoſo, grauioris aëris offenſionibus per admodum raro eſt obnoxia, ſiue quod eam vrbem voluerit honorare, quę ab initio rerum Luſitanarum caput gentis & regum ſedes ferebatur. Et ſane videtur diuinitus eſſe factum, vt ex qua vrbe olim quaſi ab incunabulis regni, armatæ legiones egrediebantur, quæ debel-

latis

latis Maurorum tyrannis,imperium in vniuerſam Luſitaniam paulatim propagauerunt, ex eadem nunc armatæ aliter exeant legiones, quæ omnem barbariem profligent atque extermineńt. Igitur Conimbrica, quuius venerabilior iam erat ipſa antiquitatis memoria, quam mœnium ædificiorumq; ſpecies venuſtior, pleniorúe celebritas, nũc deniq; renata ſenectutem exuit, nouam induit faciem,nouam figuram,aucta ciuibus,cumulata populo, totius Luſitanæ iuuentutis flore frequẽtata,ſuperbiſsimis ædificiorum molibus decorata. Delaſſor, viri doctiſsimi, deficit me oratio. Non capit animi mei anguſtia tantam rerum immenſitatem. Quare vt cõpendium verborũ faciã, valete poſt hac ſplẽdidiſsima Italiæ gymnaſia, Valete inſignes Pariſij, Vale nobilis ac docta Salmantica, & illæ priſcæ totoq; olim orbe celebres Athenę: Valete,valete externi oẽs.Satis diu ſumis in veſtris vrbib.peregrinati. In ſinum gremiumque patriæ, optimi principis beneficio iam recipimur.Non potuerũt à me hæc, viri clariſsimi, breuius magiſúe conciſe enarrari. Reliqua eſt illa pars, quã de animi excellentis magnitudine vitæque moderatione ac conſtantia polliciti eramus. Sed quoniã etiam ex ante dictis, excelſus ac ingens regis animus comprobatur, quæ autem de eius in omni vita conſtantia,

& caſuum aſperiorum modeſta perpeſſione dici poſſent, eiuſmodi ſunt, vt eorum etiam nunc recordationem non minus vobis quã mihi fore acerbam certo ego ſciam, viderer parum facere liberaliter, ſi commemorandis tot liberorum orbitatibus, tot fratrum optimorum amiſsionibus, in quibus infractus atque inuictus regis, maximi animus omnino nihil à ſua dignitate diſceſsit, lætitiã hodiernam contaminarem. Quin imo alacres ac læti, religioſiſsimo Regi, prudentiſsimo, iuſtiſsimo, beneficentiſsimo, temperantiſsimo, vereque parenti patriæ, à Deo Opt. Max. ſalutem incolumitatemq́; precemur. Pro eo vota ſuſcipiamus, vt quam diutiſſime nobis viuat, is, qui ſi vniuerſo præeſſet terrarum orbi, tum iure optimo per omnium ora volitaret Homericus ille verſiculus.

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς,

Dixi.

L. AN-

L. ANDREAE RESENDII LVSITANI ORATIO DE SYNODIS.

IN SYNODO EBORENSI HABITA ANNO CIↃ IↃ. LXV. MENſe Febru. Præſide Ioan. Mello Archiepiſc. Eborenſi.

CONGREGATE illi ſanctos eius, qui ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia. Pſalm. 49.

TOTA hæc vniuerſitatis machina, Præſul ampliſſime, regitur à Deo & gubernatur. Verum enimuero vt ſitu, locisque diſtinguitur, ſic & variè adminiſtrari ſolet. Aliter enim cœleſtes orbes, aliter terræ globus, aliter deniq; infera regna, quem Infernum nominamus, reguntur: eoque admirabilius ſingula, quo propius à diuina abſunt eſſentia. Hinc admirabili quadam contentione, ac viciſſitudine cæleſtes orbes, volui atque agitari videmus, quo ordine à Deo ſunt collocati, vt ne latũ quidem vnguẽ loco decedant. Quid verò ſi cœleſtes illos, & hierarchicos ſpiritus huma-

nis oculis cerneremus? qui vt Deo proxime aſſiſtunt, ſic (teſte Daniele oculis eos ſpectā-
Daniel. 7. te,) *millia millium miniſtrant ei, & decies centena millia aſsiſtunt ei.* Credo equidem, homines tametſi duri ſint & præfracti, eos ſpiritus in ſui admirationem, ſtuporemq; rapturos, & ad imitandum prouocaturos ad Dei amorem: vt, quoad eius fieri in mortali hac vita poteſt, imitando ad Deum proximè accedere liceret: quorum in eo ſtudium omne conſumitur, vt Deum aſſidue laudent, ac celebrent, vt Iſaias ait,
Iſaia 6. *Seraphin, &c. clamabant alter ad alterum, SANCTVS, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus exercituum: Plena eſt omnis terra gloria eius.* Cumque in terris ad imaginem Dei, ſimilitudinemq; conditus homo ſit, animal particeps angelicæ dignitatis ac perfectionis,
Pſalm. 8. *Minuiſti enim eum paullò minùs ab angelis*, illisq; diuinis ſpiritibus in cuſtodiā, tutelamque ſit traditus, quorū etiam à morte cōſortium ſpe prçceperit, ſane noſtrum eſt, vt eos iam tum in vita imitari aſſueſcamus. Noſtrū inquam, eſt, qui homines ſumus ratione prçditi, tum verò maximè propriū id officium eſt eorū, qui in Eccleſiaſtica hierarchia cenſentur: quæ cœleſtē illam referre potiſſimū videtur. Quare cum hæc Dei ciuitas, vna ſit, eademq; Hieruſalem, nosq; per fidē adſcripti ſimus, vt Paul. ait,
Ephe. 2. *ciues ſanctorum, & domeſtici Dei*, licet in terris peregrinemur à Domino,

no,vt commune nomen,Regis benignitate adepti ſumus, ſic & morib. ſimiles nos eſſe decet ijs qui in cœlis habitant:Morib. inquã, vt iuſtitia,vt cõtinentia & integritate, vt laudib.diuinis perpetuo decãtandis. Quamobres hæc S.ſcripturę verba in ampliſſimo hoc conſeſſu,'pace veſtra , explananda ſuſcepi: *Congregate illi ſanctos eius,qui ordinãt teſtamentũ eius ſuper ſacrificia.* Non deerit fortaſſe in hac audiẽtium corona,cui hæc ipſa verba nõ ſatis plana videãtur,neq; Eccleſiaſticis Deoq́; ſacratis hominib. videri attributa: quaſi *ſanctos,qui ordinant Teſtamentũ Dei,* propheta intelligat ſacerdotes noſtros: verũ vbi ſancti ac Teſtamenti notionẽ, remq́; ſubiectã breui explicauero, meridiana luce clarius euadet,rectè his aptari,nullamq́;vim eſſe allatã. *Sãctam* enim,extra cõmunem illam, tritamq́ue ſignificationẽ adhibetur in ſacris literis pro re omni Deo ſacro cultuiq́;diuino deſtinata.Sic primogeniti *ſancti* appellãtur: *Omne maſculũ adaperiens vuluã Sanctũ Domino vocabitur.*Et de Nazarę is Deo,dũ voto obſtricti eſſent,dicatis,Num.*6.Omne,*inquit,*tẽpus ſeparatiõis ſuæ nouacula nõ tranſibit per caput eius,vſq; ad completũ diẽ,quo Domino conſecretur, ſanctus erit creſcẽte cæſarie capitis ei⁹.*Et Deut.7. *Populus ſanctus es Domino Deo tuo. Te elegit Dominus Deus tu⁹, vt ſis ei populus peculiaris de ſanctis populis,qui ſunt ſuper terrã.*Rurſus Ioſ.*20.* ca.de ciuitatib.

Pſalm.49.

Luc,2.

quas Deus homicidis recipiendis ſelegerat, Hebraice ſic legitur, *& ſanctificauerunt cades in Galilæa.* De ſacerdotibus vero Exodi duodetriceſimo cap. ad Aaronem, eiusq́ue filios verba faciens, *Cunctorũ,* inquit, *conſecrabis manus, ſanctificabisq́; illos vt ſacerdotio fungantur mihi.* Iterum in coniuratione Core, Dathan, & Abiron, qui ſacerdotij munus inuadere tentabant, Numeror. 16. ad Moyſem loquens: *Manè faciet Dominus, qui ad ſe pertineant, & ſanctos applicabit ſibi.* Mox addit: *Et quemcunq; elegerit ipſe erit ſanctus.* Poſt enim cap. 18. explanat: *Ego dedi vobis fratres veſtros Leuitas de medio filiorum Iſrael, & tradidi donum Domino, vt ſeruiant in miniſterio tabernaculi.* His, pluribuſq́ue aliis locis planum fit in ſcriptura *ſanctos* appellari Sacerdotes, à plebe ſegregatos, Deoq́; conſecratos, & cultui diuino intẽtos. Sed quod hic eſt *teſtamentum* Dei? Ad vſitatam illam Teſtamenti notionem, qua Iuriſconſultorum filij vtuntur in teſtificatione vltimę morientis voluntatis, de bonis heredi relictis ẽt in ſcriptura pro *lege Dei* frequẽter adhibetur, vt in Pſalm. illo 118. qui totus omnibus verſibus de lege diuina eſt: & Pſal. 24. *Vniuerſæ viæ Domini, miſericordia & veritas, requirentibus Teſtamentum Dei, & teſtimonia eius,* In pactis etiam & federibus vſurpatum nomen, vt Machabæorum 3. *Eamus & diſponamus teſtamentum cum gentibus quæ circa nos ſunt:* ſic

ſic & *arcam Teſtamenti* ſeu federis appellamus vt pacti diuini cum populo Iſraëlitico pignus: veteremque legem *vetus Teſtamẽtum* nominamus. Magis vero proprie *nouum Teſtamentum*: tanquam vltimam Chriſti in Cruce morientis voluntatem: quum nos heredes ſcripſit, & in vltima cœna ſacroſanctam Euchariſtiam inſtituens, dixit: *Hic ſanguis meus noui Teſtamenti eſt*, vel vt alius Euangeliſta recitat: *Hic calix nouum Teſtamentum eſt in meo ſanguine.* Hoc ipſum Sacramentum, hæc myſteria ſacerdotes adminiſtrant ſacrificãdi vſu, & fidelibus Chriſtianis porrigunt. Cùm igitur vates ait, *Congregate illi ſanctos eius*, non quoſlibet, ſed *qui ordinant teſtamentum eius ad ſacrificia*, ſacerdotes nimirum cœtum, cõuentumque agere iubet, qui IESV Chriſti pretioſum corpus, & ſanguinem iugi ſacrificio offerunt, atque diſpenſant. Itaque Hebræi clariùs paulò id efferunt. *Congregate mihi ſanctos meos, qui mecum inierunt pactum de ratione ſacrificiorum.* Pactum vero illud ictum fuiſſe cum tribu Leui clarum è Numer. cap. 25. vbi de Phineo Eleazari filio, *Ecce ego*, inquit, *do ei pacem federis mei, & erit tam ipſi, quam ſemini eius pactum ſacerdotij ſempiternũ, quia Zelotes eſt pro Deo ſuo.* Et Machab. 2. *Et ſcietis quia miſi ad eos mandatum iſtud, vt eſſet pactum meum cum Leui.* Quæ cum ita ſint, perſpiciunt omnes, verba ad rem, qua de agitur, pertineri, neq; vi qua-

Matt. 26.

Luc. 22.

dam

dam huc contorta videri. Nunc mēbra ſingulatim expendamus: vos, quæſo, diligēter attendite. *Congregate illi ſanctos eius*: triplicem eſſe obſeruaui ſacerdotū conuentum, quam *Synodum* Græci, Latini *Conciliū* appellare cōſueuerunt.
I. Eſt n. aut Oecumenica Synodus, ſeu generale Conciliū (*οἰκουμένη* enim orbis terrarū Græcis eſt) cum totius orbis Epiſcopi de fidei controuerſijs aduerſus hæreſes acturi cōueniunt: quale nunc Tridenti agitari oēs ſcimus.
II. Aut prouinciarū eſt, cum Archiepiſcopi ſeu metropolitani Epiſcopos, ſuæ ditioni parentes cōuocant.
III. Tertia forma, cum Epiſcopi ſacerdotib. & Theologis ſuis Synodū indicunt, vt de vitiis purgādis agatur. Oecumenica ſynodo indicta aduocātur Epiſcopi, Archiepiſ. & Patriarchæ orbis totius Chriſtiani, ſummi Pontificis, qui præſidet, auctoritate: nec. n. aliter legitima haberi ſolet. Qui cœtus Eccleſiā Catholicā repræſentat vniuerſam atq; exhibet. Indicitur potiſſimū eo fine, vt hęreſes graſſantes tollātur purgenturq; potiùs, q̄ vt noua fidei dogmata cōdantur: q̄ iam pridē in Eccleſia rata ac definita ſunt è ſanctorū Patrum ſcriptis & Synodis: iam inde à Nicęna ad hęc vſq; tempora conſtituta ac fixa Catholicis tradūtur. Interdum etiā vitijs tollendis haberi ſolent, iisq; quæ in abuſum abierunt, purgādis. Nōnunq̄ etiam indici ſolent mutandis iis, quæ olim

olim ſalutariter, vt illa tẽpora erant, decreta fuerant, poſt verò tolli, commodo publico, mutarique ac corrigi expediat. Quæ quidẽ mutatio cum fidei nihil deroget, iuſta videtur, rataq; habenda, temporũ ita viciſſitudine poſtulante. Princeps tamen cauſa generalis Concilij indicẽdi eſt hæreticorũ vt audacia infringatur: ꝙ totius Eccleſiæ auctoritatem cõtemnentes, in dubium vocare nõ vereantur, quæ tot retro ſæculis pro veris tradita, acceptaque ſint, è ſanctorum Patrum, Conciliorumque auctoritate ac fide, vigeantque in Eccleſia Catholica, matre noſtra, Chriſti ſponſa: quæ ab Apoſtolorum temporibus continenter, tamquam per manus tradita, piè credidit, religioſeque ſeruauit. Rectè agitur, mea quidem ſententia, & vt pleraque diuinitus in Repub. ſua Plato ſanciuit: *Vobis*, inquit, *ſi rectè conſtitutæ leges ſint, vna certe lex erit præſtantiſſima: quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, recténe an ſecus leges ſe habeant: ſed vno omnium ore, vnaque voce recte, tanquam à Dijs poſitas concedi præcipiat: nec vllo modo aliter pati quidquã à iuuenibus excogitari. Senem quidẽ, ſi quid excogitarit, principib. & æqualib. nemine iuuenũ audiẽte referre.* Et in Chalcedonenſi Synodo, vt de Chriſtianis inter Chriſtianos agam⁹, cautũ accepim⁹, ne quis in decreta Cõcilij Niceni inquirere auderet (vt, qui reb. nouis ſtudent, partiumq; ſtudio ducun-

Lib 1. de Legibus.

ducuntur, ſolent; diſcordiæ auctores, & architecti.) Cum acclamatum à Patribus vniuerſis: *Si quis retractet, anathema ſit: Si quis ſuper iſta re quærat, anathema ſit. Maledictus qui addit: maledictus qui aufert: maledictus qui renouat.* Quæ cum ita ſint, quis, quæſo vos per Deum immortalem, Luthero permiſit, priuato homini, non Epiſcopo, Religionis auitę cõtemptori, qui cœnobij ſepta monachus trãſilijt, & apoſtata fidei maiorum; ceteriſque eius veſtigiis hærentibus hæreticis: quis inquam, poteſtatem illis fecit, iuueniliter inſultare, ſine Epiſcopi dignitate vel auctoritate publica, omnium ætatum conſenſioni repugnare? Et quod his grauius eſt, abſque vllo Dei metu non ſolum inquirere in veterum decreta non dubitant, ſed & quæ recta, certa, fixâque ſunt, temere condemnare audent. O tempora, ô mores? Quæ Erynnis, quæ furiæ cęcos illos in eam mentem, audaciamq; impulerunt, vt inconſutilã, textamque integre Chriſti veſtem diſſuere tẽtent? Quis ſcripturas arbitratu ſuo impie exponere contra Patrum mentem, iudiciumque Eccleſiæ orthodoxæ docuit? Lutherus. Quis contra Synodorum, Theologorumque omnium auctoritatem niti ſuaſit? Lutherus fera quauis immanior. Reſpice Domine vineam iſtam: Eccleſiam ſpõſam tuam; *Exter-*

Pſalm. 99. *minauit eã aper de ſylua, & ſingularis ferus depa-*

ctus

ctus eſt eam. Legem olim Deus populo Iſraëlitico laturus, non ſolum aſcendere mõtem vetat, ſed ne ad radicem quidem mõtis accedere permiſit. *Omnis*, inquit, *qui tetigerit montẽ morte morietur: ſiue iumẽtum fuerit, ſiue homo, non viuet: Lapidibus opprimetur.* Vni permiſſum Moyſi montem aſcendere. Quem locum in gloſſa ordinaria, ſic interpretes explanant: *Ne quis vtra intelligẽtiam ſuam ad montem S. ſcripturæ audeat conſcendere.* Præterea, quod mihi prope religio ſit dicere, rudes, priuatosque homines beſtiis comparat: *Siue iumentum fuerit (ſtultus iumẽto comparatur: ſiue homo) ſapiens, reputatione ſua:* Quamobrem, turpe, profecto inauditum, & audax facinus, auſum eſſe noſtra tempeſtate homuncionem, ſine doctrina, ſine ſcholarum exercitatione, ſine magiſtris, & Epiſcoporum auctoritate, vniuerſæ Eccleſiæ obſtrepere, Conciliis & SS. Patribus repugnare. Cum ſacroſancta ſit, vt ſcitis, Conciliorum auctoritas, & ius ſuffragij ſoli Epiſcopi, nulli vero ſacerdotes, tametſi clari, ſententiæ dicendæ ius habeant. Itaq; in eiuſdẽ Chalcedonenſis Cõcilij actis legere memini, acclamatum ſæpenumerò, fuiſſe, *Synodus Epiſcoporum eſt, non clericorũ. Superfluos foras mitte.* Nõ fugit ea res olim lõgè diuerſum ab illo, Martinũ Archimandritũ. cui cum & acta capita Synodi Epheſinę oblata eſſent, ab Eutyche, qui in Cõſtantinopolitanã ſecundã publice accerſitꝰ erat, vt accuſa-

Exod. 19.

 cuſa-

cuſatus cauſam ageret ſuã: cumq; ſe capitib. illis defendere conat⁹, vt ſubſcriberet miſiſſet, prudenter ille recuſauit, hoc addito elogio: *Non eſt meũ ſubſcribere: epiſcoporum tantũ eſt eorum qui digni ſunt.* Quinetiam actiõe prima Concilij II. Chalcedonẽſis, aduerſus Eutychen habiti legitur, fuſeq; repetitur actiõe 4. ſecundæ Synodi Bizãtinę, ne Regi quidẽ aut Imperatori in ſynodis, tametſi adſint, definiendi ac decernẽdi ius eſſe: parendũ illis eſſe, & ſubſcribendum ijs quę ab Epiſcopis decreta eſſẽt: mandatũ pręterea, vt decretis publice ſeruãdis opem auxiliumq; qua poſſẽt, Principes ferrent. nam & illos oues, non paſtores gregis eſſe, ſi quid amplius contra fidẽ audeãt, ex ouib. lupi euadunt. Quod ſi, vt eſt verũ eſſe cognoſcimus, quid de Luthero nihili homine, & vecordi, eiuſq; ſimilib. dicemus? Qui nullũ in Concilio ſentẽtiæ dicendę ius cum habeãt, audent tamen temere diſcedere ac reiicere, quæ omnib. retro ſeculis à maioribus tradita poſteris, & credita ſunt. Verũ hiſce pilis ſatanas ludit: hos vtres vẽto plenos vltro citroq; cacodæmon impellit. Huc vocat Lutherus in ſuã ſynogogã, illuc Oecolampad. aliò Zuingl. ducit, alio Varemũdus. Melanchthon aliud docet, aliud Anabaptiſtæ. Sua eſt nouis Euãgelicis ſemita: diuerſa ſacramentariorũ via. ô felicem olim viris, nunc verè miſeram Germaniã: quę tot tantarumq; ſectarũ prodigia, opinionumq; mon-

monſtra gignat,& alat,ſinguli ſectarij dicũt *Ecce hic eſt Chriſtus*.at Chriſtus reclamat:recla mat & Euãgelij tuba Paul.*Diuiſus eſt Chriſtus? an diſſenſionis Deus eſt,& nõ pacis?*Nimirum quo ſpiritu rapiantur illi vel ea res ſatis argumẽto eſt,ꝙ nec legib.pareant,nec principib.dicto audientes ſint.Cumq; maximè inter ſeſe opinionũ varietate pugnent,vna in re cõſentiunt, dũ Pontificis Maximi auctoritatẽ contẽnunt,Eccleſiæ Catholicæ doctrinã reijciũt: quodq; mirandũ magis, magisq; etiã deplorandum, ad Oecumenicum Conciliũ Tridentinũ vocati,venire recuſant: ꝙ toties tamen vno oẽs ore efflagitarãt, ea ſpe vt negaretur.Indicto vero Cõcilio, & ne quis tergiuerſandi locus illis relictus eſſe videretur,Tridentum,hoc eſt, in ipſis Germaniæ faucib. quo in oppido & lingua cõmunis eſt, & tutis verſari liceret. At cauſæ iniquitati diffiſi ſiſtere vadimonium nolunt.Pontificis ſtudium in ſarcienda Eccleſiæ cõcordia repudiant: tot,tantorumq; Cardinaliũ,Legatorũ,Epiſcoporũ, Theologorũq; doctrinã irrident,reijciunt,atque explodunt. Verum, vt Sapiẽs ait, *Impius cum in profundum venerit peccatorũ,cõtemnit,* vnde & in illos,quod ſubijcit, quadrare videas. *Sed ſequitur eum ignominia, & opprobrium.* Eo enim cauſę deducta iniquitas eſt,vt ignorationem culpę prętexere, imprudentiamque nequeant. Igitur quotięs Sectarij, vt lupi,gregem CHRISTI

Mat. t. 23

1.Cor.2.

inuadere, quoties peſtē perniciemq; Chriſti regno, ſanguine empto adferre audent, præſens hoc remediū, medicamētumq; adferre ſolet Eccleſia Catholica, vt conuentū Epiſcoporū oiūm ageret, Cōciliumq; indiceret Oecumenicū: ſic remediū gliſcenti malo adferre, ſic dogmata ſtabilire conſueuit. Horū decretis qui parere obſtinato animo nollēt, & partiū ſtudio ducti hos vel illos deuij ſequerentur, ij in præceps ruere dicti & hæretici, ſectarij, atq; ſchiſmatici nūcupati; quod ab vno myſtico Chriſti corpore, ſponſaq; Eccleſia Orthodoxa temere diſceſſiſſent.

Epheſ. 4. *Vnus .n. Chriſtus, vnus Deus, vna fides, & vnum baptiſma eſt*, inquit Paulus, Pręſens itaq; laborātis Eccleſię medicamentū eſt, Cōgregare, vt

Pſalm. 49. Propheta iubet, ſanctos eius. Altera vero ſacerdotū aggregatio Conciliū efficit, vt vocāt, *Prouinciale*: ſic dictum ꝙ prouinciæ Epiſcopi oēs Archiepiſcopi auctoritate cętū ineant: in quo non de controuerſijs fidei, vt in Oecumenicis, ſed de recta Eccleſiæ adminiſtrandę ratione, litibusq; cōponendis, conſenſione quadā cōſpirant. Tales ſæpenumero Synodos habitas eſſe ſcimus, & legimus: & in hac ipſa Hiſpania complures: præcipuè vero Toleti, & in Luſitania noſtra, Bracarę: Quæ concilia eo potiſſimū cōſilio à maioribus noſtris ſalubriter indicta, quēadmodū ex Decretis vtrorūq; apparet, vt Arij hęreſis, (qua Gothorū natio, quæ tū in Hiſpania

rerum

rerum per vim potiebatur, miſere inquinata erat,) funditus euerteretur, & ex Hiſpania profligaretur. Quæ ibi ſapienter & piè oĩa decreta eſſent, nõ prius rata, fixaq; cenſebãtur, q̃ eſſent, quo referri mittiq́ue ſolent vt Catholica, à Romana Sede & Apoſtolica cõfirmata: vt Canonũ auctoritate Gratianus, decretorũ Pontificiorũ compilator diligẽs, rectè *a* docuit. Agebatur & hic de promulgãdis fidei dogmatis, quæ Synodi Oecumenicæ ſtatuiſſent, publicariq; iuſſiſſent. Tertia verò Conciliorũ ratio, quo Epiſcopus diœceſeos dumtaxat ſuæ ſacerdotes, de Eccleſiæ templorumq́; cõmodis acturus cõuocat: vt in Toletano *b* Concilio, itemq; in Carthaginenſi, *c* decretum fuiſſe idẽ Gratianus cõmemorat. Et hæ haberi ſolitæ altero poſt Prouincialem menſe, quo ſuis exponeret Epiſcopus, quid actum, decretumq́ue eſſet, & optimo iure ſarta tecta ſeruari oportere. Seruatum & id in Toletano Cõcilio, vt idem *d* refert. Quotannis quoq; *e* indici ea ſynodus ſolet: idq́; ea potiſſimum gratia, vt corrupti mores, cùm ſacerdotũ, tum eorũ qui Epiſcopis parerent, ad veterẽ diſciplinã, quoad eius fieri poſſit, reuocarẽtur. Ex quo efficitur duplici quoq; hinc Cõciliorũ generi rectè illa aptari, *Cõgregate illi ſanctos eius*. Diximus hactenus, quæ voci illi *Congregaſti* neceſſaria in mentẽ venerãt, in qua iniungẽdi, conuocandiq́; vis ineſt: reliquũ eſt, vt de altera *Sancti*

a *Diſt 17. & 18.*

b *Diſt. 18. cap. Quando.*

c *22. qu. 2. c. Placuit.*

d *Diſt. 17. c. Decernimus.*

e *Ibidem c. annis ſingulis.*

ſignificatione dicendũ quid ſit, videatur. Ad notam illã omnib. notionẽ etiã reb. adhibetur Deo ſacris, cultuique diuino deſtinatis. Quæ quidẽ ita Deo nuncupatę, ac ſacrę ſunt, vt in alios vſus cõmutari, ac veluti ꝓfanari nefas ſemꝑ ſit habitũ. Hinc *200.* & illa *50.* thuribula ſeu acerras, quibus in ſacris vti Core, Dathan, & Abiron, ceteriq; cõiurationis ſocij ſoliti erant, in laminas cõflari Deus, & altari affigi poſterorũ memoriæ ſempiternæ iuſſit: *Quoniam*, inquit, *ſanctificata ſunt in morte peccatorũ*. Si aurea, argentea, ænea vaſa ſimul Deo cõſecrata profanari nefas erat, & pura puris locis, ſarta ac tecta ſeruabantur, vt res diuino cultui deſtinatas maximè decebat: an dubitabimus quid de ſacerdotibus viuis Chriſti & animatis tẽplis ſentiendũ eſſe videatur? quos Deus tot tantiſq; ritibus ac ceremonijs ſacros offerri ſibi ac cõſecrari pręcepit, remq; diuinã agere quotidie pro populo iuſſit: vt & partem ſuã, ſuamq; ſortem appellet. vnde & clericorum illis nomen datum, κλῆρος enim ſors eſt. Nonne, per Deũ immortalem, & *ſancti* nomen ſortiãtur, moribus, vitæq; cõſuetudine tales eſſe, vt ſint ꝙ audiũt, decet? vt ſint ſancti, immaculati, extraq; oẽm aduerſariorũ reprehenſionẽ poſiti? Poterat alioqui regius vates dicere. *Congregate illi ſacerdotes eius*, vt dicit, *sãctos eius*, idque clariùs magiſq; perſpicuè dicturus erat, verũ appellatione ipſa quales oporteat eſſe ſacris

ſacris operantes, tacite admonere videtur. Hic dicẽdi finẽ Patres, fratresq́; in Dño cariſſimi facere, ſermonemq́; obrũpere decebat. Cùm.n.vitijs obnoxius & ipſe tenear, criminumq́; ſim reus, ad ſanctitatem collegas hortari qua fronte auſim? Verũ optabat Balaam populum Iſrael varijs & locis, & temporib. diris deuouere & exſecrari: at Deus os verbaq; mutauit in melius: tandem vero exclamauit: *Si dederit mihi Balac plenam domum ſuam argenti & auri, non potero præterire ſermonem Domini Dei mei.* Equidem verbis meis refellor & rubore afficior, verũ tamen Dei verbum diſsimulare hoc loco, ſilentioque tegere nõ poſsũ nec ſinit ille Deꝰ cui milito. Tenemur, fratres, ex officio quotquot ſacris initiati ſumus ſanctimoniæ ac perfectioni vt & Epiſcopi, operã dare, nõ ſecus atq; ij quibus pręſumus. In prõptu ratio eſt, & exẽpla ad manum. Dauid rex cum arcã Domini è domo Obedem transferre vellet, Sedoc, & Eleazaro ſic pręcepit: *Vos*, inquit, *qui eſtis principes familiarum Leuitic. ſanctificamini cũ fratrib. veſtris, & adferte arcã domini Dei Iſrael ad locũ, q ei præparatꝰ eſt. Sãctificati ſint ergo ſacerdotes, & Leuitæ.* Et inf. de Ezec. *Adduxitq; ſacerdotes atq; Leuitas, & cõgregauit eos in plateã orientalẽ, dixitq; ad eos. Audite me Leuitæ, & ſanctificamini. Mũdate domũ Dñi Dei patrũ noſtrorũ, & auferte oẽm immũditiã de sãctuario.* Ergóne tãti ea res fuit? Vt arcam dñi portẽt ſacerdotes, sãctificari eos oportet

Num.24.
1.Para.15.
2.Par.29.

Quid, quæſo, in ea latet, quis hic theſaurus abſconditur? Dicet pro me Paulus Gentiũ
Hebr. 9. doctor, ad Hebræos ſic ſcribens: *Arcam teſtamẽti circumtectam ex omni parte auro; in qua vrna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & Tabulæ teſtamenti:* Ita ne vero: Vt mannæ particulam, vt virgam ligneam, vt lapideas deniq; tabulas ſacerdotes portent atq; Leuitæ, luſtrari eos ac ſanctificari oportet: & dubitamus adhuc an ſanctificari hodie ſacerdotes noſtros oporteat? qui verum manna cœlo delapſum, panemq; angelorũ manib. quotidie tractant, ac cõſecrant verum Chriſti corpus & ſanguinẽ. Qui manibus tenent virgam quæ preter naturæ ordinẽ ſtatim effloruit, extititq; ex vtero clauſo Beatæ virginis egreſſa: de qua prædixerant vates. *Egredietur virga de radice Ieſſe: & Virgam virtutis ſuæ*
Pſal. 109. *emittet dominus ex Sion:* Qui legem portant nõ lapideis inſculptam tabulis, ſed piorũ hominum cordib. inſcriptam. Olim in vetere lege ſacerdotes templum purgaturi, portas aperturi, lampadas accẽſuri luſtrabãtur: Thuris item thymiamata, hoſtias, victimas, & holocauſta oblaturi, hoc eſt, integrũ agnũ immolaturi ſanctificabantur. nonné ſanctificari iuſtius par eſt hodie ſacerdotes, vt puri puras Chriſti aras contingant? vt cœli portas aperiant? vt fidei lumen accendant? denique vt verũ offerant agnũ, *qui tollit peccata mundi:* porrigantq; vt miniſtri & diſpẽſatores myſterio-

ſteriorum Dei, verum corpus & ſanguinem
ilij Dei Ieſu Chriſti, fidelibus? Legem idem
atur⁹ Deus Iſraelitico populo, Moyſi ſic prę
epit: *Vade ad populum, & ſanctifica illum hodie, & cras, lauentq́ꝫ veſtimenta ſua, & ſint parati in diẽ ertium.* Paruit Moyſes, lauitque populus veſtimenta ſua. Moyſes quoq;: *Eſtote* inquit, *paati in diem tertium & ne appropinquetis vxoribus eſtris:* Si legem plebs acceptura lauare veſtes x à legitimis vxoribus abſtinere iubetur; quid ſacerdotes facere conuenit? Quæ non eſtimenta lauabunt? à quibus nõ temperaunt? non ad legem accipiendam dumtaxat, ed vt eam promulgent populoq́; exponãt. *abia enim ſacerdotum,* ait Malachias, *cuſtodiũt ientiam, & legem requirent de ore eius, quia angeus Domini exercituũ eſt.* Animaduertite quęſo: Angelusne, inquies, Domini eſt Sacerdos? ta eſt, vt dicis, ex Dei ipſius oraculo, qui & libi canit: *Nolite tangere Chriſtos meos*, id eſt, nctos: quod ſibi cum ſacerdotibus nomen oluit eſſe commune. Quid ſi angelum cœlo elapsũ hiſce oculis cerneres, quæſo te, none Abrahami exemplo, honore ſummo aficeres? Cur non eundẽ ſacerdoti habes honorem? Angelus .n. eſt Domini exercituũ. Cur audes Chriſtos Dei tangere? Verũ causã eſpectus ſacerdotũ inueſtigemus, ex eo ipo Malachia: *Et nũc ad vos mandatum hoc, & ſaerdotes. &c. Pactum meum fuit cum eo, ſcilicet Lei, vitæ & pacis, Et dedi ei timorem, & timuit me, & à ſa-*

à facie nominis mei pauebat. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas nō eſt inuēta in labijs eius. In pace & æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate, Vos autem receßiſtis de via, & ſcādalizaſtis plurimos in lege, et irritū feciſtis pactū Leui dicit Dominus exercituū. Propter quod & ego dedi vos contemptibiles & humiles omnibus populis, ſicut nō ſeruaſtis vias meas: Audiuimus à vobis profectū malū, cauſāq; dediſſe cur populus nos cōtēnat: vt hodie *ſācti* nomē, &*patris* opprobrij loco obijciāt. Si vero expoſtulare ipſi & cōqueri velimus, de iniuria, audacter illi & verè vno ore reſpondeāt: Noſtri quidē officij ſit omni Sacerdotes honore proſequi, ſed *vos receßiſtis à via, & ſcādalizaſtis plurimos in lege & irritū feciſtis pactū Leui.* Veſtrū erat ſemina in nobis iacere pietatis, & diuini amoris radices inſerere: At contēnere iram Dei vitijs veſtris docetis. *Nomen Dei blaſphematur per vos*
Rom. 2. Mediatores vos eſſe oportebat, qui Dei irā auerterēt, & in gratiā ponerēt, at *nō aſcendiſtis ex aduerſo, neq; oppoſuiſtis murū pro domo Dei Iſ-*
Ezech. 13. *rael, vt ſtaretis in prælio in die Domini.* Nomē nacti cū ſitis Angelorū, ſunt in corpore veſtro qui potius (ſed mihi tēpero, nomenq; taceo) appellādi videātur. Deniq; vt paucis multa cōplectar, *receßiſtis de via & ſcādalizatis plurimos in lege, & irritū feciſtis pactū Leui.* Finem dicēdi faciā, vbi prophetæ verba ad te, Præſul ampliſsime orationemq; cōuertero. *Cōgrega illi ſāctos eius:* ſic fiet vt nō nomine tenus ſancti,
ſed

ſed, quod rei caput eſt, vita & morib. euadãt. Id.n. muneris eſſe tui Paulus, electionis vas docet: *Attendite,* inquit, *vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus Sanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiã Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.* Huc & *Epiſcopi* nomen te inuitat, hoc eſt ſpeculantis, obſeruantis, è ſumma ſpecula contemplantis, ne lupi rapaces gregẽ inuadãt. Deus prohibeat ne ſpeculator aut dormiat, aut cœcus ſit. Si belli tẽporibus, hoſtiumq; in finibus id adciderit, cito hoſtis vrbe potietur. Idem ſane verendum ne ciuitati Dei Eccleſię vſuueniat, quæ inter aërias poteſtates ſita, inſidijs vndique ac dolis petitur dæmonum & hereticorum. Hi enim inuicem ſic adhortantur: *Omnes beſtiæ agri venite ad deuorandum, vniuerſa beſtiæ ſaltus. Speculatores enim cœci omnes, neſcierunt vniuerſi. Canes muti, nõ valentes latrare.* Cetera quæ ſubijcit propheta, dicere verecũdia prohibet. Hoc onus ſi humeris aſſumpſiſti, conſtanter feras oportet. Equidem nõ dubito eſſe plerosq;, qui Epiſcopũ optarẽt ſimilẽ ſtatuæ, & idoli; ornatũ, & altari impoſitũ, *circũ ornatũ, vt ſimilitudo tẽpli.* Veſtiũ illa ornamẽta ſacra, tiara, pedũ paſtoris inſignia ſunt, ſed vigilantis admonẽtq; tacite officij. At optarent illi ſimulacrum quoddã Gẽtium, quod *oculos habeat & non videat, aures habeat, & nõ audiat,* quodq; magis exoptẽt ignaui homines, *non clamet in gutture ſuo.* Qualem ſi experiãtur Epiſcopum, læti iactabunt illud prophetæ.

Act. 20.

Eſaia 56.

Pſal. 143.

Pſalm. 113. & 143.

Diues

Diues effectus ſum: inueni idolum mihi. Audiamus
Oſea 12. igitur Dei vocẽ per alterius os Prophetæ. O
paſtor, & idolũ derelinquens gregẽ. Gladius ſuper
Zach. 11. *brachiũ eius, & ſuper oculũ dextrũ eius. Brachium*
eius ariditate ſiccabitur, & oculus dexter eius tene-
breſcens obſcurabitur. O vocem terroris plenã,
& minarũ: q̃ merito timeant, & cum horrore
audiant Præſules, memoriaq́; repetant. Alij
cõtra Epiſcopũ furioſum, militaré, & tantũ
non ſanguinariũ exoptent, ſed alijs, non ſuæ
familię. At D. Paul. vt Gentiũ ſic & Epiſco-
1. Tim. 3. porũ magnus doctor, Timotheũ adhortans
ad ceteras virtutes requirit Epiſcopũ, *nõ per-*
cuſſorem, ſed modeſtũ, non litigioſum, non cupidum.
ad Tit. 1. Titum vero ſic informat, quærere ſe in Ec-
cleſia Dei Epiſcopũ, *non ſuperbũ, non iracundũ,*
non percuſſorẽ: vt ſanare potiùs ſtudiũ illi ſit, q̃
vulnus infligere: vt auertere mala q̃ inferre
malit, vt aliorũ cõſulere potius exiſtimatio-
ni q̃ lędere famã velit. Deniq; qui vitę exem
plo vrgeat alios, imbecilliorib. animos ad-
dat, ignominia notet qui ceteris offendiculo
ſint, caſtiget eos qui ſalutaria conſilia repu-
dient. Quod bene, feliciterq́; eueniat frequẽ-
ter Synodos indicat ſacerdotũ, vt malis prę-
ſens remediũ adferatur, mores corrigãtur, &
vaſa Domini puriter ac ſãcte ab ijs tractẽtur
Congregate illi ſanctos eius, qui ordinãt teſtamẽtum
eius ſuper ſacrificia: nã ſanctus ille eſt, & ſancti
ſacerdotes ſi fuerint, ſocij erũt æternę beati-
tudinis in ſæcula ſæculorum. AMEN.

FINIS.

NARRATIO RERVM GESTARVM IN INDIA A LVSITANIS, ANNO M. D. XXX. IVXTA EXEMPLVM EPISTOLAE, quam Nonius Cugna, Dux Indiæ max. deſignatus, ad Regem miſit; ex vrbe Cananorio IIII. Idus Octobris, anni eiuſdem.

L. ANDREAS RESENDIVS Luſitanus Conrado Goclenio viro præſtantiſſ. S.

PEtis Conrade Gocleni, vt exemplum epiſtolæ miſſæ ad Regem Luſitaniæ de ijs, quæ nunc recens ad rubrum mare geſta ſunt, latinum faciã. Petis tu quidem, ſed is petis, qui mihi & iubere, & imperare potes. Equidem latinum faciam, grauate tamen, facturus minime, niſi tu, cui multum debeo, iuberes. Nam vt ſileam de humilioribus Luſitanorum victorijs in India hanc fuiſſe vnam, nec præ cęte-

ris dignam quæ omnium prima vulgo ederetur, duabus alijs rationib. merito ab hoc faciendo abſtinerem. Primo, quod noſtræ gentis ingenium adeò præpoſtere verecũdum ſit in commendandis rebus à ſe bene geſtis, vt pudeat referre, aut ſi referant, bona pars inde decidatur ab hominibus conſcientia benefactorum domi ſuæ contentis, ne etiã ea foris prædicent. Deinde, quod epiſtola hæc non tam fuit narratio rerum geſtarum, quã epitome. Multo illi melius, qui ſi quid proſperè egerunt, verbis commendare, & adaugere curant, & ſcriptis editis orbẽ conſcium, poſteritatemq; facere rerum ſuarum. Quod nõ laudare, non poſſum. Conſulitur enim hiſtoriæ, niſi modeſtiã excederet, & ſupra q̃ res habeat nimia adfectatione creſceret cõmendatio. Noſti, tametſi diſsimulo, quos nam intellegã. Cogor autẽ in hac epitome hiſtoricum potius agere, quã alienæ interpretẽ epiſtolæ, vt interim topographię ratio haberetur. Magna eĩ voluptatis pars adceſſerit, ſi, quo res geſta ſit, ob oculos quaſi ponatur. Nam qui epiſtolam miſit, hiſtoriam non cõdebat, atque ob id de hoc minimum ſollicitus fuit, quum ſcriberet ad regem locorum peritũ, quod tametſi nõ eſſet, habet tamen qui terræ ſitum non ex libris modo, verum etiam experiẽtia quotidiana didicerunt. Regum

noſti

noſti delicias, & aulicorum ambitionem. Circunſtant, digito oſtendunt, tum demũ beati, quum interrogantur, & reſpondent. Scribam igitur bona fide, quod exemplo ipſius epiſtolæ Nonij Cugnæ ducis Indici compertum habeo.

NARRATIO.

Quum à Luſitanorum rege Ioanne, eius nominis tertio, Nonius Cugna nobili & antiqua familia prognatus, Indiæ dux maximus deſignat⁹ eſſet, claſſe electiſsimo milite ſtipata, ab Vliſsipone ſoluit abhinc fere trienniũ. Vbi Cananoriũ regiã Arianorum vrbem, ad Agaricum ſinum peruenit, quãuis iuſſu regis conſtituerat expugnare Diũ, quum potentiſsimã, tum ſuperbiſs. vrbem regni Cambaię, quo nomine nũc Carmania vlterior, & pars Arianæ adpellatur, tamen Indorũ nonnullis rebellantibus, & infeſtantibus vtrumque maris rubri ſinum Turcis, & Rhomæis, optimum ratus eſt, ſi eos motus prius pacaret. Rhomæi vero vocantur partim Turcæ, partim Veneti, & Chriſtiani transfugæ, colluuies ſceleratorum hominum. Vnde adparet Rhomæorũ nomen græca conſuetudine penes iſtos, quoniam Romani ſint ſanguinis, manſiſſe. Audiuimus elapſo anno famam victoriæ Nonij, bello nauali, contra Turcas & Rho-

mæos, quam ego quidem libentius exponerem tanquam ſpecioſiorem. Nam vt de illa nihil aliud dicerem, quàm quod eſt verisſimum. Superiore æſtate terrifico & inſolito cymbalorum ſacrorum ſtrepitu commotã fuiſſe Antverpiam, quum tamen eius nihil intereſſet aliud, quam amicæ gentis gratulari victorijs, ex huiuſce rei nouitate, illius coniectari licet magnitudinem. Ea res permagna ſit oportet, quæ exterorum calculis & iudicio comprobatur. Verum quoniam nec tu illam antiquatam fere petis, nec nos, præterquam ſummatim, compertam habemus, ad recentiora geſta feſtinabit calamus. Eo ipſo anno Nonius Cugna dux max. deſignatus, Antonium Siluæriã, Diodocum Siluæriam, Hectorem Siluæriam, quorum hæc victoria tota eſt, in diuerſa Indiæ loca miſit. Antonium, vt eam Arianę oram, quę a Cananorio protenditur per ſinum Agaricum, Chaulium vrbem, quaq; Indus exoneratur, ſinum Canticolpum, quem noſtri Cambaiæ vocant, præternauigaret, atque incenderet vrbeis & oppida litoralia, modo alterum eius ſinus promõtorium, qua Dium ſita eſt, non attingeret. Is conſcẽta claſſe quinquaginta nauigiorũ, quorum quadriremes erant duæ, actuariæ naues totidem, cæteræ liburnicæ, & phaſeli quidam non maiores multo fluuiaticis

lembis,

lembis, Indi catures vocant, profectus eſt, Secum non plureis nongentis viris Luſitanis habebat. Quoniam vero huius oræ celebriora oppida magnitudine, populo, diuitijſque ſunt Surrate & Reinelium, vtrinque ſita in altero illius Cambaiæ ſinus promontorio, ſuper flumen nō magnum, nec certum habeo ſitne aliquod ex Indi fluminis oſtijs, hæc primum adortus eſt. Cauens tamen vadoſum flumen, habilioribus tantum nauigijs intrauit. Iam ipſemet preiuerat celeri cataſcopio, & iacta bolide aquę profunditatem pertentauerat. Vt peruentum eſt Surrate, quod vi. mil. p. diſtat ab oſtio introrſus per flumen, aut potius æſtuaria anguſta, quorum magna pars maris refluxu, ſiccatur, vrbem oppugnare cœperunt. Quæ quoniam à Baneanibus, quod hominum genus Pythagoricam, de nō obcidendis animalibus, diſciplinam pertinaciter adeo ſeruat, vt ne pediculum quidem obcidere ſibi licere putet, & mercatoribus habitabatur, magis quam cætera, non diu durauit oppugnatio, cedentibus & fugientibus incolis relicta vrbe. Noſtri quum inibi manſiſſent, poſtridie eius diei incenderunt vrbem, arſitque ad ſolum vſque. Interim maris adceſsione parant milites inuadere Reinelium fere è regione in alio litore ſitum, flexus tamen fluuij facit vt diſtet

 duo

duo mil. p. à Surrati. Erat vero ea vrbs, vt fertur, totius regionis nobiliſsima. Nulli heic Pythagorici Baneanes habitabant, aut imbelles viri, verũ Machometani Naiteæ, omnium Cambaiæ populorum bellicoſiſſimi. Siquando terræ eius rex claſſem pararet, numeroſiorem electioremq; militum manum, ex hac vrbe colligebat. Viderãt ij Surratis oppugnationẽ, & incẽdium, atque interea ſe ad vrbis ſuę tutelam ſedulo comparauerãt. Primum omnia capita viarum, compita, & tribus fortiſsimis caudicibus, & tabulatis munierant, exteriora vallo, & tormentis æneis, tum ad arcendam portu noſtrorum claſſem, tormentorum numerum ingentem ordine conlocauerant. Adhæc equites, ſupra quadringentos, præter peditatum, ſub ipſa vrbe iactu fere arcus chalybei, tanquam prælium, vt videbatur, commiſſuri, in ordine quiſque ſuo præſtolabantur. Iam noſtri adpropinquabant vrbi, quum tormentis æneis excepti ſunt, adeo crebis, vt miraculo reputetur intacta ab his nauigia fuiſſe. Profuit non parum eſſe omnia biremes, & liburnicas, quas ferrei globi à bombardis emiſsi tranſcendebant. Prohibiti ergo ea parte litus prendere, quum equitatum, qui ſub vrbe in planicie erat receptum; in vrbem vidiſſent, illuc impingentes egreſsi ſunt, fru-
ſtra

ſtra iam barbaris prohibentibus. Cœpere itaque vallum & caudices oppugnare, nam hæc tantum pro muris erant, ſed tormẽtorum vi, & vndique cõcurrente barbaro arcebantur ſtrenue, donec creſcente noſtris indignatione, globo impetuoſius adunato, in vrbẽ irruptũ eſt. Cęſi eo cõgreſſu ex barbaris quadraginta. Cęteri terrore hoſtis intra mœnia recepti, præſidio fugæ ſeruati ſunt. Atq; graſſantibus per vrbem pauci reſtiterũt, pauci quoq; inuẽti, qui gladio obcũbere digni eſſent. Manſerunt ibi milites eo die, dũ deprædarentur vrbem. Nec mercibus quæ oneri claſsi eſſent, manus adiecerunt, licet paſsim inuenirent domos plenas cupro, ebore, & ſimilibus, quorum ingentem copiam, ſi capaciora fuiſſent nauigia, ſecum vexiſſent. Inuenta tormenta plurima ænea, præter ea, quę ante commemorauimus, atq; adeo vbique maxima copia vaſorum fictilium, quæ porcelania vocant, aliarumque mercium Chinenſium. Nam his pręcipuè cum regno Chinæ commercium erat. Domus pleræque adfabre ædificatæ & expolitæ opere pulcherrimo, lecti quoque aurati, indicia nobilitatis ciuiũ. Adhæc inuenta multitudo falconum auratis capitijs, ad auiũ vænationem, cui rei terra eſt aptiſsima. Eſt enim plana adeo, vt Scallabitani agri, quos adluit Tagus in Luſitania,

nec gleba minus fertilis. Gignit præcipuè triticum & oryzam. Igitur oneratis nauigijs ex æneis tormentis, ſelectiſsimis quibuſque reſeruatis, cæteris in fluuium, vbi profundior erat vorago, ſubmerſis, quum milites adhuc à præda minime quieſcerẽt, veritus dux Antoniꝰ Siluæria ne natare nõ poſſent in æſtuario vadoſo vrbem incendi iuſsit, nec diſceſsit, donec in cineres redacta eſt. Combuſtæ ſunt etiã multæ naues onerariæ, & gauli, quę nauigia Indi zambuccos vocant, præter eas naueis, quæ in Surratis euerſione combuſtę fuerant, quarum nonnullæ refertæ erant mercibus, aliæ vacuæ. Incuſsit ea res terrorem regioni maximũ. His ita geſtis, noſtri æſtuarium ad naueis egreſsi ſunt, atq; inde præterlegentes oram Chaulium verſus, venêre Damonium oppidum ingens ſuper æſtuarium & fluuium non magnum, nobili & fortiſsimo caſtro. Murus latus erat pedes octo, quadratus, ſingulæ turres, in angulis ſingulis, intus ciſterna aqua plena. Ibi etiam maioribus nauigijs extra relictis, cum biremib. & liburnicis ingrediuntur. Obcurrit autem nemo. Siquidem incolæ vt noſtros inſtare reſciuerunt, ex ijs qui Surrati & Reinelio fugerant, deſerto & ipſi oppido, fuga vitæ conſuluere. Quare otioſius ibi res acta fuit. Primum arietibus concuſſæ valuæ caſtri,

fortes

fortes quidem & ferratæ, vt autem nemi- nem ineſſe intus ſenſerunt, verſa manus eſt ad dirutionem, exuſtionemque, donec o- mnia ſolo æquarentur. Nonnullis etiã na- uibus & gaulis admotus eſt ignis, ingenti præterea copiæ cæſæ materiæ, quæ in portu inuẽta eſt. Par fortuna fuit oppidi alterius, & pagorum complurium in eodem æſtua- rio. Nauis item magnitudinis pulchritudi- niſque eximiæ cui in ora ædificatæ iam iam ſumma imponebatur manus, exuſta eſt. E- greſsi inde inuadunt in eadem ora vrbem Gaſnyiam ſitam in oſtio fluminis alterius & æſtuarij. Ea cingebatur vndique cœnoſis æſtuarijs, & ſudibus denſo aggere, niſi ea parte qua fluuio imminebat, parte itẽ alia, qua exitus anguſtus patebat in continen- tem. Heic ſtabant in armis equites CCCC. ſub ipſam vrbem, peditum vero quinque milia, ſuis ſtationibus ad tutanda mœnia diſtributi erant. Dux nõ commiſit vt claſ- ſis malè tuto flumine ad vrbem adcederet, ſed ſexto ab vrbe ſtadio litus prendit, atq; ibi partitus milites, CL. in cuneo cõlocauit, ipſe cum reliquis in acie effigiem cornuum referebat potius, quã vere præſtabat. Mix- tus cuneus eſt equitatui, & aliquamdiu va- rie pugnatum, tandem ceſſerunt barbari. Ceciderunt eo primo congreſſu ex equiti- bus XV. ex noſtris autem quinque. Noſtri

 dum

dum fugienteis inſequuntur, eodē impetu in vrbem irruerũt. Quem impetum quum non ferret peditatus, terga etiam dãt, & per eam portam, per quam in continētem exitur, fuga ſeruati ſunt. Obciſi & capti ſũt viri CC. Vrbs tota incenſa & euerſa. Naues ſimiliter cõplures, & gauli, partim cæſa materia, partim annona alijſque rebus onerati. Hæc præter, multa alia oppida & pagos incenderunt eodem litore, eſt enim regio frequens, ſed quoniam minus hæc ſunt inſignia, nec nos quoque referemus. Summa nauium combuſtarũ, & gaulorum, CCC. quarum complures oneratæ mercibus, nõnullæ annona, hæ Dium, illæ ad Arabicum ſinum nauigaturę erant. In partem Luſitaniæ regis præter alia, ceſſerunt captiui numero CLX. viri remigio ſtrenui. His peractis noſtri adnauigarũt in inſulam Bazaim in eodē tractu, vt illic dulciores aquas claſſi prouiderent, exigerentque tributa Bandaratij, Tanæ, & Carangiæ, vrbium, quas Hector Siluæria tributarias fecerat. Atque hic quidem Antonij Siluæriæ per eam orã excurſus.

Nunc ad Diodocum properandum, cui data erat prouincia arcendi hoſtis ab ea ora quæ à Cananorio ad extremum vſq; Narſingæ promontorium excurrit. Tractum ſiquidem illum Arianorum, qui in oceanũ longo

longo ſe ductu inſinuat, Narſingam noſtra ætas adpellat. Creſcit enim in eo promontorio piperis magna copia ad oppidũ Cailen, & cognominem fluuium, atq; inde inuehitur à Rhomæis & Turcis Mechã, & Alexandreiam, & Venetias. Quin & reportãdarum mercium aliarum gratia, indigenæ ipſi exportãt. Omnium vero maxime, quidam ſemiregulus mercatorum Indiæ potentiſsimus, Chetinus illic vocatur. Is in Mangalorio oppido, nõ procul à Cananorio vrbe regia, caſtrum habebat ſuper mare, ædificijs, viris, armis, tormentiſque munitum. Infeſtus noſtris, Turcis amicus, ad quos naueis ſuas aromatis oneratas mittebat quotannis. Quod vt ne fieret, cauere volens Nonius Cugna, Diodocum claſſe mediocri obſeruare iuſsit oram Cailes, vt quum Rhomæorum claſsis egrederetur, illi obcurreret. Quæ quoniam aliquanto pluſculum morabatur egredi, receptis à Nonio literis, Diodocus Mangalorium contendit. Quo perueniẽs ad vij. Calendarum Aprilium, quia portu arcebatur multitudine ſagittariorum, & funditorũ caſtrum tuentium bene ordinata ſtatione, & bombardarum fragore terribili duobus fere paſſuum milibus ab oppido, iactis ancoris egreſſus eſt cum viris CCXL.

quo-

quorum CXX. æneis machinulis, vulgus ſclopetas adpellat, vtebantur. Oppidani, caſtro, vt arbitrabantur, viris & tormentis probe munito, ipſum oppidum caudicibus contextiſque trabibus, & tormentis tutabantur. Nec eo contẽti, egreſsi ſtatione, excipiunt venienteis. Incruduit prælium aliquantiſper in campo; ſed vrgentibus noſtris, illi nonnullis cæſis, pluribus vulneratis, ad ſtationem ſe recepere. Vnde tormẽtorum magiſter quum ignem adhibere, & iaculari meditaretur, Luſitano quopiã ſerpentinulam æneam exarmante, ictus interijt. Commodum ergo præbita obcaſione noſtri irrumpunt in oppidum, prædantur, euertuntque ſingula, atque adeo ſubceſſu felici adrecti animis ad caſtrum oppugnãdum adcinguntur. Illud quidem forti muro cinctum erat, tum per murorum minas lapideæ quædã manſiunculæ exterius prominentes, vnde ſagittis, veruttis, ſerpentinis, ſaxis, pleniſque ollis nitri tormentarij adhibito igne, noſtros arcebant ſtrenue. Nec noſtri ſegnius, pars machinulis æneis impetere, pars molarcis fuſtibalis contorquere, alij ſcalis contendere in murum, infringere alij portas arietibus, donec barbari deſperatis rebus, in flumen ſe ſaltu deijcientes, nando pars euaſerunt, pars intus cęſa eſt, perfractis iam foribus, alij præobcu-

pati

pati à liburnis, & phaſelis iam adpropinquantibus in ipſis vndis obciſi ſunt, inter quos ipſe Chetinus caſtri dominus Capta ſunt in caſtro, & in ſtatione illa oppidana. LX. ænea tormenta. Caſtrum refertum erat cupro, corallio, hydrargyro, pānis coccineis, & ſericis heteromallis, quos vulgus villutos adpellat, quæ a Mecha inuehebantur. Erant & aliæ merces quam plurimæ, copia nitri tormentarij, adhæc annonæ, cæterorumque victui neceſſariorum. Ex quibus oneratis nauigijs, quum capacitas non vltra permitteret, & adhuc à præda non tēperarent milites, Diodocus receptis ad nauigia tormentis, iuſsit oppidum & caſtrum incendi. Ea vero pars muri quæ ſuper mare erat lapide quadrato quum igni reſiſteret, tormētis diruta eſt. Combuſtæ ſunt in portu onerariæ naues XIII. Ex Luſitanis vulnerati ſunt nonnulli, deſideratus nemo. Hoc quidem factum maximam in India Luſitanorum rebus commoditatem attulit. Nam ſemiregulus iſte indies fiebat ſuperbior, & notior diuitijs, & potentia, & quotannis Mangalorij Rhomæis onera dabat, aut ipſe naueis ſuas pipere onerabat in Mecham. Iam Malabares Indi, in illum ſacram figebant ancoram. Quo ſublato, fracti animis à nouis motibus temperant.

Poſthæc

Poſthæc Diodocus Cananorium redijt, atque nauigia exonerabat, quum egreditur claſsis Callicutij oryzam inuectura. Erant autem LX. naues, quas Indi paroos vocant, nobis parones ſint latino nomine. Obcurrit illis Diodocus biremi vna, liburnicis ſex, non enim exonerata erant nauigia cætera. Quoniam vero reflabat Diodoco vẽtus obciduus, quo inſequi cogebatur eos, quibus notus flabat proſperior, quãtum licuit tonſarum remigio adceſsit, tormentiſque ſubmerſit parones ſex, alij nonnulli bombardarum ictibus ſemifracti & hiantes, plures intacti euaſerũt. Vna ex liburnicis quæ biremẽ remigio anteuerterat ſubmerſa eſt. Nam quum Malabares Callicutij harpagonem in eã iam inijcerent, & vellet retrouerti, oppreſſa à maiorib. nauigijs, receptoq; intra ſe mari, obruta fuit. Perierunt in vndis VI. aut VII. viri, qui à ſocijs ſeruari nequierant. Ioannes quoque Siluæria, frater Diodoci, ſaxo tormentario à paronib. eiaculato vulneratus eſt, at curatus. Sic euaſit claſsis Callicutia aura noſtris reflante. Diodocus vero Cochinum ad ibi hyemandum petijt.

Hector Siluæria XII. Cal. Ianuarij, Goa, nobili vltra Chauliũ vrbe, profectus Syagrũ extimũ promontoriũ Eudæmonis Arabiæ, cum quatuor longis nauibus, duab.

celo-

celocibus, quas Luſitani carauelas vocant. liburnicis quatuor, atque in his viris DC. Eoq́; præterito, Zocotorã inſulã in Azanio mari attigit, cauſſa aquæ dulcis recipiendæ. Cæterũ, quando nos etiã ſitus mouet locorum, diſtat ea inſula à Syagro promõtorio CCLXXX mil. p. Plinio auctore, veterib. Dioſcuriada nominata. Inde claſſem diuiſit in parteis ante ipſum ſinum, ne Turcarũ claſsis egredi ingredive, niſi viſa à noſtris poſſet. Heic quum ſic claſsis ſparſa prænauigaret, fortiſsima quædam Chetini nauis, quam ſuperſtes adhuc è Mangalorio Mecham miſerat pipere, gariophylo, cynnamomo, zinzibere, nuce myriſtica, & macere oneratam, Hectori obuiam fit. Hęſerunt miſsis vtrinque harpagonibus, atq; pulchrè ab alijs defenſa diu, impetita ab alijs. Sed pręualentibus noſtris capta eſt, obciſis quotquot in ea erant. Quo factum eſt, vt toto eo anno nihil quicquam piperis per Arabici ſinus anguſtias inuectum ſit. Habuit præter hanc, non paucas prædas alias, ſed minutiores quam vt referre libeat. Nõ pigeat tamen & hoc memorare. Nauem quãdam Dio profectam, refertamq́; viris albis, alijſque Pellaconenſibus, quum conſpicatus eſſet Martinus Caſter, nauarchus ỏgę nauis, cui nomẽ Diuus Hieronymus,

adhæſit

adhæſit iacto harpagone, atque ipſe primus omnium ingreſſus eſt, alijs ſequentibus. Prælium diu anceps, & nauis ſtrenue adeo defenſa, vt ipſe Martinus Caſter & X aut XII Luſitani alij à Turcis obciſi ſint. Nauis tamen ſat plena diuitijs, capta eſt, & viri ad vnum obciſi. Neç caruerunt ſuis prædis alia nauigia ſparſa, ſed nos celebriora recenſemus. At vero quoniam Dienſis & Cambaienſis claſſes, adcepto noſtrarum nauium nuncio, egredi non audebant, Hectoris Siluæriæ claſsis in inſula Mete ſiue Barbara, vt Ptolemæus vocat, ſinus Trogloditici, congregata eſt, vbi in fine prædarum dulces aquæ Nonij Cugnæ præcepto prouidendæ erant. Ab eo etiam inſtitutum fuerat, vt Hector inde nauigaret Adenam è regione ſitam in Eudæmone Arabia, & ſi quas naueis, gauloſve inueniret maioris æſtimationis momenti ve caperet, tentaret præterea velletne rex parere, & tributum ſoluere regi Luſitanorum, obcaſionemq; quamcunque tempus offerret, raperet. Eſt autem Adena, ſiue vt à noſtris hominibus dicitur, Aden, vrbs regia felicis Arabiæ, non procul à Poſidio promontorio, paulo exterius, quam vbi Ptolemæus Saninam vrbem ponit, non tam magnitudine, quam natura & operibus munitiſsima. Magnitudo quidem, citra larium eſt ſex milium, vt

adce-

adcepi, verũ tribus partibus altiſsimis clau-
ditur iugis, & perpetuis, ſolumque auibus
peruijs. Ipſa inter iuga montis, vt coniecta-
mus, Cabubathræ, quoad conuallis qua ſita
eſt permittit, extenditur, atque ob mali-
gnius ſpatium, quod in latitudine creſcere
negatur, ædium celſitudine, & viarum an-
guſtia compenſat. Nam ædes Vliſiponenſi
modo illic exſtruuntur. Iam ad mare, qua
parte ſolum oppugnabilis eſt, muro, & ca-
ſtris ad miraculum fortibus ambitur. Cęte-
rum quia in continentem nullibi patebat
exitus, mons à ſummo iugo ad radicem vi
diſciſſus eſt in gurgitis anguſti modũ, turri-
bus, & ferratis portis emuniti. Habet intus
ciſternas complureis, ingentem vnam ex-
tra muros ad latus, quam domum aquę vo-
cant. Aqua camelis importatur quotidie.
Eſtque dies, quo camelorũ duo milia, mille
& DC. mille & quingentos numerare quis
poſsit. Hi ſi interdiu veniunt, intus in vrbe
exonerantur. Sin nocte, in illa exteriore ci-
ſterna, quoniam clauſis murorum portis
nemquam ingredi non licet, aut egredi.
In ſumma, talis vrbs eſt, vt toti mari ru-
bro, ſiue Arabico ſinui, poſsit facile domi-
nari, ipſaq; negante nulla claſsis eius maris
anguſtias penetret. Quare noſtri iam olim
hanc fruſtra pertentarunt, expugnauerunt

 ſemel

ſemel duce Alphonſo Alboquerco, ſed excedere coacti ſunt, vrbis viribus ſe integrátib. Sed ad narrationẽ reuertamur. Hector Siluæria à Mete inſula prædas miſit Maſcaten oppidum ſitum in promõtorio Corodamo, altero ſinus perſici. Nã huc ſe venturũ ex Adena ſocijs declarauerat. Profectus igitur à Mete peruenit Adenam nonis Aprilibus. Vbi iactis ancoris, regij nuncij aduenerunt aduentui eius gratulatum, adferentes ad naueis boues & arietes multos, frugumq́; copiam, regio munere. Atq; per duos ciuiũ nobiliſsimos, rex Hectoris Siluęrię animũ requiſiuit, quidnã vellet, quidve facere proponeret. Hector, miſſo etiam munere quo regem intellexit gauiſurum, reſpondit, ſe miſſum à Nonio Cugna duce Indię maximo deſignato, in ipſius regis auxilium contra Rhomæos & Turcas, quoniá reſciſſet ipſum ab illis oppugnari. Siquidem Rhomæi X. triremibus actuarijs nauibus & gaulis XL. improuiſo Adenam obſederant mari, terra vero equitatu & peditatu maximo, copijs videlicet auxiliarib. Nã ipſi Rhomæi DC. erant, plus minus. Durauit obſidio menſes quinque. Oppugnabatur quotidie mari pręcipue, atque adeo terra, exſtructo in modũ muri tabulato cõtextis trabib. ad exteriorẽ ciſternam, & tor-
mentis

mentis conlocatis, quorum quatuor erant baſiliſci, tormentorũ omniũ genus impetuoſiſsimũ, quibus murum totum ea parte diruerant, propeq́ue expugnauerant vrbẽ, niſi defenſa pertinaciſsime fuiſſet. At vt reſcitum eſt claſſem noſtram aduẽtare, Rhomæi obſidione leuata diſceſſerũt, deſideratis ex ipſis CC. præter eos qui ex auxilijs mortui ſunt. Ciuium fere turba pauperior fame & ſiti perijt. Addebat etiam Hector, ſe maiorem claſſem duxiſſe, verum quia in inſula Zocotora leuatam audijſſet obſidionem, partem claſsis alio cum prędis miſiſſe. Nũc ſi ipſe rex vellet parere & ſoluere honeſtum aliquod tributum Luſitanorũ regi, vt & alij reges Indiæ, pro certo haberet ſe ſemper à Luſitanis cõtra Rhomęos, et Turcas, aut quamcumq; aliam nationem, tutãdum. Ad hæc rex, Dicite, inquit, Hectori, me dignum memet arbitrari cui gratia habeatur, quod bellũ ſuſtineam contra Rhomæos nõ tam mihi, quam ipſis Luſitanis infeſtos. Rhomęos hoc agere, vt aut amicitia, aut vi Adena potiantur, vnde tuto in Indiã nauigare poſsint, tutariq́ue contra Luſitanos mare rubrum. Quare ſatis ſuperque erat me cum Rhomæis, & Turcis amicitiam nolle, interdicere illis vrbe & regno meo, at Luſitanorũ cupere amicitiã & ſocietatẽ,

ne etiã parere & ſoluere tributum exigat. Cui contra reſpondit Hector, illud eſſe veriſsimum, Rhomæos conari illac irrumpere in Indiam contra noſtram voluntatem, idque adeo Venetos & Turcas eniti maxime. Verum ſi à Luſitanis iam omnino profligati & deſtructi non erant, in cauſſa eſſe, nuſquam certo loco eoſdem inueniri. Quod ſi Adena in Luſitanorum eſſet arbitrio, haud dubium, quin aut profligarentur, aut penitus Indicam contentionem relinquerent, quum nullibi certius quam ad anguſtias eius maris intercipi poſſent. Ideoque ipſe videret, & ſibi conſuleret, quodque optimum factu iudicaret, maturius eligeret. Hæc & ſimilia reſpondente Hectore, additis blandè minis, & iterum iterumque nuncijs hinc inde commeantibus, adquieuit rex, vt pareret Luſitanorum regi, ſolueretque quotannis, iure tributi Seraphinorum decem milia põderis & valoris Ormuzij, quæ regia vrbs eſt, cognominis inſulæ inter ſinus Perſici anguſtias. Ea ſumma latina ſupputatione quingenta facit ſeſtertia. Gratis etiam dedit ſtatim Seraphinos mille quingentos, id eſt, ſeſtertia LXXV. vt Ormuzij ex puriori auro fieret corona, quam regi Luſitaniæ mittit

in ſymbolum amicitiæ & obedientiæ. Scriptę ſuper ea rę ſunt tabulæ, ſubſcribentibus rege & Hectore Siluæria, quuius exemplum Nonius Cugna ad regem Luſitaniæ miſit. Id ad nos perlatum non eſt. His ita ſę habentibus, rex Xaerij ſcripſit ad Hectorem, ne grauaretur regnum ipſius adcedere, quod eſt in exteriore flexu Arabici ſinus in regione Homeritarum, iuxta Ptolemæi traditionem, ſe pariturum Luſitanorum regi, & penſurum tributum vt conſtitueret. daturum præterea quidquid tormentorum æneorum Xaerij & Dopharij haberet. Profectus igitur Hector, petente rege, ibi liburnicam vnam reliquit cum triginta viris Luſitanis. Quæ finita hyeme Cananorium adplicuit cum literis regis ad Nonium Cugnam, quibus nunciabat Rhomæos poſt Adenenſem obſidionem partim reuerſos Iudam, quæ eſt circa Mecham in intimo Elanitis, ſiue Arabici ſinus receſſu. partim & plureis, quum reuerti Iudam non auderēt, obciſo proditorię ducę à Turca deſignato, Zebiben adijſſe, oppidum in continenti, ſic eorum lingua, ab vuis paſsis, quibus abundat, ficto nomine, atque ex his nonnullos obciſos in itinere ab incolis terræ illius. Nam eorum deprædationibus fatigati incolæ, ſummo eos odio

 pro-

proſequebãtur. Horum præcipuos Muſcophaaũ, Soſcum, Reiſolemanum, & Zopharem theſaurariũ eius, adijſſe Camarum inſulã in interiori ſinu, procul ab anguſtijs, & ibi adcepiſſe eos nũcium magni Turcæ exigentis omnia tormenta ænea, & trecẽta ducatorum milia, id eſt, centies vicies ſeſtertium, quæ ab ipſo adceperãt ad bellum Luſitanis inferẽdum. Quod niſi facerent, nuſquam euaſuros minabatur, quin vltimum luerent ſupplicium. Ipſos vero nuncio hoc interfecto XXX. milia, hoc eſt ſeſtertia mille ducenta miſiſſe Cairi gubernatori, quo intercedente reconciliarentur Turcæ. Cepiſſe quoque ad XXVI. nauigia mercatorum, quæ ab India Mecham nauigabant, quibus impoſuerint magnũ tormentorum numerum, quorum multi erãt baſiliſci. Verum ad egreſſum anguſtiarũ rubri maris perijſſe illis nauem, in qua maior bõbardarũ pars vehebatur, & inde profectos verſus Indiam. Atq; hæc quidẽ rex ad Noniũ ſcribebat. Cæterũ liburnica, illos circa Xaërij litus inuenit gyris & flexibus cõtendentes promontorium ſuperare, reſiſtente vento. Quin vt continui flabant ſubſolani, & vulturni, eo anno minime Dium adnare poſſent. Idem quoq; retulit Hector Silueria qui oram Dij ad finem vſque menſis

ſeptem-

ſeptembris præternauigauerat exſpectans illos. Proponebant hyemare Xaerij, quamuis dubij num facerent, rege noſtram amicitiã expetente. Quod ſi prohiberentur, lecta ora Aetiopiæ Mombazam contenderent. Quædam tamen nauis cum centum ex illis, Cambaiæ adpulit menſe Auguſto, nec in vrbe Dio recepti ſunt, vt retulit Iudęus quidam, quem Nonius ad explorandam Dium miſerat. Iubebat illos rex Cambaiæ ire Surfate. Quin alij fere C.C. quos rex fecerat prętorianos milites defecerunt ad regem Maiulium. Sunt autem Maiules, gens Tartarorum, à Perſidis confinio per Gedroſos, & Arachoſios efuſi, viri bellicoſi nimis, & qui regnum Sindæ expugnauerint, quod inter ipſos & Cambaiam omniũ regionis eius eſt maximum. Peruadunt iam Cambaiæ regnum paulatim Atq; vno prælio, militum regis Cambaiæ X X X. milia confecerũt. Qui propterea triſtis & perterritus eſt, quũ præcipue Rezbutij Maiulis iungantur. Id ſi fiat, non longo tempore regnum Cambaię expugnabunt. Cęterũ vt ad Luſitanos redeat oratio Hector Silueria quum proficiſceretur à Mete, vt ante dictũ eſt, claſſem cũ prędis iuſſerat ire Maſcaten, relicta ibi liburnica vna cum naui quadam ex captis. Quod vt Rhomæi reſciuerunt,

uerunt, mittunt illuc triremem cum viris XXX Rhomæis, ſclopetarijs, & ſagittarijs, & Arabibus decem. Noſtrorum quindecim, qui in liburnica erant, conſpicati triremen procul, putãteſque eſſe ex noſtris quãpiam, egrediuntur ad illos. At cognito errore, ſe comparant ad prçlium, iactis vtrinque vncis. Præliatum eſt tot horis, quoad vtriſque ſublato ſigno ad halitum recipiẽdum quieſcere placuit. Deinde inſtaurato prælio, triremis capta eſt, viri omnes obciſi, prçter Luſitanum quendam cognomine Boccarrum, qui à Chriſtiana religione ad ipſos Turcas defecerat. Hic in vndas deſiliens clamore maximo ſeruari flagitabat, quia Chriſtianus eſſet. Ductus eſt Goam, luiturus capite ſupplicium publice. Ex noſtris deſiderati duo, cæteri omnes vulnerati euaſerunt. Congregata itaque claſſe apud Maſcatem, vt conuenerat, Hector Cananorium reuerſus eſt. Dedit in ærarium regis Luſitanorum ex prædis XXXII. milia nũmum aureorum, quos Indi pardaos vocant, ad latinam rationem, duodecies ſeſtertium. Vrbs Dium, vt ſcribit Nonius, in ſua manet fortitudine & ſuperbia, ſecura Luſitanorum, quos non credit commiſſuros, vt ſe oppugnent. Atque adeo hæc confidentia Nonio placet, datque operam prudens

dens vt ſecurior ſit, quo incautam inuadat.

Habes Conrade Gocleni ſummam rei totius, ſi minus latine aut ordinate, tuum erit boni conſulere quando & exemplum ipſum epiſtolæ minus adhuc ordinem ſeruabat. Et in re mihi malę comperta, ſeriem narrationis maiori ordine texere nõ potui. Cæterum orationem vbi hæc ſubiecero, cludam. Quum hæc iam, vt petiueras, ſcripta ad te deferre meditarer, commodum litteris Martini Ferrariæ mei, adoleſcentis benę eruditi, mireque candidi, quuius patruus in Belgica Luſitaniæ præeſt negotiationi, ſum factus certior, delatus ab Alexandreia litteras ad ipſum negotiationis præfectum, quibus nunciatur Luſitanos abſolutè rerum in India potiri, CC. nauibus mare vltro citroque peruadere, Turcæ copias male ibi multatas, illiuſque tyrãnidem tota India depulſam, ideoque ſuſpicari Dium à noſtris expugnatam, certo tamen neſcire. Luſitanum nomen Turcis eſſe capitaliter odioſum. Ipſorum tyrannum, qui rumor heic etiam creber eſt, ad haſce vindicandas iniurias, ſibi à noſtris hominibus inlatas, feſtinare, atque adeo cum Pannonijs, ob id pactas inducias. Id ſi verum eſt, neſcio me hercules, quando opportunius Chriſtiani principes, ſi religioni

deeſſe nolint, eccleſiæ ruinas vindicarent. Nam hoſtem pluribus locis impetitum, nemini dubium eſt infirmiorem multo, quã fuerit huc vſque futurum. Atque vtinam Europa tumultibus his, & inteſtinis diſsidijs in melius compoſitis, tantillum ad ſe colligendam reſpiraret, ſpes erat rempub. ex collapſa reſtitutum iri, eaque vulnera curari poſſe, quæ nuper adcepta maiori cũ dolore recordamur. Nam ſpem recuperãdi Græcorum, ne iam Aſię, Libyeq; dicam, imperium, regum aliorum in alios inuidia, & rerum inter ſe publ. diſcordię, mihi omnino ademerunt. Sed hæc ad muſarum candidatos nihil. Vale Louanij XI. cal. Iul. M.D. XXXI.

FINIS.

-12167-
[illegible], Oct 21, [illegible]

C613
R433p